

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Humanities and Social Sciences
Nakhon Sawan Rajabhat University Academic Journal

ISSN 2985-1270 (Print)

ISSN 2985-122X (Online)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2569

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1

มกราคม-มิถุนายน 2569

วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายนและฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) ตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทัศน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษาไทยและภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและปรัชญา ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรม ศึกษาสาส์ตร และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร.สนั่น กัลปา

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บรรณาธิการ : อาจารย์ศราธรณ์ หมั่นปรุ

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาวุธตระกูล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.พรชัย เจตามาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ต้นพิชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ แก้วนุช	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธันท์ธร โสภณดิลก	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ ดร.เจนจิรา บวบมี	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์กาญจนา กลิ่นอำพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ภาพปก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรัณย์ ศิริเจริญ

ออกแบบรูปเล่ม : ว่าที่ ร.ต. อนุ คุ้มเพชร

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์ค่าน้ำ บริษัท ดีเซมเบอร์ จำกัด

เลขที่ 248/7 ซอยมิตตคาม ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต

กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-8445933-4

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2569 เล่มนี้ ประกอบด้วยบทความที่เป็นผลงานของผู้นิพนธ์จาก สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นคณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษา ดังนี้ บทความเรื่อง การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร โดยใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ของ อาจารย์ ดร.ประสพ ยลสิริธัม บทความเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ของ คุณวุฒิชัย ลิขประเสริฐ และรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา บุญส่ง บทความเรื่อง บทประพันธ์เพลง : “โหมโรงเมืองสงขลา” สำหรับวงดุริยางค์พิณฮาร์โมนิกออร์เคสตรา ของ คุณสิริรัฐ พงษ์อารี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวัฒน์ ไทยเจริญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ ศรีสมุทร บทความเรื่อง การปรับกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพไทยเพื่อเสริมความมั่นคงระบบสาธารณสุขภายใต้บริบทอาเซียน : กรณีศึกษาแพทย์และพยาบาลของ อาจารย์ ดร.นิษฐานา บุญสถาพร อาจารย์ ดร.วาชิต รัตนเพียร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา สุขสวัสดิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุพล สีนันทนา บทความเรื่อง ทูตทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชรเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูวิทย์ กุมุทธภิไชย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลลลิตา กุมุทธภิไชย อาจารย์ ดร.วิวัฒน์ ทวีทรัพย์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พพร เอี่ยมใส บทความเรื่อง An Investigation of Thai Undergraduates' Satisfaction with Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) in the English for the 21st Century Communication Course ของอาจารย์ ดร.ภัทรพร สุทธิรัตน์ บทความเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเชิงรุกเพื่อป้องกันภัยไซเบอร์ด้วยแนวคิด “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน”: บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการสร้างภูมิคุ้มกันท้องถิ่นที่ยั่งยืน ของ อาจารย์ ดร.สมพร พูลพงษ์ อาจารย์ ดร.สนั่น กัลปา และรองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา คุณดิลกณัฐสา บทความเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ของ คุณณภัสกรณ์ ทะเหมย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินณา หมวกยอต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิท สิทธิ และอาจารย์ ดร.จันทร์จิรา เหลลราช บทความเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย จังหวัดชัยนาท ของอาจารย์ ดร.วิลาสินี ชูทอง บทความเรื่อง การขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ของ คุณมนัสชนก หลวงชนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล เครือแสง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณากร กรสิงห์บทความเรื่อง การยกระดับการเข้าถึงความยุติธรรมในระดับท้องถิ่น: วิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายและแนวทางการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเชิงรุก ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ กมลสุขสถิต อาจารย์จำลองลักษณ์ อินทวัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉันทพรพรข บั๊นนาค อาจารย์สมนา นิลเนตร และผู้ช่วยศาสตราจารย์
นนทพัทท์ ตรีนรงค์ บทความเรื่อง สิทธิของผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศ : การตีความกฎหมาย
และกระบวนการเยียวยาในบริบทกฎหมายไทย ของ อาจารย์กมลเลิศน์ กอสกุล และคุณมะลิ
แดงชาติ บทความเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์ ข้าวเกรียบใบโก่งกาง
ชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา ของ อาจารย์แดงเถา แซ่เจี๋ย คุณอรษา ศรีประดิษฐ์ และ
อาจารย์เดชา สีดูกา

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการขอเชิญคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจ
ส่งผล งานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการมาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อร่วมเป็นก้าว ต่อ ๆ ไป
ของพวกเขา

สารบัญ

การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนา ภาษาอังกฤษ	1
ประสพ ยลศิริธัม	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1	16
วุฒิชัย ลิขประเสริฐ และ กาญจนา บุญส่ง	
บทประพันธ์เพลง : “โหมโรงเมืองสงขลา” สำหรับวงดุริยางค์พิณฮาร์โมนิกออร์เคสตรา	27
สิริรัฐ พงษ์อารี ระวีวัฒน์ ไทยเจริญ และสุรสิทธิ์ ศรีสมุทร	
การปรับกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพไทยเพื่อเสริมความมั่นคงระบบสาธารณสุข ภายใต้บริบทอาเซียน : กรณีศึกษาแพทย์และพยาบาล	41
นิษฐนาถ บุลสถาพร วาচিত รัตนเพียร ขนิษฐา สุขสวัสดิ์ และสุรพล สิ้นธนา	
ทุนทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชรกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เชิงสร้างสรรค์	55
ซูวิทย์ กุมทลภิชัย ชลชลิตา กุมทลภิชัย วิวัฒน์ ทวีทรัพย์ และพบพร เอี่ยมใส	
An Investigation of Thai Undergraduates' Satisfaction with Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) in the English for the 21st Century Communication Course	70
Pattaraporn Sutthirat	
ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเชิงรุกเพื่อป้องกันภัยไซเบอร์ด้วยแนวคิด “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน”: บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการสร้างภูมิคุ้มกันท้องถิ่นที่ยั่งยืน	84
สมพร พูลพงษ์ สนั่น กัลปา และสุวรรณา คุณดิถีฉวีรัฐ	
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก	97
สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้	
นภัสกรณ์ ทะเหมย พิณนภา หมวกยอด สนิท สิทธิ และจันทร์จิรา เหลลราช	
แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหาร ส่วนตำบลกะบกเตี้ย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย จังหวัดชัยนาท	117
วิลาสินี ชูทอง	
การขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท	130
มนัสชนก หลวงชนะ ไพศาล เครือแสง และคุณากร กรสิงห์	

การยกระดับการเข้าถึงความยุติธรรมในระดับท้องถิ่น: วิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมาย 143
และแนวทางการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเชิงรุก

ศิริวรรณ กมลสุขสถิต จำลองลักษณ์ อินทวัน ธัญพรพรช ปั่นนาค สมนา นิลเนตร
และนนทพัทธ์ ตรีณรงค์

สิทธิของผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศ : การตีความกฎหมายและกระบวนการเยียวยา 155
ในบริบทกฎหมายไทย

กมลเศศน์ กอสกุล และ มะลิ แดงชาติ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์ ข้าวเกรียบใบโงกนาง 169
ชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา

แตงเถา แซ่เจี๋ย อรษา ศรีประดิษฐ์ และเดชา สีดูกา

การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
โดยใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ
Developing English Language Speaking Skills
for Communication Using a Skill Training Set

ประสพ ยลสิริธัม¹

Prasop Yolsiritham¹

วันที่ส่งบทความ: 6 ตุลาคม 2568, วันที่แก้ไขบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 1 เมษายน 2569

Abstract

This research aimed to: 1) develop an English conversation skill training package for first-year undergraduate students at Nakhon Sawan Rajabhat University, 2) to study the students' English-speaking competence for communication through the use of the package among first-year undergraduate students at Nakhon Sawan Rajabhat University, and 3) To evaluate students' satisfaction toward the use of the English conversation skill training package among first-year undergraduate students at Nakhon Sawan Rajabhat University. The sample group consisted of 30 undergraduate students enrolled in the "English Usage Skills in the Information Technology Era." course (0080101) during the first semester of the academic year 2024 at Nakhon Sawan Rajabhat University. The participants were selected through purposive sampling. The research instruments included: English conversation skill training package, an English-speaking test, and a student satisfaction questionnaire. The data were analyzed using percentages, mean, standard deviation, and paired samples t-test. The research findings were as follows: 1) The English conversation skill training package was rated as highly appropriate in terms of overall quality. 2) The students' English-speaking ability for communication improved significantly after using the training package, with the post-test mean score at 14.60 (SD = 2.02) compared to the pre-test mean score of 8.40 (SD = 2.02), with a statistically

¹ อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์ อีเมล: Prasop.y@nsru.ac.th

Lecturer (Ph.D.), Department of Foreign Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. E-mail : Prasop.y@nsru.ac.th

significant difference ($t = 16.78, p < .001$). 3) Students expressed a high level of satisfaction with the conversation skill training package, with a mean satisfaction score of 4.25 and a standard deviation of 0.62.

Keywords: ENGLISH CONVERSATION SKILL TRAINING PACKAGE, ENGLISH SPEAKING FOR COMMUNICATION, ENGLISH-SPEAKING COMPETENCE

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 2) เพื่อศึกษาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (0080101) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ แบบทดสอบการสนทนาภาษาอังกฤษของนักศึกษาและแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษมีผลการประเมินคุณภาพในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักศึกษา คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 14.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.02 และคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 8.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.02 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 16.78, p < .001$) 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษในภาพรวม อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก (ค่าเฉลี่ย 4.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.62)

คำสำคัญ : ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ การพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ

บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่มีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสาร การศึกษา และการประกอบอาชีพในสังคมโลกปัจจุบัน ส่งผลให้ระบบการศึกษาของประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์จริง (Ministry of Education, 2008)

การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันยึดแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) และกรอบอ้างอิงความสามารถทางภาษาของยุโรป (Common European Framework of Reference for Languages: CEFR) เพื่อยกระดับมาตรฐานความสามารถทางภาษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (Richards, 2006; English Language Institute, Office of the Basic Education Commission, 2015) นอกจากนี้ นโยบายการยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2567 กำหนดให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีควรมีสมรรถนะด้านภาษาอังกฤษเทียบเคียง CEFR ระดับ B2 ขึ้นไปก่อนสำเร็จการศึกษา (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2024)

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษายังคงประสบปัญหาด้านทักษะการพูดของผู้เรียน โดยเฉพาะการขาดความมั่นใจ การพูดได้เพียงคำหรือวลีสั้น ๆ และการเรียบเรียงประโยคที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ระบุว่าผู้เรียนภาษาอังกฤษในบริบทภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศมักขาดความคล่องแคล่วและโอกาสในการฝึกใช้ภาษาจริง (Ellis & Johnson, 1994; Richards, 2006)

การใช้ชุดฝึกทักษะ (Skill Training Set) ซึ่งเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ออกแบบให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง งานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นว่าชุดฝึกทักษะสามารถพัฒนาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เพิ่มความคล่องแคล่ว และเสริมสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนการสอนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว (Promwang, 2019; Kreeram, 2022; Pongsuwan, 2024)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ เพื่อพัฒนาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานตามกรอบ CEFR

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (0080101) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 250 คน

กลุ่มตัวอย่าง

นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (0080101) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

เหตุผลในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เนื่องจากกลุ่มนักศึกษาดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยรับผิดชอบสอนในรายวิชานี้โดยตรง ทำให้สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบตลอดระยะเวลาการวิจัย อีกทั้งเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานความรู้และบริบทการเรียนรู้ใกล้เคียงกัน ซึ่งเหมาะสมต่อการศึกษาผลของการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การดำเนินการวิจัยไม่ส่งผลกระทบต่อหรือก่อให้เกิดความเสียหายเปรียบต่องานกลุ่มนักศึกษาอื่น เนื่องจากชุดฝึกทักษะที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับนักศึกษาในกลุ่มอื่นในอนาคตได้

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์การคัดเลือกเข้า

1. เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
2. ลงทะเบียนเรียนรายวิชาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (0080101) ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567
3. มีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนครบตามระยะเวลาที่กำหนด

เกณฑ์การคัดออก

1. นักศึกษาที่ขาดเรียนหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง
2. นักศึกษาที่ไม่ทำแบบทดสอบก่อนเรียนหรือหลังเรียนครบถ้วนตามขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่1 พัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

การสร้างชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

การพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษดำเนินการตามแนวคิด กระบวนการออกแบบการเรียนรู้การสอนอย่างเป็นระบบตามแนวคิด ADDIE Model ซึ่งประกอบด้วยขั้นวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นตอนออกแบบ (Design) ขั้นพัฒนา (Development) และขั้นประเมินผล (Evaluation) โดยเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและใช้อย่างแพร่หลาย ในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน (Branch, 2009) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมา ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของรายวิชาและกลุ่มเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดในแต่ละ ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นวิเคราะห์ (Analysis) ผู้วิจัยศึกษาหลักสูตร คำอธิบายรายวิชาทักษะ การใช้ภาษาอังกฤษในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (0080101) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ และปัญหา ด้านทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 รวมทั้งศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุด ฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

1.2 ขั้นตอนออกแบบ (Design) ผู้วิจัยออกแบบโครงสร้างของชุดฝึกทักษะ การสนทนาภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยกำหนดเนื้อหา เป็นบทสนทนาภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน จำนวน 4 สถานการณ์ ได้แก่ 1) การแนะนำตัว 2) การสัมภาษณ์สมัครงาน 3) การสนทนาเกี่ยวกับสภาพอากาศ และ 4) การซื้อขายสินค้า สำหรับสถานการณ์ที่ 3 การสนทนาเกี่ยวกับสภาพอากาศ (Weather Condition) ถูกเลือก เนื่องจากเป็นสถานการณ์พื้นฐานที่ใช้บ่อยในการเริ่มต้นบทสนทนา (small talk) ซึ่งเป็นทักษะ สำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในบริบทสากล นอกจากนี้ สถานการณ์ดังกล่าว มีโครงสร้างภาษาที่ไม่ซับซ้อน เหมาะสำหรับการฝึกออกเสียง การเรียบเรียงประโยค และการโต้ตอบในการสนทนา ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจก่อนพัฒนาไปสู่สถานการณ์ที่มีความ ซับซ้อนมากขึ้น เช่น การสัมภาษณ์งานหรือการซื้อขายสินค้า และการเลือกเนื้อหาเพียง 4 สถานการณ์ดังกล่าว เนื่องจากเป็นสถานการณ์พื้นฐานที่นักศึกษามีโอกาสพบและใช้ในการ สื่อสารภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันและบริบททางการศึกษา อีกทั้งเป็นสถานการณ์ ที่สอดคล้องกับแนวคิดการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ซึ่งเน้นการใช้ภาษาในสถานการณ์ จริง และเหมาะสมกับระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 พร้อมทั้ง กำหนดลำดับเนื้อหา รูปแบบกิจกรรมการฝึกทักษะ และสื่อประกอบการเรียนรู้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกเนื้อหาดังกล่าวจากการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพิจารณาจาก ประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนของผู้วิจัย ซึ่งพบว่าสถานการณ์ทั้ง 4 ประเภทสามารถ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และเอื้อต่อการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ เพื่อการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การจำกัดจำนวนสถานการณ์ยังช่วยให้สอดคล้อง

กับระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการทดลองใช้ชุดฝึกทักษะ โดยไม่ก่อให้เกิดภาระการเรียนรู้ที่มากเกินไป

1.3 ขั้นพัฒนา (Development) ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษตามโครงสร้างที่ได้ออกแบบไว้ โดยพัฒนาเป็นชุดฝึกในรูปแบบออนไลน์ ประกอบด้วยบทสนทนาภาษาอังกฤษ เสียงพูด และภาพประกอบ เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษได้ด้วยตนเอง และสามารถทบทวนซ้ำได้ตามความต้องการ

1.4 ขั้นประเมินผล (Evaluation) ผู้วิจัยนำชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษที่พัฒนาขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา ด้านภาษา และด้านสื่อ/เทคโนโลยี โดยใช้แบบประเมินมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกทักษะก่อนนำไปใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลจากการประเมินคุณภาพด้านความเหมาะสมของชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ใช้การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและนำมาเทียบกับเกณฑ์เพื่อแปลผลดังนี้ (Srisa-ard, 2013)

4.51 - 5.00	หมายถึง	มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50	หมายถึง	มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับมาก
2.51 - 3.50	หมายถึง	มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50	หมายถึง	มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับน้อย
1.00 - 1.50	หมายถึง	มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ระยะที่ 2 ทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ศึกษาเอกสารตำราที่เกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา

1.2 ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมแต่ละบทเรียน เพื่อเป็นการนำไปสร้างแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา

1.3 ผู้วิจัยสร้างแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา โดยครอบคลุมเนื้อหาตามสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้ง 4 สถานการณ์ ซึ่งเป็นแบบการสนทนาภาษาอังกฤษ โดยวัดจากความถูกต้องในการออกเสียง ความเป็นธรรมชาติในการพูด ความคล่องแคล่วในการพูด จำนวน 4 ข้อ คะแนนเต็มข้อละ 5 คะแนน รวม 20 คะแนน

1.4 ผู้วิจัยนำแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความสอดคล้อง ความเหมาะสมและภาษาที่ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.5 วิเคราะห์ข้อมูล หาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้สูตรหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ของ (Srisa-ard, 2013) โดยมีเกณฑ์ผลการพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้ค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.92 นำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

1.6 การทดลองใช้แบบทดสอบ ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาที่ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 15 คน เพื่อทดสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม ความชัดเจนของคำสั่ง ระยะเวลาในการทำแบบทดสอบ และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการทดลองใช้มาปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

1.7 การวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 แสดงให้เห็นว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยได้

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยแนะนำขั้นตอนการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษให้กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (0080101) ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน แล้วผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนทำแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษา ก่อนเรียน (Pretest) จากบทสนทนาภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน 4 สถานการณ์ ดังนี้ 1. Introduction (การแนะนำตัว) 2. Interview (การสัมภาษณ์ สมัครงาน) 3. Weather Condition (สภาพอากาศ) 4. Buying and Selling (การซื้อขายสินค้า)

2. ผู้วิจัยจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโดยใช้แนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) ร่วมกับกิจกรรมบทบาทสมมติ (Role-play) และการฝึกปฏิบัติเป็นขั้นตอน (Drill and Practice) โดยให้นักศึกษาศึกษาบทสนทนาจากชุดฝึก ฝึกออกเสียงตามตัวอย่าง และแสดงบทบาทสมมติเป็นรายบุคคลหรือเป็นคู่ ผู้วิจัยทำหน้าที่ให้คำแนะนำ แก้ไขการออกเสียง และกระตุ้นให้นักศึกษาใช้ภาษาอังกฤษ

ในการสื่อสารอย่างต่อเนื่องตลอดกิจกรรม เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง โดย 1 สถานการณ์ต่อสัปดาห์

3. ทดสอบหลังเรียน (Posttest) หลังจากทีกลุ่มตัวอย่างได้ศึกษาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ แล้วให้ทำแบบทดสอบความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาหลังเรียน (Posttest) จากบทสนทนาภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน 4 สถานการณ์ ดังนี้ 1. Introduction (การแนะนำตัว) 2. Interview (การสัมภาษณ์ สมัครงาน) 3. Weather Condition (สภาพอากาศ) 4. Buying and Selling (การซื้อขายสินค้า)

4. เก็บรวบรวมข้อมูล คะแนนจากแบบทดสอบก่อนเรียนและแบบทดสอบหลังเรียน นำคะแนนมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติและแปลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ค่า Paired Samples t-test

ระยะที่ 3 ประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ มีขั้นตอน การสร้างและหาคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 วิเคราะห์ศึกษาเอกสารตำราที่เกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

1.2 สร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการ ใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยได้ทำเป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

1.3 นำแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการ ใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความคุณภาพ ความสอดคล้อง ความเหมาะสมและภาษาที่ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.4 วิเคราะห์ข้อมูล หาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้สูตรหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ของ (Srisard, 2013) ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.97 นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่าง ทำแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ จำนวน 10 ข้อ หลังจากทดสอบหลังเรียน
2. เก็บรวบรวมข้อมูล แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ นำผลคะแนนมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติและแปลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผล เพื่อใช้ในการอธิบายระดับความพึงพอใจของนักศึกษา ดังนี้ (Srisa-ard, 2013)

- 4.51 – 5.00 หมายถึง มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
- 3.51 – 4.50 หมายถึง มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับมาก
- 2.51 – 3.50 หมายถึง มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับปานกลาง
- 1.51 – 2.50 หมายถึง มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับน้อย
- 1.00 – 1.50 หมายถึง มีคุณภาพด้านความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

1.1 การพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ประกอบด้วยบทสนทนาภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน 4 สถานการณ์ ดังนี้ 1. Introduction (การแนะนำตัว) 2. Interview (การสัมภาษณ์ สมัครงาน) 3. Weather Condition (สภาพอากาศ) 4. Buying and Selling (การซื้อขายสินค้า) ชุดฝึกการสอนเป็นแบบออนไลน์ที่ ประกอบด้วยเสียงพูด บทสนทนา ภาพประกอบ นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

1.2 ผลการประเมินความเหมาะสมชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ผลการประเมินความเหมาะสมชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ด้านเนื้อหา ด้านภาษา ด้านสื่อ/เทคโนโลยี โดยผู้เชี่ยวชาญ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ผลการประเมินความเหมาะสมชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ข้อที่	การประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
	ด้านเนื้อหา			
1	เนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์ที่จะนำไปประยุกต์ใช้	5.00	0.00	มากที่สุด
2	เนื้อหาเหมาะสมกับนักศึกษา	5.00	0.00	มากที่สุด
3	เนื้อหาสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมในการพูดของเจ้าของภาษา	5.00	0.00	มากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรวม	5.00	0.00	มากที่สุด
	ด้านภาษา			
4	สำนวนที่ใช้เป็นไปตามบริบทของสถานการณ์	5.00	0.00	มากที่สุด
5	ถูกต้องตามโครงสร้างไวยากรณ์	5.00	0.00	มากที่สุด
6	ระดับการใช้ภาษาเหมาะสมกับผู้เรียนและ สถานการณ์	4.67	0.58	มากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรวม	4.89	0.19	มากที่สุด
	ด้านสื่อ/เทคโนโลยี			
7	การออกแบบสื่อมีความน่าสนใจ และทันสมัยกับเทคโนโลยีในปัจจุบัน	4.67	0.58	มากที่สุด
8	ความสะดวกในการใช้งาน ง่ายต่อการนำไปใช้	4.67	0.58	มากที่สุด
9	ตัวอักษร ภาพประกอบ มีขนาดเหมาะสม คมชัด สามารถอ่านหรือดูได้สบายตา	5.00	0.00	มากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรวม	4.78	0.38	มากที่สุด
	ภาพรวมทั้งหมด	4.89	0.19	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การประเมินด้านเนื้อหา ด้านภาษาและด้านสื่อ/เทคโนโลยี อยู่ในระดับมากที่สุด สรุปภาพรวมของชุดฝึกทักษะอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.19)

2. ผลคะแนนความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาด้วยชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ตารางที่ 2

คะแนนความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาด้วยชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ก่อนเรียนและหลังเรียน

คะแนน	คน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D	t	Sig.
ก่อนเรียน	30	20	8.40	2.02	16.78	.000
หลังเรียน	30	20	14.60	2.02		

* $p < .001$

จากตารางที่ 2 คะแนนความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาด้วยชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 8.40 คะแนน (SD = 2.02) และ 14.60 คะแนน (SD = 2.02) ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 16.78, p < .001$)

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 3

ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ลำดับ	รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความพึงพอใจ
1	นักศึกษานำความรู้ที่เคยเรียน มาต่อยอดเชื่อมโยงทำความเข้าใจกับเนื้อหาใหม่ได้	4.10	0.66	พึงพอใจมาก
2	นักศึกษานำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้	4.20	0.48	พึงพอใจมาก
3	นักศึกษามีความมั่นใจในการแสดงออก และการใช้ภาษาได้	4.03	0.72	พึงพอใจมาก
4	นักศึกษามีทักษะการใช้ภาษาได้ดีขึ้นกว่าเดิม	4.07	0.64	พึงพอใจมาก

ลำดับ	รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความพึงพอใจ
5	เนื้อหาของชุดฝึกทักษะทางภาษามีประโยชน์ต่อนักศึกษา	4.53	0.51	พึงพอใจมากที่สุด
6	กิจกรรมการเรียนการสอนกระตุ้นให้นักศึกษามีความสนใจมากขึ้น	4.17	0.91	พึงพอใจมาก
7	การอธิบายของอาจารย์ผู้สอน ละเอียดชัดเจน ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้	4.10	0.66	พึงพอใจมาก
8	ระยะเวลาในการฝึกทักษะ เนื้อหาที่ใช้ในการฝึกทักษะ มีความเหมาะสม	4.23	0.50	พึงพอใจมาก
9	สื่อที่นำเสนอ ตัวอักษร ภาพประกอบ มีขนาดเหมาะสม คมชัด สามารถอ่านหรือดูได้สบายตา	4.57	0.63	พึงพอใจมากที่สุด
10	สื่อที่นำเสนอ เสียงมีความชัดเจน	4.53	0.51	พึงพอใจมากที่สุด
เฉลี่ยรวม		4.25	0.62	พึงพอใจมาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ ผลการประเมินโดยรวม อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 4.25$, $SD = 0.62$) และรายการที่มีความพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ สื่อที่นำเสนอเสียงมีความชัดเจน เนื้อหาของชุดฝึกทักษะทางภาษามีประโยชน์ต่อนักศึกษาและสื่อที่นำเสนอตัวอักษรภาพประกอบมีขนาดเหมาะสมคมชัดสามารถอ่านหรือดูได้สบายตา ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. คุณภาพของชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ผลการประเมินคุณภาพของชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษพบว่า ทั้งด้านเนื้อหา ด้านภาษา และด้านสื่อและเทคโนโลยี มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหา มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์การใช้งานจริง การใช้ภาษามีความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และเหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน ส่วนสื่อและเทคโนโลยีมีความทันสมัยและสะดวกในการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับ (Pornsuriyaroj, 2016) ที่กล่าวว่าสื่อการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์และบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการพัฒนาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (14.60, $SD = 2.02$) สูงกว่าก่อนเรียน (8.40, $SD = 2.02$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 16.78$, $p < .001$) แสดงว่า

ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาความสามารถในการพูดของนักศึกษา ผลดังกล่าวอธิบายได้จากการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) ร่วมกับกิจกรรม Role-play และ Drill and Practice ซึ่งเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์จำลองอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Richards (2006) ที่ระบุว่าการพัฒนาทักษะการพูดต้องอาศัยการใช้ภาษาอย่างมีความหมายและมีปฏิสัมพันธ์จริง กิจกรรมที่ให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติ สนทนา และสะท้อนผลการเรียนรู้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ ซึ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Fosnot, 2013) จึงส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะอย่างเป็นขั้นตอน

นอกจากคะแนนที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนแล้ว เมื่อพิจารณาเชิงคุณภาพจากเกณฑ์การประเมิน พบว่านักศึกษามีพัฒนาการด้านความคล่องแคล่ว ความถูกต้องในการออกเสียง และความสามารถในการเรียบเรียงประโยคต่อเนื่อง จากเดิมที่ตอบเป็นคำหรือวลีสั้น ๆ สามารถโต้ตอบได้อย่างมั่นใจมากขึ้น พัฒนาการดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนาสมรรถนะการสื่อสารตามแนวทาง CEFR (Council of Europe, 2001) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ Promwang (2019) และ Kreeram (2022) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนช่วยให้ทักษะการฟัง-พูดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

3. ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษ

ผลการประเมินความพึงพอใจพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าชุดฝึกทักษะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และรูปแบบการนำเสนอ โดยเฉพาะความชัดเจนของตัวอักษร ภาพประกอบ และเสียงประกอบ ซึ่งได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ผลการวิจัยสอดคล้องกับ (Pongsuwan, 2024; Buonmek, 2021) และ (Thipthiangtae, 2014) ที่พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยชุดฝึกทักษะภาษาอังกฤษในระดับมากถึงมากที่สุด

สรุปได้ว่า ชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในระดับมากที่สุด สามารถพัฒนาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ และผู้เรียนมีความพึงพอใจในการใช้งานอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ชุดฝึกทักษะดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมในการนำไปใช้พัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. สามารถพัฒนาชุดฝึกทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษในรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนฝึกฝนได้อย่างต่อเนื่อง
2. ผู้สอนสามารถบูรณาการชุดฝึกทักษะร่วมกับแนวคิด Communicative Language Teaching เพื่อส่งเสริมการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง

3. แม้ว่าชุดฝึกทักษะจะอยู่ในรูปแบบสื่อการสอนดั้งเดิม แต่จุดเด่นของงานวิจัยนี้อยู่ที่การออกแบบอย่างเป็นระบบตาม ADDIE Model และการจัดกิจกรรมแบบ CLT และ Role-play อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งสะท้อนความใหม่ในเชิงกระบวนการ (process innovation) มากกว่านวัตกรรมเชิงเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนาชุดฝึกในรูปแบบดิจิทัลหรือแพลตฟอร์มที่มีปฏิสัมพันธ์ เช่น ระบบฝึกพูดที่มี feedback อัตโนมัติ เพื่อเพิ่มความแปลกใหม่และสอดคล้องกับแนวโน้มเทคโนโลยีการศึกษา
2. ควรศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างชุดฝึกแบบดั้งเดิมกับชุดฝึกที่บูรณาการเทคโนโลยี
3. ควรศึกษาผลลัพธ์เชิงคุณภาพ เช่น ความมั่นใจ ความคล่องแคล่ว และสมรรถนะตามกรอบ CEFR เพื่อสะท้อนพัฒนาการเชิงสมรรถนะควบคู่กับคะแนนเชิงปริมาณ

เอกสารอ้างอิง

- Branch, R. M. (2009). *Instructional design: The ADDIE approach*. Springer.
- Buonmek, W. (2021). *The development of English reading comprehension skill training package using KWL Plus technique for Matthayomsuksa 2 students at Dongkhui Wittayakhom School, Phetchabun Province* [Master's thesis, Naresuan University].
- Council of Europe. (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press.
- Ellis, M., & Johnson, C. (1994). *Teaching business English*. Oxford University Press.
- English Language Institute, Office of the Basic Education Commission. (2015). *A handbook for teaching English based on the Common European Framework of Reference for Languages*. War Veterans Organization of Thailand.
- Fosnot, C. T. (2013). *Constructivism: Theory, perspectives, and practice* (2nd ed.). Teachers College Press.
- Kreeram, P. (2022). The development of activity packages to enhance English listening-speaking skills for communication using Task-Based Learning with 2W3P for Prathomsuksa 6 students. *Suan Sunandha Rajabhat University Academic Journal*, 6(1), 11–21.

- Ministry of Education. (2008). *The basic education core curriculum B.E. 2551*. War Supplies Transport Organization Printing House.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2024). *Announcement of the Commission on Higher Education Standards: Policy on raising English language proficiency standards in higher education institutions B.E. 2567* (2024). <https://www.ops.go.th/en/ches-downloads/edu-standard/item/9625-2567>
- Pongsuwan, D. (2024). The development of English communication skill training package for Matthayomsuksa 2 students at Wat Chan Pradittharam School, Phasi Charoen District Office, Bangkok. *Journal of Education Thonburi Rajabhat University*, 2(1), 17–33.
- Pornsuriyaroj, K. (2016). *Multimedia design for learning*. Chulalongkorn University Press.
- Promwang, N. (2019). *The development of English listening-speaking skill instructional packages using Activity-Based Learning with 2W3P and operant conditioning theory affecting listening-speaking ability, attitude, and self-confidence for Prathomsuksa 6 students* [Master's thesis, Sakon Nakhon Rajabhat University].
- Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. Cambridge University Press.
- Srisa-ard, B. (2013). *Basic research* (9th ed.). Suveeriyasarn.
- Thiptiangtae, S. (2014). *The development of English writing skill exercises for communication using Cha-am local information for Prathomsuksa 4 students* [Master's thesis, Silpakorn University].

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัล
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1

Factors Affecting Parental Involvement in Digital-Age
Education Management of Schools under the Phetchaburi
Primary Educational Service Area Office 1

วุฒิชัย ลิขประเสริฐ¹ และ กาญจนา บุญส่ง²

Wuttichai Lipprasert¹ and Kanchana Boonsong²

วันที่ส่งบทความ: 19 มกราคม 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 23 มีนาคม 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 24 มีนาคม 2569

Abstract

The objectives of this were 1) to the level of factors affecting parents' participation in the educational management of schools in the digital era; 2) to the level of parents' participation in the educational management of schools in the digital era; and 3) to the factors affecting parents' participation in the educational management of schools in the digital era. The sample used in this research consisted of 242 teachers, determined by using the sample size calculation table of Krejci and Morgan (Krejci & Morgan, 1970: 607). The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire. The content validity of the instrument was examined, and only items

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี อีเมล Sellraven02@gmail.com

Graduate student of the Master of Education (Educational Administration) program, Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat University

Corresponding author; e-mail: Sellraven02@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
อีเมล kanchana_boon@hotmail.com

Associate Professor Dr. in Educational Administration, Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat University

Corresponding author; e-mail: kanchana_boon@hotmail.com

with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 0.60 or higher were selected. The reliability coefficient of the questionnaire was 0.94. The statistics used for data analysis included mean, standard deviation, and Stepwise Multiple Regression Analysis. The research findings were as follows: 1) The overall level of factors affecting parents' participation in the educational management of schools in the digital era was at a high level. 2) The overall level of parents' participation in the educational management of schools in the digital era was at a high level. 3) The factors affecting parents' participation in the educational management of schools in the digital era had a predictive efficiency of 39.40%. The predictive equations in standard score and raw score formats are as follows: Standard score equation $\hat{Z}_{tot} = .519X_1 + .318X_4 + .214X_2$ Raw score equation: $\hat{Y}_{tot} = 2.389 + .442X_1 + .254X_4 + .178X_2$

Keywords : FACTORS, PARTICIPATION, EDUCATIONAL MANAGEMENT, DIGITAL ERA

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาาระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา 2) ศึกษาาระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู จำนวน 242 คนสุ่มโดยใช้การคำนวณตามตารางในการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี และ มอร์แกน (Krejci & Morgan, 1970) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป และมีค่าความเชื่อมั่น 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษามีประสิทธิภาพในการทำนายร้อยละ 39.40 สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน คือ $\hat{Z}_{tot} = .519X_1 + .318X_4 + .214X_2$
 $\hat{Y}_{tot} = 2.389 + .442X_1 + .254X_4 + .178X_2$

คำสำคัญ : ปัจจัย การมีส่วนร่วม การจัดการศึกษา ยุคดิจิทัล

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ได้กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ตระหนักถึงการสร้างเสริมความรู้ความสามารถปลูกฝังจิตใต้สำนึกที่ถูกต้อง และอยู่ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ช่วยสนับสนุนและพัฒนาการงานวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาประเทศ พัฒนาครูและวัฒนธรรมไทยของประเทศชาติ ทำให้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ที่ต้องการให้ประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดการศึกษา ร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษาอย่างแท้จริง ในลักษณะเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนของสถานศึกษา ที่เรียกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะมาตรา 80 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รัฐต้องดำเนินนโยบายด้านสังคม สาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ 1) ค้ำครองและพัฒนาเยาวชน สนับสนุน การดูแลเด็กและการศึกษาปฐมวัย ของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือและสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการปกครองตนเองของผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ 2) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติและกฎหมายพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พัฒนาคุณภาพครูและความสามารถทางการศึกษาทางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างทันทั่วทั้งที่ ได้แก่ การทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นไทย มีระเบียบวินัย เคารพประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นไว้ซึ่งประชาธิปไตย และ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจสำหรับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ศาสนา และภาคประชาสังคมจัดการบริหารการศึกษาตอบสนองนโยบายพื้นฐานของชาติและมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอย่างสอดคล้องเป็นสำคัญของสังคมปัจจุบัน ซึ่งการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามธรรมชาติและศักยภาพ เน้นคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นคุณภาพการบริหาร จัดการการศึกษาตามข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง (Ngamcharoen & Supirak, 2020) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 29 การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถานศึกษา สถาบัน ศาสนา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 24 กำหนดให้สถานศึกษาขับเคลื่อนสังคม ความสามารถพิเศษ ให้เล่น ประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสามารถทางสังคม และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บำเพ็ญคุณประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารการศึกษา หากจะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองและเข้มแข็งต้องพัฒนาคุณภาพคนและคุณภาพคนเป็น

สิ่งสำคัญยิ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับความสำคัญของการจัดการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ ดังนั้นการจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การศึกษาจึงถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ และมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการศึกษาต้องทำให้คนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมการดำรงชีวิต การเรียนรู้วิธีที่จะสบายใจกับผู้อื่นต้องอยู่บนหลักการที่ว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพของตน การจัดการศึกษาต้องเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาและบุคคล ครอบครัว ชุมชน ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านการเรียนรู้และอบรมในกระบวนการเรียนรู้องค์กรชุมชน แสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ตามสภาพปัญหา คัดเลือกชุมชนพัฒนาภูมิปัญญาจากวิทยากรเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา พบว่า 1) ปัจจัยด้านผู้ปกครอง 2) ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน และ 3) ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครู มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Azzolihy & Bakoa, 2020) พบว่าทุกปัจจัยมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองจะส่งผลให้เกิดการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและบ้าน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น รวมทั้งจากผลการวิจัยของ (Tuprasert, 2018) พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) การอบรมเลี้ยงดู 2) การติดต่อสื่อสาร 3) การอาสาสมัคร 4) การเรียนรู้ที่บ้าน 5) การตัดสินใจ และ 6) การให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตร การติดต่อสื่อสารอยู่ในระดับมาก การเรียนรู้ที่บ้าน และ ให้ความร่วมมือกับชุมชนและโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ (Epstein, 1995) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในสังคมไทยที่ผ่านมาถือว่ายังค่อนข้างน้อย (Policy and Planning Group, 2022) ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 เพื่อต้องการข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการสนองนโยบายของเขตพื้นที่และนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาให้เป็นไปตามนโยบายของเขตพื้นที่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 มีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการเสริมสร้างระเบียบวินัยผู้เรียน โดยร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียน และเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อีกทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในสังคมไทยที่ผ่านมาถือว่ายังค่อนข้างน้อย การปกครองส่วนใหญ่ ยังคงใช้แนวทางการมีส่วนร่วมแบบเดิม ๆ คือมาร่วมประชุมร่วมพัฒนา

กายภาพของโรงเรียนและบริจาดทรัพยากรสิน การมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษายังมีน้อยมาก และโรงเรียนส่วนใหญ่ก็ยังไม่เปิดโอกาสให้กับผู้ปกครองเท่าที่ควร อีกทั้ง ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเองเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เรียน ผู้ปกครองมีอาชีพที่ไม่มั่นคงต้องย้ายถิ่นฐานแหล่งประกอบอาชีพ ผู้เรียนจำเป็นต้องย้ายติดตามผู้ปกครองส่งผลต่อเนื่องในการเรียนและความเสี่ยงในการออกกลางคัน (Policy and Planning Group, 2022) จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา ซึ่งผลการวิจัยจะช่วยให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา และฝ่ายบริหารของโรงเรียนหรือเขตพื้นที่ที่สามารถนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา
2. เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา

วิธีการวิจัย

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู ปีการศึกษา 2567 จาก 90 โรงเรียน จำนวน 620 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู ปีการศึกษา 2567 จาก 90 โรงเรียน คำนวณตามตารางขนาดตัวอย่าง ของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejci & Morgan, 1970) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 242 คน โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 รวบรวมรายชื่อโรงเรียนและจำนวนประชากรในเขตพื้นที่ โดยแบ่งโรงเรียนเป็นรายอำเภอ ดังนี้

โรงเรียนอำเภอเมือง	จำนวน 31 โรงเรียน ครู 239 คน
โรงเรียนอำเภอเขาชัย	จำนวน 19 โรงเรียน ครู 122 คน
โรงเรียนอำเภอบ้านแหลม	จำนวน 26 โรงเรียน ครู 175 คน
โรงเรียนอำเภอหนองหญ้าปล้อง	จำนวน 14 โรงเรียน ครู 84 คน

2.2 กำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ เครจซี่ และมอร์แกน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 242 คน โดยใช้ตารางของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejci & Morgan, 1970)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา 1) ด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ปกครอง 2) ด้านกระบวนการภายในครอบครัว 3) ด้านผู้เรียน 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูและโรงเรียนและ 5) ด้านสังคม

ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา 1) การอบรมเลี้ยงดู 2) การติดต่อสื่อสาร 3) การอาสาสมัคร 4) การเรียนรู้ที่บ้าน 5) การตัดสินใจและ 6) การให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

ใช้แบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้:

ตอนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐาน (เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ประสบการณ์ทำงาน) ลักษณะแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมฯ (5 ด้าน) ลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3: ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองฯ (6 ด้าน) ลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัด

การศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา โดยให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา

2. กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

3. สร้างแบบสอบถาม โดยคำนึงถึงหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองใน

การจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษามีรายละเอียดของแบบสอบถามแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ข้อ เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 ประกอบด้วยข้อคำถาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา ดังนี้

- 1) ด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ปกครอง
- 2) ด้านกระบวนการภายในครอบครัว
- 3) ด้านผู้เรียน
- 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูและโรงเรียน
- 5) ด้านสังคม

ตอนที่ 3 ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา ดังนี้

- 1) การอบรมเลี้ยงดู

- 2) การติดต่อสื่อสาร
- 3) การอาสาสมัคร
- 4) การเรียนรู้ที่บ้าน
- 5) การตัดสินใจ
- 6) การให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียน
4. นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง ทั้งทางด้านโครงสร้าง เนื้อหา และภาษาที่ใช้เพื่อให้ข้อเสนอแนะสำหรับปรับปรุงแก้ไข
5. นำแบบสอบถามที่ปรับแก้แล้วเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และการใช้ภาษา (Wording)
6. รวบรวมคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความตรงตามเนื้อหา และคำนวณหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) เลือกคำถามที่มีค่า IOC 0.6 ขึ้นไป และคำนวณค่า IOC ของแบบสอบถามแยกกันช่วงคือ 0.67–1.00
7. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่าง ครูใน สพป. เพชรบุรี เขต 2 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา
8. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อปรับแก้ครั้งสุดท้าย แล้วจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามสำหรับนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการ และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม
2. ผู้วิจัยดำเนินการส่งและรับแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยจัดส่งแบบสอบถามให้กับผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ระบุในคำชี้แจงเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง เมื่อดำเนินการแล้วเก็บรวบรวมแบบสอบถามส่งผู้วิจัยโดยตรงตามเวลาที่กำหนด
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำส่งและเก็บคืนด้วยตนเองและส่งทางจุดประสานของแต่ละอำเภอได้แบบสอบถามคืนมาและสมบูรณ์จำนวน 242 ฉบับ จากแบบสอบถามทั้ง 242 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100
4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบแบบสอบถามพร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา
2. จัดระเบียบข้อมูลและลงรหัสในแบบสอบถาม
3. นำแบบสอบถามดังกล่าวไปคำนวณหาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. ระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองฯ ในอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ปกครอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$, S.D. = 0.56) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการภายในครอบครัว และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านผู้เรียน ($\bar{x} = 4.01$, S.D. = 0.63) ตามลำดับ

2. ระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองฯ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$, S.D. = 0.56) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีการมีส่วนร่วมสูงสุด คือ ด้านผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ ด้านผู้ปกครองส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาของผู้เรียน และด้านที่มีการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ ด้านผู้ปกครองมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ($\bar{x} = 4.28$, S.D. = 0.70) ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression) พบว่า มีปัจจัยจำนวน 3 ด้าน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญตามน้ำหนักที่ส่งผลได้ดังนี้ : ด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ปกครอง (X_1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูและโรงเรียน (X_4) ด้านกระบวนการภายในครอบครัว (X_2) จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถนำมาสร้างเป็นสมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (tot) ได้ 2 รูปแบบ ดังนี้: สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (Raw Score Equation)

$$\hat{Y}_{\text{tot}} = 2.389 + .442X_1 + .254X_4 + .178X_2$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standard Score Equation)

$$\hat{Z}_{\text{tot}} = .519X_1 + .318X_4 + .214X_2$$

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ยุคดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ยุคดิจิทัลของสถานศึกษา พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ตามลำดับ คือ ด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ปกครอง ด้านกระบวนการภายในครอบครัว ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูและโรงเรียน ด้านสังคม และด้านผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Azzolihy & Bakoa, 2020) พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของบุตรออกเป็น 6 ด้าน คือ ปัจจัยด้านผู้ปกครอง ปัจจัยด้านกระบวนการภายในครอบครัว ปัจจัยเกี่ยวกับเด็ก ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครู ปัจจัยด้านสังคม นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองกับครู และโรงเรียนช่วยสร้างความไว้วางใจและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้ปกครองมีแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ขณะที่ปัจจัยด้านสังคมและด้านผู้เรียน มีผลน้อยกว่า แต่ก็ยังมีบทบาทในการเอื้อต่อบรรยากาศการเรียนรู้โดยรวม

2. การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ยุคดิจิทัลของสถานศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การติดต่อสื่อสาร การให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียน การอาสาสมัคร การเรียนรู้ที่บ้าน การตัดสินใจ และการอบรมเลี้ยงดู ตามลำดับเนื่องจากผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษาในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสูง ทั้งในด้านการสนับสนุนบุตรหลาน การร่วมมือกับครู และการประสานงานกับโรงเรียนและชุมชน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Epstein (1995) ที่พบว่าผู้ปกครองมีส่วนร่วมในหลายมิติ เช่น การสื่อสาร การอาสาสมัคร และการตัดสินใจ จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน

3. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ยุคดิจิทัลของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า มี 3 ด้านที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ยุคดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งหมด 3 ตัวแปรตามลำดับ ผลนี้สอดคล้องกับ (Toloh, 2015) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พบว่าผู้ปกครองซึ่งมีพื้นฐานความรู้และศักยภาพทางเศรษฐกิจสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนได้มากกว่า ทั้งในเชิงการสนับสนุนทรัพยากรและการร่วมกิจกรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูและโรงเรียน (X_4) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในยุคดิจิทัล ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านและโรงเรียนเอื้อต่อการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและรวดเร็ว ผ่านทั้งช่องทางออนไลน์และการพบปะโดยตรง ทำให้ผู้ปกครองรับรู้ความต้องการของโรงเรียนและความก้าวหน้าของบุตรหลานได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สามารถให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ด้านผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรกำหนดมาตรการและกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีบทบาทร่วมในการพัฒนาผู้เรียนมากยิ่งขึ้น
2. ระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ด้านการอบรมเลี้ยงดูมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ ดังนั้นสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีบทบาทเพิ่มขึ้นในด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้มีทักษะและความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล โดยสามารถจัดกิจกรรมหรืออบรมเชิงปฏิบัติการให้ผู้ปกครองได้ฝึกทักษะการคัดกรองและประเมินเนื้อหาออนไลน์ การตั้งค่าความเป็นส่วนตัวในแพลตฟอร์มต่าง ๆ และการดูแลบุตรหลานในการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย รวมถึงการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิธีปฏิบัติที่ดีในการเลี้ยงดูบุตรหลานในยุคดิจิทัลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างมีประโยชน์ ลดความเสี่ยงจากภัยออนไลน์ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานด้านความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัยของสถานศึกษา เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Azzolihy, M. A. (2015). *Proposed guidelines for parental participation in educational management to develop 21st century skills of Muslim children in the southern border provinces* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University].
- Azzolihy, M. A., & Bakoa, N. (2020). Parental participation in children's educational management. *Academic Services Journal, Prince of Songkla University*, 31(1), 243–254.
- Janno, P. (2019). *Education 4.0*. <https://www.kroobannok.com/81497>
- Ngamcharoen, T., & Supirak, S. (2020). Personnel administration factors affecting student quality in sufficiency economy model schools under primary educational service area offices in Nakhon Sawan Province. *Journal of Buddhist Social Sciences and Anthropology*.
- Policy and Planning Group, Phetchaburi Primary Educational Service Area Office 1. (2022). *Three-year basic education development plan*.

- Toloh, M. (2015). *Parental participation in educational management of private Islamic schools in Pattani Province* [Master's thesis, Prince of Songkla University].
- Tuprasert, J. (2018). *Guidelines for developing parental participation in children's learning in child development centers under Non Sombun Subdistrict Administrative Organization, Bueng Kan Province* [Master's thesis, Sukhothai Thammathirat Open University].

บทประพันธ์เพลง : “โหมโรงเมืองสงขลา”
สำหรับวงดุริยางค์ฟีลฮาร์โมนิกออร์เคสตรา
Music Composition : “Songkhla Overture”
for Philharmonic Orchestra

สิริรัฐ พงษ์อารี¹ ระวีวัฒน์ ไทยเจริญ² และสุรสิทธิ์ ศรีสมุทร³
Sirirat Pongaree¹ Raweewat Thaicharoen² and Surasit Sreesamuth³

วันที่ส่งบทความ: 23 มกราคม 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 2 เมษายน 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 9 เมษายน 2569

Abstract

This creative research aims to compose a musical piece titled “Songkhla City Overture” for a philharmonic orchestra, inspired by the three diverse cultural heritages of Songkhla: Thai-Buddhist, Thai-Muslim, and Chinese ritual music. The composition narrates the city's historical evolution and transitions. The research involves studying the concepts of "Overture" within Thai, Western, and local musical contexts, as well as music composition theories. These elements serve as the conceptual framework for defining the formal structure, rhythm, melody, harmony, and orchestration. The results of the composition show that the piece is structured as a concert overture with a duration of approximately 6 minutes, divided into three main movements: 1) The Origin of Khao Daeng: Comprising five sections, including Intro I, modal preparation, modal establishment, principal theme, and codetta. 2) City in Transition: Comprising three sections, including Intro II, thematic development from the first movement, and modulation. 3) Songkhla: The City of Legends: Comprising four

¹ นักศึกษาหลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Master of Music Program in Creative Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Thaksin University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Assistant Professor, Master of Music Program in Creative Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Thaksin University

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Lecturer, Master of Music Program in Creative Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Thaksin University

Corresponding author; E-mail address: 651995061@tsu.ac.th

sections, involving thematic development of the third movement, recapitulation, return to the tonic key, and finale. The composition employs two primary concepts: chronological historical representation and the integration of folk music as core musical elements. The work utilizes seven distinct rhythmic and melodic motifs, including *Ching* and *Khong Khu* patterns, *Thap* and *Klong Tuk* rhythms, and melodies from *Hua Pi Nora*, *Sod Soy Nora*, *Lagu Dua*, and *Dragon Blessing*. These motifs are developed through techniques such as augmentation, diminution, variation, imitation, and inversion. The piece utilizes both pentatonic and diatonic scales across three key signatures: D Major, A Minor, and C Major, featuring musical textures and colors ranging from homophony and polyphony to homorhythm.

Keywords: SONGKHLA OVERTURE, 3 CULTURES OF FOLK MUSIC IN SONGKHLA, PHILHARMONIC ORCHESTRA

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประพันธ์บทเพลง “โหมโรงเมืองสงขลา” สำหรับวงดุริยางค์ฟิลาฮาร์โมนิกออร์เคสตรา จาก 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่นของเมืองสงขลา ได้แก่ ดนตรีไทยพุทธ ดนตรีไทยมุสลิมและดนตรีในพิธีกรรมจีน ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนผ่านเมือง ศึกษาแนวคิดเพลงโหมโรงในบริบทไทย ตะวันตก บริบทดนตรีพื้นถิ่นและทฤษฎีการประพันธ์เพลง กำหนดกรอบความคิดในการวางโครงสร้างสังคีตลักษณ์ จังหวะ ทำนอง การประสานเสียง และการจัดวางสีสันทันของเสียง ผลการประพันธ์สรุปได้ว่า โครงสร้างเป็นแบบคอนเสิร์ตโอเวอร์เจอร์ ความยาวประมาณ 6 นาที แบ่งเป็น 3 ท่อนย่อย คือ 1) กำหนดหัวเขาแดงมี 5 ช่วง ได้แก่ บทหน้าที่ 1 เตรียมโหมดนตรีโหมดนตรี ทำนองเด่นและทำนองจบท่อน 2) เปลี่ยนผ่านเมืองมี 3 ช่วง ได้แก่ บทหน้าที่ 2 พัฒนาทำนองจากท่อนที่ 1 เปลี่ยนท่วงทำนองเสียง และ 3) สงขลาเมืองแห่งตำนานมี 4 ช่วง ได้แก่ พัฒนาทำนองท่อนที่ 3 ย้อนความ กลับสู่ท่วงทำนองเสียงหลักและจบบทเพลง ใช้แนวคิด 2 แนวคิด คือ นำเสนอตามช่วงของประวัติศาสตร์เมืองสงขลาและแนวคิดจากเพลงพื้นบ้านเป็นองค์ประกอบทางดนตรีในการประพันธ์โดยประยุกต์ใช้กลุ่มเสียงจาก 7 กลุ่มเสียง ได้แก่ จังหวะฉิ่งและฆ้องคู่ จังหวะทับ จังหวะกลองตุ้ม ทำนองหัวปีโนรา สอดสร้อยโนรา ลาซูดูวอ และมังกรถวายพระพร พัฒนาทำนองด้วยการขยายการลดสัดส่วน การแปร การเลียน การพลิกกลับ ใช้บันไดเสียง 2 รูปแบบคือบันไดเสียงเพนทาโทนิคและไดอาโทนิค ใช้ 3 ท่วงทำนองเสียง ได้แก่ ดีเมเจอร์ เอไมเนอร์และซีไมเนอร์ มีพื้นผิวดนตรีและสีสันทันเสียงแบบฮอโมโฟนี โพลีโฟนี และฮอโมริทึมิก

คำสำคัญ: โหมโรงเมืองสงขลา ดนตรี 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองสงขลา วงดุริยางค์ฟิลาฮาร์โมนิกออร์เคสตรา

บทนำ

จังหวัดสงขลาถือเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และยุทธศาสตร์ในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นพื้นที่แห่งการหลอมรวมทางวัฒนธรรมอันยาวนาน โดยเฉพาะการผสมผสานของสามกลุ่มวัฒนธรรมหลัก ได้แก่ ไทย มุสลิม และจีน ซึ่งก่อให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต สถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรม (Songkhla National Museum, 2015) พลวัตทางประวัติศาสตร์ของสงขลา ตั้งแต่ยุคการค้าที่รุ่งเรือง การสร้างป้อมปราการ จนถึงความผันผวนจากภาวะสงคราม ล้วนเป็นปัจจัยหล่อหลอมให้เมืองสงขลามีความเข้มแข็งและเติบโตมาจนถึงปัจจุบัน (Chuenphakdee, 2015)

ศิลปะดนตรีในจังหวัดสงขลาปรากฏอัตลักษณ์อันหลากหลายผ่านการผสมผสานของ 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยมีดนตรีโนราเป็นตัวแทนวัฒนธรรมไทย เป็นดนตรีศักดิ์สิทธิ์และหัวใจสำคัญในการดำเนินทำนองผ่าน "เพลงโหมโรง" เพื่อการบูชาครู (Uejitmet, & Uejitmet, 2021; Thepsongkroh, 2014) ขณะที่วัฒนธรรมมุสลิมสะท้อนผ่านดนตรีรองเง็งซึ่งเป็นมหรสพเพื่อความบันเทิง โดยมีเพลง "ลาซอคูว" เป็นแม่บทสำคัญในการถ่ายทอดลีลาทางดนตรี (Thongkaamkaew, & Kanthacha, 2012; Sapsin, 2011) ทางด้านวัฒนธรรมจีน ดนตรีได้มีบทบาทในทางพิธีกรรมสำคัญ โดยสืบค้นพบโน้ตเพลงจากวงดนตรีท่งเซียงตั้ง ที่นิยมบรรเลงในพิธีกรรมต่าง ๆ คือเพลง "มังกรถวายพระพร" (Limthawekiattikul, 2021) ข้อมูลอัตลักษณ์ทางดนตรีที่แตกต่างกันทั้งในด้านโครงสร้างทำนอง จังหวะ และวิธีการบรรเลงนี้ จะถูกนำมาสังเคราะห์และบูรณาการด้วยทฤษฎีดนตรีตะวันตก เพื่อสร้างสรรค์เป็นบทเพลงที่สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวของพหุวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม รูปแบบบทเพลงประเภท "โหมโรง" หรือ "โอเวอร์เจอร์" (Overture) ถือเป็นบทเพลงที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศและเตรียมอารมณ์ผู้ชมก่อนการแสดงหลัก เป็นการประโคมดนตรีเพื่อบอกฤกษ์การเริ่มต้น (Pliengsri, 2008) แม้ในอดีตของดนตรีตะวันตก เพลงโหมโรงจะถูกติดกับการแสดงโอเปร่า หรือออราโทรีโอ (Burrows & Wiffen, 2012) แต่ในเวลาต่อมารูปแบบนี้ได้พัฒนาไปสู่บทเพลงที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง สามารถบรรเลงได้อย่างอิสระเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวและจินตนาการโดยไม่ต้องพึ่งพาการแสดงละครประกอบ (Kamien, 2002)

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงศักยภาพของรูปแบบบทเพลงโหมโรงในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อบอกเล่าเรื่องราว จึงเกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์บทเพลง "โหมโรงเมืองสงขลา" สำหรับวงดุริยางค์ฟิลาฮาร์โมนิกอร์เคสตรา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำจินตนาการจากประวัติศาสตร์เมืองสงขลาตีความใหม่ในเชิงดุริยางคศิลป์ ผ่านกระบวนการคิดสรรวิถุศิลป์ทางดนตรี จากสำเนียงของ 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่นที่ได้กล่าวมาข้างต้น มาบูรณาการเข้ากับทฤษฎีดนตรีตะวันตกและการเรียบเรียงเสียงประสานสำหรับวงออร์เคสตรา การวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะถ่ายทอดอัตลักษณ์อันทรงคุณค่าของเมืองสงขลาให้ออกมาในรูปแบบสุนทรียรสทางดนตรีสากล เพื่อสร้างสรรค์ผลงานดนตรีที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่มาตรฐานสากล

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างบทประพันธ์เพลงใหม่โรงโดยใช้จินตนาการจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และลีลาสำเนียงดนตรีจาก 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่นของเมืองสงขลา

ขอบเขตการประพันธ์เพลง

3.1 กำหนดโครงสร้างของบทเพลงด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจ และข้อมูลในการประพันธ์เพลง

3.2 ใช้ลีลาจังหวะและทำนองดนตรีจาก 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยนำทำนองส่วนน้อย (โมทีฟ) รวมถึงกระสวนจังหวะบางส่วนมาประยุกต์ใช้เป็นวัตถุดิบในการประพันธ์เพลง

3.3 บทประพันธ์ใช้เครื่องดนตรีมาตรฐานแบบตกวันตกในรูปแบบของวงดุริยางค์ฟิลฮาร์โมนิก ออร์เคสตรา มีความยาวประมาณ 6 นาที

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เกิดบทประพันธ์เพลงใหม่โรงที่บูรณาการกับลีลาสำเนียงดนตรีจากบริบท 3 วัฒนธรรมพื้นถิ่นของเมืองสงขลา เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์และสร้างความน่าสนใจอันทรงคุณค่าให้กับเมืองสงขลา

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ประพันธ์ได้ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยสร้างสรรค์ และสื่อสารสนเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดการประพันธ์ แบ่งออกเป็น 4 แหล่งข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บริบทประวัติศาสตร์เมืองสงขลาโดยสังเขป บริบทดนตรีโนราศิลป์พื้นบ้านไทยภาคใต้ บริบทเพลงลาซาวูวของคนไทยมุสลิม บริบทเพลงม้งกรวายพระพรของวงดนตรีจันทะซังตัง โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระบบ วิเคราะห์และสังเคราะห์ ออกมาเป็นแนวคิดในการประพันธ์ ได้แก่ โครงสร้างสังคีตลักษณ์ โครงสร้างกลุ่มเสียง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการประพันธ์ การบูรณาการองค์ประกอบจากทั้ง 4 แหล่งข้อมูลนี้ จะถูกนำมาสังเคราะห์ด้วยแนวคิดทฤษฎีดนตรีตะวันตกเพื่อสร้างสรรค์บทเพลงใหม่โรงเมืองสงขลา

2. การสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง

2.1 การกำหนดสังคีตลักษณ์ กำหนดโครงสร้างตามแนวคิดบริบทประวัติศาสตร์เมืองสงขลาโดยสังเขป จินตนาการตามลำดับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลา คือ ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง (ท่อนนำเสนอ) ท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง (ท่อนเชื่อม) และ ท่อนที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน (ท่อนย้ำจบ)

2.2 การสร้างกลุ่มเสียง คัดเลือกทำนองส่วนน้อยจากแนวคิดบริบทดนตรีโนราศิลป์พื้นบ้านไทยภาคใต้ แนวคิดบริบทเพลงลาซาวูวของคนไทยมุสลิม แนวคิดบริบทเพลงม้งกรวายพระพรของวงดนตรีจันทะซังตัง มาสังเคราะห์เป็นโน้ตดนตรีสากล และกำหนดโมทีฟของแต่ละทำนองเพื่อนำไปพัฒนาในบทประพันธ์ โดยคัดเลือกได้ 7 กลุ่มเสียง ได้แก่ จังหวะฉิ่งและฆ้องคู่ จังหวะทับ จังหวะกลองตุ้ม ทำนองหัวปี่โนรา สอดสร้อยโนรา ลาซาวูว และม้งกรวายพระพร

ผลการวิจัย

อรรถาธิบาย

1. การเชื่อมโยงแนวคิดในการประพันธ์

ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้แต่ละท่อนย่อยใช้วัตถุดิบดังกล่าวในการพัฒนาดังต่อไปนี้

ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง (ท่อนนำ) ใช้การพัฒนาจากโมทีฟดนตรีโนรา

ท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง (ท่อนเชื่อม) ใช้การพัฒนาจากโมทีฟเพลงลาซาดูว

ท่อนที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน (ท่อนย้ำจบ) ใช้การพัฒนาจากทำนองบางส่วน

ของเพลงมังกกรวายุพระพร

ทั้งนี้กระสวนจังหวะขัดลูกกลองซึ่งเป็นการนำส่วนโน้ตของเครื่องกระทบในวงดนตรีโนรามาใช้ จะปรากฏอยู่เสมอในทั้ง 3 ท่อนย่อย เพื่อเป็นการย้ำแนวคิดหลักของบทเพลง

ตารางที่ 1

ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง (ประวัติศาสตร์เมืองสงขลาช่วง พ.ศ.2150 พ.ศ.2163)

แนวคิดการประพันธ์	หน้าที่ในการสื่อสาร
1. ใช้รูปแบบจังหวะซ้ำไปสู่เร็วแบบโหมโรงฝรั่งเศส	สื่อถึงการก่อกำเนิดพื้นที่หัวเขาแดง การพัฒนาเมืองจนเกิดความยิ่งใหญ่ และมั่นคงในช่วงแรกของเมือง
2. นำเสนอ กระสวนจังหวะ “ขัดลูกกลองโนรา” ส่วนจังหวะ “หัวปีโนรา” และโมทีฟ “สอด้สร้อยโนรา” เป็นวัตถุดิบการพัฒนา	

ตารางที่ 2

ท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง (ประวัติศาสตร์เมืองสงขลาช่วง พ.ศ. 2173 พ.ศ. 2223)

แนวคิดการประพันธ์	หน้าที่ในการสื่อสาร
1. แนวคิดเสียงฆ้องคู่สร้างกระสวนจังหวะ	สื่อถึงการเปลี่ยนผ่านและเติบโตของเมือง สงขลาท่ามกลางสถานการณ์ที่ไม่มั่นคง เช่น สงคราม เป็นต้น
2. เปลี่ยนกฎเสียงด้วยโมทีฟเพลง “ลาซาดูว” (เพลงรองเง็ง) ในจังหวะซ้ำและใช้เสียงประสานที่อ่อนเศร้า	

ตารางที่ 3

ท่อนที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน (ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา ช่วง พ.ศ. 2312 ปัจจุบัน)

แนวคิดการประพันธ์	หน้าที่ในการสื่อสาร
1. สรุปละเอียดเตือนองค์ประกอบทางดนตรีที่สำคัญ โดยใช้เทคนิคการประพันธ์ที่ซับซ้อนขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจและมิติที่น่าสนใจ	สื่อถึงการขยายเมืองจากฝั่งหัวเขาแดงมาสู่แหลมสน-บ่ออย่าง เป็นตัวแทนของสงขลาในฐานะเมืองแห่งตำนานที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. พัฒนาโมทีฟเพลง "มังกรถวายพระพร" (วัฒนธรรมจีน)	
3. นำกระสวนจังหวะ "ซัดลูกกลอง" กลับมาใช้เพื่อย้ำแนวคิดหลัก	

2 โครงสร้างบทประพันธ์

แบ่งเป็น 3 ท่อนย่อย โดยใช้สังคีตลักษณ์ ดังนี้

ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง (ท่อนนำ)	ห้องที่ 1-52
ท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง (ท่อนเชื่อม)	ห้องที่ 53-76
ท่อนที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน (ท่อนย้ำจบ)	ห้องที่ 77-110

โดยแบ่งเป็นช่วงย่อย ดังนี้

ตารางที่ 4

ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง (ท่อนนำ) พัฒนาทำนองจากโมทีฟดนตรีโนรา

ลำดับที่	ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง	ห้องเพลงที่	อัตราความเร็ว
1	ช่วงบทนำที่ 1	1-17	Adagio (68 Bmp)
2	ช่วงเตรียมโหมดนตรี	18-28	Adagio (68 Bmp)
3	ช่วงโหมดนตรี	27-32	Adagio (68 Bmp)
4	ช่วงทำนองเด่น (วางแผนการย้อนความ)	36-47	Allegro (136 Bmp)
5	ช่วงย้ำทำนองจบท่อน	48-52	Allegro (136 Bmp)

ตารางที่ 5

ท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง (ท่อนเชื่อม) พัฒนาทำนองจากโมทีฟเพลงลาซุนดูวอ

ลำดับที่	ท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง	ห้องเพลงที่	อัตราความเร็ว
1	ช่วงบทนำที่ 2	53-58	Adagio (68 Bmp)
2	ช่วงพัฒนาทำนองเชื่อมจากท่อนที่ 1	57-66	Adagio (68 Bmp)
3	ช่วงเปลี่ยนกุญแจเสียง	67-76	Adagio (68 Bmp)

ตารางที่ 6

ท่อนที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน (ท่อนย้ำจบ) พัฒนาทำนองโมทีฟเพลงมังกรถวายพระพร

ลำดับที่	ท่อนที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน	ห้องเพลงที่	อัตราความเร็ว
1	ช่วงพัฒนาทำนองของท่อนที่ 3	77-88	Adagio (68 Bmp)
2	ช่วงย้อนความ	89-99	Allegro (136 Bmp)
3	ช่วงกลับสู่กุญแจเสียงหลัก	100-106	Adagio (68 Bmp)
4	ช่วงจบบทเพลง	107-110	Adagio (68 Bmp)

กระบวนการจัดเตรียมวัตถุดิบกลุ่มเสียงก่อนการประพันธ์อย่างเป็นระบบ ผู้ประพันธ์ดำเนินการวิเคราะห์โครงสร้างและรูปแบบดนตรีจาก 3 บริบทวัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองสงขลา ประกอบด้วย ดนตรีโนรา ดนตรีร้องเงี้ยว และดนตรีจีน โดยทำการคัดเลือกและจำแนกองค์ประกอบทางดนตรีมาสังเคราะห์เป็นโน้ตดนตรีสากล เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและครอบคลุมตามหลักวิชาการ ผู้ประพันธ์ได้นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จำนวน 3 ท่าน ดังนามรายนามต่อไปนี้

- 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวัฒน์ ไทยเจริญ ตำแหน่งคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีวิทยา
- 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ ศรีสมุทร ตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีวิทยา
- 3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาหนัน กฤษณมรณย์ ตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย

โดยมีรายละเอียด การวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนจังหวะ (Rhythmic Patterns) ผู้วิจัยคัดเลือกกระบวนจังหวะชุดลูกกลองโนรา โดยจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มตามบทบาทของเครื่องดนตรี ได้แก่ กลุ่มจังหวะฉิ่งและฆ้องคู่ กลุ่มจังหวะทับ และกลุ่มจังหวะกลองตุ๊ก การวิเคราะห์และสังเคราะห์ทำนอง (Melodic Patterns) ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มทำนองหลักจำนวน 4 ทำนอง ได้แก่ ทำนองหัวปี่โนรา ทำนองสอดสร้อยโนรา ทำนองลาซูดวอ และทำนองมังกรถวายพระพร

3. การพัฒนากลุ่มเสียงและดำเนินทำนอง

กลุ่มเสียงส่วนหนึ่งของทำนอง “สอดสร้อยโนรา” ผู้ประพันธ์ได้สังเคราะห์เป็นโน้ตดนตรีสากลและคัดแยกทำนองออกเป็นโมทีฟ เพื่อนำไปพัฒนาต่อ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1

การคัดแยกโมทีฟจากกลุ่มเสียงส่วนหนึ่งของทำนอง “สอดสร้อยโนรา”

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

การพัฒนาโมทีฟ A และ B ของสอดสร้อยโนรา โดยการแปรทำนองเพิ่มให้กับโมทีฟ A และนำโมทีฟ B มาขยายสัดส่วนทำนอง (Augmentation) ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอโดยการสลับประโยคทำนองในการวางโมทีฟที่พัฒนามาแล้วอีกด้วยเพื่อให้เกิดทำนองใหม่ในบทเพลง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2

การพัฒนาโมทีฟ A และ B ของสอตสร้อยโนรา

โมทีฟ A

โมทีฟ B

ทำนองที่ถูกพัฒนา

Vln. I

Vln. II

Vla.

ส่วนแปรทำนองเพิ่ม

mp

mf

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

กลุ่มเสียงของทำนอง “หัวปีโนรา” ผู้ประพันธ์ได้สังเคราะห์เป็นโน้ตดนตรีสากลและคัดแยกทำนองออกเป็นส่วนจังหวะ เพื่อนำไปพัฒนาต่อ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3

การคัดแยกโมทีฟจากกลุ่มเสียงของทำนอง “หัวปีโนรา”

ส่วนจังหวะ หัวปีโนรา

3

3

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

การสร้างสีสันของเสียงด้วยส่วนจังหวะของ “หัวปีโนรา” เทคนิคที่ใช้ประกอบด้วย การเลียน ทำนอง และสร้างช่วงการบรรเลงให้เกิดขึ้นไม่พร้อมกัน ผนวกกับกระสวนจังหวะชุดลูกกลองโนรา เป็นการสร้างโน้ตผ่านกลุ่มเครื่องดนตรี ได้แก่ ทรัมเป็ต เฟรนช์ฮอร์น และทรมโบน โดยแต่ละเครื่องดนตรีต้องใช้เทคนิคการตัดลิ้น (Tonguing Technique) และใช้กลองทิมปานีเล่นกระสวนจังหวะดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายในการสร้างความแตกต่างทางอารมณ์ เพื่อยกระดับความรู้สึกของผู้ฟังและปูทางสู่การเปลี่ยนแปลงที่โดดเด่นในส่วนถัดไป ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4

การสร้างสีสันของเสียงด้วยส่วนจังหวะของหัวปีโนรา

4

18

ส่วนจังหวะหัวปีโนราทั้ง 3 เครื่องดนตรี สร้างช่วงการบรรเลงให้เกิดขึ้นไม่พร้อมกัน

กลอง Timpani เล่นกระสวนจังหวะชุดลูกกลองโนรา

Timpani: p, cresc., poco, mf, fp

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

กลุ่มเสียงส่วนหนึ่งของทำนองเพลง “ลาผูดาว” ผู้ประพันธ์ได้สังเคราะห์เป็นโน้ตดนตรีสากลและคัดแยกทำนองออกเป็นโมทีฟ เพื่อนำไปพัฒนาต่อ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5

การคัดแยกโมทีฟจากกลุ่มเสียงส่วนหนึ่งของทำนอง “ลาซาดูว”

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

การเปลี่ยนท่วงเสียงด้วยโมทีฟ A และ B ของเพลงลาซาดูว ผู้ประพันธ์มีจุดประสงค์หลักในการนำพาผู้ฟังให้สัมผัสถึงความอ่อนโยนและความเศร้าเล็กน้อยในช่วงนี้ โดยการนำโมทีฟจากเพลงลาซาดูว ซึ่งเป็นทำนองที่มีชีวิตชีวาในบริบทเดิม มานำเสนอในแนวทางที่ตรงกันข้ามเพื่อสร้างสีสันทางดนตรีที่แตกต่าง ด้วยวิธีการเปลี่ยนจังหวะไปสู่จังหวะช้า ขยายสัดส่วนโน้ต (Augmentation) และเปลี่ยนท่วงเสียงจากดีไมเนอร์เป็นเอไมเนอร์ แต่ทำนองดังกล่าวไม่ได้ถูกใช้ในแบบที่ตรงไปตรงมา ผู้ประพันธ์ได้ดำเนินการขยายโน้ตเล็กน้อยเพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบเสียงของเครื่องดนตรีสากล โดยยังคงรักษารูปแบบทำนองเดิมไว้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6

การเปลี่ยนท่วงเสียงด้วยโมทีฟ A และ B ของเพลงลาซาดูว

A full orchestral score for 'Lazaduw'. The score is written for a large ensemble including strings (Violins I & II, Violas, Cellos, Double Basses), woodwinds (Flutes, Oboes, Clarinets, Bassoons, Saxophones), brass (Trumpets, Trombones, Tuba, Euphonium, Tuba), and percussion (Timpani, Snare Drum, Cymbals, Triangles, Chimes, Glockenspiel, Xylophone, Vibraphone). The score is in 4/4 time, key of D major. Two motifs are highlighted with red boxes and labeled: 'โมทีฟ A' (Motif A) is in the first system, and 'โมทีฟ B' (Motif B) is in the second system. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, dynamics, and articulation marks.

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

การสร้างพื้นผิวแบบพอลิฟอนี พัฒนาจากโมทีฟของ 2 ทำนอง ได้แก่ 1) โมทีฟ A และ B สอดสร้อยโนรา 2) ทำนองย่อยเพลงลาซาดวอ โดยผสมเทคนิคการแปร การลดสัดส่วนทำนองจากโมทีฟดังกล่าว และแบ่งประโยคของโมทีฟในการจัดวางตำแหน่งการนำเสนอ มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความน่าสนใจ นำค้นหาในช่วงเริ่มต้นของบทประพันธ์ ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7

การสร้างพื้นผิวแบบพอลิฟอนี

Adagio ♩=68

Flutes 1, 2

Oboes 1, 2

Clarinets 1, 2 in Bb

Bassoons 1, 2

Horns 1, 2 in F

Motif A และ B สอดสร้อยโนรา

Motif A ลาซาดวอ

Motif B ลาซาดวอ

By Sirirat Phongaree

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

กลุ่มเสียงส่วนหนึ่งของทำนองเพลง “มังกรถวายพระพร” ผู้ประพันธ์ได้โดยสืบทอดแบบโน้ตเพลงในบทความของ อภิชัย ลิมทวีเกียรติกุล เรื่อง บทบาทเซลล์ในวงดนตรีจีนท่งเซียเซี่ยงตัง นครหาดใหญ่ จังหวัด สงขลา จากวารสารดนตรีรังสิต มหาวิทยาลัยรังสิต และคัดแยกทำนองออกเป็นโมทีฟ เพื่อนำไปพัฒนาต่อ ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8

กลุ่มเสียงส่วนหนึ่งของทำนองเพลง “มังกรถวายพระพร”

Motif A

Motif B

Flute 1

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

การพัฒนาทำนองจากโมทีฟ A และ B ของเพลงมังกรถวายพระพร โดยใช้โน้ตจบประโยคของทำนองต้นฉบับ คือ โน้ตตัว (E) เป็นโน้ตหลักในการขึ้นและลงจบประโยคเพลง จากโมทีฟ A คือ โน้ต (G-A-E-D) นำมาตัดทอนโน้ตออกและขยายส่วนโน้ตได้เป็นกลุ่มโน้ตใหม่คือ (E-G-D) หลังจากนั้น

ได้สลับการเคลื่อนที่ของโน้ต โดยใช้กลุ่มโน้ตต้นฉบับคือ (B-A) ซึ่งเป็นคู่ 2 เมเจอร์ จึงได้คู่โน้ตใหม่ คือ (C-D) โดยโน้ตตัว (D) จะไปตรงกับส่วนต้นของ โมทีฟ B พอติ และทำการตัดทอน ขยายส่วนโน้ตต่อไป ได้กลุ่มโน้ตใหม่ คือ (G) และ (E) เป็นตัวจบประโยคดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9

การพัฒนาทำนองจากโมทีฟ A และ B ของเพลงมังกรถวายพระพร

Diagram illustrating the development of motifs A and B. The top staff shows the original motifs. Below, the development is shown with red boxes highlighting specific notes and arrows indicating their movement. A box at the bottom states: "สลับการเคลื่อนที่ โดยใช้คู่ 2 เมเจอร์" (Switch movement using a 2-measure pair). Another box states: "ใช้โน้ตตัว E เป็นโน้ตหลักขึ้นและจบ" (Use note E as the main note to start and end).

หมายเหตุ. ภาพโดย Pongaree et al., 2026

อภิปรายผล

บทประพันธ์เพลง “โหมโรงเมืองสงขลา” สำหรับวงดุริยางค์ฟิลาฮาร์โมนิกออร์เคสตรา ได้บูรณาการ ดุริยางคศิลป์ตะวันตกเข้ากับอัตลักษณ์ดนตรีพื้นถิ่น โดยยึดกรอบแนวแบบคอนเสิร์ต โอเวอร์เจอร์ ที่มุ่งเน้นการสร้างความน่าสนใจและประกาศการเริ่มต้นอย่างทรงพลัง สอดคล้อง กับนิยามสากลและพัฒนาการทางรูปแบบดนตรีที่เน้นการถ่ายทอดอารมณ์และเรื่องราวดังเช่นผลงาน *1812 Overture* ของ Tchaikovsky โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ “ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนผ่านของเมืองสงขลา” มาเป็นพิมพ์เขียวทางโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ท่อนย่อย ได้แก่ 1) กำเนิดหัวเขาแดง 2) เปลี่ยนผ่านเมือง และ 3) สงขลาเมืองแห่งตำนาน

ผลการสร้างสรรค์ ท่อนที่ 1 กำเนิดหัวเขาแดง (ท่อนนำ) ทำหน้าที่เป็นการเปิดบทเพลง ผู้ประพันธ์บรรลุวัตถุประสงค์ของการโหมโรงด้วยการนำเสนอแนวคิดหลักอย่างแข็งแรง ผ่านการพัฒนาโมทีฟของ “สอดสร้อยโนรา” ในบันไดเสียงดีเมเจอร์ ด้วยเทคนิคการขยายสัดส่วน และผสมผสานกับการเลียนเสียงเครื่องดนตรีพื้นบ้านอย่างกลองตุ๊กและหัวปี่โนรา การใช้กระสวนจังหวะ ซัดลูกกลองโนรา ช่วยสร้างอัตลักษณ์ทางเสียงที่โดดเด่นและสื่อถึงรากเหง้าของท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

สำหรับท่อนที่ 2 เปลี่ยนผ่านเมือง (ท่อนเชื่อม) เป็นจุดเปลี่ยนอารมณ์สำคัญของบทเพลง โดยการตีความโมทีฟเพลง “ลาซูดวอ” ใหม่ ให้มีจังหวะช้าลงเพื่อใช้ในการเปลี่ยนบันไดเสียง สร้างความรู้สึกโหยหาซึ่งตรงข้ามกับบริบทเดิมของเพลงพื้นบ้าน นอกจากนี้ การจัดการด้านสีสันท

เสียง โดยใช้ไวบราโฟนนำความรู้สึกถึงเสียงเสียงฆ้องคู่โนราและฉิ่งผสมกับกลุ่มเครื่องสาย ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมวัฒนธรรมดนตรีตะวันออกและตะวันตกได้อย่างกลมกลืน

ในส่วนของท่านที่ 3 สงขลาเมืองแห่งตำนาน (ท่อนย้าจบ) ทำหน้าที่ปิดบทเพลงอย่างสมบูรณ์ มีการย้อนแนวคิด ผู้ประพันธ์เลือกใช้บันไดเสียงซีเมเจอร์แทนการกลับสู่บันไดเสียงเดิมในทันที เพื่อสร้างความสดใหม่ทางโสตประสาท ก่อนจะนำเข้าสู่ช่วงจบด้วยบันไดเสียงหลักที่มีการขยายช่วงเสียงให้กว้างและหนักแน่นตามขนบของการจบเพลงโหมโรง บทประพันธ์นี้เป็นการสร้างสรรค์ภาษาดนตรี ที่สามารถถ่ายทอดพลวัตทางประวัติศาสตร์และพหุวัฒนธรรมของเมืองสงขลาได้อย่างลึกซึ้งและมีสุนทรียภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. การประพันธ์เพลงในลักษณะผสมผสานทำนองทางวัฒนธรรมนี้ ควรศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการตีความและกำหนดโครงสร้างบทประพันธ์ให้มีความชัดเจน
2. การขยายขอบเขตแนวคิด ควรต่อยอดการใช้วัตถุิบทำนองพื้นบ้านสงขลาสู่สังคีตลักษณะขนาดใหญ่และซับซ้อนขึ้น หรือให้มีความเป็นอิสระมากขึ้น เพื่อเพิ่มความหลากหลายและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้ดนตรีร่วมสมัย
3. การสำรวจบทเพลงอื่นในสงขลา ควรขยายขอบเขตการสังเคราะห์วัตถุิบทำนองจากบริบทท้องถิ่นอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น เพลงร้องเรือ เพลงกล่อมเด็ก หรือดนตรีประกอบพิธีกรรม เพื่อเพิ่มความหลากหลายมิติทางสีสันเสียงให้แก่ผลงาน

เอกสารอ้างอิง

- Burrows, J., & Wiffen, C. (2012). *The complete classical music guide*. Dorling Kindersley.
- Chuenphakdee, S. (2015). Dato Mogol, ancestor of Sultan Sulaiman. *Islammore*. <https://www.islammore.com/view/793>
- Kamien, R. (2002). *Music: An appreciation*. McGraw-Hill.
- Limthawekiattikul, A. (2021). The role of cello in Tung Sia Xiang Ting Chinese ensemble in Hat Yai, Songkhla Province. *Rangsit Music Journal*, 16(1), 130–145.
- Pliengsri, A. (2008). Where has the daytime overture gone? *Silpakorn Art Journal*, 3(1), 56–64.
- Sapsin, W. (2011). Rong-ngeng of the eastern region: Pattani Rong-ngeng. *Rusamilae Journal*, 32(3), 24–29.
- Songkhla National Museum. (2015). Background history. <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/songkhla/index.php/th/about-us.html>

- Thepsongkroh, J. (2014). Analysis of Nora Pi music by Khun Tuanyok. *Journal of Fine and Applied Arts Khon Kaen University*, 4(2), 77–90.
- Thongkaamkaew, D., & Kanthacha, T. (2012). Tareeleleng: Candle dance of Southern Thai Muslim folk performance inspired by folk artist Seng Abu. *Rusamilae Journal*, 33(3), 19–32.
- Ueajitmet, P., & Ueajitmet, K. (2021). Nora rhythmic patterns for performance. *Nakkhabut Review Journal*, 13(3), 194–203.

**การปรับกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพไทย
เพื่อเสริมความมั่นคงระบบสาธารณสุข
ภายใต้บริบทอาเซียน : กรณีศึกษาแพทย์และพยาบาล**

**Reforming Thailand's Health Workforce Legal Framework to
Strengthen Health System Security in the ASEAN Context:
A Case Study of Physicians and Nurses**

นิชฐนาถ บูลสธพร¹ วาจิต รัตนเพียร² ขนิษฐา สุขสวัสดิ์³ และ สุรพล สิ้นธนา⁴

Nittanart Boonsathaporn¹ Wachit Rattanapian²

Kanidtha Suksawas³ and Surapol Sintunawa⁴

วันที่ส่งบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 21 พฤษภาคม 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 5 พฤษภาคม 2569

Abstract

This research article aims to analyze and propose approaches for reforming Thailand's legal and policy framework on the health workforce under the context of structural changes in the ASEAN Community in the decade following the COVID-19 pandemic, which has triggered a critical shortage of medical personnel at both regional and global levels. The study focuses on examining the role of law as a key mechanism for strengthening the stability and resilience of the health workforce system, particularly among physicians and nurses. This qualitative study employs in-depth interviews with 30 senior physicians and nurses, combined with an analysis of relevant legal documents, including statutes, regulations, and policy instruments at both national and ASEAN levels. The findings reveal that Thailand's health workforce legal framework remains largely anchored in the labor liberalization paradigm of the ASEAN Economic Community (AEC) 2015, while the current context demands a legal

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์และการปกครอง มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

อีเมล: Nitthanart141@gmail.com

Lecturer, Program in Law and Public Administration, Rattanaabundit University

Email: Nitthanart141@gmail.com

² รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

Vice President, Rattanaabundit University

³ คณบดี หลักสูตรนิติศาสตร์และการปกครอง มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

Dean, Program in Law and Public Administration, Rattanaabundit University

⁴ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร หลักสูตรนิติศาสตร์และการปกครอง มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

Course Coordinator, Program in Law and Public Administration, Rattanaabundit University

approach that prioritizes the protection of domestic health system security alongside balanced regulation of professional mobility. The article proposes a Health Workforce Security Framework, which consists of four key components: (1) redefining the role of professional regulation from individual licensing toward system-based governance; (2) developing legally binding mechanisms for mutual recognition of professional qualifications; (3) designing legal measures to promote workforce retention; and (4) strengthening legal cooperation at the ASEAN level to prevent risks to the public's right to equitable access to healthcare services.

Keywords: HEALTH WORKFORCE LAW, PUBLIC HEALTH LAW, PROFESSIONAL MOBILITY, HEALTH SYSTEM SECURITY

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางการปรับกรอบกฎหมายและนโยบายแรงงานสุขภาพของประเทศไทยภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประชาคมอาเซียนในทศวรรษหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งได้ก่อให้เกิดวิกฤตการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ในระดับภูมิภาคและระดับโลก การวิจัยมุ่งเน้นศึกษาบทบาทของกฎหมายในฐานะกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงและความยืดหยุ่นของระบบกำลังคนด้านแพทย์และพยาบาล การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแพทย์และพยาบาลอาวุโสจำนวน 30 คน ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และนโยบายที่เกี่ยวข้องในระดับชาติและระดับอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า กรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพของไทยยังคงยึดโยงกับแนวคิดการเคลื่อนย้ายแรงงานแบบเปิดเสรีตามกรอบ AEC 2015 ขณะที่บริบทปัจจุบันต้องการกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพภายในประเทศ ควบคู่กับการกำกับเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพอย่างสมดุล บทความนี้เสนอกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพเพื่อความมั่นคงของระบบสาธารณสุข ASEAN 2020 (Health Workforce Security Framework) ซึ่งประกอบด้วย (1) การปรับบทบาทกฎหมายวิชาชีพจากการอนุญาตไปสู่การกำกับเชิงระบบ (2) การพัฒนากลไกการรับรองคุณวุฒิร่วมที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย (3) การออกแบบกฎหมายเพื่อคงอยู่ในงานของบุคลากรสุขภาพ และ (4) การเสริมสร้างความร่วมมือทางกฎหมายระดับอาเซียนเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงบริการสุขภาพ

คำสำคัญ: กฎหมายแรงงานสุขภาพ กฎหมายสาธารณสุข การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพ
ความมั่นคงระบบสุขภาพ

บทนำ

การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ถูกออกแบบขึ้นเพื่อส่งเสริมการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภูมิภาค (ASEAN, 2015) โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานทักษะสูง ซึ่งรวมถึงวิชาชีพแพทย์และพยาบาล การดำเนินการดังกล่าวอาศัยกลไกการรับรองคุณสมบัติร่วม (Mutual Recognition Arrangements: MRAs) เป็นเครื่องมือทางกฎหมายหลัก (Bach, 2016; ASEAN, 2020) ในการอำนวยความสะดวกให้แรงงานสามารถเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนได้โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการรับรองคุณสมบัติใหม่ทั้งหมดในประเทศปลายทาง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนมุมมองของกฎหมายแรงงานในฐานะเครื่องมือสนับสนุนตลาดและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้เปลี่ยนภูมิทัศน์ของระบบสาธารณสุขโลกอย่างสิ้นเชิง และก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนบุคลากรสุขภาพทั่วโลก (World Health Organization, 2023) โดยทำให้ทุกประเทศตระหนักถึงความเปราะบางของระบบกำลังคนด้านสุขภาพ (Global Health Workforce Network, 2022; World Health Organization, 2020) วิกฤตการณ์ขาดแคลนแพทย์และพยาบาลมิได้เป็นเพียงปัญหาการบริหารทรัพยากรบุคคล แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงของรัฐ ความสามารถของระบบบริการสุขภาพในการรองรับวิกฤต และสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ในบริบทเช่นนี้ กรอบกฎหมายที่มุ่งเน้นการเปิดเสรีแรงงานเพียงด้านเดียวจึงไม่อาจตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ได้อย่างเพียงพอ และอาจยิ่งซ้ำเติมปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านบริการสุขภาพระหว่างประเทศและภายในประเทศ

บริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กฎหมายแรงงานสุขภาพมิใช่เพียงกฎหมายว่าด้วยการประกอบอาชีพหรือการควบคุมวิชาชีพเท่านั้น หากแต่เป็นกฎหมายที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิในสุขภาพของประชาชนและความมั่นคงของระบบสาธารณสุขในภาพรวม การอนุญาตให้แรงงานวิชาชีพด้านสุขภาพเคลื่อนย้ายโดยปราศจากกลไกกำกับที่เหมาะสม อาจนำไปสู่การกระจุกตัวของบุคลากรในเขตเมืองหรือประเทศที่มีรายได้สูง การขาดแคลนบุคลากรในพื้นที่ชนบท และการลดทอนศักยภาพของรัฐในการจัดบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน อันเป็นหัวใจของพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐสมัยใหม่

ประเทศไทยเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนปัญหานี้ได้อย่างชัดเจน แม้จะมีระบบกฎหมายควบคุมการประกอบวิชาชีพแพทย์และการพยาบาลที่เข้มแข็งและมีมาตรฐานสูงในระดับภูมิภาค แต่กรอบกฎหมายดังกล่าวยังคงมุ่งเน้นการกำกับวิชาชีพในเชิงรายบุคคล มากกว่าการบริหารจัดการกำลังคนสุขภาพในเชิงระบบ นอกจากนี้ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพยังขาดความเชื่อมโยงกับเป้าหมายด้านความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพในระยะยาว ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมเสรีภาพในการประกอบอาชีพกับการคุ้มครองผลประโยชน์สาธารณะด้านสาธารณสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของกฎหมายในฐานะกลไกเชิงนโยบายที่สามารถปรับสมดุลระหว่างการเปิดเสรีแรงงานวิชาชีพกับการคุ้มครองความมั่นคงของระบบสาธารณสุข

โดยใช้กรณีศึกษาแพทย์และพยาบาลซึ่งเป็นวิชาชีพหลักของระบบบริการสุขภาพของประเทศไทย การศึกษาดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเสนอกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพรูปแบบใหม่ที่สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของบริบทอาเซียนและความท้าทายด้านสุขภาพในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการและกรอบแนวคิดของกฎหมายแรงงานสุขภาพที่ใช้กำกับ การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพแพทย์และพยาบาลของประเทศไทยภายใต้ประชาคมอาเซียน โดยพิจารณาบทบาทของกฎหมายจากมติการเปิดเสรีแรงงานไปสู่การคุ้มครองความมั่นคงของระบบ สาธารณสุขและสิทธิในสุขภาพของประชาชน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและช่องว่างของกฎหมาย นโยบาย และกลไกการบังคับใช้ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองคุณวุฒิ การออกใบอนุญาต การคุ้มครองแรงงาน และการคงอยู่ในงานของ แพทย์และพยาบาลไทย ในบริบทการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้กรอบอาเซียน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพแพทย์และพยาบาลต่อความมั่นคง ของระบบบริการสุขภาพของประเทศไทย ทั้งในเชิงกฎหมาย นโยบายสาธารณะ และการคุ้มครอง ผลประโยชน์สาธารณะด้านสาธารณสุข
4. เพื่อเสนอกรอบกฎหมายและแนวนโยบายเชิงบูรณาการในการกำกับการเคลื่อนย้าย แรงงานสุขภาพที่สมดุลระหว่างการส่งเสริมเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การรักษาคุณภาพ มาตรฐานวิชาชีพ และการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและ เป็นธรรม
5. เพื่อพัฒนาแบบจำลองเชิงกฎหมาย (Legal Framework Model) สำหรับการบริหาร กำลังคนด้านสุขภาพในระดับชาติและระดับอาเซียน ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายในการ ปรับปรุงกฎหมายและกลไกความร่วมมือด้านแรงงานสุขภาพในระยะยาว

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยมุ่งศึกษากรอบกฎหมายและนโยบายแรงงานสุขภาพ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพแพทย์และพยาบาลภายใต้บริบท ประชาคมอาเซียน โดยครอบคลุมการวิเคราะห์กฎหมายว่าด้วยการประกอบวิชาชีพแพทย์และ การพยาบาล กฎหมายแรงงานที่เกี่ยวข้อง กฎหมายสาธารณสุข และนโยบายด้านกำลังคนสุขภาพ รวมถึงกรอบความร่วมมือระดับอาเซียน เช่น Mutual Recognition Arrangements (MRAs) ที่มีผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพ ทั้งนี้ การวิจัยมุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทของกฎหมาย ในการคุ้มครองความมั่นคงของระบบสาธารณสุขมากกว่าการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์แรงงาน
2. ขอบเขตด้านกลุ่มวิชาชีพ การวิจัยนี้จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะแรงงานวิชาชีพ ด้านสุขภาพในสองกลุ่มหลัก ได้แก่ แพทย์และพยาบาล เนื่องจากเป็นกำลังคนหลักของระบบบริการ สุขภาพและเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้

กรอบอาเซียน ทั้งนี้ ไม่ครอบคลุมการศึกษาในวิชาชีพสุขภาพอื่น เช่น เภสัชกร ทันตแพทย์ หรือ บุคลากรสาธารณสุขสายสนับสนุน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยมุ่งศึกษาในบริบทของประเทศไทยเป็นหลัก โดยเชื่อมโยงการวิเคราะห์กับกรอบกฎหมายและนโยบายระดับภูมิภาคอาเซียนเพื่อเปรียบเทียบและอธิบายผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพในระดับข้ามพรมแดน ทั้งนี้ การวิจัยมิได้มุ่งเปรียบเทียบเชิงลึกระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC 2015) จนถึงปี พ.ศ. 2567 เพื่อสะท้อนพัฒนาการของกฎหมายแรงงานสุขภาพในช่วงก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของระบบสาธารณสุขโลก

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบพัฒนาการและกรอบแนวคิดของกฎหมายแรงงานสุขภาพที่ใช้กำกับ การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพแพทย์และพยาบาลของประเทศไทยภายใต้ประชาคมอาเซียน โดยพิจารณาบทบาทของกฎหมายจากมิติการเปิดเสรีแรงงานไปสู่การคุ้มครองความมั่นคงของระบบสาธารณสุขและสิทธิในสุขภาพของประชาชน

2. ทำให้ทราบปัญหาและช่องว่างของกฎหมาย นโยบาย และกลไกการบังคับใช้ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองคุณวุฒิ การออกใบอนุญาต การคุ้มครองแรงงาน และการคงอยู่ในงานของแพทย์และพยาบาลไทย ในบริบทการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้กรอบอาเซียน

3. ทำให้ทราบผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพแพทย์และพยาบาลต่อความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพของประเทศไทย ทั้งในเชิงกฎหมาย นโยบายสาธารณะ และการคุ้มครองผลประโยชน์สาธารณะด้านสาธารณสุข

4. ทำให้ทราบกรอบกฎหมายและแนวนโยบายเชิงบูรณาการในการกำกับการเคลื่อนย้ายแรงงานสุขภาพที่สมดุลระหว่างการส่งเสริมเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การรักษาคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพ และการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

5. ทำให้สามารถพัฒนาแบบจำลองเชิงกฎหมาย (Legal Framework Model) สำหรับการบริหารกำลังคนด้านสุขภาพในระดับชาติและระดับอาเซียน ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายในการปรับปรุงกฎหมายและกลไกความร่วมมือด้านแรงงานสุขภาพในระยะยาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์ได้ว่า “กฎหมายแรงงานสุขภาพ” มิได้มีลักษณะเป็นเพียงกฎหมายที่ใช้กำกับการประกอบวิชาชีพเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือเชิงโครงสร้างที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองทั้ง “สิทธิของผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพ” และ “ความมั่นคงของระบบสาธารณสุข” ในภาพรวม (World Health Organization, 2010)

1. แนวคิดการคุ้มครองแรงงานและสิทธิแรงงานด้านสุขภาพในประเทศไทย

ในบริบทประเทศไทย การคุ้มครองแรงงานด้านสุขภาพสามารถพิจารณาได้ภายใต้กรอบของกฎหมายแรงงานและกฎหมายเฉพาะวิชาชีพ โดยกฎหมายแรงงานทั่วไป เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำด้านสภาพการจ้าง ค่าตอบแทน และความปลอดภัยในการทำงาน (Labour Protection Act, 1998) ขณะที่กฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ทำหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพเวชกรรมและการควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ (Medical Profession Act, 1982)

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ยังได้รับรองสิทธิของบุคคลในการได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐาน และกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการพัฒนาระบบสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพและทั่วถึง (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017)

2. แนวคิดสิทธิในสุขภาพและความมั่นคงด้านสุขภาพ

แนวคิดสิทธิในสุขภาพ (right to health) ซึ่งให้เห็นว่ารัฐมีพันธกรณีในการประกันให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (World Health Organization, 2010) ซึ่งการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวขึ้นอยู่กับ “ความเพียงพอและการกระจายตัวของบุคลากรด้านสุขภาพ”

ในขณะเดียวกัน แนวคิดความมั่นคงด้านสุขภาพและความมั่นคงของมนุษย์ (human security) อธิบายว่า การขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์เป็นภัยคุกคามเชิงโครงสร้างต่อรัฐและสังคม (Frenk et al., 2010) ส่งผลให้การกำกับแรงงานสุขภาพต้องถูกยกระดับเป็น “กลไกเชิงความมั่นคง” มิใช่เพียงเครื่องมือทางเศรษฐกิจหรือแรงงาน

3. ทฤษฎีการกำกับดูแลเชิงระบบและกฎหมายเชิงนโยบาย

ทฤษฎีการกำกับดูแลเชิงระบบ (system-based regulation) และกฎหมายเชิงนโยบาย (policy-oriented law) ซึ่งให้เห็นว่า การบริหารแรงงานสุขภาพต้องอาศัยเครื่องมือทางกฎหมายที่มีความยืดหยุ่นและสามารถประสานความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วน ทั้งรัฐ องค์กรวิชาชีพ และองค์กรระหว่างประเทศ

แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้ประชาคมอาเซียน ซึ่งมีลักษณะของการกำกับดูแลหลายระดับ (multi-level governance) และต้องอาศัยกลไกทางกฎหมายที่มากกว่าการควบคุมภายในประเทศเพียงอย่างเดียว (Marmor et al., 2011)

4. MRAs และบทบาทต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานสุขภาพ

ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ได้มีการจัดทำข้อตกลงการยอมรับร่วมคุณสมบัติวิชาชีพ (Mutual Recognition Arrangements: MRAs) เพื่อส่งเสริมการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพในภูมิภาค (Association of Southeast Asian Nations [ASEAN], 2009)

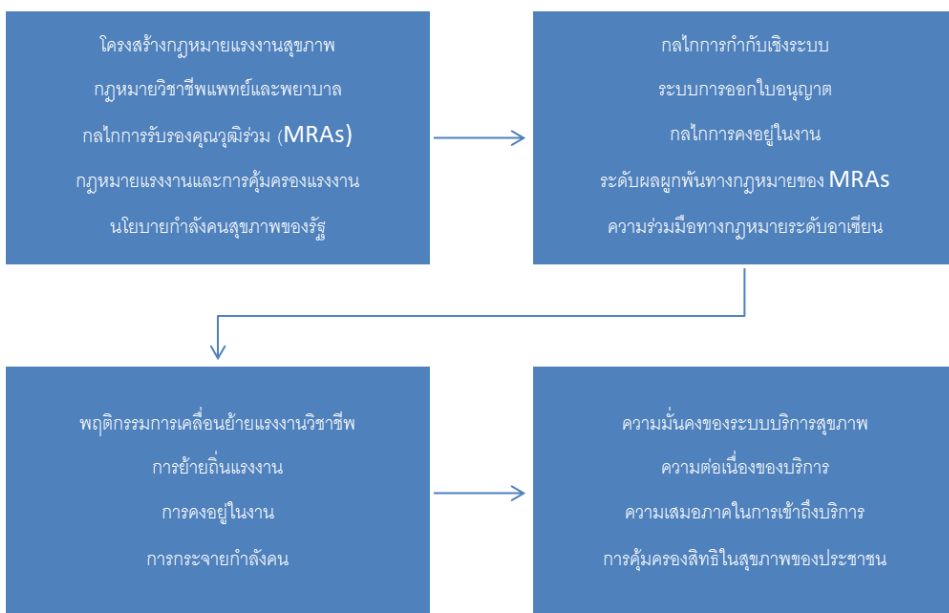
อย่างไรก็ดี MRAs มีลักษณะเป็น soft law กล่าวคือ ไม่มีผลผูกพันโดยตรงในทางกฎหมาย แต่ต้องอาศัยการดำเนินการผ่านกฎหมายภายในของแต่ละประเทศสมาชิก (Gardiner, 2008)

ในกรณีของประเทศไทย การประกอบวิชาชีพของบุคลากรต่างชาติยังต้องเป็นไปตามกฎหมายภายใน เช่น พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 (Medical Profession Act, 1982)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงตั้งอยู่บนช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าว โดยมุ่งเสนอกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพที่เชื่อมโยงการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพเข้ากับการคุ้มครองสิทธิในสุขภาพและความมั่นคงของระบบสาธารณสุขอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ภาพที่ 1

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

กรอบกฎหมายและนโยบายแรงงานสุขภาพของประเทศไทยซึ่งยังคงเน้นการเปิดเสรีการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน มีข้อจำกัดในการคุ้มครองความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพภายในประเทศ เนื่องจากขาดกลไกทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการรับรองคุณวุฒิ การออกใบอนุญาต การคุ้มครองแรงงาน และการคงอยู่ในงานของแพทย์และพยาบาล ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของการกระจายกำลังคนและความเสี่ยงต่อความต่อเนื่องของบริการสาธารณสุข ทั้งนี้ การปรับกรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพให้มีลักษณะเป็นการกำกับเชิงระบบและคำนึงถึงสิทธิในสุขภาพของประชาชนควบคู่กับความร่วมมือทางกฎหมายระดับอาเซียนจะสามารถเสริมสร้างความมั่นคงและความยืดหยุ่นของระบบบริการสุขภาพของประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางนิติศาสตร์และนโยบายสาธารณะ (Qualitative Legal and Policy Research) โดยมุ่งวิเคราะห์บทบาทของกฎหมายและนโยบายในการกำกับการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพด้านสุขภาพภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน โดยใช้กรณีศึกษาแพทย์และพยาบาลของประเทศไทยเป็นหลัก ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการตีความกฎหมาย (legal interpretation) ร่วมกับ thematic analysis วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิจัยเอกสารทางกฎหมาย (Documentary Legal Research)

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพด้านสุขภาพ ทั้งในระดับกฎหมายภายในประเทศและกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคอาเซียน โดยครอบคลุมเอกสารสำคัญ ดังนี้

- 1.1 กฎหมายว่าด้วยการประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และการพยาบาล
- 1.2 กฎหมายแรงงานและกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรด้านสาธารณสุข
- 1.3 กฎหมายและนโยบายสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพ
- 1.4 ข้อตกลงระหว่างประเทศและกรอบความร่วมมือด้านแรงงานสุขภาพของอาเซียน เช่น Mutual Recognition Arrangements (MRAs)
- 1.5 แผนยุทธศาสตร์และนโยบายด้านกำลังคนสุขภาพของประเทศไทยและอาเซียน

การวิเคราะห์เอกสารดังกล่าวดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาทางนิติศาสตร์ (Legal Content Analysis) เพื่อศึกษาพัฒนาการของกฎหมาย วิเคราะห์ช่องว่างของบทบัญญัติและระบุปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ ตลอดจนประเมินความสอดคล้องของกฎหมายกับบริบทการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพด้านสุขภาพในระดับภูมิภาค

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก (In-depth Interviews)

การวิจัยนี้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured In-depth Interviews) กับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของกฎหมายและนโยบายต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานสุขภาพในทางปฏิบัติ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย

- 2.1 แพทย์และพยาบาลที่ดำรงตำแหน่งเชิงนโยบายในหน่วยงานของรัฐ
- 2.2 ผู้บริหารระดับสูงในระบบสาธารณสุขที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านกำลังคน
- 2.3 แพทย์และพยาบาลผู้ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐและเอกชนซึ่งมีประสบการณ์ทำงานในบริบทอาเซียน

การสัมภาษณ์มุ่งเน้นประเด็นเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมาย อุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย ความเพียงพอของนโยบายด้านกำลังคนสุขภาพ และผลกระทบของกรอบกฎหมายต่อการคงอยู่ในงาน (retention) ของบุคลากรด้านสุขภาพ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเชิงนิติศาสตร์และนโยบาย (Legal and Policy Content Analysis) ผ่านกระบวนการ

3.1 การจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นกฎหมายและนโยบาย

3.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับผลกระทบต่อระบบบริการสุขภาพ

3.3 การเชื่อมโยงข้อค้นพบกับกรอบแนวคิดกฎหมายแรงงานสุขภาพเพื่อความมั่นคงของระบบ (Health Workforce Security Framework)

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

4.1 การเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารทางกฎหมายและข้อมูลภาคสนาม

4.2 การตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลบางราย (Member Checking)

4.3 การขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายและนโยบายสาธารณสุข

5. จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการโดยเคารพหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและให้ความยินยอมก่อนการสัมภาษณ์ โดยข้อมูลทั้งหมดถูกปกปิดตัวตนและใช้เพื่อการศึกษาเชิงวิชาการเท่านั้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์เอกสารกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกแพทย์และพยาบาลอาวุโส จำนวน 30 คน สามารถสรุปผลการวิจัยออกเป็น 4 ประเด็นหลักดังนี้

1. กรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพของไทยยังยึดโยงกับแนวคิดการเปิดเสรีแรงงานมากกว่าการคุ้มครองความมั่นคงของระบบสุขภาพ

ในบริบทดังกล่าว แม้จำนวนบุคลากรสุขภาพโดยรวมจะเพิ่มขึ้น แต่การขยายตัวดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของระบบสุขภาพที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภายหลังสถานการณ์ COVID-19 ซึ่งส่งผลให้ความต้องการกำลังคนด้านสุขภาพเพิ่มสูงขึ้นในระดับโครงสร้าง (World Health Organization, 2021) ผลการวิเคราะห์เอกสารพบว่า กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานสุขภาพของประเทศไทยมีแนวโน้มมุ่งสนับสนุนการเปิดเสรีการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นหลัก โดยปรากฏในกฎหมายและนโยบายสำคัญ เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พระราชบัญญัติสถานพยาบาล และแผนยุทธศาสตร์ชาติ

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาไม่พบบทบัญญัติที่กำหนด “กลไกเฉพาะ” เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการสูญเสียบุคลากรด้านสุขภาพในระดับอย่างชัดเจน

ผลการสัมภาษณ์สนับสนุนข้อค้นพบดังกล่าว โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า

“นโยบายเปิด แต่ไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบ”

สะท้อนให้เห็นว่า กฎหมายยังเน้น “facilitation” มากกว่า “protection” ส่งผลให้รัฐมีข้อจำกัดในการบริหารความเสี่ยงด้านกำลังคนในระบบสาธารณสุข และข้อมูลเชิงประจักษ์จากกระทรวงสาธารณสุขสะท้อนให้เห็นแนวโน้มการสูญเสียกำลังคนอย่างต่อเนื่อง โดยจำนวนแพทย์ที่ลาออกเพิ่มขึ้นจาก 789 คนในปี 2563 เป็น 1,201 คนในปี 2567 และปัจจุบันประเทศไทยมีแพทย์ปฏิบัติงานเพียงประมาณร้อยละ 72 ของอัตรากำลังที่ควรมี

2. กลไกการรับรองคุณวุฒิและการออกใบอนุญาตยังขาดความเป็นเอกภาพและผลผูกพันทางกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า กลไก MRAs ของอาเซียนมีลักษณะเป็น soft law ซึ่งไม่มีผลผูกพันโดยตรงในทางกฎหมาย ส่งผลให้การนำไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ

ในกรณีของประเทศไทย ระบบการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพยังมีลักษณะ “แยกส่วนตามวิชาชีพ” และเน้นการพิจารณารายบุคคล ส่งผลให้เกิดข้อจำกัด ได้แก่

- 1) ความล่าช้าในกระบวนการรับรอง
- 2) การขาดความสอดคล้องกับมาตรฐานระดับภูมิภาค
- 3) การไม่มีระบบติดตามข้อมูลแรงงานเคลื่อนย้ายอย่างเป็นระบบ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนปัญหาในเชิงปฏิบัติ เช่น

“มี MRA แต่ใช้จริงได้จำกัด เพราะติดเงื่อนไขใบอนุญาตในแต่ละประเทศ”

นอกจากนี้ ยังไม่ปรากฏกลไกทางกฎหมายที่กำหนดให้มีการ “ประเมินผลกระทบ (impact assessment)” ก่อนหรือหลังการดำเนินการตาม MRAs อย่างเป็นระบบ

3. การขาดกลไกทางกฎหมายเพื่อคงอยู่ในงานเป็นปัจจัยสำคัญของความไม่มั่นคงด้านกำลังคนสุขภาพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนตรงกันว่า ปัญหาการลาออก การย้ายไปทำงานต่างประเทศ และการย้ายจากภาครัฐสู่ภาคเอกชนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการขาดกลไกทางกฎหมายและนโยบายที่สนับสนุนการคงอยู่ในงานอย่างเป็นระบบ เช่น มาตรการจูงใจเชิงกฎหมาย ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของการกระจายกำลังคนในระบบบริการสุขภาพ

แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนปัญหาการสูญเสียกำลังคน โดยมีรายงานว่าจำนวนแพทย์ที่ลาออกจากระบบบริการสาธารณสุขเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในช่วงมีอัตราการลาออกสูงกว่า 1,000 คนต่อปี ซึ่งสะท้อนถึงแรงกดดันเชิงโครงสร้างของระบบบริการสุขภาพไทย (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health, 2022)

4. การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพส่งผลต่อความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพในเชิงโครงสร้าง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพแพทย์และพยาบาลส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพในสามมิติหลัก ได้แก่ (1) ความต่อเนื่องของบริการ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ขาดแคลน (2) ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และ (3) ความสามารถของรัฐในการคุ้มครองสิทธิในสุขภาพของประชาชน ซึ่งสะท้อนว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องแก้ไขด้วยกฎหมายและนโยบายระดับระบบ มิใช่มาตรการเฉพาะราย

นอกจากนี้ ข้อมูลระดับระบบยังชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านกำลังคน โดยประเทศไทยยังมีสัดส่วนบุคลากรสุขภาพต่ำกว่าความต้องการในหลายพื้นที่ และมีความไม่สมดุลในการกระจายตัวระหว่างเขตเมืองและชนบท ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความต่อเนื่องและความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสุขภาพ (World Health Organization, 2023)

ปัญหากำลังคนด้านสุขภาพในประเทศไทยมิได้จำกัดอยู่เพียงปริมาณ แต่ยังรวมถึงความเหลื่อมล้ำในการกระจายตัว โดยบางพื้นที่มีอัตราากำลังต่ำกว่าร้อยละ 60 ของความต้องการ และมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่สูงถึงเกือบ 10 เท่า ในระยะยาว ประเทศไทยมีแนวโน้มเผชิญภาวะขาดแคลนแรงงานด้านการดูแลสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีการคาดการณ์ว่าภายในปี 2580 จะขาดแคลนแรงงานด้านการดูแลสุขภาพถึงประมาณ 250,000 คน

ผลการวิจัยยืนยันสมมุติฐานของการวิจัยว่า กรอบกฎหมายแรงงานสุขภาพในปัจจุบันยังไม่สามารถรองรับบริบทหลังโควิด-19 และการแข่งขันด้านแรงงานสุขภาพในระดับภูมิภาคได้อย่างเพียงพอ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มากกว่า 2 ใน 3 ของผู้ให้ข้อมูล (21 คน จาก 30 คน) เห็นว่าการขาดกลไกทางกฎหมายในการสนับสนุนการคงอยู่ในงานเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การลาออกและการย้ายงาน จึงจำเป็นต้องปรับบทบาทของกฎหมายจากการกำกับรายบุคคลไปสู่การกำกับเชิงระบบ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยืดหยุ่นของระบบบริการสุขภาพของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการ ข้อจำกัด และทิศทางของกฎหมายแรงงานสุขภาพของประเทศไทยภายใต้บริบทของการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพในประชาคมอาเซียน โดยเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า กรอบกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังคงได้รับอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญจากแนวคิดการเปิดเสรีแรงงาน ซึ่งมุ่งอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพมากกว่าการคุ้มครองความมั่นคงของระบบสาธารณสุขและสิทธิในสุขภาพของประชาชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวโน้มในระดับนานาชาติที่ชี้ว่ากลไกความร่วมมือ เช่น MRAs ถูกออกแบบในฐานะเครื่องมือส่งเสริมการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีทักษะ มากกว่าการเป็นกลไกกำกับผลกระทบเชิงโครงสร้างต่อประเทศต้นทาง

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาพัฒนาการของกฎหมายแรงงานสุขภาพในประเทศไทยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จะเห็นได้ว่ากฎหมายยังอยู่ใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” จากกรอบแนวคิดเชิงตลาดไปสู่กรอบการคุ้มครองเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ แม้รัฐธรรมนูญและกฎหมายด้านสาธารณสุข

จะเริ่มรับรองสิทธิในสุขภาพและหน้าที่ของรัฐในการจัดให้มีบริการที่เพียงพอและทั่วถึง แต่กฎหมายแรงงานและกฎหมายวิชาชีพยังมิได้ถูกออกแบบให้เชื่อมโยงกับเป้าหมายด้านความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพอย่างชัดเจน ส่งผลให้บทบาทของกฎหมายยังคงกระจุกตัวอยู่ที่การกำกับรายบุคคลมากกว่าการบริหารจัดการกำลังคนในระดับระบบ

ในส่วนของการวิเคราะห์ปัญหาและช่องว่างของกฎหมายและนโยบาย ผลการวิจัยพบว่า มีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ โดยเฉพาะการขาดความเป็นเอกภาพของระบบการรับรองคุณวุฒิและการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ รวมถึงสถานะของ MRAs ที่เป็นเพียงข้อตกลงเชิงสมัครใจซึ่งไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายโดยตรง ส่งผลให้การกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายแรงงานยังคงกระจุกกระจายและขาดประสิทธิภาพ ข้อค้นพบนี้สามารถอธิบายได้ผ่านทฤษฎีการกำกับดูแลเชิงระบบ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการบริหารจัดการแรงงานในบริบทข้ามพรมแดนจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางกฎหมายที่มีความเชื่อมโยงและมีผลผูกพันระหว่างระดับต่าง ๆ หากขาดกลไกดังกล่าว การกำกับดูแลย่อมไม่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนของระบบได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงช่องว่างสำคัญในมิติของ “การคงอยู่ในงาน” ของบุคลากรด้านสุขภาพ ซึ่งยังไม่ได้รับการพัฒนาเป็นกลไกทางกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนว่าการตัดสินใจลาออกหรือย้ายงานของบุคลากรไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่ยังไม่เอื้อต่อความมั่นคงในการทำงาน ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงด้านสุขภาพ ซึ่งมองว่าการสูญเสียบุคลากรสุขภาพเป็นภัยคุกคามต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขในระดับโครงสร้าง มิใช่เพียงผ่านมาตรการเชิงบริหารหรือเศรษฐกิจ

ในมิติของผลกระทบต่อระบบบริการสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่า แม้การเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพด้านสุขภาพในปัจจุบันจะยังมีปริมาณจำกัด แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มบุคลากรที่มีทักษะสูง ซึ่งอาจนำไปสู่ผลกระทบเชิงโครงสร้างในระยะยาว ทั้งในด้านความต่อเนื่องของบริการ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการ และความสามารถของรัฐในการคุ้มครองสิทธิในสุขภาพของประชาชน สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมิใช่เพียงปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ แต่เป็นประเด็นที่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับสิทธิมนุษยชนและความมั่นคงของรัฐ

จากข้อค้นพบทั้งหมดข้างต้น นำไปสู่ข้อเสนอเชิงแนวคิดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่มุ่งพัฒนารอบกฎหมายแรงงานสุขภาพในลักษณะบูรณาการ กล่าวคือ กฎหมายควรถูกออกแบบให้ทำหน้าที่เป็น “กฎหมายเชิงโครงสร้าง” ที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในการรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค และการคุ้มครองความมั่นคงของระบบสาธารณสุขในประเทศไทย โดยควรมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ กลไกการประเมินผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อสนับสนุนการคงอยู่ในงาน และการเชื่อมโยงข้อมูลกำลังคนด้านสุขภาพในระดับชาติและระดับภูมิภาคอย่างเป็นระบบ

ในที่สุด การวิจัยนี้ได้พัฒนาแบบจำลองเชิงกฎหมายสำหรับการบริหารกำลังคนด้านสุขภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นกรอบแนวคิดที่บูรณาการระหว่างกฎหมายแรงงาน กฎหมายสาธารณสุข

และความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเน้นการเชื่อมโยงระหว่างมิติของสิทธิแรงงาน สิทธิในสุขภาพ และความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพ ข้อค้นพบดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้เดิมที่มักศึกษาประเด็นเหล่านี้แยกส่วน และสามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนากฎหมาย และนโยบายด้านแรงงานสุขภาพทั้งในระดับชาติและระดับอาเซียนในระยะยาวได้อย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกฎหมายแรงงานสุขภาพระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อวิเคราะห์รูปแบบกฎหมายและนโยบายที่เหมาะสมต่อการบริหารกำลังคนด้านสุขภาพในระดับภูมิภาค
2. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังวิชาชีพสุขภาพอื่น เช่น เกษษกร ทันตแพทย์ และบุคลากรสาธารณสุขสายสนับสนุน เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบแรงงานสุขภาพอย่างครบถ้วน
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานสุขภาพต่อคุณภาพบริการสาธารณสุข ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการ และความมั่นคงของระบบสุขภาพในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ASEAN. (2009). *ASEAN mutual recognition arrangements in services*. ASEAN Secretariat.
- ASEAN. (2015). *ASEAN economic community blueprint 2025*. ASEAN Secretariat.
- ASEAN. (2020). *ASEAN framework on human resources for health*. ASEAN Secretariat.
- Bach, S. (2016). *International mobility of health workers: Labour and social issues*. International Labour Organization.
- Black, J. (2008). Constructing and contesting legitimacy and accountability in polycentric regulatory regimes. *Regulation & Governance*, 2(2), 137–164.
- Braithwaite, J. (2008). *Regulatory capitalism: How it works, ideas for making it work better*. Edward Elgar.
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (2000). *General Comment No. 14: The right to the highest attainable standard of health*. United Nations.
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017). (2017). Government Gazette (in Thai).
- Frenk, J., Chen, L., Bhutta, Z. A., Cohen, J., Crisp, N., Evans, T., & Zurayk, H. (2010). Health professionals for a new century: Transforming education to strengthen health systems in an interdependent world. *The Lancet*, 376(9756), 1923–1958. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(10\)61854-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(10)61854-5)
- Global Health Workforce Network. (2022). *Health workforce policy and management in the post-COVID-19 era*. World Health Organization.

- International Labour Organization. (2021). *Decent work in the health sector: Protecting workers, improving health systems*. ILO.
- Kittisuksathit, S., & Phoolcharoen, W. (2021). Health workforce challenges in ASEAN after COVID-19. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 33(6–7), 697–699.
- Labour Protection Act B.E. 2541 (1998). (1998). Government Gazette (in Thai).
- Marmor, T., Oberlander, J., & White, J. (2011). *The politics of health policy* (6th ed.). Oxford University Press.
- National Health Security Act (No. 2) B.E. 2559 (2016). (2016). Government Gazette (in Thai).
- National Health Security Act B.E. 2545 (2002). (2002). Government Gazette (in Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2021). *National economic and social development plan, volume 13*. NESDB.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health. (2022). *Report on the situation of healthcare workforce in Thailand*. Ministry of Public Health.
- Sanatorium Act B.E. 2541 (1998). (1998). Government Gazette (in Thai).
- United Nations. (1966). *International covenant on economic, social and cultural rights*. UN.
- World Health Organization. (2010). *Global code of practice on the international recruitment of health personnel*. WHO.
- World Health Organization. (2020). *State of the world's nursing 2020: Investing in education, jobs and leadership*. WHO.
- World Health Organization. (2021). *Building health systems resilience for universal health coverage and health security*. WHO.
- World Health Organization. (2023). *Global health workforce statistics 2023*. WHO.
- Yeates, N. (2019). Global care chains and the internationalization of health care. *Global Social Policy*, 19(2), 141–158.

ทุนทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชรกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์

Cultural Capital of Kamphaeng Phet World Heritage Site and the Development of Creative Souvenir

ชูวิทย์ กมฺุททธิไชย¹ ชลชลิตา กมฺุททธิไชย² วิวัฒน์ ทวีทรัพย์³ และ พบพร เอี่ยมใส⁴

Choowit Kamutthapichai¹ Chonchalita Kamutthapichai²

Wiwat Taweessup³ and Taweessup Pophon Aiemsai⁴

วันที่ส่งบทความ: 6 ธันวาคม 2568, วันที่แก้ไขบทความ: 23 เมษายน 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 7 พฤษภาคม 2569

Abstract

This research aimed to 1) survey and collect data on the cultural capital of the Kamphaeng Phet World Heritage Site, and 2) synthesize this cultural capital into a design process for creative souvenir products. The study employed a Research and Development (R&D) methodology, focusing on key historical sites in Kamphaeng Phet Historical Park, including Wat Phra Kaeo, Wat Chang Rob, Wat Taphan Hin, Wat Phra Borommathat Nakhon Chum, and the Kamphaeng Phet National Museum. The appropriateness of the product prototypes was evaluated by 20 experts and creative entrepreneurs to ensure the reliability and validity of the design outcomes. The findings revealed that 1) The cultural capital of Kamphaeng Phet is characterized by an aesthetic identity categorized as "Aesthetics of Strength." This concept is derived from the robust and powerful forms of laterite architecture and the unique local sculptural arts. The cultural components can be classified into three groups were Sacred Architectural Symbols Specifically the lotus-bud stupa (Phum Khao Bin), a dominant architectural form reflecting Buddhist concepts of purity and

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Lecturer of Social Studies, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Lecturer of English, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Lecturer of Computer Studies, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Lecturer of Product Design, Faculty of Technology and Industry, Kamphaeng Phet Rajabhat University

Corresponding author; e-mail address: Choo_chai2524@hotmail.com

enlightenment. auspicious animal symbols decorative elements such as elephants (symbolizing power and stability), Makaras (symbolizing water and abundance), Hongsas (symbolizing nobility), and Yakshas (guardians), which reflect a syncretic belief system blending Buddhism, Brahmanism, and Sukhothai cosmology. Cultural Meaning Concepts Synthesized into the core design concept of "Revealing Wealth, Enhancing Prosperity," reflecting community beliefs in abundance and spiritual protection. 2) The evaluation of the souvenir prototypes showed a very high level of overall satisfaction ($\bar{X}$ = 4.75, 95.00%). The dimension of "Spiritual and Belief Value" received the highest mean score ($\bar{X}$ = 4.42), indicating that integrating auspicious symbolism with functional utility effectively enhances both economic and emotional value, successfully meeting the needs of contemporary market demands.

Keywords: CULTURAL CAPITAL, CREATIVE SOUVENIRS, WORLD HERITAGE, KAMPHAENG PHET

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจและรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมเขตเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร และ 2) เพื่อสังเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมสู่กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงการวิจัยและพัฒนา พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ได้แก่ วัดพระแก้ว วัดช้างรอบ วัดตะพานหิน วัดพระบรมธาตุนครชุมและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร การประเมินความเหมาะสมของต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์จำนวน 20 ราย เพื่อให้เกิดการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลและความถูกต้องของผลการออกแบบ ผลการวิจัยพบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดกำแพงเพชรมีลักษณะเด่นด้านสุนทรียะที่สะท้อนพลังแห่งอัตลักษณ์ทางศิลปกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นแนวคิด “สุนทรียะแห่งพลัง (Aesthetics of Strength)” อันเกิดจากรูปแบบสถาปัตยกรรมศิลปะแลงที่มีลักษณะมวลสารหนักแน่น แข็งแรง และทรงพลัง ประกอบกับศิลปกรรมประติมากรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ จากการศึกษาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการถอดรหัสสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม สามารถจำแนกองค์ประกอบทุนทางวัฒนธรรมสำคัญได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมศักดิ์สิทธิ์ พบว่า เจดีย์ทรงดอกบัวตูมเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นในพื้นที่เมืองโบราณกำแพงเพชร รูปทรงดังกล่าวสะท้อนแนวคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ ความเจริญงอกงาม และการตรัสรู้ โดยดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของการหลุดพ้นจากโลกียะสู่โลกุตระ รูปแบบเจดีย์จึงทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางศรัทธาและสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณของชุมชน กลุ่มสัญลักษณ์สัตว์มงคลในงานศิลปกรรมการศึกษาพบว่าสัตว์มงคลที่ปรากฏในงานประดับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมของเมืองกำแพงเพชร มีบทบาทเป็นสัญลักษณ์เชิงจักรวาลวิทยาและความเชื่อด้านความเจริญรุ่งเรือง โดยสัตว์สำคัญที่พบได้แก่ ช้างประดับ สื่อถึงพลังอำนาจ ความมั่นคง และความอุดมสมบูรณ์ มกร เป็นสัตว์หิมพานต์

ที่ทำหน้าที่ปกป้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นาค สื่อถึงพลังแห่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ และการคุ้มครองพระพุทธศาสนา หงส์ สัญลักษณ์ของความสูงส่งและความบริสุทธิ์ และยักษ์ ทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สถานที่ศักดิ์สิทธิ์สัตว์มงคลเหล่านี้สะท้อนระบบความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และคติจักรวาลวิทยาในภูมิภาคสุโขทัย และกลุ่มแนวคิดเชิงความหมายทางวัฒนธรรมเมื่อวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรม พบว่าสัญลักษณ์ต่าง ๆ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดหลัก คือ “เบิกทรัพย์ เสริมสิริมงคล” ซึ่งสะท้อนความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับความรุ่งเรือง ความมั่งคั่งและการคุ้มครองปกป้องรักษา แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมของเมืองกำแพงเพชรไม่ได้เป็นเพียงมรดกทางประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความหมายเชิงจิตวิญญาณและเศรษฐกิจวัฒนธรรมซึ่งสามารถนำมาต่อยอดสู่การสร้างคุณค่าใหม่ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ 2) ต้นแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก พบว่า ระดับความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X} = 4.75$) คิดเป็นร้อยละ 95.00 โดยมีมิติ คุณค่าทางจิตวิญญาณและความเชื่อ มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.92$) แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการความเชื่อมงคลเข้ากับประโยชน์ใช้สอย สามารถส่งเสริมทั้งมูลค่าทางเศรษฐกิจและมูลค่าทางอารมณ์ พร้อมตอบสนองต่อพลวัตความต้องการของตลาดร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม ของที่ระลึกสร้างสรรค์ เมืองมรดกโลก กำแพงเพชร

บทนำ

เมืองมรดกโลกกำแพงเพชรเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญยิ่งในฐานะเมืองหน้าด่านและจุดเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยและอยุธยา ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและศรีสัชนาลัย ในปี พ.ศ. 2534 ความโดดเด่นของกำแพงเพชรไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความเก่าแก่ของโบราณสถาน แต่ยังรวมถึงเอกลักษณ์ทางศิลปกรรม สกulpture กำแพงเพชรที่มีความเข้มข้น แข็งแรงและการใช้วัสดุศิลาแลงก้อนใหญ่เป็นองค์ประกอบหลักในการก่อสร้าง ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาและความอุตสาหะของบรรพบุรุษ (จังหวัดกำแพงเพชร, 2567)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีต้นทุนทางประวัติศาสตร์สูง แต่สถานการณ์ปัจจุบันของอุตสาหกรรมของที่ระลึกในจังหวัดกำแพงเพชรยังประสบปัญหาในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ในตลาดยังคงเป็นสินค้าบริโภคพื้นฐาน เช่น กล้วยไข่ กระยาสารท หรือเนากุ้งชากังราว (Budsitha et al., 2018) ส่วนสินค้าประเภทของที่ระลึกมักเป็นสินค้าหัตถกรรมเลียนแบบโบราณวัตถุหรือสินค้า OTOP ทัวไปที่ขาดอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ชัดเจน (Panyawutruakul, 2020,) ทำให้ไม่สามารถดึงดูดกำลังซื้อจากนักท่องเที่ยวคุณภาพรุ่นใหม่ที่มีมองหาสินค้าที่มีทั้งความสวยงาม ประโยชน์ใช้สอย และเรื่องราวที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของเมืองมรดกโลกได้ (Kamphaeng Phet Rajabhat University, 2019)

ทางผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการนำแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นอัตลักษณ์ของเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร มาประยุกต์ใช้จึงเป็นกุญแจ

สำคัญในการแปลงสินทรัพย์ทางนามธรรมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Throsby, 2001) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและถอดรหัสสัญลักษณ์จากสถาปัตยกรรมและประติมากรรมในพื้นที่ เพื่อนำมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์โดยเน้นกลยุทธ์การผสมผสานความเชื่อเรื่องสิริมงคล (Mutelu Marketing) เข้ากับงานออกแบบโลหะศิลป์เพื่อยกระดับสินค้าทางวัฒนธรรมของกำแพงเพชรให้มีศักยภาพในการแข่งขันเชิงพาณิชย์และสร้างความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมในเขตเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร
2. เพื่อสังเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมสู่กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

วิธีการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้มุ่งเน้นการสำรวจในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จำนวน 5 แห่ง ได้แก่
 - 1.1 วัดช้างรอบ ครอบคลุมเจดีย์ช้างล้อมศิลปะสุโขทัย-กำแพงเพชร ประติมากรรมปูนปั้นรูปช้างทรงเครื่อง ศิขเรย์ักษ์ และหงส์
 - 1.2 วัดพระแก้ว ครอบคลุมประติมากรรมสิงห์ นาค และสถาปัตยกรรมหลวงในเขตกำแพงเมือง
 - 1.3 วัดตะแบกคู่ ครอบคลุมประติมากรรม มกรคายนาคและพรรณพฤกษา ซึ่งเป็นลวดลายที่หาชมยาก
 - 1.4 วัดพระบรมธาตุนครชุม ครอบคลุมสถาปัตยกรรมเจดีย์ทรงระฆังแบบมอญ-พม่า และคติความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ
 - 1.5 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร ครอบคลุมโบราณวัตถุชิ้นเอก โดยเฉพาะเทวรูปพระอิศวรสำริด
2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ การออกแบบและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 7 ท่าน และ ผู้ประกอบการสินค้าที่ระลึกและวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 13 ท่าน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทุนทางวัฒนธรรม 2 ด้านหลัก คือ 1) ด้านสถาปัตยกรรม และ 2) ด้านประติมากรรม โดยเชื่อมโยงกับคติความเชื่อและสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) เพื่อนำไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่องนี้ได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้การออกแบบผลิตภัณฑ์มีรากฐานทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญดังนี้ 1) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Cultural Capital & Creative

Economy) การศึกษาครั้งนี้ยึดหลักแนวคิดของ David Throsby นักเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม ผู้จำแนกทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ ทุนที่จับต้องได้ (Tangible) และทุนที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) โดยเสนอว่าทุนเหล่านี้สามารถแปลงเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้หากผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ UNESCO ที่เน้นการส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการตั้งคุณค่าของมรดกโลกกำแพงเพชรมาสร้างมูลค่า ผ่านการออกแบบซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ตามทัศนะของ Howkins ที่ระบุว่าความคิดสร้างสรรค์คือสินทรัพย์หลักในการสร้างความมั่งคั่งในศตวรรษที่ 21 (Howkins, 2001) 2) ศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ศิลปะจากการศึกษาผลงานของ Leksukhum (1999) และ Nirunthevee (2013) พบว่าศิลปะกำแพงเพชรมีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า สกูลช่างกำแพงเพชร ซึ่งมีความโดดเด่นในการใช้ศิลปะเป็นวัสดุหลักและมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างสุโขทัย อโยธยาและล้านนา โดย Nirunthevee (2013) ได้วิเคราะห์เพิ่มเติมว่างานประติมากรรมกำแพงเพชรมีลักษณะเข้มแข็งและแข็งแกร่ง (Robustness) เช่น พระพุทธรูปที่มีพระพักตร์ตอบและคางเสี้ยมนูน รวมถึงการใช้ลวดลายปูนปั้นที่วิจิตรบรรจงแต่หนักแน่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลปะเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดลักษณะต้นแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างจากของที่ระลึกในจังหวัดอื่น 3) คติความเชื่อและสัญลักษณ์นิยม (Beliefs & Symbolism) การศึกษาคติชนวิทยา (Folklore) และความเชื่อท้องถิ่น พบว่าสังคมไทยมีความผูกพันกับ วัตถุมงคลและโชคกลางอย่างแนบแน่น จากการศึกษาของ The Fine Arts Department (2017) เกี่ยวกับสัตว์หิมพานต์ในวัดช้างรอบและวัดพระแก้ว ชี้ให้เห็นว่าสัตว์แต่ละชนิด (ช้าง, สิงห์, นาค, มกร) ล้วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอำนาจ ความมั่งคั่งและการปกป้อง ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีสัญญะวิทยา (Semiology) ของ Barthes (1972) ที่กล่าวถึงการสร้างความหมายใหม่ (Myth) ให้กับวัตถุ โดยผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้ในการสร้างเรื่องราว (Storytelling) ให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อเปลี่ยนสถานะจากของที่ระลึกทั่วไปสู่วัตถุที่มีคุณค่าทางจิตใจ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยของนักวิชาการไทยที่มีความสำคัญต่อการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 3 เรื่อง ดังนี้ Praphatsorn (2023) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ต้นแบบผลิตภัณฑ์จากลวดลายเอกลักษณ์โบราณสถานมรดกโลกเมืองกำแพงเพชร สำหรับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของกำแพงเพชร ได้แก่ ลวดลายปูนปั้นรูปเครื่องทรงช้างจากวัดช้างรอบและลวดลายเครื่องทรงเทวรูป พระอิศวร ซึ่งมีความหมายโดยรวมถึง การปกป้องรักษา ความเมตตา และมหามงคล ผู้วิจัยได้นำลวดลายเหล่านี้มาพัฒนาเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์เสื้อยืดและบรรจุภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของการวิจัยครั้งนี้ที่มุ่งเน้นการถอดรหัสลวดลายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม แต่การวิจัยในปัจจุบันจะต่อยอดไปสู่ผลิตภัณฑ์โลหะศิลป์ที่มีความคงทนและมูลค่าสูงขึ้น และ Boon-anon (2017) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมรดกทางวัฒนธรรมตำบลไตรตรังซ์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร โดยพบว่ามรดกทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้

และจับต้องไม่ได้ การนำทุนเหล่านี้มาพัฒนาเป็นของที่ระลึก เช่น เสื้อสกรีนและโปสการ์ด สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามข้อเสนอนี้มาจากงานวิจัยระบุว่าผลิตภัณฑ์ควรมีความหลากหลายและสะท้อนอัตลักษณ์ที่ลึกซึ้งกว่าเพียงภาพพิมพ์ ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้ที่ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมิติและเรื่องราวที่เข้มข้นขึ้น และ Tepraksa (2020) ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการใช้มรดกวัฒนธรรมเชิงความเชื่อ: กรณีศึกษาด้านาน วัดเขาอ้อ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การนำ ความเชื่อหรือเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์มาใช้ในการกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจ (Creative Economy) เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงในการสร้างความน่าสนใจและมูลค่าให้กับสินค้า การใช้เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธคุณหรือความเป็นสิริมงคลไม่ได้เป็นเพียงเรื่องงมงาย แต่เป็นการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของผู้บริโภค ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบภายใต้หัวข้อเปิดรับความรุ่งเรือง ในงานวิจัยฉบับนี้

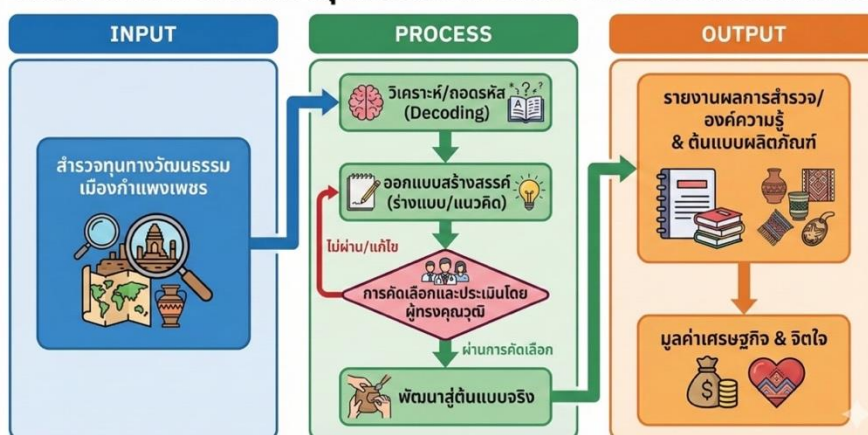
กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิด: การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร

หมายเหตุ. ภาพกรอบแนวคิดวิจัยโดย Kamutthapichai, 2025

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยเน้นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานกับการประเมินผลเชิงปริมาณ ประกอบด้วยเครื่องมือและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. แบบสำรวจภาคสนาม สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม โดยเน้นการบันทึกภาพถ่ายและการจดบันทึกลักษณะทางศิลปกรรมของสถาปัตยกรรมและประติมากรรม
2. แบบสังเกตการณ์ สำหรับวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของสินค้าที่ระลึกในท้องตลาด พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและจุดเด่นของวัสดุในพื้นที่
3. แบบประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านอัตลักษณ์ ทุนทางวัฒนธรรม ด้านการออกแบบ ด้านคุณค่าความเชื่อ ด้านประโยชน์ใช้สอย และด้านศักยภาพเชิงพาณิชย์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ศิลปะสุโขทัย-กำแพงเพชรและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สำรวจภาคสนาม เก็บข้อมูลปฐมภูมิจากแหล่งเรียนรู้ 5 แห่ง คือ วัดช้างรอบ วัดพระแก้ว วัดตะแบกคู วัดพระบรมธาตุนครชุม และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร
3. ออกแบบและสร้างต้นแบบ นำข้อมูลมาสังเคราะห์แบบร่าง และพัฒนาเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์
4. นำต้นแบบไปทดลองใช้ จำนวน 20 ราย ทำการประเมินและให้ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

- ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้
1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการถอดรหัสสัญลักษณ์ (Semiotic Decoding) เพื่อตีความความหมายของทุนทางวัฒนธรรมและเชื่อมโยงสู่แนวคิดการออกแบบ
 2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสมโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อสรุปผลระดับความพึงพอใจและความเป็นไปได้ในการผลิตจริง

ภาพที่ 2

แสดงกระบวนการวิจัย

หมายเหตุ. ภาพออกแบบโดย Kamutthapichai, 2025

ผลการวิจัย

ภาพรวมทุนทางวัฒนธรรมของเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร สะท้อนให้เห็นถึงความโดดเด่นของทุนทางวัฒนธรรมกำแพงเพชร ที่เกิดจากการร้อยเรียงอิทธิพลทางศิลปะและวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน เอกลักษณ์สำคัญคือการผสมผสานความแข็งแกร่งของสถาปัตยกรรม ศิลาลงก้อนใหญ่ เข้ากับความวิจิตรบรรจงของงานประติมากรรมปูนปั้นและงานหล่อสำริด โดยมีการถ่ายทอดคติความเชื่อทางพุทธศาสนาเถรวาท จักรวาลทัศน์ และพรหมณ์-ฮินดู ออกมาเป็นสัญลักษณ์และสิ่งสารัตถ์ในป่าหิมพานต์ที่เปี่ยมไปด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ช้างทรงเครื่อง มกร หงส์ นาค สิงห์ รวมถึงองค์เทพและลวดลายพรรณพฤกษา ความรู้มรดกทางสุนทรียภาพและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวนี้ จึงถือเป็นแก่นแท้ของอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แข็งแกร่ง และเป็นต้นทุนสำคัญที่สามารถนำไปตีความเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการออกแบบได้อย่างไร้ขีดจำกัด

1. ผลการสำรวจทุนทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชรมีความโดดเด่นในเรื่องวัสดุและรูปทรง คือ

วัดช้างรอบ สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตอนปลายถึงอยุธยาตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21) จัดเป็นวัดใหญ่ในเขตอรัญญิก (อรัญวาสี) จุดเด่นสำคัญคือ เจดีย์ประธานทรงระฆังกลมฐานสี่เหลี่ยมประดับด้วยช้างปูนปั้นจำนวน 68 เชือก โดยลักษณะพิเศษที่พบจากการขุดแต่งทางโบราณคดีคือเป็น ช้างทรงเครื่อง (Decorated Elephant) ที่ไพล่ออกมาครึ่งตัวจากฐานเจดีย์ มีความวิจิตรของเครื่องประดับคอและข้อเท้าแตกต่างจากช้างป่าแบบสุโขทัยดั้งเดิม นอกจากช้างแล้ว ยังพบเศียรยักษ์ (Giant Head) และเทวตาประดับสถูปมณฑป รวมถึงลวดลาย หงส์ ประดับยอดเสา ซึ่งแสดงถึงคติความเชื่อเรื่องจักรวาลทัศน์และสัตว์หิมพานต์ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว

วัดตะแบกคู่ ตั้งอยู่ในเขตอรัญญิกสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตอนปลาย จุดเด่นสำคัญ คือ พบประติมากรรมปูนปั้นรูป มกร (Makara) สัตว์ผสมในตำนาน (จระเข้-มังกร-ช้าง) ในลักษณะคายพรรณพฤกษาหรือนาค การค้นพบลวดลายปูนปั้นที่หลงเหลืออยู่นี้สะท้อนถึงอิทธิพลศิลปะล้านนาและพุกามอย่างชัดเจน แต่ช้างกำแพงเพชรได้ปรับเปลี่ยนวัสดุและลวดลายให้มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น โดยมักพบชิ้นส่วนเหล่านี้จากการขุดแต่งบริเวณฐานวิหารและเจดีย์ราย

วัดพระแก้ว เป็นพระอารามหลวงขนาดใหญ่ตั้งอยู่กลางเมืองกำแพงเพชร (เขตพระราชวังโบราณ) สร้างและใช้งานต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงอยุธยา จุดเด่นสำคัญ คือ ศาสนสถานหลักก่อสร้างด้วยศิลาลงก้อนใหญ่ พบ สิงห์ (Singha) และ นาค (Naga) ประดับตกแต่งราวบันไดและฐานอาคาร การขุดค้นทางโบราณคดีพบฐานวิหารขนาดใหญ่และเจดีย์ทรงระฆังที่มีช้างล้อมรอบ (แต่ชำรุดมาก) รวมถึงพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ 3 องค์ (พระพุทธรูปไสยาสน์และพระพุทธรูปนั่ง) ซึ่งแสดงถึงความแข็งแกร่งและอำนาจแห่งราชสำนักในยุคนั้น

วัดพระบรมธาตุนครชุม ตามจารึกนครชุม (จารึกหลักที่ 3) ระบุว่าสร้างขึ้นในสมัยพญาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย (พ.ศ. 1900) เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุจากลังกา จุดเด่นสำคัญ คือ เดิมเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ 3 องค์ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน แต่ปัจจุบันบูรณะเป็นเจดีย์ทรงระฆังสี่ทองอร่ามแบบมอญ-พม่า (สมัยรัชกาลที่ 5) เป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยันถึงความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาเถรวาทในเมืองกำแพงเพชรและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร เป็นแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุชิ้นเอกที่ได้จากการขุดแต่งและบูรณะเมืองเก่ากำแพงเพชร จุดเด่นสำคัญ พบเทวรูป พระอิศวรสำริด สูง 210 เซนติเมตร ขุดพบที่ศาลพระอิศวรในตัวเมืองกำแพงเพชร ที่ฐานมีจารึกอักษรไทย ภาษาไทย ระบุปีที่สร้าง พ.ศ. 2053 (ตรงกับสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา) โดยเจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงการผสมผสานความเชื่อพราหมณ์-ฮินดู ในช่วงรอยต่อทางประวัติศาสตร์ ลวดลายเครื่องประดับและดอกไม้ (ลายพฤกษาเทวา) บนองค์เทวรูปมีความงดงาม วิจิตรแบบศิลปะอยุธยาตอนต้นผสมสุโขทัย

2. การออกแบบของที่ระลึกจากทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 5 แห่ง เป็นการหลอมรวมอัตลักษณ์อันโดดเด่นจากโบราณสถานและศิลปวัตถุสำคัญทั้ง 5 แห่ง เพื่อถ่ายทอดความหมายอันเป็นมงคลผ่านการใช้งานในชีวิตประจำวัน โดยเริ่มต้นจากการตั้งจุดเด่นด้านสถาปัตยกรรมของ พระบรมธาตุนครชุม (และต้นแบบเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์) ที่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์และความรุ่งโรจน์แห่งปัญญา สอดรับกับงานประติมากรรมในมิติแห่งการค้ำจุนและปกป้อง จาก วัดช้างรอบ (ช้างทรงเครื่องและเศียรยักษ์) และ วัดพระแก้ว (สิงห์) ที่ช่วยเสริมความมั่นคงทางหน้าที่การงานและพิทักษ์ทรัพย์สมบัติ พร้อมกันนั้นยังส่งเสริมมิติแห่งความมั่งคั่งและไหลเวียน ผ่านสัญลักษณ์สายน้ำแห่งเงินตราอย่างนาจากวัดพระแก้ว และความอุดมสมบูรณ์ที่ยั่งยืนของมกรจาก วัดตะแบกคู่ท้ายที่สุด คือ การเติมเต็มมิติแห่งความสำเร็จและเกียรติยศ ด้วยสัญลักษณ์หงส์จากวัดช้างรอบ และความเจริญงอกงามของลายพฤกษาเทวาจากฐานเทวรูป พระอิศวร การบูรณาการสัญลักษณ์ทั้ง 3 มิติจาก 5 แหล่งสำคัญนี้ ที่ไม่เพียงสวยงามและตอบโจทย์การใช้งาน แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางส่งมอบความเป็นสิริมงคลและเรื่องราวทรงคุณค่าของสกุลช่างกำแพงเพชรสู่มือผู้บริโภคได้อย่างสมบูรณ์แบบ

1) ด้านสถาปัตยกรรม (Architecture Analysis) ต้นแบบเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และพระบรมธาตุนครชุม

การถอดรหัสความหมาย *ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์* สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร ทรัพย์สมบัติที่ทวีคูณไม่มีวันพร่อง ดังเมล็ดข้าวในพุ่มบูชา

พระบรมธาตุสีทอง สื่อถึงความรุ่งโรจน์ แสงสว่างแห่งปัญญาและความเป็นสิริมงคลสูงสุด

จากการถอดรหัสสัญลักษณ์สามารถกำหนดแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์เป็น ที่เปิดขวดโลหะศิลปทรงเจดีย์ โดยให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่า ทุกครั้งที่เปิดขวด คือการเปิดรับความรุ่งเรืองและโชคลาภเข้ามาสู่ชีวิต

2) ด้านประติมากรรม (Sculpture Analysis) ผู้วิจัยคัดเลือกสัตว์มงคลและลวดลายสำคัญมาออกแบบ โดยเน้นความหมายมงคลใน 3 มิติ เพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจของผู้บริโภค:

มิติแห่งการค้ำจุนและปกป้อง (Support & Protection)

ช้างทรงเครื่อง (วัดช้างรอบ) สื่อถึงการค้ำจุนศาสนาและความมั่นคงของบ้านเมือง กำหนดแนวทางการออกแบบเป็นงานดินโลหะรูปช้าง เพื่อเสริมความเสถียรภาพในหน้าที่การงาน

เศียรยักษ์ (วัดช้างรอบ) สื่อถึงทวารบาลผู้พิทักษ์ทรัพย์สมบัติไม่ให้รั่วไหล กำหนดแนวทางการออกแบบเป็นที่เปิดขวดหน้ายักษ์ (เปิดรับเงินเข้า แต่ยักษ์ช่วยเฝ้าเก็บรักษา)

สิงห์ (วัดพระแก้ว) สื่อถึงมหาอำนาจ บารมี และการขจัดอุปสรรคศัตรู

มิติแห่งความมั่งคั่งและไหลเวียน (Wealth & Flow)

นาค (วัดพระแก้ว) สื่อถึงสายน้ำแห่งเงินตราที่ไหลเวียนไม่ขาดสายและความร่มเย็น
กำหนดแนวทางการออกแบบเป็นที่เปิดขุดลายนาค

มกร (วัดตะแบกคู) สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ที่กลืนกินไม่ได้ (ความโชคดีที่หาได้ยากและ
ยั่งยืน)

มิติแห่งความสำเร็จและเกียรติยศ (Success & Honor)

หงส์ (วัดช้างรอบ) สัตว์ทิพย์พาหนะพระพรหม สื่อถึงชื่อเสียงเกียรติยศที่ขจรไกลและ
ปัญญาบริสุทธิ์

ลายพุกกษาเทวา (พระอิศวร) ดอกไม้สวรรค์ สื่อถึงความงอกงาม พลังชีวิต และความ
เมตตา

ทั้ง 3 มิติ สามารถสรุปได้เป็นแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 3

แสดงการถอดรหัสสัญลักษณ์สัตว์มงคลจากสถาปัตยกรรมโบราณสถานและโบราณวัตถุอุทยาน
ประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

หมายเหตุ. ภาพถ่ายโดย Kamutthapichai, 2025

ผลการประเมินความเหมาะสม (Evaluation Results)

จากการนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (Prototype) ที่ได้รับการออกแบบตามแนวคิดข้างต้น
ไปประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ประกอบการ จำนวน 20 ราย ผลปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความเหมาะสมของการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก (N=20)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม	ร้อยละ
1. ด้านการสะท้อนอัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรม	4.75	0.44	มากที่สุด	95.00
2. ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์	4.68	0.48	มากที่สุด	93.60
3. ด้านคุณค่าเชิงความหมายและความเชื่อ	4.92	0.28	มากที่สุด	98.40
3.1 การผสมผสานเรื่องราว สร้างความน่าสนใจ	4.95	0.22	มากที่สุด	99.00
3.2 ความหมายมงคลช่วยเพิ่มมูลค่าทางจิตใจ	4.90	0.30	มากที่สุด	98.00
4. ด้านประโยชน์ใช้สอยและฟังก์ชัน	4.60	0.50	มากที่สุด	92.00
5. ด้านศักยภาพเชิงพาณิชย์และการตลาด	4.80	0.41	มากที่สุด	96.00
ภาพรวมเฉลี่ยทุกด้าน	4.75	0.42	มากที่สุด	95.00

อภิปรายผล

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากทุนทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ประกอบการในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{x}=4.75$) คิดเป็นร้อยละ 95.00) อภิปรายผลได้ตามประเด็นสำคัญดังนี้

1. ประเด็นด้านคุณค่าเชิงความหมายและความเชื่อ (พลังของความเชื่อสู่มูลค่าเพิ่มสูงสุด) ผลการวิจัยที่พบว่า ด้านความหมายและความเชื่อมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}=4.92$) เนื่องจากผู้บริโภคในยุคปัจจุบันต้องการวัตถุมงคลที่ใช้งานได้จริงเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดด้วยความเชื่อมูเตลูในยุคดิจิทัล ซึ่งพบว่า ภายใต้สภาวะความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้บริโภคยุคใหม่มีพฤติกรรมแสวงหา "ที่พึ่งทางใจ" มากขึ้น การนำความเชื่อมาผสมผสานกับการตลาด และการสร้างเรื่องเล่าเชิงสิริมงคล เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทรงพลังในการกระตุ้นการตัดสินใจซื้อ เพราะตอบสนองทั้งอรรถประโยชน์ทางกายภาพและเติมเต็มความต้องการทางจิตใจไปพร้อมกัน (Srimeetham & Setthachit, 2023)

2. ประเด็นด้านศักยภาพเชิงพาณิชย์และการตลาด ผลการวิจัยที่ชี้ว่าการใช้วัสดุโลหะและการออกแบบที่ทันสมัยแฝงความหมายมงคล ช่วยสร้างความแตกต่างและสามารถกำหนดราคาที่สูงขึ้นได้ ($\bar{x}=4.80$) สอดคล้องกับแนวทางในรายงานการวิจัยของ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ เรื่อง การยกระดับทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจที่ระบุชัดเจนว่า ปัญหาหลักของสินค้าชุมชนคือการผลิตซ้ำและแข่งขันด้านราคา การแก้ปัญหา

ที่ยั่งยืน คือการนำทุนวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาผ่านกระบวนการออกแบบเพื่อสร้างนวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม การใช้วัสดุพรีเมียมผสานความเชื่อจะช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของสินค้าให้มีความหรูหราสามารถเจาะกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูง ซึ่งถือเป็นการฉีกกรอบสินค้าของที่ระลึกชุมชนแบบเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ประเด็นด้านการสะท้อนอัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยที่ระบุว่าการถอดรหัสจากศิลาแลงและประติมากรรม ไม่ใช่การลอกเลียนแบบดั้งเดิมมาทั้งหมด แต่เป็นการจับแก่นมานำเสนอใหม่จนสะท้อนความเป็นกำแพงเพชรได้อย่างชัดเจน ($\bar{x}=4.75$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Chume et al., 2021) เรื่อง การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสรุปผลไว้ว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ ไม่ควรใช้วิธีการทำซ้ำหรือลอกเลียนแบบโบราณวัตถุอย่างตรงไปตรงมา แต่หัวใจสำคัญคือกระบวนการถอดรหัสอัตลักษณ์ด้วยการดึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งรูปทรง ลวดลาย หรือเรื่องราวมาประยุกต์ร่วมกับนวัตกรรมและศิลปะร่วมสมัย เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ยังคงรากเหง้าทางวัฒนธรรมแต่สามารถผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน

การวิจัยเรื่อง การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกกำแพงเพชรเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์ ได้นำไปสู่ข้อสรุปที่สอดคล้องและขยายความองค์ความรู้เดิมสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ ได้ดังนี้

1. ผลการสำรวจและรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมในเขตเมืองมรดกโลกกำแพงเพชร จากการสำรวจโบราณสถานและแหล่งเรียนรู้สำคัญ 5 แห่ง ได้แก่ วัดช้างรอบ วัดพระแก้ว วัดตะแบกคู่วัดพระบรมธาตุนครชุม และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมของเมืองมรดกโลกกำแพงเพชรมีความโดดเด่นภายใต้อัตลักษณ์ สุนทรียะแห่งพลัง โดยสามารถรวบรวมและจำแนกทุนทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 มิติหลัก ได้แก่ 1. ทุนที่จับต้องได้ ความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมที่ใช้วัสดุศิลาแลงก้อนใหญ่ รูปทรงเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ และเจดีย์ทรงระฆัง รวมถึงงานประติมากรรมปูนปั้นและงานสำริดที่มีความแข็งแกร่งและซับซ้อนตามแบบฉบับสกุลช่างกำแพงเพชร 2. ทุนที่จับต้องไม่ได้ คติความเชื่อและสัญลักษณ์นิยมที่สะท้อนผ่านสัตว์มงคลและลวดลายประดับ (เช่น ช้างทรงเครื่อง สิงห์ นาค มกร หงส์ เศียรยักษ์ และลายพุกขาเทวา) ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของความมั่งคั่ง อำนาจ และการปกป้องรักษา เชื่อมโยงกับคติพุทธศาสนาเถรวาทและจักรวาลทัศน์แบบพราหมณ์-ฮินดูอย่างแนบแน่น

2. ผลการสังเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมสู่กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ผู้วิจัยได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่รวบรวมได้มาถอดรหัสสัญลักษณ์และสังเคราะห์เข้าสู่กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกประเภท ที่เปิดขวดโลหะศิลป์ ภายใต้กรอบแนวคิดหลักคือ เบิกทรัพย์ เสริมสิริมงคล เพื่อเปลี่ยนสถานะจากของที่ระลึกทั่วไปให้เป็นวัตถุที่มีคุณค่าทางจิตใจโดยถ่ายทอดความหมายมงคลผ่านงานออกแบบใน 3 มิติ ได้แก่ 1. มิติแห่งการค้าจุนและปกป้อง นำสัญลักษณ์ช้างทรงเครื่องยักษ์ และสิงห์มาใช้ เพื่อสื่อถึงความมั่นคงและการพิทักษ์รักษา 2. มิติแห่งความมั่งคั่งและไหลเวียน นำสัญลักษณ์นาคและมกรมาใช้ เพื่อสื่อถึงสายน้ำแห่งเงินตราและความอุดมสมบูรณ์ 3. มิติแห่งความสำเร็จและเกียรติยศ นำสัญลักษณ์หงส์และลายพุกขาเทวามาใช้เพื่อสื่อถึงชื่อเสียงและความเจริญงอกงาม

จากการนำต้นแบบผลิตภัณฑ์ไปประเมินความเหมาะสมโดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ประกอบการ พบว่า ระดับความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.75) โดยมีด้านคุณค่าเชิงความหมายและความเชื่อ ได้รับคะแนนประเมินสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.92) บทสรุปนี้ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการสัญลักษณ์มงคลเข้ากับประโยชน์ใช้สอย สามารถส่งเสริมทั้งมูลค่าทางเศรษฐกิจและมูลค่าทางอารมณ์ ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวคุณภาพรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมควรสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์ที่อาศัยทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดกำแพงเพชร โดยเฉพาะการนำสัญลักษณ์ทางศิลปกรรม เช่น เจดีย์ทรงดอกบัวตูม สัตว์มงคลและลวดลายศิลาแลง มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสินค้าเพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของเมืองมรดกโลกและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม

1.2 ภาครัฐและภาคเอกชนควรร่วมกันส่งเสริมการออกแบบบรรจุภัณฑ์และการสื่อสารเรื่องราว (Storytelling) ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมสำคัญ เช่น วัดช้างรอบหรือวัดตะแบกคู่ผ่านฉลากสินค้า สื่อประชาสัมพันธ์หรือสื่อดิจิทัล เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรมและความหมายเชิงสัญลักษณ์ของพื้นที่ควบคู่ไปกับการบริโภคสินค้า

1.3 ควรมีการจัดตั้งกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานด้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเมืองกำแพงเพชรอย่างเป็นระบบ และสามารถต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ด้านกระบวนการผลิตและการเลือกใช้วัสดุ ผู้ประกอบการ OTOP ชุมชนและช่างฝีมือท้องถิ่นควรปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตจากการทำสินค้าหัตถกรรมเลียนแบบโบราณวัตถุมาสู่การสร้างสรรคสินค้าไลฟ์สไตล์ที่ใช้งานได้จริง โดยเลือกใช้วัสดุที่สามารถสื่อถึงความเข้มแข็งและแข็งแกร่งของศิลปะกำแพงเพชร เช่น โลหะ ดินเผา ทองเหลืองหรือการทำพื้นผิวให้มีกลิ่นอายของศิลาแลง เพื่อยกระดับภาพลักษณ์ของสินค้าให้ดูพรีเมียมและสามารถตั้งราคาที่สูงขึ้นได้

2.2 ด้านกลยุทธ์การตลาดและการสื่อสาร ผู้ประกอบการควรนำแนวคิดการตลาดสายมู มาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดทำแผนการตลาดสื่อความหมายแนบไปกับบรรจุภัณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของสัญลักษณ์และพุทธคุณทางใจ (เช่น มกร คายทรัพย์, หงส์ เสริมเกียรติยศ) ซึ่งจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางจิตใจและทำให้สินค้ามีจุดขายที่โดดเด่นเหนือกว่าของที่ระลึกทั่วไปในตลาด

2.3 ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายและการขยายฐานลูกค้า ควรขยายกลุ่มเป้าหมายจากเดิมที่เน้นนักท่องเที่ยวทั่วไปบริเวณหน้าโบราณสถานไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพรุ่นใหม่ รวมถึงตลาดของขวัญองค์กร โดยนำเสนอสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์และ

แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่เน้นงานดีไซน์และสินค้าไลฟ์สไตล์เพื่อลดข้อจำกัดด้านพื้นที่จัดจำหน่าย

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ผู้ประกอบการและนักออกแบบควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น เครื่องประดับ ของตกแต่งบ้านหรือของใช้ร่วมสมัย โดยยังคงรักษาแก่นแนวคิดเรื่อง ความมงคล ความรุ่งเรือง และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกำแพงเพชร ไว้เป็นอัตลักษณ์หลักของสินค้า

3.2 การออกแบบผลิตภัณฑ์ควรให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของศิลปกรรม เช่น นาค มกร หงส์ หรือช้าง ซึ่งเป็นตัวแทนของความเชื่อด้านการปกป้องรักษา ความอุดมสมบูรณ์ และความรุ่งเรือง เพื่อสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

เอกสารอ้างอิง

- Barthes, R. (1972). *Mythologies*. Hill and Wang.
- Boon-anon, R. (2017). Product development form cultural heritage of Trai Trueng Sub-district to support tourism in Kamphaeng Phet Province. *Kasalongkham Research Journal*, 11(Special Issue), 267-278.
- Budsitha, P., et al. (2018). Purchasing behavior and marketing mix factors affecting the purchase of OTOP products in Kamphaeng Phet province. *Journal of Local Management and Development*, 8(1), 35-37.
- Chume, T., Boonmounwai, S., & Pansiri, A. (2021). *Guidelines for cultural capital management to enhance sustainable community economy*. Program Management Unit for Area-based Development (PMU A).
- Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin.
- Kamphaeng Phet Province. (2024). *History of Kamphaeng Phet city* (2nd ed.). Kamphaeng Phet Provincial Office.
- Kamphaeng Phet Rajabhat University. (2019). *Research report on tourist souvenir purchasing behavior in Kamphaeng Phet province*. Agricultural Research Development Agency (ARDA).
- Leksukhum, S. (1999). *Sukhothai art*. Muang Boran.
- Nirunthevee, S. (2013). *Cultural capital and socio-economic development*. National Research Council of Thailand.
- Panyawutrakun, W. (2020). *Research report: Potential assessment and upgrading of cultural tourism in the Sukhothai World Heritage area and linked areas (Kamphaeng Phet, Phitsanulok, and Phetchabun)*. Thailand Science Research and Innovation (TSRI).

- Parphatsorn, P. (2023). Promotion of unique patterns from World Heritage Sites in Kamphaeng Phet for value-added cultural products. *Journal of Kamphaeng Phet Rajabhat University*.
- Program Management Unit on Area Based Development (PMU A). (2023). *Cultural capital research framework: Utilizing the value of cultural capital to create value-added products*. Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation.
- Tepraksa, Y. (2020). *Management of cultural capital for creative tourism development*. Journal of Cultural Approach.

An Investigation of Thai Undergraduates' Satisfaction with Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) in the English for the 21st Century Communication Course

Pattaraporn Sutthirat¹

Submission: March 3, 2026; Revised: May 12, 2026; Accepted: May 15, 2026

Abstract

This research aimed to: 1) evaluate students' satisfaction levels with the Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) approach, and 2) identify the practical challenges and opportunities encountered by students in culture-integrated language instruction. The research sample consisted of 64 fourth-year undergraduate students enrolled in the English for the 21st Century Communication course at Naresuan University, Thailand. The research instrument was a questionnaire designed to evaluate student satisfaction across five key dimensions: course content, instructor performance, teaching methodology, facilities and resources, and assessment practices. The instrument's content validity was verified by experts with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 1.00, and its internal consistency was confirmed with a Cronbach's alpha coefficient of 0.71. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean ($\bar{x}$), and standard deviation (S.D.). The findings revealed that: 1) Students expressed an overall high level of satisfaction with the ICLT approach, particularly in the teaching methodology dimension ($\bar{x}$ =4.50), followed by instructor performance, facilities, and course content. 2) Regarding challenges and opportunities, assessment practices received a moderate satisfaction level ($\bar{x}$ =3.41), with qualitative feedback highlighting a critical need for more rapid and individualized feedback to optimize 21st-century communication instruction.

Keywords: INTERCULTURAL COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING, STUDENT SATISFACTION, 21ST CENTURY COMMUNICATION, THAI UNDERGRADUATE STUDENTS

¹ Lecturer, English Major, Faculty of Education, Naresuan University
Corresponding author; E-mail: pattarapornsu@nu.ac.th

Introduction

In the age of globalization, people all across the world rely on language as one of the most essential tools for communicating with one another. Given the role of English in breaking down communicative barriers, learners are increasingly prioritizing language proficiency to engage effectively with the international community. Consequently, pursuing language education has become a primary strategy for individuals seeking to bridge the divide created by linguistic differences.

In the past several years, numerous intellectuals in foreign language education (e.g. Alptekin, 2002; Byram, 1997; Byram, Gribova & Starkey, 2002; Corbett, 2003; Liddicoat and Scarino, 2013) recommend assimilating intercultural communicative competence (i.e. the ability to communicate effectively and appropriately across cultures) into foreign language instruction in order to assist and equip learners with the knowledge, attitudes, critical cultural awareness, and skills required for intercultural communication (Byram, 1997). The significance of cultivating intercultural communicative competence (ICC) has therefore gained widespread recognition in the field of education pertaining to foreign languages. Educators in English as a foreign language (EFL) are coming to the realization that teaching a language involves more than just ensuring students have a strong command of the language itself; rather, an emphasis must also be placed on the students' ability to understand and appreciate the culture of the target language's speakers.

Traditional language instruction, as in the past, centered on a set of literature considered to be the pinnacle of a language's development and made slight use of cultural context (Peiser & Jones, 2013). Byram's work in the 1990s introduced and expanded upon the concept of intercultural communicative competence (ICC), which has since been the foundation for the evolution of language instruction worldwide. In particular, Byram and Zarate's work (Byram and Zarate, 1996) laid the groundwork for ICC education. The corresponding pedagogical strategy was subsequently developed as an improvement on communicative language teaching (CLT) (Hymes, 1972) to remedy deficiencies in the conceptualization of culture's role in language education, culture's relationship with language, and the influences of background and need (Jebahi, 2013; Kelly, 2012; Manjarres, 2009; Ryan, 2012). Consequently, Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) has become a relatively recent method of

fostering students' communicative competence across cultural boundaries through language instruction.

To fully grasp its application, it is crucial to recognize that ICLT fundamentally intertwines linguistic skills with cultural understanding. The primary objective of this approach, as noted by Rivers (2010), is to cultivate the intercultural competence of learners. The educational paradigm shifts from a strict emphasis on grammatical and linguistic mastery toward a more comprehensive development of intercultural communication skills. According to Newton (2009), the practical execution of ICLT relies on several core principles: merging language and cultural instruction from the onset, immersing students in authentic social dialogues, promoting an exploratory and critically reflective mindset, facilitating direct comparisons between the students' own backgrounds and the target contexts, and prioritizing intercultural adaptability over the pursuit of native-like fluency. Furthermore, Byram (1997) highlights the significant benefits of equipping students with the analytical tools necessary to comprehend and empathize with the diverse social realities of their conversational partners. Ultimately, ICLT empowers learners to view themselves not as mere mimics of native speakers, but as active social agents engaged in meaningful, dynamic cross-cultural exchanges.

The efficacy of this teaching approach is strongly supported by research in both international and Thai contexts. Internationally, Byram's (1997) foundational work highlights that ICLT cultivates specific components of intercultural competence, termed *savoirs*, which enable learners to effectively mediate intercultural exchanges. Similarly, Liddicoat (2008) found that systematic cultural integration transforms students' perspectives of culture from static facts into a dynamic process of shared meaning-making. In the Thai higher education context, empirical evidence strongly supports the multidimensional benefits of integrating intercultural approaches. For instance, a study by Thongprayoon et al. (2020) investigating undergraduate students in an international program identified that Intercultural Communicative Language Learning Competencies intrinsically comprise intercultural knowledge, attitudes, skills, and critical cultural awareness. Crucially, the study reveals that willingness and motivation act as essential implementation forces. When supported by interculturally informed instruction, these intrinsic motivators, combined with linguistic skills, drive Thai learners to practically and effectively exhibit intercultural communicative competence in diverse encounters.

In a range of Thai circumstances, English has served as a critical means of international communication. Consequently, all Thai schoolchildren from the first grade and above are required to take English classes (Ministry of Education, 2001). Although the educational system has long centered on improving the functions and applications of English teaching, outcomes often remain unsatisfactory (Chaibunruang, 2000). Previous observations indicate that while a number of Thai university graduates are skilled in linguistic rules, they frequently struggle to sustain effective conversations in English with international coworkers due to disparate cultural backgrounds. As a consequence, understanding and navigating cultural differences are crucial in encouraging an individual to become a proficient and confident English user.

According to shifting notions in the field of language education, it is reasonable to assert that the necessity of integrating culture into language instruction is now well-established. However, for innovative pedagogical approaches like ICLT to be successfully implemented, learners' receptiveness and engagement are paramount. As a result, the purpose of this study is to identify students' satisfaction with the ICLT approach in the Culture and English Language Teaching course. Investigating learner satisfaction is a critical step in evaluating the pedagogical effectiveness of this approach in a local setting. The findings of this study will not only indicate the level of satisfaction among students but will also benefit all involved educators by providing practical insights on how to exploit the rich affordances of language classes to further enhance learners' intercultural communicative competence.

Objectives

1. To evaluate students' satisfaction levels with the Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) approach.
2. To identify the practical challenges and opportunities encountered by students when engaging with culture-integrated language instruction.

Methods

This section delineates the research procedures employed in the study, encompassing the description of participants, the development of research

instruments, the systematic data collection process, and the statistical methods used for data analysis.

Selected via purposive sampling, the participants were 64 Thai undergraduate students enrolled in the English for the 21st Century Communication course at Naresuan University during the first semester of the 2025 academic year. This intact class was chosen because its objectives aligned directly with the study's focus on the ICLT approach, and utilizing the researcher's own class ensured consistent pedagogical intervention. To maintain data validity, inclusion criteria required official registration, regular attendance, and voluntary informed consent. Conversely, students who withdrew or missed critical assessments were excluded. Finally, to minimize linguistic bias, research instruments were administered in Thai, and data collection strictly adhered to ethical standards, guaranteeing voluntary participation, anonymity, and confidentiality.

The primary research instrument was a comprehensive questionnaire divided into three distinct sections. The first section aimed to elicit demographic profiles, including gender, nationality, duration of English language study, and prior intercultural communication experience. The second section employed a five-point Likert scale comprising 25 items designed to evaluate student satisfaction across five key dimensions: course content, instructor performance, teaching methodology, facilities and resources, and assessment practices. Each dimension contained five specific items. The final segment featured open-ended questions, allowing respondents to provide qualitative insights, personal opinions, or suggestions for improvement. To ensure the quality of the instrument, it was reviewed by experts for content validity, achieving an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 1.00. Additionally, the instrument's internal consistency was verified through a reliability analysis, yielding a Cronbach's alpha coefficient of 0.71.

This study adopted a quantitative research design to systematically assess student satisfaction with the Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) approach. The data collection process was conducted in a controlled manner; participants were briefed on the objectives of the survey and instructed on how to complete the questionnaire. The instruments were distributed during a scheduled break, and participants were allocated approximately 15 minutes for completion to

ensure a thoughtful response. Upon collection, all raw data were coded and entered into a digital database for subsequent processing using the SPSS software package.

Statistical analysis was performed using SPSS to determine the overall level of student satisfaction. The data were analyzed and are presented through descriptive statistics, including frequency, percentage, mean and standard deviation (S.D.). Specifically, frequencies and percentages were utilized to describe the demographic characteristics of the sample. For the Likert-scale items, means and standard deviations were calculated to categorize the levels of satisfaction across the five pre-defined categories. These quantitative findings were then interpreted based on a standardized satisfaction scale to provide a clear overview of the students' perceptions of the ICLT approach. The criteria for evaluating the satisfaction levels were interpreted based on a 5-point scale: 4.50–5.00 (Highly satisfied), 3.50–4.49 (Satisfied), 2.50–3.49 (Moderately satisfied), 1.50–2.49 (Dissatisfied), and 1.00–1.49 (Highly dissatisfied).

Furthermore, the qualitative data derived from the open-ended section of the questionnaire were analyzed to provide deeper insights into the participants' experiences. The words, phrases, and suggestions provided by the respondents were evaluated using content analysis, which involved identifying recurring themes and patterns related to the challenges and opportunities of the course. These qualitative findings are described in paragraph form, complementing the statistical data to offer a comprehensive understanding of student satisfaction and their perspectives on 21st century communication instruction.

Results and Discussion

The findings of this study and the subsequent discussion are organized into two primary sections, aligned with the research objectives. The first section addresses the quantitative assessment of learner perceptions, while the second explores the qualitative experiences of the participants.

Part 1: Evaluation of Student Satisfaction Levels with the ICLT Approach

This section presents the empirical findings and statistical analysis derived from the survey regarding student satisfaction with the Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) approach within the English for the 21st Century

Communication course. The data were processed and analyzed using SPSS (Version 24.0) to provide a systematic overview of the results. In accordance with the structure of the research instrument, the findings are categorized into three primary sections:

1. Demographic or participants' personal information

Of the 64 participants enrolled in the English for the 21st Century Communication course, the majority were female ($n = 46$, 71.88%), while males accounted for 28.12% ($n = 18$). Regarding nationality, the sample was entirely homogeneous, with 100% of the students being Thai. In terms of language learning background, the findings indicated that all students possessed significant experience in studying English. Specifically, 59.37% ($n = 38$) of the respondents had between 5 and 10 years of English-learning experience, while the remaining 40.63% ($n = 26$) had been studying the language for more than 10 years. Furthermore, the data revealed that half of the participants (50.00%, $n = 32$) had less than 5 years of intercultural experience. This was followed by 34.37% ($n = 22$) who reported having between 5 and 10 years of experience, and a small minority of 15.63% ($n = 10$) who possessed more than 10 years of experience in intercultural contexts.

2. Student satisfaction towards the ICLT approach

The quantitative analysis of student satisfaction across five key dimensions of the ICLT approach is summarized in Table 1. The overall findings indicate a generally positive reception of the English for the 21st Century Communication course, with satisfaction levels ranging from moderately satisfied to highly satisfied.

Table 1

Students' satisfaction towards ICLT in five areas

Areas	$\bar{x}$	S.D.	Level of Satisfaction
1. Course content	4.14	0.75	Satisfied
2. Instructor	4.34	0.69	Satisfied
3. Teaching method	4.50	0.56	Highly satisfied
4. Facilities and resources	4.23	0.63	Satisfied
5. Assessment practice	3.41	0.76	Moderately satisfied

The results demonstrate that participants expressed the highest level of satisfaction with the teaching Method ($\bar{x} = 4.50$). This finding aligns with research by

Tran and Seepho (2016), which highlighted that EFL learners tend to hold positive attitudes toward ICLT pedagogical shifts, even when they have had no prior exposure to intercultural courses. The high satisfaction in this area suggests that the active learning strategies employed in the ICLT framework effectively engage Thai undergraduate students. Regarding instructor performance ($\bar{x} = 4.34$), items 6 through 10 in the survey received high ratings. This indicates that students highly valued the instructor's ability to facilitate both individual and group discussions, encourage the exchange of personal experiences, and scaffold new knowledge onto prior learning. This role of the teacher as a fellow inquirer is crucial in ICLT, as it shifts the classroom dynamic from teacher-centered to a collaborative exploration of culture. In the area of facilities and resources ($\bar{x} = 4.23$), the findings suggest that students particularly appreciated the integration of the instructor's personal cultural experiences. While Oranje and Smith (2018) noted that traditional, school-owned materials can often become outdated and fail to support an intercultural approach, this study confirms that authentic cultural resources, specifically those shared by the teacher, are viewed as highly advantageous. By leveraging personal narratives, the content becomes less static and external (Dewey, 1938), fostering a pedagogy of encounter (Larzén-Östermark, 2008) that makes cultural exploration more meaningful for the learners. Conversely, Assessment Practice received the lowest rating, yielding a moderate level of satisfaction ($\bar{x} = 3.41$). The survey items revealed that the primary concern was a lack of individual feedback. This challenge is often attributed to large class sizes, which can reduce the immediacy and depth of teacher feedback. Despite this, students expressed satisfaction with the variety of assessment methods used, such as portfolios, visual/audio recordings, and peer evaluations. This suggests that while the methods of assessment are well-received, the process of providing timely, individualized feedback remains an area for pedagogical improvement in the Thai EFL context.

3. Student opinions and suggestions

The final section of the survey provided participants with an opportunity to offer qualitative feedback and practical suggestions regarding their learning experience. Although this component was optional, the responses yielded significant insights that complement the quantitative data. Through content analysis, the feedback was categorized into three primary themes: instructional excellence, the

efficacy of the ICLT process, and areas for pedagogical improvement. The most prominent feedback from the respondents pertained to the instructor's role and the teaching methodology. A majority of the students expressed high satisfaction with the instructor's ability to foster an inclusive and participatory classroom environment. Specifically, students valued the opportunities for open discussion and the exchange of diverse ideas. The findings suggest that the instructor effectively employed scaffolding techniques, such as relating students' prior knowledge to new cultural content and simplifying complex theoretical topics through the use of authentic examples. Furthermore, the participants appreciated the instructor's role as a facilitator who provided comprehensive support by sharing personal experiences and offering constructive suggestions. Beyond the instructor's performance, participants highlighted the transformative nature of the ICLT approach. Students reported that the structured process of ICLT significantly aided their cognitive and intercultural development. Key elements that were highly regarded included: 1) knowledge construction: observing and analyzing various cultural practices. 2) intercultural connection: linking existing knowledge with emerging cultural insights. 3) social interaction: engaging in meaningful communication across cultural boundaries, and 4) critical reflection: developing an awareness of stereotypes and reflecting on personal biases. These responses indicate that the ICLT framework successfully moved the learners beyond rote memorization toward a deeper, more reflective engagement with the English language.

Despite the overall positive feedback, a recurring concern was identified regarding assessment and feedback mechanisms. A significant number of respondents emphasized the need for clearer evaluation criteria and more rapid feedback, which directly explains the lower satisfaction score for assessment practices observed in the quantitative results. This finding highlights a fundamental pedagogical challenge inherent in Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT): the complexity of evaluating intercultural competence. Unlike traditional linguistic assessments that measure objective grammatical accuracy or vocabulary recall, ICLT necessitates the evaluation of abstract, multidimensional constructs such as intercultural attitudes, empathy, and critical cultural awareness. When these subjective elements are not measured with highly explicit frameworks, it naturally leads to student anxiety and a perceived lack of transparency. Furthermore, evaluating such complex cognitive and

affective domains significantly increases the instructor's cognitive load and grading time, which often results in the delayed feedback reported by the students.

Part 2: Identification of Practical Challenges and Opportunities in Culture-Integrated Instruction

The implementation of Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) within the English for the 21st Century Communication course revealed a complex interplay between pedagogical opportunities and practical challenges in the Thai higher education context.

Regarding pedagogical opportunities, the ICLT approach successfully transformed the language classroom into a dynamic space for collaborative knowledge construction, moving learners beyond the constraints of traditional rote memorization. This shift fostered communicative agency, empowering students to engage in meaningful social interactions and cross-cultural negotiation. Furthermore, integrating the instructor's authentic cultural narratives created a "Third Space," which not only enhanced student engagement but actively prepared them for global citizenship by cultivating essential attitudes of openness and critical cultural awareness.

However, significant practical challenges emerged, primarily concerning assessment mechanisms and cognitive load. The most prominent obstacle reported was the lack of immediate, individualized feedback, a common issue exacerbated by large-scale EFL classrooms. Additionally, evaluating abstract intercultural constructs, such as attitudes and awareness, introduces inherent subjectivity, creating ambiguity for learners who subsequently demanded more transparent evaluation criteria. Furthermore, the transition to reflective pedagogy proved intellectually taxing; engaging in deep social analysis and challenging long-held stereotypes requires continuous, careful instructor scaffolding to keep the learners' cognitive load manageable. To systematically address these evaluative challenges and capitalize on the pedagogical opportunities, future implementations should shift toward transparent and formative assessment models. First, transitioning from traditional summative testing to continuous formative assessments, such as reflective portfolios, allows educators to track students' intercultural growth over time and provide ongoing feedback. Second, the use of explicit analytic rubrics is crucial. By breaking down abstract intercultural skills into measurable behavioral indicators, students gain a

clearer understanding of the evaluation criteria, thereby reducing anxiety. Finally, promoting shared assessment responsibility through peer- and self-evaluations can offer students more immediate feedback to adjust their performance, while simultaneously fostering learner autonomy and managing the instructor's grading workload.

Conclusion

In conclusion, the investigation into student satisfaction within the English for the 21st Century Communication course reveals that the Intercultural Communicative Language Teaching (ICLT) approach is highly effective in the Thai higher education context. The findings demonstrate a high level of student satisfaction, particularly regarding teaching methodologies and the instructor's role as a cultural mediator. Students perceived significant opportunities for growth, moving beyond rote linguistic learning. This transition successfully fostered the essential 21st century skills of critical reflection and global cultural awareness, allowing learners to relate their own identities to a broader international landscape.

However, the study also identifies critical challenges that must be addressed to optimize this pedagogical shift. The relatively lower satisfaction scores in assessment practices highlight a persistent demand for more transparent evaluation criteria and rapid, individualized feedback. Furthermore, the transition to a reflective pedagogy presents a notable cognitive load for students accustomed to traditional methods, requiring consistent scaffolding from instructors. Ultimately, while the ICLT approach offers a transformative pathway for language education, its long-term success depends on balancing engaging, culture-integrated activities with robust administrative support and clear evaluative mechanisms. Addressing these logistical hurdles will ensure that Thai EFL learners are fully equipped for the complexities of global communication in the modern era.

Suggestions for Further Research

1. Future research should investigate the effectiveness of digital assessment tools or automated feedback systems to address the dissatisfaction with the lack of immediate feedback in large-scale Thai EFL classrooms.

2. Since this study focused on satisfaction, future research could track the actual development and sustainability of Intercultural Communicative Competence (ICC) in students over a longer period.

3. Further studies should explore the challenges and training needs of Thai instructors to better support them in implementing the ICLT approach effectively.

4. Research could compare the satisfaction levels and challenges of ICLT between students in different fields, such as English Education and Business English, to see if the findings remain consistent across different professional contexts.

References

- Alptekin, C. (2002). Towards intercultural communicative competence in ELT. *ELT Journal*, 56(1), 57-64.
- Byram, M., & Zarate, G. (1996). Defining and assessing intercultural competence: Some principles and proposals for the European context. *Language Teaching*, 29(4), 239-243.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters.
- Byram, M., Gribkova, B., & Starkey, H. (2002). *Developing the intercultural dimension in language teaching: A practical introduction for teacher*. Council of Europe.
- Chaibunruang, S. (2000). Problems in the teaching of English as a foreign language as perceived by M.A. students taking "Language Teaching and Testing" at Khon Kaen University in 1998. *A Biannual Journal: New Vision, Khon Kaen University*, 16-48
- Corbett, J. (2003). *An intercultural approach to English language teaching* (Vol.7). Multilingual Matters.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Kappa Delta Pi
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. pride & J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics: Selected readings* (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.
- Jackson (Ed.), *The Routledge handbook of language and intercultural communication* (pp. 442-433). Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.

- Jebahi, K. (2013). A Perspective-based Reading of Culture in English Language Teaching: From the Conventional Perspective to the Intercultural Language Teaching Perspective. *Open Journal of Modern Linguistics*, 03(03), 216-222. <https://doi.org/10.4236/ojml.2013.33029>
- Kelly, M. (2012). Second language teacher education. In J. Jackson (ed.), *The Routledge handbook of language and intercultural communication* (pp.409-421). Routledge.
- Larzén-Östermark, E. (2008). The intercultural dimension in EFL-teaching: A study of conceptions among Finland-Swedish comprehensive school teachers. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52(5), 527-547.
- Liddicoat, A.J., & Scarino, A. (2013). *Intercultural language teaching and learning*. Wiley-Blackwell.
- Manjarres, N. B. (2009). Intercultural competence: Another challenge. *PROFILE Issues in Teachers' Professional Development*, 11(1), 143-158.
- Ministry of Education. (2001) The 2001 English Curriculum. Ministry of Education.
- Newton, J., Yates, E., Shearn, S., & Nowitzki, W. (2009). *Intercultural communicative language teaching: Implications for effective teaching and learning*. Wellington: Ministry of Education.
- Oranje, J., & Smith, L. F. (2018). *Language teacher cognitions and intercultural language teaching: The New Zealand perspective*. *Language Teaching Research*, 22(3), 310-329.
- Peiser, G., & Jones, M. (2013). The influence of teachers' interest, personalities and life experiences in intercultural languages teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 20(3), 375-390. <https://doi.org/10.1080/13540602.2013.848525>
- Rivers, J. (2010). *An introduction to the concept of intercultural communicative language teaching and learning: A summary for teachers*. Ministry of Education. <https://thehub.sia.govt.nz/resources/an-introduction-to-the-concept-of-intercultural-communicative-language-teaching-and-learning-a-summary-for-teachers>
- Ryan, P. (2012). The English as a foreign or international language classroom. In J. Thongprayoon, T., Wangphasit, L., Yamrung, R., & Langka, W. (2020). *Intercultural communicative language learning competencies of undergraduate students in an international program in Thailand*. *THAITESOL Journal*, 33(2), 1-19. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/thaitesoljournal/article/view/248611>

Tran, T. Q., & Seepho, S. (2016). EFL learners' attitudes toward intercultural communicative language teaching and their intercultural communicative competence development. *Journal of Studies in the English Language*, 11, 1-40.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเชิงรุกเพื่อป้องกันภัยไซเบอร์ด้วยแนวคิด
“ไม่เชื่อ ไม่รีบ ไม่โอน”: บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
ในการสร้างภูมิคุ้มกันท้องถิ่นที่ยั่งยืน

Proactive Community Development Strategy for Cyber Threat
Prevention Using “Do not Believe, do not rush, Do not
Transfer”: The Role of Rajabhat University
in Building Sustainable Local Immunity

สมพร พูลพงษ์¹ สนั่น กัลปา² และสุวรรณา คุณดิลกณัฐสา³
Somphon Poonpong¹, Sanan Kalpa², and Suwanna Khundiloknattawasa³
วันที่ส่งบทความ: 10 เมษายน 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 21 พฤษภาคม 2569,
วันที่ตอบรับบทความ: 21 พฤษภาคม 2569

Abstract

This academic article aims to elevate the Royal Thai Police's cyber vaccine concept, "Do not believe, do not rush, do not transfer, know the tricks" into a proactive "community development strategy" by integrating multidisciplinary approaches to concretely build grassroots immunity. In the volatile and complex BANI world, cybercrime has emerged as a national threat, causing severe damage to the grassroots economy, particularly among vulnerable groups such as the elderly and farmers. This academic article presents the integration of the Royal Thai Police's "Do not believe, do not rush, do not transfer" cyber vaccine concept into Rajabhat University's proactive community development strategy as a local development institute. Utilizing systemic thinking frameworks and "Social Engineer" mechanisms, the strategy aims to transform vulnerable populations into active defenders. The analysis identifies "Cognitive Delay" as the critical leverage point for breaking the cycle of loss. The development strategy encompasses three main pillars: 1) The "Do not believe" strategy focuses on building critical awareness through community fact-checking centers. 2) The "Do not rush" strategy

¹ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล somphon.p@nsru.ac.th

Lecturer, Nakhon Sawan Rajabhat University; E-mail: somphon.p@nsru.ac.th

² คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล sanan.k@nsru.ac.th

Dean of the Faculty of Humanities, Nakhon Sawan Rajabhat University; E-mail: sanan.k@nsru.ac.th

³ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล suwanna6605@gmail.com

Lecturer, Nakhon Sawan Rajabhat University; E-mail: suwanna6605@gmail.com

Corresponding author; E-mail address: somphon.p@nsru.ac.th

aims to cultivate mindfulness through role-play simulations and the "5-minute pause" community rule. 3) The "Do not transfer" strategy focuses on behavioral shields through the "Diamond Shield Family" project and digital safety networks. In conclusion, Rajabhat University serves as a "Strategic Linkage," connecting national policies to local actions to foster resilient and digitally literate communities in the era of digital disruption. This article studies the Royal Thai Police's proactive crime prevention project aimed at building resilience against technology-related crime. It adapts this project into a development strategy for Rajabhat Universities to extend academic services and expand the program. However, there may be limitations in its implementation, requiring adaptation of the strategy to the specific context of each Rajabhat University and their respective academic service areas in Thailand. The primary driver of this initiative is the "social engineer" mechanism.

Keywords: COMMUNITY DEVELOPMENT STRATEGY, CYBERCRIME, DO NOT BELIEVE, DO NOT RUSH, DO NOT TRANSFER, RAJABHAT UNIVERSITY, SOCIAL ENGINEER

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำแนวคิดวัชชินไซเบอร์ “ไม่เชื่อ ไม่รีบ ไม่โอน รู้ทันกลโกง” ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มายกระดับเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน” เชิงรุกด้วยการบูรณาการศาสตร์ไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันระดับฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม โดยท่ามกลางโลกในยุค BANI ที่มีความผันผวนและซับซ้อน อาชญากรรมทางเทคโนโลยี (Cybercrime) ได้กลายเป็นภัยคุกคามระดับชาติที่สร้างความเสียหายรุนแรงต่อเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะกลุ่มผู้เปราะบางอย่างผู้สูงอายุและเกษตรกร บทความวิชาการนี้จึงนำเสนอการบูรณาการแนวคิดวัชชินไซเบอร์ “ไม่เชื่อ ไม่รีบ ไม่โอน” ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เข้ากับยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเชิงรุกของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาเชิงระบบ (Systemic Thinking) และกลไก “วิศวกรสังคม” เป็นเครื่องมือหลักในการเปลี่ยนประชาชนจากกลุ่มเปราะบางให้เป็นกลไกเฝ้าระวังเชิงรุก ผลการศึกษาพบว่า “จุดดั่ง” สำคัญในการแก้ไขปัญหาคือการสร้าง “กลไกหน่วงเวลาทางความคิด” (Cognitive Delay) เพื่อตัดวงจรความสูญเสีย ยุทธศาสตร์การพัฒนาประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ “ไม่เชื่อ” มุ่งสร้างความตระหนักรู้เชิงวิพากษ์ผ่านการจัดตั้งศูนย์ตรวจสอบข่าวลวงชุมชน 2) ยุทธศาสตร์ “ไม่รีบ” มุ่งสร้างสติผ่านสถานการณ์จำลอง (Role Play) และกติกาสวน “5 นาทียั้งคิด” 3) ยุทธศาสตร์ “ไม่โอน” มุ่งสร้างเกราะป้องกันเชิงพฤติกรรมผ่านโครงการ “ครอบครัวเกราะเพชร” และการประสานงานเครือข่ายความปลอดภัยทางดิจิทัลระดับพื้นที่ บทสรุปชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏทำหน้าที่เป็น “ข้อต่อทางยุทธศาสตร์” (Strategic Linkage) ที่ประสานนโยบายรัฐสู่การปฏิบัติจริง เพื่อสร้างชุมชนที่รู้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัลดิสรัปชัน ซึ่งบทความนี้เป็นการศึกษาโครงการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุกในการสร้างภูมิคุ้มกันด้านภัยอาชญากรรมทางเทคโนโลยีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยนำมาสร้างเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ในการนำไปบริการวิชาการขยายต่อโครงการ จึงอาจยังมีข้อจำกัดในการนำไปปฏิบัติด้วยการประยุกต์ใช้ ยุทธศาสตร์ตามบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งและการให้บริการวิชาการในพื้นที่ของประเทศ ไทย โดยใช้กลไก “วิศวกรสังคม” เป็นตัวขับเคลื่อนหลักสู่ชุมชน

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน อาชญากรรมไซเบอร์ ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน มหาวิทยาลัยราชภัฏ วิศวกรสังคม

บทนำ

ด้วยโลกเข้าสู่ยุค BANI คือ โลกที่มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความซับซ้อนหลากหลาย รวมถึงความไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา สามารถส่งผลให้เกิดผลกระทบทางด้านสภาพจิตใจ ตลอดจนเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบ ตลอดจนสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้และการทำงานที่เปลี่ยนไป มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะและความสามารถใหม่ ๆ และสร้างความสามารถ การปรับตัว เพื่อรับมือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ได้อย่างเหมาะสม (Chantha & Wannapairoh, 2024)

ซึ่งอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (Cybercrime) ได้พัฒนารูปแบบไปอย่างซับซ้อนและกลายเป็นภัยคุกคามระดับชาติ โดยข้อมูลจากกองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (2566) ระบุว่า มูลค่าความเสียหายจากคดีหลอกลวงออนไลน์พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มเป้าหมายหลักที่ตกเป็นเหยื่อ คือ กลุ่มคนในระดับฐานราก ผู้สูงอายุ และเกษตรกรในพื้นที่ชนบท ซึ่งมีความเปราะบางด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) การสูญเสียเงินออมของประชาชนกลุ่มนี้ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาอาชญากรรม แต่เป็น "วิกฤตเชิงโครงสร้าง" ที่ทำลายเศรษฐกิจฐานราก นำไปสู่ปัญหาหนี้สินนอกระบบและการล่มสลายของสถาบันครอบครัว (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023)

แนวคิดวัคซินไซเบอร์ “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน รู้ทันกลโกง” เป็นกลยุทธ์หลักของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันภัยอาชญากรรมออนไลน์ โดยมุ่งเน้นการให้ความรู้ประชาชนให้รู้ทันกลโกงในรูปแบบหลัก ช่วยลดความเสี่ยงจากการถูกหลอกลวงผ่านการเตือนภัยด้วยแนวทาง 3 ประการ และ สายด่วน 1441 โดยให้ทุกภาคส่วนร่วมกันรณรงค์โดยใช้ Key Message เดียวกัน (Royal Thai Police, 2023) โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะทำงานต่าง ๆ เช่น คณะทำงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันภัยอาชญากรรมทางเทคโนโลยี เพื่อให้การดำเนินงานด้านการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันด้านภัยอาชญากรรมทางเทคโนโลยีแก่นักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษา และประชาชนทั่วไป ให้ความรู้ในการป้องกันตนเองและบุคคลในครอบครัว เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่มีพื้นที่บริการวิชาการครอบคลุมทุกจังหวัดในประเทศไทย มีพันธกิจหลักในการเป็นสถาบันเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนด้วยวิทยาการและวิชาชีพขั้นสูงที่เน้นสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (Rajabhat University Presidents Council, 2018) โดยผ่านการบริการวิชาการด้วยการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน ใกล้เคียงชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการนำแนวคิดวัคซินไซเบอร์ “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน รู้ทันกลโกง” ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มายกระดับเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน” เชิงรุกด้วยการบูรณาการศาสตร์วิชาการ การสร้างแกนนำชุมชน การสร้างกฎระเบียบของชุมชน และการทำสื่อประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นที่เข้าใจง่าย เพื่อสร้างความตระหนักรู้และป้องกันการถูกหลอกลวงของประชาชนในพื้นที่บริการ อันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม

อาชญากรรมทางไซเบอร์

อาชญากรรมทางไซเบอร์ คือ การกระทำความผิดทางกฎหมายโดยใช้คอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดความเสียหาย และ/หรือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อาชญากรรมทางไซเบอร์สามารถเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ อาทิ การโจมตีระบบคอมพิวเตอร์ การทำลาย-แก้ไข-ขโมยข้อมูล การหลอกลวงให้เสียทรัพย์ เป็นต้น การรู้เท่าทันอาชญากรรมทางไซเบอร์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวันจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (PCT) ได้สรุปรูปแบบกลโกงของมิจฉาชีพที่มักใช้ในการหลอกลวงเหยื่อบนโลกออนไลน์ไว้ 18 รูปแบบหลัก เพื่อเป็น “วัคซีนไซเบอร์” ให้ประชาชนรู้เท่าทัน โดยกลโกงที่พบบ่อยประกอบด้วย การหลอกลวงขายสินค้าออนไลน์แต่ไม่ส่งของหรือส่งของไม่ตรงปก, การหลอกให้ทำงานออนไลน์เพื่อรับค่าคอมมิชชันสูง การปลอมตัวเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานต่างๆ (Call Center) เพื่อข่มขู่ให้โอนเงิน, การหลอกให้รักแล้วชวนลงทุน (Romance Scam), การกู้เงินออนไลน์ดอกเบี้ยต่ำแต่ต้องโอนค่าธรรมเนียมก่อนไปจนถึงการส่งลิงก์ปลอมเพื่อดูดข้อมูลส่วนบุคคลและเงินในบัญชี (Phishing) ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้มักใช้ความโลภ ความกลัว และความสับสนของเหยื่อเป็นเครื่องมือ ดังนั้นการยึดหลัก “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” และการตรวจสอบข้อมูลผ่านช่องทางที่เป็นทางการจึงเป็นแนวทางป้องกันตนเองที่สำคัญที่สุดในยุคดิจิทัล จากการสำรวจสถานการณ์ภัยคุกคามทางเทคโนโลยีล่าสุด ข้อมูลจากศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมออนไลน์ (AOC) และศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (PCT) ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มที่น่ากังวล โดยพบว่ากลุ่มผู้เสียหายวัยทำงาน (อายุ 31-40 ปี) เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ตกเป็นเหยื่ออันดับหนึ่ง โดยมีรูปแบบกลโกงที่พบบ่อยและสร้างความเสียหายรุนแรง 3 อันดับแรก ได้แก่ การหลอกลวงซื้อขายสินค้าออนไลน์ การหลอกให้ทำงานพิเศษเพื่อหารายได้เสริม และการโอนเงินเพื่อรับรางวัลหรือแลกสิทธิพิเศษ (Matichon Online, 2025) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของศูนย์ PCT ที่ระบุถึง “18 กลโกงหลัก” ที่มีมิจฉาชีพใช้เป็นอาวุธในการเจาะระบบจิตวิทยาของเหยื่อ (Technology Crime Suppression Center, Royal Thai Police, 2023)

ความน่าสนใจของความเสียหายข้างต้นก็คือ มักเกิดจากการที่เหยื่อถูกกระตุ้นด้วยความกลัวและความสับสนจนขาดสติ ดังกรณีตัวอย่างที่มีผู้สูงอายุเกือบสูญเสียเงินกว่า 2 ล้านบาทจากการข่มขู่ของแก๊งคอลเซ็นเตอร์ แต่สามารถระงับเหตุได้ทันเวลาที่จากการแจ้งเหตุและสกัดกั้นการโอนเงิน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เหยื่อหลงเชื่อในระยะยาว เช่น การหลอกให้รักและร่วมลงทุน (Hybrid Scam) มูลค่าความเสียหายอาจพุ่งสูงกว่า 13 ล้านบาทต่อราย ข้อมูลเชิงประจักษ์เหล่านี้จึงเป็นฐานสำคัญในการสนับสนุนยุทธศาสตร์ “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” ว่าหากชุมชนมีกลไกการยั้งคิด (Cognitive Delay) และมีเครือข่ายประสานงานการสกัดกั้นการโอนเงินที่รวดเร็ว จะสามารถลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจของครัวเรือนได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ แม้เจ้าหน้าที่จะสามารถประสานงานระงับการทำธุรกรรมและช่วยเหลือเหยื่อได้ทันเวลาที่ในหลายกรณี เช่น การเข้าสกัดกั้นผู้สูงอายุวัย 78 ปีที่กำลังหวาดกลัวและ

เตรียมโอนเงิน 2 ล้านบาทให้แก๊งคอลเซ็นเตอร์ แต่ก็ยังพบกรณีความเสียหายมูลค่ามหาศาลอย่างคดีหลอกลวงให้ร่วมลงทุนผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Line) ที่สูญเงินไปกว่า 13 ล้านบาท (Matichon Online, 2025)

จากการศึกษาตัวอย่างของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการนำโครงการ “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” ไปปรับใช้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จัดทำโครงการในกิจกรรม “ผืนีกำลังร่วมใจ ด้านภัยไซเบอร์ รู้ทันกลโกง” ซึ่งรูปแบบการนำไปใช้ คือ มหาวิทยาลัยเข้าไปมีบทบาทในฐานะคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ (กต.ตร.) โดยนำแนวคิด “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” บูรณาการเข้ากับหลักสูตรปริญญาโทด้านการจัดการ เพื่อสร้างงานวิจัยและโมเดลการจัดการภัยไซเบอร์ในระดับท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จัดโครงการ/กิจกรรมการรณรงค์ผ่านสถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งรูปแบบการนำไปใช้ คือ ใช้ช่องทางของมหาวิทยาลัยในการเผยแพร่ “แบบทดสอบไซเบอร์วัคซีน” (Cyber Vaccine Test) ให้กับนักศึกษาและบุคลากร เพื่อสร้างบรรทัดฐาน “Zero Trust” ภายในองค์กร ก่อนจะขยายผลไปยังเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในจังหวัดเลย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จัดโครงการ “Zero Trust Transformation” และ “วัคซีนไซเบอร์สำหรับบุคลากร” ซึ่งรูปแบบการนำไปใช้ คือ มุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยระดับ Digital University โดยนำแนวคิด “ไม่เชื่อ” (Zero Trust) มาใช้อบรมพนักงานสายสนับสนุน เพื่อให้สามารถรับมือกับภัย Deepfake และ Phishing ที่อาจส่งผลกระทบต่อข้อมูลสำคัญของมหาวิทยาลัยและนักศึกษา และที่สำคัญ คือ มีการสร้างความร่วมมือระดับนโยบายระหว่างที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.) ทั้ง 38 แห่ง และ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ตร.) เป็นการลงนาม MOU เพื่อส่งมอบ “วัคซีนไซเบอร์” (Cyber Vaccine) ผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ

ความสำคัญของ “ยุทธศาสตร์การพัฒนา” สำหรับชุมชน

จากความซับซ้อนและพลวัตของรูปแบบอาชญากรรมไซเบอร์ในปัจจุบัน ชี้ให้เห็นว่าการป้องกันด้วยการรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์เพียงผิวเผินนั้นไม่เพียงพออีกต่อไป ชุมชนระดับฐานรากจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำระเบียบวิธีคิดแบบ “ยุทธศาสตร์การพัฒนา” มาเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์การพัฒนาในบริบทนี้ไม่ได้เป็นเพียงแผนงานบนหน้ากระดาษ แต่คือกระบวนการคิดเชิงระบบ (System Thinking) ที่ช่วยให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวิเคราะห์หา “ปัญหาเป้า” (Target Problem) ประเมินทุนทางสังคมที่มีอยู่ และออกแบบกลไกการป้องกันตนเองได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์และตรงจุด (Buriphakdi et al., 2007)

การมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนในระดับพื้นที่จะช่วยเปลี่ยนสถานะของประชาชนจาก “กลุ่มเปราะบางที่รอการช่วยเหลือ” ให้กลายเป็น “กลไกเฝ้าระวังเชิงรุก” (Active Defenders) ยุทธศาสตร์นี้ทำหน้าที่เป็นกาวประสาน (Catalyst) ที่บูรณาการความร่วมมือระหว่างผู้นำท้องถิ่น ราษฎรชาวบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานวิชาการอย่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดโครงข่ายความปลอดภัยทางดิจิทัล (Digital Safety Net) ที่สร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ตัดสินใจได้อย่างมีวิจารณญาณ และปกป้องความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจากภัยคุกคามภายนอกได้อย่างยั่งยืน (Wesarat, 2020)

เครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ก็คือ “วิศวกรสังคม” ซึ่งเป็นกระบวนการสร้าง “มนุษย์ที่สมบูรณ์” โดยติดต่อทางปัญญาให้นักศึกษาและคณาจารย์ผ่านทักษะแกนนำ 4 ประการ (4 DNA) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการลงพื้นที่ทำงานกับชาวบ้าน ได้แก่

1. ทักษะการเป็นนักสังเกต (Observer): มองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองข้าม สังเกตวิถีชีวิต ปัญหา บริบท และทุนทางสังคมของชุมชนด้วยความเข้าใจและเปิดใจ

2. ทักษะการเป็นนักเก็บข้อมูล (Data Collector): รวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ (ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ) ไม่ใช่เพียงแค่ความรู้สึก แต่ใช้เครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น การสัมภาษณ์ การทำแผนที่ชุมชน หรือปฏิทินฤดูกาล

3. ทักษะการเป็นนักคิดวิเคราะห์ (Systematic Analyst): นำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบ มองปัญหาแบบเชื่อมโยง (System Thinking) เพื่อหา “รากเหง้าของปัญหา” และค้นหา “จุดจิก” (Leverage Point) ในการแก้ไขได้อย่างตรงจุด

4. ทักษะการเป็นนักประสานงาน (Coordinator): เป็นกาวใจเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน ภาคเอกชน หน่วยงานรัฐ และมหาวิทยาลัย เพื่อระดมสรรพกำลังมาแก้ปัญหาาร่วมกัน

ดังนั้น วิศวกรสังคมจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ด้วยมหาวิทยาลัยราชภัฏมีอัตลักษณ์และพันธกิจตามกฎหมายในการเป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” กระบวนการวิศวกรสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นกลไกแปลง “ยุทธศาสตร์” ไปสู่ “การปฏิบัติจริง” โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงหากไม่มีผู้ลงมือทำ “วิศวกรสังคม” จึงเปรียบเสมือนแขนขาและฟันเฟืองที่ทำหน้าที่นำนวัตกรรมและองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัย ลงไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ หรือแม้แต่การป้องกันภัยไซเบอร์ในชุมชน

2. พลิกโฉมการพัฒนาจาก “Top-Down” สู่การ “Co-creation” ในอดีต การบริการวิชาการอาจเป็นลักษณะที่มหาวิทยาลัยนำโครงการไปมอบให้ชุมชน (Top-Down) ซึ่งมักไม่ยั่งยืน แต่วิศวกรสังคมจะใช้วิธี “การเรียนรู้ร่วมกัน” (Co-creation) โดยใช้ทักษะนักสังเกตและนักเก็บข้อมูลไปกระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาของตนเอง และร่วมกันออกแบบแนวทางแก้ไข ทำให้ชุมชนเกิดความเป็นเจ้าของ (Ownership)

3. สร้าง “ภูมิคุ้มกันและความเข้มแข็ง” ให้ชุมชน ซึ่งเมื่อวิศวกรสังคมลงพื้นที่ประสานงานและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา ตัวอย่างเช่น ในโครงการรณรงค์ “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” วิศวกรสังคมจะเข้าไปทำหน้าที่ถอดรหัสพฤติกรรมมิจฉาชีพและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางดิจิทัลด้วยตนเอง

4. การสร้าง “บัณฑิตนักพัฒนา” คือนักศึกษา ซึ่งความสำคัญสูงสุดของกระบวนการนี้คือการบ่มเพาะทักษะในศตวรรษที่ 21 (Soft Skills) ให้แก่นักศึกษาราชภัฏ ไม่ว่าพวกเขาจะจบไปประกอบอาชีพใด (ครู นักธุรกิจ ข้าราชการ) พวกเขาจะมีจิตสำนึกสาธารณะ (Civic Mind) และมีทักษะในการแก้ปัญหาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปได้ในทุกระดับ

กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการสร้างยุทธศาสตร์

แนวทางการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาตาม "คู่มือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์" ของสำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Interior, 2018) มีกระบวนการที่เป็นระบบซึ่งเน้นความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว โดยยึดหลักวงจรการบริหารงาน PDCA (Plan-Do-Check-Act) และมีองค์ประกอบ สำคัญดังนี้

1. กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (วงจร PDCA)

การวางแผน (Plan): เริ่มต้นด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อศึกษาและ วิเคราะห์นโยบาย ภารกิจ และพันธกิจของหน่วยงาน จากนั้นจึงจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย กลยุทธ์ แผนงาน โครงการ และงบประมาณ

การปฏิบัติตามแผน (Do): นำแผนยุทธศาสตร์ไปแปลงเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) พร้อมทั้งเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และถ่ายทอดให้บุคลากรในหน่วยงานนำไปเป็น แนวทางในการดำเนินงานตามขั้นตอนและกรอบเวลาที่กำหนด

การตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน (Check): วัดผลความสำเร็จจากร้อยละเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก ของงานหรือโครงการที่ได้ในปีงบประมาณ พร้อมทั้งสรุปผลการติดตาม ประเมินผล และให้ ข้อเสนอแนะเพื่อจัดทำเป็นรายงานแจกจ่ายและเผยแพร่ลงเว็บไซต์

การปรับปรุงแก้ไข (Act): ทบทวนผลการดำเนินงาน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในปีที่ผ่านมา เพื่อกำหนดกรอบแนวทางในปีต่อไป มีการทบทวนตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายเพื่อสร้างความท้าทาย รวมถึงปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

2. องค์ประกอบหลักในการกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์

วิสัยทัศน์ (Vision) และ พันธกิจ (Mission): การกำหนดภาพอนาคตที่หน่วยงานต้องการจะ “เป็น” ภายในกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน ควบคู่ไปกับการกำหนดขอบเขตการดำเนินงาน (พันธกิจ) ของหน่วยงาน

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) และ เป้าประสงค์ (Goal): การระบุประเด็นหลัก ที่องค์กรต้องมุ่งเน้นหรือพัฒนา และกำหนดผลลัพธ์ที่ปรารถนาจะเกิดขึ้นเมื่อดำเนินการตามประเด็น ยุทธศาสตร์นั้นสำเร็จ

ตัวชี้วัด (KPIs) และ ค่าเป้าหมาย (Target): การสร้างตัวบ่งชี้เพื่อใช้วัดว่าหน่วยงานสามารถ บรรลุเป้าประสงค์ได้หรือไม่ โดยต้องระบุค่าเป้าหมายหรือตัวเลขความสำเร็จที่ต้องการบรรลุในกรอบ เวลาที่กำหนดอย่างชัดเจน

กลยุทธ์ (Strategy): การระบุสิ่งที่หน่วยงานต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ โดยวิเคราะห์จากปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors) ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อ ความสำเร็จและองค์กรจะต้องทำอย่างไร

ซึ่งบทความนี้ ขอนำเสนอการหลอมรวม ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงระบบของ ศ.ดร.เฉลียว บุรีภักดิ์ ร่วมกับ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) เพื่อเป็นสถาปัตยกรรมในการออกแบบ กลไกแก้ไขปัญหาดังนี้

1. หน่วยระบบที่จะพัฒนา

วิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา: อาการของปัญหาคือการสูญเสียทรัพย์สิน สาเหตุหลักคือการขาดภูมิคุ้มกันทางดิจิทัล ประกอบกับการถูกระงับอารมณ์ด้วยความกลัวและความโลภ (Social Engineering) ผลกระทบสืบเนื่องคือความยากจนเฉียบพลันและหนี้สิน

ระบุปัญหาเป้า (Target Problem / Leverage Point): จุดจ้งัดที่สำคัญที่สุดคือการสร้าง “กลไกหน่วงเวลาทางความคิด” (Cognitive Delay) หากชุมชนสามารถ “ยั้งคิด” ก่อนทำธุรกรรมได้ วงจรความเสียหายจะถูกตัดขาดทันที (Thewanaruemittkul, 2022)

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนา (Reverse Engineering)

กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ (Strategic Goal): ประชาชนในชุมชนตอบสนองต่อภัยไซเบอร์แบบอัตโนมัติด้วยหลัก “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน”

การสร้างหน่วยระบบทำงาน (System Units - IPO): มหาวิทยาลัยทำหน้าที่นำเข้า (Input) องค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่กระบวนการ (Process) สร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อผลลัพธ์ (Output) คือเครือข่ายเฝ้าระวังท้องถิ่น

การจัดหาทรัพยากร (Resource Allocation): บูรณาการทุนทางสังคมในพื้นที่ (วัด, รพ.สต.) งบประมาณจากกองทุนท้องถิ่น และเครือข่ายตำรวจภูธรจังหวัด (Osborne, 2010)

การประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงรุกผ่านแนวคิด “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน”

จากยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ถือเป็นภารกิจหลักและเป็น “เข็มทิศ” สำคัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มุ่งเน้นการปฏิรูปบทบาทสถาบันอุดมศึกษาจากการเป็นเพียงผู้ให้ความรู้ (Service Provider) สู่การเป็น “หุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic Partner) ที่ลงมือแก้ปัญหาเคียงข้างชุมชนตามพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 โดยสามารถสรุปสาระสำคัญเพื่อประกอบบทความได้ใน 3 มิติ คือ

1. การพัฒนาพื้นที่เป็นฐาน โดยมหาวิทยาลัยจะนำความเชี่ยวชาญจากคณะต่าง ๆ มาบูรณาการร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อตอบโจทย์ “ปัญหาเป้า” (Target Problem) ของแต่ละพื้นที่อย่างแม่นยำ ในบริบทของการป้องกันภัยไซเบอร์ ยุทธศาสตร์นี้ทำหน้าที่เปลี่ยนโรงเรียน วัด หรือ รพ.สต. ให้กลายเป็น “ศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลระดับฐานราก” เพื่อสร้างเกราะคุ้มกันทางปัญญาให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานี

2. การยกระดับคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม มุ่งเน้นการสร้างคามเข้มแข็งใน 4 มิติที่เชื่อมโยงกัน ประกอบด้วย (1) มิติเศรษฐกิจ มุ่งรักษาและสร้างความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน อันเป็นการป้องกันเงินรั่วไหลจากการถูกหลอกโอนเงินถือเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่สำคัญ (2) มิติสังคม มุ่งสร้างความปลอดภัยและสวัสดิภาพ ลดความเปราะบางของกลุ่มผู้สูงอายุและวัยทำงานจากภัยคุกคามรูปแบบใหม่ และ (3) มิติสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม มุ่งนำนวัตกรรมไปพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของชุมชนให้ร่วมสมัย

3. กลไก “วิศวกรสังคม” เพื่อความยั่งยืน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏใช้กระบวนการ “วิศวกรสังคม” เป็นเครื่องมือในการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะ นักสังเกต นักเก็บข้อมูล นักคิดวิเคราะห์ และนักประสานงาน เพื่อทำหน้าที่เป็น “ข้อต่อ” ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชาวบ้าน วิศวกรสังคมเหล่านี้คือผู้ที่ลงไปถอดรหัสกลไกสังคมเชิงลึกและถ่ายทอดแนวคิด “ไม่เชื่อ ไม่รับ

“ไมโอน” ผ่านภาษาและวิถีชุมชนที่เข้าถึงง่าย ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองและการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเผ่าระวังที่เข้มแข็ง

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหลัก IPO มหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะผู้ขับเคลื่อน ได้แปลงแนวคิดเป็นแผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1: ตระหนักรู้ “ไม่เชื่อ”

การสร้างตระหนักรู้เชิงวิพากษ์ “ไม่เชื่อ” ยุทธศาสตร์นี้คือการสร้าง “ด่านแรก” ของความคิด โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากความไว้วางใจเป็นการตรวจสอบ ด้วยการสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการคิดเชิงวิพากษ์ ให้ประชาชนสามารถแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับการล่อลวงด้วยอารมณ์ โดยเป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้ คือ เปลี่ยนจากความกลัว/ความโลภเป็นความสงสัยที่นำไปสู่การตรวจสอบ

ซึ่งกลไกการดำเนินงานโดยสร้าง “ตาข่ายประชดโซเชียลชุมชน” หรือ จัดตั้ง “ศูนย์ตรวจสอบข่าวลวงชุมชน” ใช้ช่องทางออนไลน์ชุมชน เช่น หอกระจายข่าว หรือกลุ่ม LINE เป็นศูนย์ตรวจสอบข้อมูล โดยบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ คณาจารย์และนักศึกษาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยกลั่นกรองข้อความ ลิงก์แปลกปลอม ก่อนที่ชาวบ้านจะตัดสินใจ

ยุทธศาสตร์ที่ 2: หน่วงเวลา “ไม่รีบ”

การสร้างกลไกหน่วงเวลาทางความคิด “ไม่รีบ” นี้คือการทำลาย “วงจรความเร่งรีบ” ซึ่งเป็นอาวุธหลักของมิจฉาชีพที่มักใช้ความกดดันด้านเวลาทำให้เหยื่อขาดสติ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการกำกับตนเอง เพื่อสร้างระยะห่างระหว่าง “สิ่งเร้า” (คำขู่/การชักชวน) กับ “การตอบสนอง” (การกระทำตามคำสั่ง) โดยเป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้ คือ การสร้างสติเพื่อดึงอารมณ์กลับมาสู่เหตุผล

ซึ่งกลไกการดำเนินงานโดยจัด “วัคซีนโซเชียลสัญจร” ด้วยการจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการจำลองสถานการณ์จริง (Role Play) ให้ผู้สูงอายุฝึกทักษะการตัดสายโทรศัพท์ หรือ สมมติเหตุการณ์แก๊งคอลเซ็นเตอร์โทรมาขู่ เพื่อฝึกให้ชาวบ้านรู้จักการ “นับหนึ่งถึงสิบ” หรือการวางสายเพื่อตั้งสติ โดยบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ ออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นระยะสั้น ประยุกต์ใช้จิตวิทยาพฤติกรรม เข้ากับการสื่อสารแบบเข้าใจง่าย เช่น ภาษาถิ่น รวมถึงการสร้างกติกาชุมชน “5 นาทียั้งคิด” โดยรณรงค์ว่าหากเจอเรื่องด่วนเกี่ยวกับเงิน ทอง หรือคดีความ ห้ามตัดสินใจลำพัง ต้องปรึกษาคนใกล้ชิดหรือ “ยุวทูตโซเชียล” ในพื้นที่ก่อนเสมอ

ยุทธศาสตร์ที่ 3: เกราะป้องกัน “ไมโอน”

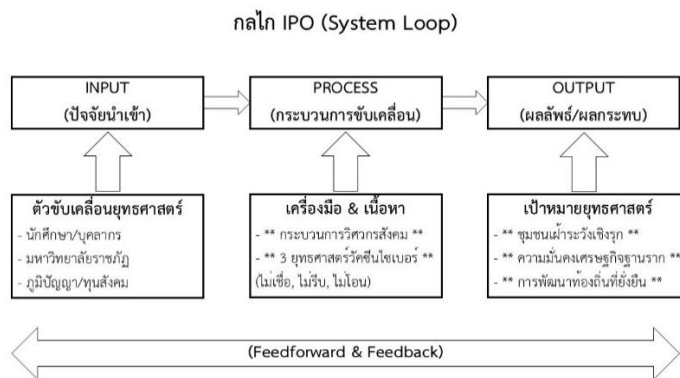
การสร้างเกราะป้องกันเชิงพฤติกรรม “ไมโอน” นี้คือ “ปราการด่านสุดท้าย” เพื่อรักษาทรัพย์สิน โดยมุ่งเน้นการสร้างบรรทัดฐานสังคมที่คอยประคับประคองกัน ด้วยการสร้างโครงข่ายเผ่าระวังทางสังคม และการบังคับใช้มาตรการป้องกันเชิงพฤติกรรมในระดับครัวเรือนและชุมชน การบูรณาการและเชื่อมโยงระหว่างธนาคารในพื้นที่ สถานีตำรวจ และผู้นำชุมชน เพื่อสร้างช่องทางด่วน (Hotline) ในการรายงานข้อสงสัยหรือขอคำปรึกษาที่รวดเร็ว โดยเป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้ คือ การตัดวงจรความสูญเสียทางการเงินอย่างเด็ดขาด

ซึ่งกลไกการดำเนินงานโดยสร้าง “ครอบครัวเกราะเพชร” กำหนดบรรทัดฐานสังคม เช่น กติกา “ก่อนโอนเงินแปลกหน้า ต้องหาผู้ใหญ่บ้าน” โดยบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ

ส่งเสริมการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้ชุมชนลุกขึ้นมากำหนดข้อตกลงและเป็นเจ้าของปัญหาด้วยตนเอง รวมไปถึงการจัดทำโครงการ “ครอบครัวเกราะเพชร” โดยให้นักศึกษาช่วยตั้งค่าแอปพลิเคชันธนาคารให้จำกัดวงเงินการโอน หรือตั้งค่าแจ้งเตือนไปยังลูกหลานเมื่อมีการโอนเงินผิดปกติ รวมถึงการสร้างสัญลักษณ์ “บ้านนี้ปลอดภัย ไม่โอนเงินให้คนแปลกหน้า” เพื่อเตือนใจคนในบ้าน สามารถแสดงแผนภาพกรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์ กลไก IPO และกระบวนการวิศวกรรมสังคมในภาพรวม ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1

แผนภาพกรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์

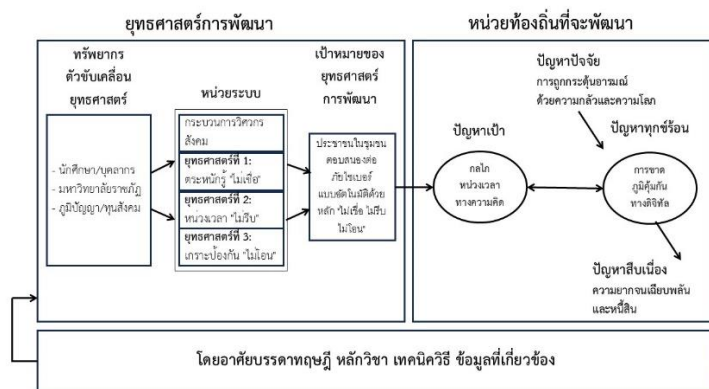

หมายเหตุ. ภาพโดย Poonpong et al., 2026

และสามารถเขียนเป็นแผนภาพความสัมพันธ์ตามแนวคิดเชิงระบบตามกรอบแนวคิด ศ.ดร.เจสียว บุรีภักดี ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2

แผนภาพกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนา 5 ขั้นตอน “ไม่เชื่อ ไม่รีบ ไม่โอน”

หมายเหตุ. ภาพโดย Poonpong et al., 2026

การจัดทำโครงการและแนวทางการลงพื้นที่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

การแปลงยุทธศาสตร์ “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” ไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถนำไปใช้ในบริบทเชิงพื้นที่ในการบริการวิชาการ งานวิจัยและบูรณาการเรียนการสอนดังตัวอย่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์จำเป็นต้องออกแบบกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้กลไกการเรียนรู้ร่วมกันและขับเคลื่อนผ่านกระบวนการ “วิศวกรสังคม” (Rungrueng et al., 2019) เพื่อให้เกิดการนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. การจัดทำโครงการเชิงบูรณาการด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม

การจัดทำโครงการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้ จะไม่เป็นเพียงการบรรยายให้ความรู้แบบทางเดียว (One-way Communication) แต่จะใช้แนวคิดการเรียนรู้ผ่านการรับใช้สังคม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based) โครงการที่ออกแบบจะต้องเปิดโอกาสให้นักศึกษาในหลักสูตรได้ฝึกฝนทักษะการเป็น “นักตรัสสังคม” ตัวอย่างโครงการเชิงบูรณาการ ได้แก่

โครงการ “วัดซินไซเบอร์สัญจร: ราชภัฏนครสวรรค์ร่วมใจด้านภัยออนไลน์” โดยการบูรณาการงบประมาณบริการวิชาการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือกองทุน กปท. โดยให้นักศึกษาเป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการให้แก่กลุ่มเปราะบาง

โครงการ “ยุวทูตไซเบอร์ (Cyber Youth Ambassador) ประจำหมู่บ้าน” โดยการคัดเลือกเยาวชนในพื้นที่มาอบรมร่วมกับนักศึกษา เพื่อสร้างสายใยความผูกพัน และให้เยาวชนเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นจุดคัดกรองข้อมูลข่าวสารให้แก่ผู้สูงอายุในครัวเรือนของตนเอง

2. แนวทางการลงพื้นที่ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

เพื่อให้การลงพื้นที่มีประสิทธิภาพและเปลี่ยนพฤติกรรมชุมชนได้จริง มหาวิทยาลัยจะใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผสานกับ ทักษะวิศวกรสังคม 4 ประการ โดยแบ่งระยะการทำงานออกเป็น 3 ระยะหลัก:

ระยะที่ 1: การใช้ทักษะ “นักสังเกตและนักเก็บข้อมูล” เพื่อเข้าใจบริบท

การสำรวจบริบทและนาฬิกาชีวิตชุมชน: ก่อนเริ่มโครงการ คณะทำงานต้องลงพื้นที่เพื่อ “เดินสำรวจและสังเกต” วิถีชีวิต ทุนทางสังคม และช่องทางการสื่อสารเดิมของชุมชน (เช่น หอกระจายข่าว, สภาคาแฟ, ศาลาวัด) รวมถึงเก็บข้อมูล “นาฬิกาชีวิต” เพื่อเลือกเวลาจัดกิจกรรมที่ไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพ

การสร้างใจไว้วางใจ (Trust Building): วิศวกรสังคมต้องเข้าหา “ผู้เปิดประตูชุมชน” เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือพระสงฆ์ เพื่ออธิบายถึงความรุนแรงของภัยไซเบอร์ และดึงเข้ามาเป็นแนวร่วมเชิงยุทธศาสตร์

ระยะที่ 2: การใช้ทักษะ “นักคิดวิเคราะห์” เพื่อปฏิบัติการสร้างการเรียนรู้

วิเคราะห์เหตุและผลของการตกเป็นเหยื่อ โดยการวิเคราะห์ว่าชุมชนเป้าหมายมักถูกหลอกลวงด้วย “ความกลัว” (เช่น อ้างเป็นตำรวจ/สรรพากร) หรือ “ความโลภ” (เช่น ชวนลงทุน/หลอกให้รัก) เพื่อออกแบบเนื้อหาให้ตรงจุด

กระบวนการจำลองสถานการณ์ โดยการถอดบทเรียน “ไม่เชื่อ ไม่รับ ไม่โอน” ออกมาเป็นสถานการณ์จำลอง ให้นักศึกษาทำหน้าที่โทรศัพท์หาชาวบ้านโดยสวมบทบาทเป็นมิจฉาชีพ เพื่อให้ชาวบ้านได้ฝึก “กลไกร่วงเวลา (Cognitive Delay)” ฝึกความกล้าหาญในการตั้งคำถาม (ไม่เชื่อ)

ฝึกการจัดการอารมณ์ต้นตระหนก (ไม่รีบ) และฝึกทักษะการตัดสายโทรศัพท์อย่างเด็ดขาด (ไม่โอน) โดยใช้ภาษาถิ่นเพื่อให้เกิดความคุ้นเคย

ระยะที่ 3: การใช้ทักษะ "นักประสานงาน" เพื่อส่งมอบความยั่งยืน

การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังเชิงรุก (Active Network) โดยวิศวกรสังคมต้องทำหน้าที่เป็น “นักประสานงาน” เชื่อมโยงเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ อสม. และผู้นำชุมชน เข้าด้วยกัน เกิดเป็นเครือข่ายความปลอดภัยทางดิจิทัล เช่น การจัดตั้งกลุ่ม LINE “ตาข่ายประรดไซเบอร์”

การถอดบทเรียนและการคืนข้อมูลสู่ชุมชน โดยการจัดเวทีสรุปผล (After Action Review) ให้ชุมชนได้สะท้อนความรู้สึกร่วมกัน และมหาวิทยาลัยต้องถอยบทบาทออกมาเป็นเพียง “พี่เลี้ยง (Mentor)” เพื่อส่งมอบความเป็นเจ้าของ (Ownership) ให้ชุมชนดูแลและเตือนภัยกันเองต่อไปอย่างยั่งยืน

ซึ่งอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จริงสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏอาจจะเกิดขึ้น ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ความพร้อมของบุคลากร หรือ ความแตกต่างของบริบทชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยบริบทที่แตกต่างกันออกไป จำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการทำงานตามความเหมาะสมแต่ละพื้นที่ต่อไป

บทสรุป

“ยุทธศาสตร์การพัฒนา” ถือเป็นหัวใจสำคัญและเครื่องมือที่ทรงพลังในการนำทางชุมชนให้ก้าวข้ามวิกฤตความเปราะบางทางสังคมได้อย่างยั่งยืน การนำวัคซีนไซเบอร์ “ไม่เชื่อ ไม่รีบ ไม่โอน” มาขับเคลื่อนผ่านกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนามุขมนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเชิงระบอบอย่างเป็นรูปธรรมระหว่าง 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) นโยบายระดับชาติ ที่มุ่งยกระดับความมั่นคงทางดิจิทัล (Digital Security) และลดความเหลื่อมล้ำของประเทศ 2) ความต้องการของท้องถิ่น ที่มุ่งหวังให้เกิดกลไกปกป้องสวัสดิภาพและเศรษฐกิจฐานรากของครอบครัวจากมิจฉาชีพ และ 3) พันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ภายใต้บริบทนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏได้ทำหน้าที่เป็น “ข้อต่อทางยุทธศาสตร์ (Strategic Linkage)” ที่คอยประสานและแปลงนโยบายจากเบื้องบนลงสู่การปฏิบัติจริงในระดับรากหญ้า (Top-down meets Bottom-up) ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนั้น “ยุทธศาสตร์การพัฒนา” จึงมิใช่เพียงกรอบแนวคิดทางวิชาการบนหน้ากระดาษ แต่คือการสร้าง “ไถ่ทางปัญญาและกลไกเชิงพลวัตกรรม” ที่ผนึกกำลังทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง รู้เท่าทัน และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางภัยคุกคามในโลกยุคดิจิทัลดิสรบชั้น แต่อย่างไรก็ตาม การนำยุทธศาสตร์การพัฒนา “ไม่เชื่อ ไม่รีบ ไม่โอน” อาจเกิดอุปสรรคการนำไปใช้ไม่ได้โดยตรง ต้องมีการปรับกลยุทธ์ในการทำกิจกรรมและการลงพื้นที่ตามความเหมาะสมของแต่ละบริบทในพื้นที่แต่ละจังหวัด ดังนั้น ควรมีการทำวิจัยการนำยุทธศาสตร์นี้ไปใช้ในพื้นที่ในหลายจังหวัดและนำผลที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์และปรับยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมเพื่อใช้ให้เหมาะสมกับทุกพื้นที่ที่ไปบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Buriphakdi, C., et al. (2007). *Development strategy: Theory and systemic practice*. Khurusapha Lat Phrao Printing Press.
- Chantha, T., & Wannapairoh, S. (2024). Roles of school administrators in the BANl world. *Journal of Doctor of Philosophy in Social Sciences*, 3(2), 18–30.
- Matichon Online. (2025, May 1). *AOC reveals cyber threat statistics: Working-age women rank first as victims of online shopping scams*.
https://www.matichon.co.th/local/crime/news_5626489
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *The 13th national economic and social development plan (2023–2027)*. Office of the Prime Minister.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Interior. (2018). *Strategic planning manual* (3rd rev. ed.). Office of the Permanent Secretary for Interior.
- Rajabhat University Presidents Council. (2018). *The 20-year Rajabhat University strategy for local development (2017–2036)*.
- Royal Thai Police. (2023). *Cyber vaccine manual: Do not believe, do not rush, do not transfer, know online scams*. Secretariat of the Royal Thai Police.
- Rungrueng et al.. (2019). *Rajabhat University social engineer creation process manual*. Higher Education Foundation for Local Development.
- Technology Crime Suppression Center, Royal Thai Police. (2023). *Check now: 18 scammer tricks used to deceive victims online*.
<https://pctpr.police.go.th/blog/?p=197>
- Thewanaruemitkul, P. (2022). *Digital citizenship: Building awareness, rights, and duties in the online world*. Thammasat University Press.
- Wesarat, P. (2020). *Development administration: Principles and dimensions of change*. Chulalongkorn University Press.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก
สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Factors Influencing Motivation to Pursue Doctoral Studies in
Resources Management and Development at The Faculty of
Agricultural Production, Maejo University

นภัศกรณ์ ทะเหมย¹ พินนภา หมวกยอ² สนิท สิทธิ³ และจันทร์จิรา เหลลราช⁴
Naphatsakorn Thamoei¹, Pinnapa Muakyod², Snit Sitti³, and Chanchira Laorach⁴

วันที่ส่งบทความ: 20 มีนาคม 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 22 พฤษภาคม 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 22 พฤษภาคม 2569

Abstract

This study aimed to 1) compare the differences in personal factors and the factors influencing motivation to pursue doctoral studies, and 2) examine the relationship between personal factors and the factors influencing motivation to pursue doctoral studies in the Doctor of Philosophy Program in Resource Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University. The sample consisted of 105 doctoral students enrolled during the academic years 2021–2024. Data were collected using an online questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation, while hypotheses were tested using one-way analysis of variance (One-way ANOVA) and Chi-square analysis. The results revealed that: (1) Regarding the comparison of differences in factors influencing motivation to pursue doctoral studies, gender, age, and monthly income showed no significant differences in motivation to pursue doctoral studies. In contrast,

¹ นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ Master of Science Program in Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University. Email: mju6601435007@mju.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กลุ่มวิชาสหวิทยาการและสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Assistant Professor Dr. Social Studies Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Assistant Professor Dr. Department of Computer Science, Faculty of Science, Maejo University

⁴ อาจารย์ ดร. กลุ่มวิชาสหวิทยาการและสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Lecturer (Ph.D.) of Social Studies Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Corresponding author; E-mail address: pinnapa_my@mju.ac.th

nationality, occupation, and work experience demonstrated statistically significant differences at the .05 level. (2) Regarding the relationship between personal factors and the factors influencing motivation to pursue doctoral studies, nationality and occupation were significantly related to motivation to pursue doctoral studies at the .05 level. However, gender, age, work experience, and monthly income showed no overall relationship with motivation to pursue doctoral studies.

Keywords: DOCTORAL STUDY MOTIVATION, PERSONAL FACTORS, DOCTORAL EDUCATION, RESOURCE MANAGEMENT AND DEVELOPMENT

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก และ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการ และพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาเอกที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2564–2567 จำนวน 105 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการวิเคราะห์โคสแควร์ ผลการศึกษา พบว่า (1) การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก พบว่า เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ไม่มีความแตกต่างของแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ขณะที่สัญชาติ อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน มีความแตกต่างของแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก พบว่า สัญชาติและอาชีพมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่เพศ อายุ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้ต่อเดือน ไม่พบความสัมพันธ์ในภาพรวม

คำสำคัญ: แรงจูงใจในการศึกษาระดับปริญญาเอก ปัจจัยส่วนบุคคล การศึกษาระดับปริญญาเอก การจัดการและพัฒนาทรัพยากร

บทนำ

การศึกษาระดับอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะการผลิตกำลังคนระดับสูงที่สามารถสร้างองค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับแผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564–2570 ที่มุ่งพัฒนา

บัณฑิตให้มีสมรรถนะสูง มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถประยุกต์องค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาต่อระดับปริญญาเอกจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพเชิงวิชาการและวิชาชีพ อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพขององค์กรและสังคมโดยรวม

ในบริบทของประเทศไทย การศึกษาต่อระดับปริญญาเอกมิได้สะท้อนเพียงการพัฒนาความรู้ขั้นสูงเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ ความมั่นคงในการทำงาน และการได้รับการยอมรับทางสังคม (Supawong, 2024) โดยแรงจูงใจในการศึกษาต่อมักได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายใน เช่น การรับรู้ความสามารถของตน ความผูกพันต่อเป้าหมาย ความผูกพันต่อสถาบัน การบูรณาการทางวิชาการ และการบูรณาการทางสังคม รวมถึงปัจจัยภายนอก เช่น ความก้าวหน้าในอาชีพ และการยอมรับทางสังคม (Fajcikova & Urbanцова, 2019)

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตบัณฑิตด้านการเกษตรและการพัฒนาทรัพยากรของประเทศ โดยคณะผลิตกรรมการเกษตร มีการจัดการเรียนการสอนครอบคลุมทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก เพื่อรองรับการพัฒนากำลังคนด้านเกษตรกรรมและทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร ซึ่งเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2564 เป็นหลักสูตรใหม่ที่ออกแบบตามแนวคิด Outcome-based Education และ Active Learning เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถสร้างองค์ความรู้และประยุกต์ใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร เป็นหลักสูตรใหม่ ปี พ.ศ. 2564 ของคณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Doctor of Philosophy Program in Resources Management and Development, 2021) พบว่ามีผู้ประสงค์เข้าศึกษามากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรอื่นในคณะเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงความน่าสนใจของหลักสูตรในมุมมองของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังขาดคำอธิบายเชิงวิชาการที่ชัดเจนว่าปัจจัยใดเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในหลักสูตรนี้ นอกจากนี้ ยังไม่พบงานวิจัยที่วิเคราะห์ความแตกต่างของแรงจูงใจตามลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียนระดับปริญญาเอกในบริบทของหลักสูตรดังกล่าว ทั้งที่ผู้เรียนระดับนี้มักมีความหลากหลายด้านประสบการณ์ อาชีพ และเป้าหมายชีวิต ซึ่งอาจส่งผลต่อรูปแบบแรงจูงใจที่แตกต่างจากผู้เรียนในระดับอื่น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาในหลากหลายบริบท แต่ยังไม่พบงานวิจัยที่วิเคราะห์ความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกในบริบทของหลักสูตรดังกล่าว ทั้งที่ผู้เรียนระดับปริญญาเอกมีความหลากหลายด้านสัญชาติ อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน ซึ่งอาจส่งผลต่อรูปแบบแรงจูงใจที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการ

จัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ พัฒนาหลักสูตร และออกแบบการสนับสนุนผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของนักศึกษาระดับปริญญาเอกในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่เข้าศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2564-2567 ทั้งผู้ที่มิสถานะกำลังศึกษาอยู่และสำเร็จการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 125 คน ประกอบด้วย นักศึกษาไทย จำนวน 94 คน และนักศึกษาต่างชาติ จำนวน 31 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 95 คน อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันปัญหาการตอบแบบสอบถามไม่สมบูรณ์หรือการไม่ตอบกลับ ผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 10 ทำให้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 105 คน

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วนของประชากรนักศึกษาไทยและนักศึกษาต่างชาติ จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิให้ได้ตามสัดส่วนที่กำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Online Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา ได้แก่ แนวคิด Self-Determination Theory ของ Ryan and Deci (2000) แนวคิด Student Attrition Model ของ Tinto (1975) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการศึกษา

ต่อระดับปริญญาเอกของ Lynch (2018), Huang and Yang (2024) และ Yasmin et al. (2022) โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สัญชาติ อาชีพ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้ต่อเดือน ซึ่งเป็นตัวแปรระดับนามบัญญัติ (Nominal Scale) และ เรียงอันดับ (Ordinal Scale)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตน ความผูกพันต่อเป้าหมาย ความผูกพันต่อสถาบัน การบูรณาการทางวิชาการ การบูรณาการทางสังคม ความก้าวหน้าในอาชีพ และการยอมรับทางสังคม

โดยใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับของ Likert Scale ตั้งแต่ 1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด ซึ่งถือเป็นข้อมูลระดับอันตรภาค (Interval Scale)

ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น

“การได้รับวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกช่วยยืนยันถึงศักยภาพของข้าพเจ้าในสายงานและอาชีพ”

“ข้าพเจ้าเชื่อว่าการศึกษาต่อทำให้มีโอกาสก้าวหน้าและมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในอาชีพ”

“ข้าพเจ้ามุ่งหวังที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก”

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) ตั้งแต่ 0.67–1.00 จากนั้นพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง โดยทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร จำนวน 30 คน จากนั้นตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้วิธีการของครอนบาคอัลฟา (Cronbach alpha method) ผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค α มากกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อถืออยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ซึ่งผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของตัวแปร ทั้งฉบับจำนวน 70 ข้อ เท่ากับ 0.98 สะท้อนว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องภายในสูง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พิจารณาความซ้ำซ้อนของข้อคำถาม (redundancy) และตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาในแต่ละองค์ประกอบร่วมด้วย เพื่อให้ข้อคำถามสามารถวัดตัวแปรได้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยได้รับหนังสือรับรอง COA เลขที่ HS050/68 จากนั้นขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถึงหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร ขอความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดทำแบบสอบถามด้วยแพลตฟอร์ม Google form ส่งลิงก์ผ่านช่องทางไลน์ และมีการขอให้เลือก

ยินยอมในการตอบแบบสอบถามออนไลน์ โดยให้เจ้าหน้าที่หลักสูตร ดำเนินการส่งให้นักศึกษาแต่ละปีการศึกษา จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผล วิเคราะห์ และสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. วิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เนื่องจากตัวแปรอิสระเป็นข้อมูลเชิงจัดประเภทที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม และตัวแปรตามเป็นคะแนนเฉลี่ยแรงจูงใจซึ่งเป็นข้อมูลระดับอันตรภาค (Interval Scale)

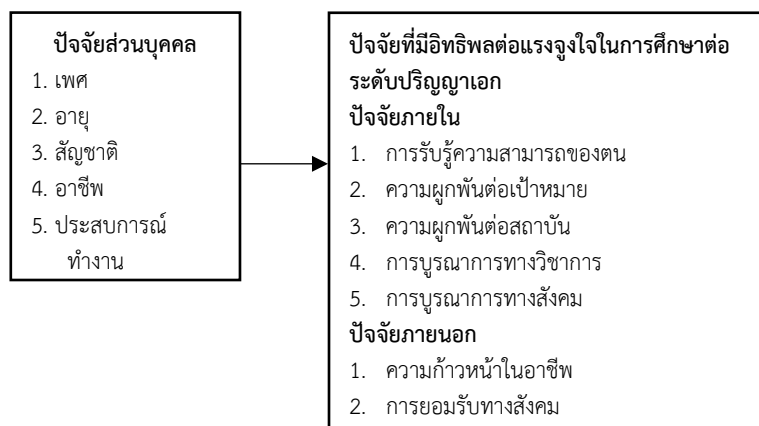
ก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Assumptions) ของ ANOVA ได้แก่ การแจกแจงแบบปกติของข้อมูล (Normality) ความเป็นอิสระของข้อมูล (Independence) และความเท่าเทียมกันของความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Homogeneity of Variance) โดยใช้ Levene's Test

เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD)

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก โดยใช้สถิติ Chi-square เนื่องจากตัวแปรที่ศึกษาเป็นข้อมูลเชิงจัดประเภท (Categorical Data) และต้องการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

หมายเหตุ. ภาพโดย Thamoei et al., 2026

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ สัญชาติ อาชีพ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้ต่อเดือน ส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สัญชาติ อาชีพ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้ต่อเดือน มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผลการศึกษา

1. การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 1

แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับอิทธิพลต่อแรงจูงใจ
ปัจจัยภายใน			
1. การบูรณาการทางวิชาการ	4.72	.19	มากที่สุด
2. ความผูกพันต่อเป้าหมาย	4.54	.26	มากที่สุด
3. การบูรณาการทางสังคม	4.37	.20	มากที่สุด
4. การรับรู้ความสามารถของตน	4.16	.33	มาก
5. ความผูกพันต่อสถาบัน	3.98	.32	มาก
รวม	4.36	.19	มากที่สุด
ปัจจัยภายนอก			
1. การยอมรับทางสังคม	4.81	.28	มากที่สุด
2. ความก้าวหน้าในอาชีพ	3.84	.23	มาก
รวม	4.33	.19	มากที่สุด
รวมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ	4.34	.16	มากที่สุด

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = .16) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนระดับปริญญาเอกในหลักสูตรนี้มีเป้าหมายทางวิชาการและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองในระดับสูงโดยแรงจูงใจ

ดังกล่าวนี้ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับความต้องการพัฒนาศักยภาพ และการสร้างความสำเร็จทางวิชาการของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาปัจจัยภายใน พบว่า การบูรณาการทางวิชาการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .19) รองลงมา คือ ความผูกพันต่อเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .26) และการบูรณาการทางสังคม ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = .20) แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ ความสามารถทางวิชาการ และการมีส่วนร่วมในชุมชนวิชาการ ซึ่งสะท้อนลักษณะของแรงจูงใจ ภายใน (intrinsic motivation) ที่เกิดจากความต้องการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองมากกว่า ผลตอบแทนภายนอก

นอกจากนี้ การที่ผู้เรียนมีระดับความผูกพันต่อเป้าหมายอยู่ในระดับสูง ยังสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนระดับปริญญาเอกส่วนใหญ่มีเป้าหมายทางวิชาชีพและเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน โดยมองว่า การศึกษาระดับปริญญาเอกเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความเชี่ยวชาญและความก้าวหน้าในสาย อาชีพ

ในส่วนของปัจจัยภายนอก พบว่า การยอมรับทางสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = .28) ขณะที่ความก้าวหน้าในอาชีพมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = .23) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนยังให้ความสำคัญกับสถานะทางสังคม การได้รับการยอมรับในวิชาชีพ และ ภาพลักษณ์ทางวิชาการควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่คุณวุฒิ ระดับปริญญาเอกยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ต่อความน่าเชื่อถือและความก้าวหน้าในสายงาน

ตารางที่ 2

การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกโดยรวม จำแนกตาม สัญชาติ

ปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อแรงจูงใจ	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p- value	η^2 (Effect Size)	ระดับ อิทธิพล
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	.26	2	.13	5.01	.01**	.091	ปาน กลาง
	ภายในกลุ่ม	2.60	102	.03				
	รวม	2.86	104					

หมายเหตุ ** P ≤ .01

จากตารางที่ 2 การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญา เอก จำแนกตามสัญชาติ พบว่า นักศึกษาที่มีสัญชาติแตกต่างกันมีแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับ ปริญญาเอกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (F = 5.01, p = .01) และมีขนาด อิทธิพลระดับปานกลาง (η^2 = .091) แสดงให้เห็นว่าสัญชาติมีบทบาทต่อรูปแบบแรงจูงใจและ

การรับรู้ต่อการศึกษาระดับปริญญาเอกในระดับที่ควรพิจารณาในการบริหารจัดการหลักสูตร ผลการเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า นักศึกษาสัญชาติไทยและลาวมีแรงจูงใจสูงกว่านักศึกษาสัญชาติจีน โดยเฉพาะในด้านการรับรู้ความสามารถของตน ความผูกพันต่อเป้าหมาย ความผูกพันต่อสถาบัน และการบูรณาการทางสังคม สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านภาษา วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมกับสภาพแวดล้อมทางวิชาการมีผลต่อแรงจูงใจของผู้เรียนต่างชาติ ผลดังกล่าวอาจอธิบายได้ว่า นักศึกษาที่สามารถปรับตัวและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันได้ดี จะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนวิชาการมากกว่า ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจทางวิชาการในระดับสูง ขณะที่นักศึกษาต่างชาติที่เผชิญข้อจำกัดด้านภาษาและวัฒนธรรมอาจมีระดับการบูรณาการทางสังคมต่ำกว่า จึงส่งผลต่อความผูกพันต่อสถาบันและแรงจูงใจในการศึกษา

ตารางที่ 3

การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกโดยรวมจำแนกตามอาชีพ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value	η^2 (Effect Size)	ระดับอิทธิพล
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	.35	5	.07	2.75	.02*	.122	ปานกลาง
	ภายในกลุ่ม	2.51	99	.03				
	รวม	2.86	104					

หมายเหตุ * $P < .05$

จากตารางที่ 3 การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก จำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 2.75$, $p = .02$) และมีขนาดอิทธิพลระดับปานกลาง ($\eta^2 = .122$) สะท้อนให้เห็นว่าบริบทการทำงานและเส้นทางวิชาชีพมีอิทธิพลต่อเป้าหมายและแรงจูงใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอก

กลุ่มผู้รับราชการและพนักงานของรัฐมีระดับแรงจูงใจสูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทและอาชีพอิสระ โดยเฉพาะด้านการรับรู้ความสามารถของตน ความผูกพันต่อเป้าหมาย และความผูกพันต่อสถาบัน สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาระดับปริญญาเอกในบริบทของประเทศไทยยังมีความเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาชีพ การเลื่อนระดับทางวิชาการ และความมั่นคงในสายงาน

ในขณะที่กลุ่มอาชีพอิสระและพนักงานบริษัทอาจให้ความสำคัญกับประสบการณ์ทำงานหรือผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจมากกว่า จึงทำให้แรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกมีระดับต่ำกว่ากลุ่มที่อยู่ในระบบราชการและวิชาชีพทางวิชาการ

ตารางที่ 4

การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกโดยรวม จำแนกตาม
ประสบการณ์ทำงาน

ปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อแรงจูงใจ	แหล่ง ความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p- value	η^2 (Effect Size)	ระดับ อิทธิพล
โดยรวม	ระหว่าง กลุ่ม	.32	4	.08	3.13	.02*	.112	ปาน กลาง
	ภายในกลุ่ม	2.54	100	.03				
	รวม	2.86	104					

หมายเหตุ * $P < .05$

จากตารางที่ 4 การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน พบว่า ประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกันส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 3.13$, $p = .02$) และมีขนาดอิทธิพลระดับปานกลาง ($\eta^2 = .112$)

กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานระยะยาวมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับปริญญาเอกในฐานะการพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและการยกระดับบทบาททางวิชาชีพ ขณะที่ผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยมักมองการศึกษาต่อเป็นโอกาสในการเพิ่มศักยภาพและสร้างความก้าวหน้าในอนาคต

นอกจากนี้ ผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานมากยังมีระดับการบูรณาการทางวิชาการและการบูรณาการทางสังคมสูงกว่า สะท้อนให้เห็นว่าประสบการณ์ในการทำงานช่วยเสริมสร้างความมั่นใจความสามารถในการจัดการตนเอง และการปรับตัวต่อการเรียนในระดับสูง ซึ่งส่งผลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก

ในส่วนของรายได้ต่อเดือน แม้ไม่พบความแตกต่างของแรงจูงใจในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบความแตกต่างในด้านความผูกพันต่อสถาบัน สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางเศรษฐกิจอาจให้ความสำคัญกับบทบาทของสถาบันในฐานะแหล่งสนับสนุนทางวิชาการและโอกาสทางการศึกษามากกว่ากลุ่มอื่น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก

ตารางที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก

ปัจจัยส่วนบุคคล	ค่าสถิติ	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก							รวม
		การรับรู้ ความ สามารถ ของตน	ความ ผูกพัน ต่อเป้า หมาย	ความ ผูกพัน ต่อ สถาบัน	การบูร ณาการ ทาง วิชา การ	การ บูรณา การ ทาง สังคม	ความ ก้าวหน้า ใน อาชีพ	การ ยอมรับ ทาง สังคม	
เพศ	Chi-Square	1.19	.15	.68	1.51	.98	1.79	.00	.25
	Sig.	.55	.70	.71	.22	.32	.41	1.00	.62
อายุ	Chi-Square	2.24	4.37	9.81	1.46	.75	21.64	4.46	1.21
	Sig.	.97	.36	.28	.83	.94	.01*	.35	.88
สัญชาติ	Chi-Square	16.26	7.55	7.36	7.14	29.45	1.65	1.64	18.29
	Sig.	.00*	.02*	.12	.03*	.00*	.80	.44	.00*
อาชีพ	Chi-Square	10.69	4.80	14.43	4.88	9.70	13.44	4.16	13.79
	Sig.	.38	.44	.15	.43	.08	.20	.53	.02*
ประสบการณ์ทำงาน	Chi-Square	6.14	11.96	3.11	3.81	10.58	39.61	.79	7.05
	Sig.	.63	.02*	.93	.43	.03*	.00*	.94	.13
รายได้ต่อเดือน	Chi-Square	8.18	5.89	11.52	4.29	5.94	7.48	4.16	4.16
	Sig.	.61	.32	.32	.51	.31	.68	.53	.53

หมายเหตุ * $P < .05$

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก โดยใช้สถิติ Chi-square พบว่า สัญชาติและอาชีพมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านสัญชาติ พบว่ามีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ($\chi^2 = 18.29, p < .05$) และมีขนาดความสัมพันธ์ระดับปานกลาง (Cramér's $V = .30$) สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ภาษา และการปรับตัวทางสังคมมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของผู้เรียนต่างชาติ โดยเฉพาะด้านการรับรู้ความสามารถของตน ความผูกพันต่อเป้าหมาย การบูรณาการทางวิชาการ และการบูรณาการทางสังคม

ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การสร้างสภาพแวดล้อมทางวิชาการที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของนักศึกษาต่างชาติอาจช่วยเพิ่มระดับแรงจูงใจและความผูกพันต่อสถาบันได้มากขึ้น

ด้านอาชีพ พบว่ามีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\chi^2 = 13.79, p < .05$) และมีขนาดความสัมพันธ์ระดับปานกลาง (Cramér's $V = .26$) สะท้อนให้เห็นว่าบริบทของการทำงานและเส้นทางวิชาชีพมีส่วนกำหนดรูปแบบแรงจูงใจของผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มที่การศึกษาระดับปริญญาเอกมีความเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในสายอาชีพและสถานะทางวิชาการ

แม้อายุและประสบการณ์ทำงานจะไม่พบความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในภาพรวม แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับความก้าวหน้าในอาชีพ ขณะที่ประสบการณ์ทำงานมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อเป้าหมาย การบูรณาการทางสังคม และความก้าวหน้าในอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่าแรงจูงใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอกมีลักษณะเฉพาะตามบริบทชีวิตและช่วงพัฒนาการทางวิชาชีพของแต่ละบุคคล

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน ทั้งในมิติของความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษา ทั้งนี้ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของบริบททางสังคม วัฒนธรรม และวิชาชีพที่มีผลต่อรูปแบบแรงจูงใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอก ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ผลการวิจัยพบว่า สัญชาติ อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างในภาพรวม สะท้อนว่าแรงจูงใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอกมีความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และวิชาชีพมากกว่าปัจจัยพื้นฐานทางประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะนักศึกษาต่างชาติและผู้เรียนที่มีบริบทวิชาชีพแตกต่างกัน มีระดับการบูรณาการทางสังคม ความผูกพันต่อสถาบัน และเป้าหมายทางวิชาชีพที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อระดับแรงจูงใจและการปรับตัวต่อการเรียนในระดับสูง นอกจากนี้ ผู้เรียนที่มีประสบการณ์ทำงาน

มากมักให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความก้าวหน้าในสายอาชีพ ขณะที่ผู้เรียนที่มีประสบการณ์น้อยมักมองการศึกษาต่อเป็นโอกาสในการเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในอนาคต

2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ผลการวิจัยพบว่า สัณฐานและอาชีพมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าแรงจูงใจของผู้เรียนมิได้เกิดจากปัจจัยภายในเชิงจิตวิทยาเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับบริบททางวัฒนธรรม สังคม และเส้นทางวิชาชีพของผู้เรียนด้วย ในขณะที่ปัจจัยด้านเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ไม่พบความสัมพันธ์ในภาพรวมอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าปัจจัยพื้นฐานทางชีวสังคมมีบทบาทต่อแรงจูงใจน้อยกว่าปัจจัยด้านสังคมและวิชาชีพ โดยเฉพาะการบูรณาการทางสังคม ความผูกพันต่อเป้าหมาย และความก้าวหน้าในอาชีพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของแรงจูงใจในการศึกษาระดับปริญญาเอก ผลการศึกษายังสะท้อนว่า ผู้เรียนระดับปริญญาเอกให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเชี่ยวชาญ การยกระดับศักยภาพทางวิชาการ และการได้รับการยอมรับในวิชาชีพ มากกว่าการมุ่งหวังผลตอบแทนภายนอกเพียงอย่างเดียว

ในเชิงปฏิบัติ (Practical Implication) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรระดับปริญญาเอกควรออกแบบระบบสนับสนุนผู้เรียนที่คำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียน ทั้งด้านวัฒนธรรม ภาษา และประสบการณ์วิชาชีพ โดยเฉพาะการส่งเสริมการบูรณาการทางสังคมและการสร้างความผูกพันต่อสถาบันสำหรับนักศึกษาต่างชาติ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในแต่ละช่วงประสบการณ์ทำงาน

นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาควรพัฒนากลไกสนับสนุนด้านวิชาการและวิชาชีพ เช่น ระบบอาจารย์ที่ปรึกษา เครือข่ายวิจัย และกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายในและความต่อเนื่องในการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนที่มีภาระงานหรือข้อจำกัดด้านการปรับตัว

ในเชิงนโยบาย (Policy Implication) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรระดับปริญญาเอกในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียนมากขึ้น ทั้งในมิติของความเป็นนานาชาติ การพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพ และการสนับสนุนผู้เรียนวัยทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทของการศึกษาระดับปริญญาเอกในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และกำลังคนระดับสูงของประเทศ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา นำมาอภิปรายผลแยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ ผลการวิจัยพบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามไม่แตกต่างกันทั้งในด้านแรงจูงใจในภาพรวม ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ซึ่งอธิบายตามทฤษฎีแรงจูงใจเชิงกำหนดตนเอง (Self-Determination Theory: SDT) ของ Ryan & Deci (2000) ที่กล่าวว่าแรงจูงใจในการเรียนรู้และการทำงานเกิดจากความต้องการพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นอิสระ

(autonomy) ความสามารถ (competence) และความสัมพันธ์ (relatedness) ซึ่งเป็นสากลและไม่ขึ้นกับเพศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lynch (2018) พบว่าความแตกต่างทางเพศไม่ได้มีอิทธิพลชัดเจนต่อแรงจูงใจการเรียนรู้ระดับบัณฑิตศึกษา แต่กลับสะท้อนว่าปัจจัยเชิงจิตวิทยาและสังคมวัฒนธรรมมีความสำคัญมากกว่า ดังนั้นสามารถตีความได้ว่าความเสมอภาคทางเพศในระบบอุดมศึกษาไทย กำลังช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านแรงจูงใจลง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chuayprakong (2022) พบว่า นิสิตที่เพศ อายุ สถานภาพการสมรส อาชีพ รายได้ต่างกัน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยส่วนบุคคลบางประการได้มีบทบาทต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกเท่ากัน โดยเฉพาะสัญญาชาติ อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน ซึ่งเป็นตัวแปรที่แสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่เพศ อายุ และรายได้ต่อเนื่องไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญ ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าแรงจูงใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอกในบริบทหลักสูตรใหม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะชีวสังคมพื้นฐานเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และบทบาททางวิชาชีพอย่างเด่นชัด

อายุ ผลการวิจัยพบว่า อายุไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางแรงจูงใจ ทั้งในด้านแรงจูงใจภายใน และภายนอก ซึ่งการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนและระบบที่ปรึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเท่าเทียมกันทุกช่วงวัย ส่งผลให้ผู้เรียนทั้งกลุ่มอายุน้อยและอายุมากได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการในระดับใกล้เคียงกัน จึงไม่พบความแตกต่างของแรงจูงใจอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับโมเดลการคงอยู่ในการศึกษา (Student Attrition Model) ของ Bean and Metzner (1985) ที่ชี้ว่า อายุไม่ใช่ปัจจัยโดยตรงที่กำหนดการคงอยู่หรือแรงจูงใจ หากแต่มีผลทางอ้อมผ่านบทบาทและภาระชีวิต เช่น ครอบครัว การงาน หรือสถานภาพทางเศรษฐกิจ งานวิจัยในต่างประเทศก็สะท้อนทำนองเดียวกันว่าความแตกต่างด้านแรงจูงใจมักเกิดจากบริบททางสังคมมากกว่าตัวเลขวาย ดังนั้น ในบริบทนักศึกษาระดับปริญญาเอก ผลการวิเคราะห์จึงยืนยันได้ว่าแรงจูงใจมีความคงที่ในทุกช่วงอายุ หากสถาบันสามารถสนับสนุนการปรับตัวของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทชีวิตได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Huang & Yang, 2024) ที่พบว่า สภาพแวดล้อมการฝึกฝนวิจัย (Research Training Environment) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อแรงจูงใจของนักศึกษาปริญญาเอก โดยไม่แตกต่างกันตามช่วงอายุ หมายความว่า เมื่อผู้เรียนทุกวัยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการ การให้คำปรึกษาที่มีคุณภาพ และบรรยากาศทางวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้เท่าเทียมกันระดับแรงจูงใจก็จะใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบของงานนี้เพิ่มมิติใหม่คือ ในบริบทหลักสูตรปริญญาเอกของไทย ระบบที่ปรึกษาและการออกแบบการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นอาจทำหน้าที่ลดผลของความแตกต่างเชิงประชากรศาสตร์ลงได้อย่างมีนัยสำคัญ จึงสะท้อนว่ากลไกเชิงสถาบันมีบทบาทมากกว่าปัจจัยชีวลักษณะในผู้เรียนวัยผู้ใหญ่

สัญญาชาติ ผลการวิจัยพบว่า สัญชาติเป็นปัจจัยที่มีความแตกต่างชัดเจน โดยนักศึกษาสัญชาติไทยและสัญชาติลาวมีแรงจูงใจรวมและปัจจัยภายในสูงกว่านักศึกษาสัญชาติจีน

ความแตกต่างนี้สะท้อนบทบาทของการบูรณาการทางสังคม และการผูกพันต่อสถาบัน อธิบายได้จากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ด้านภาษา บริบทสังคม และการเรียนการสอนแบบไฮบริด (Hybrid Learning) คือ รูปแบบการศึกษาที่ผสมการเรียนรู้ออนไลน์ในห้องเรียน และการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ อาจทำให้เกิดความผูกพันต่อสถาบันน้อยกว่านักศึกษาที่มีสัญชาติไทย และสัญชาติลาว ที่เรียนและมาช่วยทำกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยมากกว่า ตามกรอบแนวคิดของ Tinto (1975) อธิบายว่าความรู้สึกมีส่วนร่วมในสถาบันส่งผลต่อการคงอยู่และแรงจูงใจ ดังนั้น จึงตีความได้ว่านักศึกษาจีนในบริบทนี้อาจมี self-efficacy และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันต่ำกว่ากลุ่มไทยและลาว จึงควรมีการสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนการบูรณาการทางสังคมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการกับมหาวิทยาลัย ข้อค้นพบนี้ช่วยขยายทฤษฎีแรงจูงใจ โดยเสนอว่าแรงจูงใจภายในของนักศึกษาต่างชาติไม่ได้เกิดจาก self-efficacy เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นกับระดับ social integration ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้วย

อาซิฟ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีอาซิฟแตกต่างกันมีแรงจูงใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการและกลุ่มอาซิฟอื่น ๆ มีแรงจูงใจรวมสูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทและอาซิฟอิสระ อธิบายได้ว่า การศึกษาต่อระดับปริญญาเอกไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ที่อยู่ในระบบราชการหรือมหาวิทยาลัย แต่ยังเป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการที่มุ่งพัฒนาธุรกิจให้มีพื้นฐานทางวิชาการ และต้องการสร้างนวัตกรรมหรือองค์ความรู้ใหม่เพื่อต่อยอดธุรกิจของตน ซึ่งสะท้อนกรอบแนวคิด Goal Commitment ของ Hollenbeck and Klein (1987) ที่ชี้ว่าการผูกพันต่อเป้าหมายมีอิทธิพลต่อการทุ่มเทและความเพียรในงานวิชาการ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ Social Cognitive Career Theory (Lent et al., 1994) ที่อธิบายว่า self-efficacy และความคาดหวังผลลัพธ์ทางอาชีพ เชื่อมโยงโดยตรงกับแรงจูงใจในการแสวงหาการศึกษาต่อ ในทางกลับกัน ปัจจัยภายนอกอย่างผลตอบแทนหรือสถานะทางสังคมกลับไม่แตกต่างตามอาซิฟมากนัก สะท้อนว่า อาซิฟเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อปัจจัยภายในของแรงจูงใจ มากกว่าปัจจัยภายนอก เนื่องจากการทำงานในองค์กรมีผลต่อการสร้างความเชื่อมั่น ความมุ่งมั่น และความผูกพันกับสถาบัน ซึ่งเป็นกลไกหลักของแรงจูงใจภายใน แสดงให้เห็นว่าบริบทประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงในระบบราชการสูงกว่าพนักงานบริษัทและอาซิฟอิสระ สะท้อนว่าในบริบทประเทศไทย การศึกษาระดับปริญญาเอกยังมีความหมายเชิงยุทธศาสตร์ต่อเส้นทางวิชาชีพ โดยเฉพาะในระบบราชการที่คณาณัติการศึกษาสัมพันธ์กับการเลื่อนตำแหน่งและความมั่นคงในอาชีพ

ประสบการณ์ทำงาน ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ทำงานเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างด้านแรงจูงใจ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประสบการณ์ 31-40 ปี มีแรงจูงใจสูงกว่ากลุ่มอื่น ผลการวิจัยนี้สะท้อนแนวคิด Self-Efficacy ของ Bandura (1997) ที่อธิบายว่าการสั่งสมประสบการณ์และความสำเร็จที่ผ่านมา (mastery experiences) ส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Guo et al. (2024) ที่พบว่า การรับรู้ความสามารถของตน (self-efficacy) และความคล่องตัวทางวิชาการที่เป็นความสามารถในการรับมือกับอุปสรรคและความท้าทายทางวิชาการ (academic buoyancy) มีบทบาทสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักศึกษาระดับปริญญาเอก นอกจากนี้ ในด้านแรงจูงใจภายนอกยังพบว่า

กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11–20 ปี ให้ความสำคัญกับการใช้วุฒิปัญญาเอกเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ มากกว่ากลุ่มที่เพิ่งเริ่มทำงาน สะท้อนลักษณะ “mid-career motivation” หรือแรงจูงใจที่เกิดขึ้น ในช่วงกลางของสายอาชีพ สามารถสะท้อนได้จากปัจจัยและพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากช่วงเริ่มต้น หรือปลายอาชีพ โดยมักจะเป็นช่วงที่บุคคลมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญระดับหนึ่ง แต่เริ่มเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ นอกจากนี้กลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยมักมีแรงจูงใจภายในสูงกว่า เนื่องจากต้องการพัฒนาความสามารถและสร้างความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ ขณะที่กลุ่มที่มี ประสบการณ์มากขึ้นจะมองการศึกษาต่อเป็นการยืนยันความเชี่ยวชาญและเพิ่มคุณค่าในบทบาทที่มี อยู่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanthungyai (2024) พบว่าปัจจัยภายนอก เช่น ภาระงานและ บทบาทนอกห้องเรียน ส่งผลโดยตรงต่อความล่าช้าในการจบปริญญาเอก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ประสบการณ์ทำงานที่มากอาจช่วยจัดการเวลาและเพิ่มพูนความคล่องตัวทางวิชาการ (academic buoyancy) ส่งผลต่อแรงจูงใจภายในและความสำเร็จที่สูงกว่า แสดงให้เห็นว่า ช่วงประสบการณ์ ทำงานมีใช้เพียงตัวแปรพื้นฐาน แต่เป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเป้าหมายชีวิตที่ต่างกันในแต่ละช่วงอาชีพ

รายได้ต่อเดือน ผลการวิจัยพบว่า รายได้ต่อเดือนแตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกัน ในระดับแรงจูงใจโดยรวมและปัจจัยภายนอก อย่างไรก็ตาม ในรายด้านของปัจจัยภายใน พบว่า มีความแตกต่างในด้านความผูกพันต่อสถาบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจกับการรับรู้คุณค่าของสถาบันการศึกษา จึงแสดงให้เห็นว่าการศึกษาระดับปริญญาเอก เป็น “ความมุ่งมั่นทางอุดมการณ์” มากกว่าการลงทุนทางเศรษฐกิจ ผู้เรียนทุกกลุ่มรายได้ต่าง มีแรงจูงใจภายในที่สอดคล้องกันในการแสวงหาความรู้ การพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ ความต้องการสร้างคุณค่าทางสังคม อันเป็นแรงจูงใจระดับสูงของมนุษย์ตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, 1970) และสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการคงอยู่ของ Tinto (1975) ที่ชี้ว่า ความสัมพันธ์และการสนับสนุนจากสถาบันมีบทบาทสำคัญต่อแรงจูงใจ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มี ข้อจำกัดด้านทรัพยากร นอกจากนี้ งานวิจัยของ Chohnaphasatit et al. (2021) ยังยืนยันว่าการ สนับสนุนจากมหาวิทยาลัย เช่น ทุนการศึกษา บริการแนะแนว และเครือข่ายทางวิชาการ เป็นปัจจัย สำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาปริญญาเอกที่มีข้อจำกัดทางการเงินสามารถประสบความสำเร็จในการเรียน ได้ ดังนั้น สามารถตีความได้ว่ากลุ่มรายได้ต่ำมีความผูกพันกับสถาบันมากกว่า เพราะสถาบันเป็น แหล่งทรัพยากรหลักที่ช่วยให้สามารถบรรลุเป้าหมายการศึกษา โดยกลุ่มรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักศึกษาต่างชาติลาว ซึ่งเป็นบุคลากรที่ทำงานอยู่ในสถาบันที่มีความ ร่วมมือทางวิชาการกับคณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และเป็นบุคลากรที่ได้รับการ ยกเว้นค่าธรรมเนียมการศึกษา อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความมั่นคงทางการเงิน รายได้ที่สูง สะท้อนถึงฐานะทางสังคมและระดับอาชีพที่มั่นคง ซึ่งส่งผลให้แรงจูงใจของกลุ่มนี้มีความคาดหวังสูง ต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาต่อ หรือการมีเครือข่าย (social capital) ที่มากขึ้น

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า สมมติฐานข้อที่ 1 ได้รับการยอมรับเพียงบางส่วน กล่าวคือ ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสัญชาติ อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน ส่งผลต่อแรงจูงใจ ในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน

ไม่ส่งผลต่อแรงงูใจในภาพรวม ทั้งนี้ ความแตกต่างที่พบมีแนวโน้มไปในทางบวกต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีความผูกพันทางวิชาชีพและการบูรณาการทางสังคมสูงกว่า สะท้อนว่าแรงงูใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอกเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประสบการณ์วิชาชีพ มากกว่าปัจจัยพื้นฐานทางประชากรศาสตร์

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงงูใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงงูใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ ได้แก่ สัญชาติ และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงงูใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้ต่อเดือน ไม่พบความสัมพันธ์โดยตรงในภาพรวม ยกเว้นบางมิติย่อย เช่น อายุที่สัมพันธ์กับความก้าวหน้าในอาชีพ และประสบการณ์ทำงานที่สัมพันธ์กับความผูกพันต่อเป้าหมาย การบูรณาการทางสังคม และความก้าวหน้าในอาชีพ ผลการศึกษานี้ พบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงงูใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yasmin et al. (2022) ที่ศึกษานักศึกษาต่างชาติในจีน พบว่า สัญชาติมีผลต่อแรงงูใจผ่านปัจจัย push-pull สะท้อนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ภาษา ประสบการณ์ทางการศึกษา และโอกาสทางอาชีพ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kijkhan (2025) ที่พบว่าสาเหตุการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาเอกเกี่ยวข้องกับงบประมาณ หลักสูตร และอาจารย์ผู้สอน ซึ่งสะท้อนถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และการเข้าถึงทรัพยากร และข้อควรคำนึงที่เป็นสาระสำคัญ พบว่าควรศึกษาความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน จะต้องกำหนดจุดแข็งของหลักสูตรให้ชัดเจนว่าจะผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะแบบใด มีความเชี่ยวชาญในด้านใด และที่สำคัญหลักสูตรจะต้องมีความเป็นสากลนิยม รายวิชาที่เปิดสอนจะต้องมีความทันสมัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

นอกจากนี้ พบว่าสัญชาติและอาชีพมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงงูใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื่องจากสะท้อนให้เห็นว่าแรงงูใจของผู้เรียนไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายในเชิงจิตวิทยาเพียงอย่างเดียว หากแต่เชื่อมโยงกับบริบทเชิงวัฒนธรรมและสังคมที่แฝงอยู่ในสัญชาติ รวมถึงบทบาทและโอกาสที่มากับอาชีพ ทั้งนี้การที่ไม่พบความสัมพันธ์ในภาพรวมในเพศและรายได้ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยพื้นฐานด้านชีวลักษณะและเศรษฐกิจไม่ได้มีบทบาทเด่นในการกำหนดแรงงูใจเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยด้านสังคมและอาชีพ

ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สมมติฐานข้อที่ 2 ได้รับการยอมรับบางส่วน โดยปัจจัยด้านสัญชาติและอาชีพมีความสัมพันธ์กับแรงงูใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีแนวโน้มไปในทางบวก กล่าวคือ ผู้เรียนที่มีบริบททางสังคมและวิชาชีพเอื้อต่อการบูรณาการทางวิชาการและสังคม จะมีระดับแรงงูใจสูงกว่า ขณะที่ปัจจัยด้านเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนไม่พบความสัมพันธ์ในภาพรวม สะท้อนว่าแรงงูใจของผู้เรียนระดับปริญญาเอกมีได้ขึ้นอยู่กับ

กับลักษณะส่วนบุคคลพื้นฐานเพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม สังคม และเส้นทางวิชาชีพของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. สถาบันการศึกษาควรพัฒนาระบบสนับสนุนผู้เรียนที่สอดคล้องกับความหลากหลายด้านวัฒนธรรม ภาษา และบริบททางวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมการปรับตัวและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนของนักศึกษา โดยเฉพาะนักศึกษาต่างชาติ
2. หลักสูตรควรส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการ การสร้างเครือข่ายการวิจัย และการมีส่วนร่วมในชุมชนทางวิชาการ เพื่อเสริมสร้างความผูกพันต่อสถาบันและแรงจูงใจภายในของผู้เรียน
3. หลักสูตรควรออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับผู้เรียนวัยทำงาน เช่น การจัดรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid Learning) หรือการสนับสนุนด้านเวลาและการให้คำปรึกษาทางวิชาการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาปัจจัยอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากปัจจัยที่ศึกษาในครั้งนี้ เช่น ปัจจัยด้านครอบครัว การสนับสนุนจากองค์กร ภาวะผู้นำทางวิชาการ หรือปัจจัยด้านเทคโนโลยีการเรียนรู้ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่และสามารถอธิบายแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น
2. จากผลการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของแรงจูงใจตามบริบทของผู้เรียน การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตกลุ่มตัวอย่างไปยังสาขาวิชาหรือคณะอื่น ๆ รวมถึงมหาวิทยาลัยอื่น เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกในบริบทที่แตกต่างกัน อันจะช่วยให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. จากผลการวิจัยเชิงปริมาณที่สามารถอธิบายภาพรวมของแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกได้ การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ หรือการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ มุมมอง และบริบทของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยสนับสนุนและอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความสมบูรณ์และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman.
- Bean, J. P., & Metzner, B. S. (1985). A conceptual model of nontraditional undergraduate student attrition. *Review of Educational Research*, 55(4), 485–540.
- Chanthungyai, N. (2024). *Factors affecting delayed completion of doctoral degree studies* [Research report]. Research and Development Institute, Rajamangala University of Technology Thanyaburi.
- Cholnaphasatit, W., Narintarakul Na Ayudhya, N., & Pannapimon, K. (2021). Factors affecting doctoral study success in Thailand. *Sukhothai Thammathirat Open University Journal*, 33(2), 93–144.
- Chuaiyprakong, W. (2022). *Decision-making in pursuing graduate studies among students in the Faculty of Political Science and Law, Burapha University* [Research report]. Burapha University.
- Doctor of Philosophy Program in Resource Management and Development. (2021). TQF 2: Curriculum specification for Doctor of Philosophy Program in Resource Management and Development. Faculty of Agricultural Production, Maejo University.
- Fajcikova, A., & Urbancova, H. (2019). Factors influencing students' motivation to seek higher education—A case study at a state university in the Czech Republic. *Sustainability*, 11(17), 4699. <https://doi.org/10.3390/su11174699>
- Guo, H., Zhou, Z., Ma, F., & Chen, X. (2024). Doctoral students' academic performance: The mediating role of academic motivation, academic buoyancy, and academic self-efficacy. *Heliyon*, 10, e32588. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e32588>
- Hollenbeck, J. R., & Klein, H. J. (1987). Goal commitment and the goal-setting process: Conceptual clarification and empirical synthesis. *Journal of Applied Psychology*, 72(2), 212–220.
- Huang, S. Q., & Yang, C. C. (2024). Doctoral students' research motivation and outcomes in China: The moderating role of the research training environment. *Cogent Education*, 11(1), Article 2378261. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2378261>
- Kijkhan, C. (2025). Factors influencing the decision to pursue doctoral studies in dance education Chandrakasem Rajabhat University. *Chandrakasem Rajabhat University Research Journal*, 27(1), 35–52.

- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(4), 79–122.
- Lynch, M. F. (2018). Internal motivation among doctoral students: Contributions of basic psychological needs. *International Journal of Doctoral Studies*, 13, 255–272. <https://doi.org/10.28945/4085>
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). Harper & Row.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Supawong, T. (2024). Development of personnel potential in educational institutions using the EdPEX system. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 50(2), 57–74.
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89–125.
- Yasmin, F., Xia, X., & Li, Y. (2022). Exploring the motivational factors for international students to study in China. *Frontiers in Psychology*, 13, 942192. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.942192>

แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลกะบกเตี้ย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย
จังหวัดชัยนาท

The Guidelines for Developing Collaborative Governance of
Kabok Tia Subdistrict Administrative Organization Affecting
Kabok Tia Community Tourism Development, Chainat

วิลาสินี ชูทอง¹

Wilasinee Choothong¹

วันที่ส่งบทความ: 6 มกราคม 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 10 พฤษภาคม 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 23 พฤษภาคม 2569

Abstract

This article is a qualitative research study with the following research objectives: 1) to study the collaborative governance of Kabok Tia Subdistrict Administrative Organization that affects community tourism development, and 2) to propose guidelines for strengthening collaborative governance to promote tourism in the Kabok Tia community. Data was collected through in-depth interviews and focus group discussions with 15 personnel from the Kabok Tia Subdistrict Administrative Organization, government agencies, community leaders, and residents in the area. The collected data was then grouped into issues and analyzed using descriptive content analysis based on the findings.

The results found that 1) the collaborative governance of the Kabok Tia Subdistrict Administrative Organization is driven by organization's leaders, who focused on promoting and proactively coordinating tourism in the area through semi-formal management. 2) the guidelines for developing collaborative management focus on enhancing leadership, unity, and local resources, and reducing management constraints from government regulations through stronger semi-formal and formal cooperation.

Keywords: DEVELOPING COLLABORATIVE GOVERNANCE, COMMUNITY TOURISM,
SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

¹ อาจารย์ ดร., สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Lecturer, Ph.D., Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences
Chandrasem Rajabhat University

Corresponding author; E-mail address: Wilasinee.c@chandra.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย องค์กรราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 15 คน และนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มประเด็นและวิเคราะห์เนื้อหาในลักษณะข้อมูลเชิงพรรณนาตามข้อค้นพบผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารแบบร่วมมือฯ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ยเกิดจากผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งเสริมและประสานงานด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการทำงานเชิงรุกผ่านการบริหารแบบกึ่งทางการ ขณะที่ข้อจำกัดสำคัญ คือ สิทธิในการเข้าพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานอื่น 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย คือ การเสริมจุดแข็งด้านผู้นำ ความสามัคคีและแหล่งทรัพยากรในพื้นที่ ในส่วนของการกำจัดจุดอ่อนเรื่องการบริหารจัดการสามารถทำได้ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ทางความร่วมมือผ่านการประสานงานแบบกึ่งทางการและแบบทางการ

คำสำคัญ: การพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือ การท่องเที่ยวชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล

บทนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศภายใต้หลักการบริหารราชการแผ่นดินกำหนดแนวทางให้ผู้บริหารองค์กรขับเคลื่อนนโยบายผ่านการวางแผนและการประสานกิจกรรมร่วมกันระหว่างองค์กรราชการ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น รวมถึงผู้แทนภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันได้ขานรับแนวทางดังกล่าวมาดำเนินการบริหารประเทศและมียุทธศาสตร์ด้านการผลักดันการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจระยะสั้นและสร้างงานให้กับประชาชนในระยะยาว รวมถึงได้มอบนโยบายให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ตามข้อบัญญัติ หรือเทศบัญญัติโดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของประเทศในทุกรูปแบบ (Ministry of Interior (MOI), 2024) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด 14 การปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2560 ได้กระจายหน้าที่และอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแล จัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ในลักษณะร่วมดำเนินการกับองค์กรอื่นได้ในเขตรับผิดชอบ อันจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น (Office of the Constitutional Court (2024) และ Office of the Council of State (2024) และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งในการส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร

อีกทั้งยังเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบลตามกฎหมายที่สามารถกระทำได้ (Office of the Council of State, 2024) อย่างไรก็ตามจังหวัดชัยนาท เมื่อพิจารณาทุนทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวถือเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งพร้อมด้วยมรดกทางวัฒนธรรม ที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของจังหวัดมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่ดี ถือได้ว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีในการขับเคลื่อนการบริหารแบบร่วมมือขององค์กรตามบทบาทภารกิจเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอย่างยั่งยืน ทั้งนี้อำเภอเนินขาม เป็นอำเภอเล็ก ๆ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดชัยนาท เป็นพื้นที่แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดที่สำคัญ ทั้งทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบลาวเวียง แหล่งทรัพยากรป่าไม้เขาราวเทียนทอง รวมถึงอ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรง ตำบลกะบกเตี้ย (Chanthasongphon & Kalyanamit, 2019; Chai Nat Provincial Office, 2023) ซึ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ตำบลกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม ได้รับการกล่าวถึงจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก จากความโดดเด่นของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะอ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรง แหล่งน้ำสำคัญของอำเภอที่ถูกพัฒนาเป็นพื้นที่นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยวแบบ แอดเวนเจอร์ทางน้ำ Kabok Tia Subdistrict Administrative Organization, 2024) ภายใต้การริเริ่ม ส่งเสริม และสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยร่วมกับองค์กรราชการ ชุมชนและองค์กรเอกชน (Community Organization Development Institute, 2024) อันยังผลให้เศรษฐกิจของพื้นที่การเติบโตขึ้น เนื่องมาจากการประกอบธุรกิจด้านกิจกรรมทางน้ำ ร้านอาหาร ที่พักชั่วคราว และกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูปลายฝนต้นหนาว ทอดยาวถึงต้นฤดูร้อน ยิ่งไปกว่านั้นเส้นทางพาดผ่านอ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรงยังเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางของอำเภอเนินขามที่เชื่อมโยงไปยังเส้นทางท่องเที่ยวอำเภอบ้านไร่ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดอุทัยธานีได้ จึงกล่าวได้ว่าด้วยบริบททางภูมิศาสตร์ของตำบลกะบกเตี้ยสามารถยกระดับศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ได้เป็นอย่างดี แต่ด้วยข้อจำกัดของการเป็นพื้นที่พัฒนาใหม่ ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและการผลักดันการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ได้ตลอดปี จึงทำให้กระแสการท่องเที่ยวยังจำกัดตามช่วงเวลาของฤดูกาลการท่องเที่ยว ซึ่งการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนสำคัญในการริเริ่มและประสานการทำงานร่วมกันกับองค์กรในพื้นที่ทั้งรัฐและเอกชน รวมถึงประชาชนดังกล่าวข้างต้นนั้น นับเป็นประเด็นทางการบริหารที่น่าสนใจ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท ภายใต้คำถามวิจัย 1. สภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวชุมชนเป็นอย่างไร 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางการออกแบบการบริหารงานแบบร่วมมือให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรราชการอื่นในการพัฒนาเชิงพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

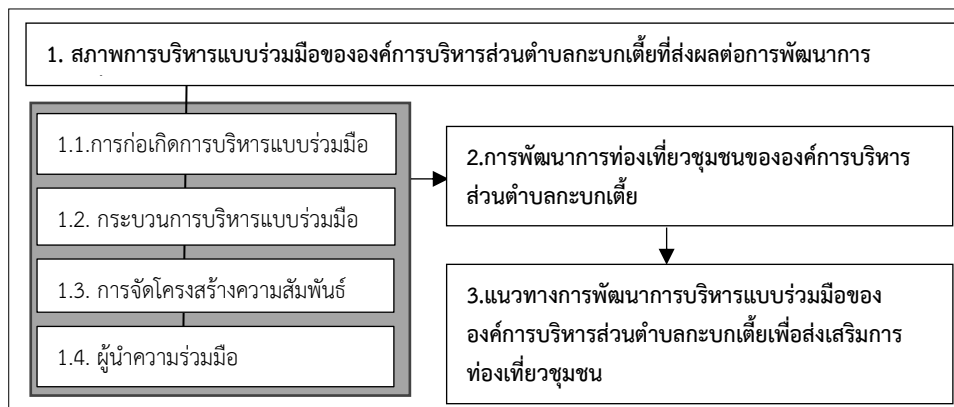
1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท

วิธีการวิจัย

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย องค์การราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่และหรือแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวน 15 คน เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็น 1. สภาพการบริหารแบบร่วมมือ ประกอบด้วย 1.1 การก่อเกิดและกระบวนการ 1.2 การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ และ 1.3 ผู้นำความร่วมมือ และ 2. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการบริหารแบบร่วมมือ และในส่วน 2.การเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย ผู้วิจัยใช้แนวทางการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการสนทนากลุ่มตามกรอบประเด็น 1. จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรคของการทำงานแบบร่วมมือ 2. แนวทางในการเสริม/สร้างการบริหารแบบร่วมมือเพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรรัฐ เอกชน และประชาชน จากนั้นผู้วิจัยเสนอแก่ที่ปรึกษาพิจารณาโครงสร้างคำถาม การใช้ภาษา และความครอบคลุมเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย และปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะเพื่อนำส่งตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในประเด็น 1.สภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่ม จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องและครอบคลุมตามประเด็นการวิจัย และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาตามข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การ

สนทนากลุ่มในประเด็น 2.การเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย ซึ่งผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มประเด็นและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดทำเป็นแนวทางการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในลักษณะข้อมูลเชิงพรรณนา ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าโดย 1.ด้านแหล่งข้อมูล เป็นการใช้องค์ความรู้จากแหล่งอื่นมาวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องเดียวกัน 2.ด้านแนวคิด เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากมุมมองทางความคิดของนักวิชาการที่ผ่านมา และ 3.ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอนีนาม จ.จังหวัดชัยนาท พบว่า 1. การก่อเกิดการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย มีจุดเริ่มต้นจากผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่เห็นศักยภาพของพื้นที่ที่จะผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน จึงนำมาสู่การพูดคุยหารือกันอย่างไม่เป็นทางการกับหน่วยงาน และกลุ่มบุคคลต่าง ๆ โดยมีผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเป็นหัวแรงหลักร่วมกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย ผู้นำชุมชน ประชาชน และภาคเอกชนในพื้นที่ด้วยแรงผลักดันและการประสานงานเชิงรุกของผู้นำ และคณะผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย จึงนำมาสู่ความเป็นรูปธรรมของสถานที่ท่องเที่ยวในปี 2565 ผ่านกิจกรรม “ตักบาตรเทโว” ส่งผลให้พื้นที่เริ่มเป็นที่รู้จักของจังหวัด 2. การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์การบริหารแบบร่วมมือเป็นไปในลักษณะของโครงสร้างความสัมพันธ์แบบกึ่งทางการ ซึ่งเริ่มต้นจากการประสานงานผ่านความสัมพันธ์แบบส่วนตัวเพื่อสร้างความคล่องตัวในการบริหารงาน การกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ และพร้อมรับฟังความคิดเห็นทั้งสอดคล้องและเห็นต่าง และมี 3. ผู้นำการบริหารแบบร่วมมือที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเป็นหัวเรือสำคัญในรูปแบบของแกนนำ กล่าวได้ว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการมีผู้นำ เป็นส่วนสำคัญในการผลักดันการทำงาน เอื้ออำนวยความสะดวก สามารถลดทอนอุปสรรคในการทำงาน และสามารถชี้ให้ประชาชนเห็นถึงการกระจายผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ส่งผลให้คนพื้นที่เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมที่ทำ จนนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาและการเกิดประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ ปัญหา อุปสรรค การทำงาน พบว่า ประเด็นหลักสำคัญ คือ สิทธิ์ในการเข้าพัฒนาพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรง ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลของกรมชลประทาน ส่งผลให้ท้องถิ่นไม่สามารถเข้าดำเนินการได้อย่างอิสระ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับการวางแผนการพัฒนา และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ดังตาราง

ตารางที่ 1

สรุปสภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย

	ประเด็น/ผู้ให้ข้อมูล	คณะ ผู้บริหาร	สมาชิก	บุคลากร
1. การก่อเกิดการบริหารแบบร่วมมือ	นโยบายรัฐ	✗	-	✗
	ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล	✓	✓	✓
	ศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้	✓	✓	✓
	การสนับสนุนจากองค์กร/นักการเมือง	✓	✓	✓
2. การจัดโครงสร้างและกระบวนการบริหารแบบร่วมมือ	การกำหนดแนวทางการทำงาน	✓	-	-
	การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ	✓	-	-
	การรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้าน		✓	✓
	การทำงานผ่านการประสานผ่านความสัมพันธ์ภาพที่ดี	✓	✓	✓
3. ผู้นำการบริหารแบบร่วมมือ	อำนวยความสะดวก	✓	✓	✓
	ลดทอนอุปสรรคในการทำงาน	✓	✓	✓
	คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ	✓	✓	✓
	การทำงานเป็นแบบพุดคุย	✓	-	-
4. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน	การขาดสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดิน	✓	✓	✓
	การขาดงบประมาณสนับสนุน	✓	✓	✓
	การบริหารจัดการน้ำของชลประทาน	✓	✓	✓
	ความต่อเนื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยว	✓	-	-

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้ 1. จุดแข็งจุดอ่อนของการทำงานแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย 2. ปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินงานแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย 3. แนวทางเสริมสร้าง และเชื่อมโยงความร่วมมือทางการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย

1. จุดแข็งจุดอ่อนของการทำงานแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย องค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย มีจุดแข็ง จุดอ่อนในการบริหารแบบร่วมมือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย ดังตาราง

ตารางที่ 2

จุดแข็ง จุดอ่อนในการบริหารแบบร่วมมือ

ประเด็น	จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. ด้านบุคคลและชุมชน		
1.1 จำนวนคน/ความร่วมมือ		✓
1.2 ความสามัคคี	✓	
1.3 ผู้นำ	✓	
1.4 ข้าราชการระดับอำเภอ	✓	
2. ด้านทรัพยากร/พื้นที่		
2.1 ที่ตั้ง-ทำเล	✓	
2.2 ลักษณะของพื้นที่	✓	
2.3 การบริหารจัดการ		✓
3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน		
3.1 สิ่งอำนวยความสะดวก		✓

จากตารางอธิบายได้ว่า 1. ด้านบุคคลและชุมชน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย มีบุคลากรหรือบุคคล องค์กรเครือข่ายในการทำงานค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่กำลังแรงหลักยังคงเป็นบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ในส่วนของการกำลังจากชุมชนจะเกิดขึ้นในกิจกรรมพิเศษ หรือกิจกรรมที่ต้องการความร่วมมือเท่านั้น เช่นเดียวกับความร่วมมือจากองค์กรหรือกลุ่มคนอื่น 2. ด้านทรัพยากร/พื้นที่ พบว่า อ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรง ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเชิงท่องเที่ยว มีที่ตั้งที่เหมาะสม เลียบถนนสายชัยนาท อำเภอนินนา มุ่งสู่อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้รับความนิยมในขณะนี้ และหากพิจารณาทำเล นับได้ว่ามีความสวยงาม เป็นวิวของอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทอดยาวสายตา ทั้งยังมีเกาะที่ยื่นไปยังอ่างเก็บน้ำ นับได้ว่าเหมาะสมอย่างมากต่อการพัฒนาในเชิงการท่องเที่ยว แต่ขณะนี้ยังขาดการพัฒนาเชิงภูมิทัศน์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการการใช้พื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงกับการจัดงบประมาณเพื่อการพัฒนาที่ไม่สามารถดำเนินการได้ อันเป็นจุดอ่อนที่ยังต้องประสานความร่วมมือเพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงักลง และ 3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดไว้ในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่ใช่เจ้าของพื้นที่โดยตรง ด้วยเหตุนี้สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีและทำได้ยังไม่ถาวร

2. ปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินงานแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการบริหารแบบร่วมมือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนกะบกเตี้ย พบว่า ปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือ การที่องค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยยังไม่มีสิทธิในการใช้ประโยชน์พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรงได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้การบริหารจัดการและอำนาจในการดูแลดำเนินการอ่างเก็บน้ำห้วยหนองโรง ยังเป็นของกรมชลประทาน จึงกล่าวได้ว่า

ประเด็นสิทธิในการบริหารจัดการห้วยหนองโรง พื้นที่เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นอุปสรรคสำคัญซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การใช้งบประมาณองค์กร การบริหารจัดการปริมาณน้ำ การปรับภูมิทัศน์ และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในรูปแบบสิ่งก่อสร้างแบบถาวร เพื่อรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังตารางวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินงานแบบร่วมมือ

ตารางที่ 3

ปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินงานแบบร่วมมือ

ประเด็น	ปัญหา	อุปสรรค
1. สิทธิในพื้นที่	-	การเข้าดำเนินการ
2. การบริหารจัดการน้ำ	-	ปริมาณน้ำในอ่าง
3. งบประมาณ	การจัดสรร	-
4. คนทำงานหลัก	มีจำนวนน้อย	-

หากพิจารณาในแนวทางการแก้ไขนั้นสามารถดำเนินการได้ แต่จำเป็นต้องรอเวลาที่กรมชลประทานจัดทำโครงการอ่างเก็บน้ำให้แล้วเสร็จ และดำเนินการส่งมอบให้แก่กรมธนารักษ์ เมื่อนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย จึงประสานไปยังกรมธนารักษ์เพื่อขอสิทธิในการเข้าพื้นที่เพื่อดำเนินการต่อไป และหากเป็นเช่นที่กล่าวแล้วนั้น การใช้จ่ายงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวก็สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ

3. การเสริมสร้าง และเชื่อมโยงความร่วมมือทางการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย

การผลักดันการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยสามารถดำเนินการได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การดำเนินกิจกรรมภายในพื้นที่ด้วยการคงรูปแบบประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านผู้ใหญ่บ้านผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นระหว่างผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น และหน่วยงานราชการในอำเภอ และทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในพื้นที่มีความคล่องตัว ดังประโยคหนึ่งจากการสนทนากลุ่มที่ว่า

“มีการประชุมสัญจร จะเป็นตอนเย็นหลังเลิกงาน จะมีเฉพาะผู้บริหารกับผู้นำหมู่บ้านทางอำเภอบางที่ก็มาร่วมด้วย”

“ที่นี้ผู้บริหาร อบต. กับผู้นำหมู่บ้านเข้ามีความสามัคคีกันมาก ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดีในทุก ๆ เรื่อง”

“การทำงานไม่ค่อยมีปัญหา ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ ถ้ามีหน่วยงานจะเข้ามาทำกิจกรรมผู้นำกับชาวบ้าน เค้าจะมาเตรียมพื้นที่กันก่อนเลย ...เค้าอยากให้มีหน่วยงานเข้ามาพัฒนาบ้านเค้า ...ที่นี้ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง” (ตัวแทนองค์กรราชการ และประชาชน. สนทนากลุ่ม. 23 พฤษภาคม 2568)

2. การดำเนินการเปิดรับ และแสวงหาโอกาสจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ในการนำเข้าสู่การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลกะบกเตี้ย โดยไม่รอเพียง

งบประมาณ โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแกนหลักและประสานองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดังประโยคหนึ่งจากการสนทนากลุ่มของตัวแทนองค์กรราชการ และประชาชน สนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2568) ที่ว่า

“เรื่องสิทธิการใช้พื้นที่ตอนนี่ยังทำไม่ได้ แต่ให้อบต. ประสานต่อเพราะเคยทำมา”

“การพัฒนาอื่น ๆ ชุมชนเราช่วยกันอยู่แล้ว ที่ผ่านมาก็ประสานมาที่ผู้นำ บอกเราเราก็ม่า”

“ทางอำเภอ และ พช. เราเองก็ส่งเสริมเต็มที่นะ ที่ผ่านมาก็มาทำกิจกรรมด้วยกัน พื้นที่เค้าดี คนสามัคคีช่วยกัน”

“เรื่องการทำงานกับคนอื่น อบต. เค้าก็ไม่มีปัญหนะ นายกเค้าทำงานเชิงลูกๆเอง ถ้าให้ดีกว่าก็อยากให้งานเหล่านี้มีความต่อเนื่อง และก็ขาย ขอความร่วมมือไปกับหน่วยงานอื่น ๆ ในจังหวัด”

“ตอนนี้ราชภัฏก็มาส่งเสริมวัดทุ่งนา้อยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”

สรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะทางการผลักดันการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยจากการสนทนากลุ่มมี 2 แนวทาง คือ 1. การสร้างการรับรู้และพัฒนา ร่วมกันผ่านการประชุมผู้นำสัญจร และ 2. การประสานหน่วยงานภายนอกเพื่อแสวงหาโอกาส ในการพัฒนาและหรือการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป จนกว่าจะได้สิทธิ ในการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามจากการเก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่มในประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค และมุมมองข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนการบริหารแบบร่วมมือในพื้นที่ ผู้วิจัย ได้สังเคราะห์ข้อมูลและสรุปเป็นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อย่างรูปธรรม 3 แนวทาง ดังนี้ 1. แนวทางการกำจัดจุดอ่อนในการเรื่องจำนวนบุคลากรการทำงาน ดังนั้นแนวทางการสร้างความ ร่วมมือทางการบริหารฯจึงเป็นการผลักดันและสนับสนุนการทำงานของผู้นำองค์การบริหารส่วน ตำบลกะบกเตี้ยในการสร้างเครือข่ายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชน และประชาชนทั้งในและ นอกพื้นที่เพื่อร่วมกันยกระดับการพัฒนาท่องเที่ยวของตำบลกะบกเตี้ย 2. แนวทางเสริมจุดแข็ง ของพื้นที่ในความเป็นปึกแผ่นของคนตำบลกะบกเตี้ยดังนั้นการสร้างกิจกรรมในพื้นที่ผ่านความร่วมมือ จากเครือข่ายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชนและประชาชนจึงเป็นแนวทางที่สามารถกระทำ ได้โดยกิจกรรมเป็นไปในลักษณะกิจกรรมประจำปี ประเพณี กิจกรรมนันทนาการตามฤดูกาล หรือการ กำหนดปฏิทินกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนกะบกเตี้ย และ 3. แนวทาง การลดทอนปัญหาอุปสรรคการทำงานบนพื้นฐานของข้อจำกัดสิทธิในการเข้าบริหารจัดการพื้นที่ คือ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล และกรมชลประทานในทุกยุคทุกสมัย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร รวมถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัด ชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อการพัฒนา การท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ยมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษา 1. สภาพการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ย ที่ส่งผลต่อการพัฒนา การท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท เกิดจาก

1. การก่อเกิดการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเกิดจากแนวคิดของผู้นำองค์กรที่เห็นศักยภาพของพื้นที่ และพยายามกระจายผลประโยชน์ร่วมกันของคนในตำบลไม่มุ่งเพียงแต่ประชาชนเจ้าของพื้นที่เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในการผลักดันการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของ Kanburam (2021) ที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ชุมชนจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาและกระจายผลประโยชน์ให้กับคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมเพื่อสร้างความรักและหวงแหนร่วมกันในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน 2. การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์การบริหารแบบร่วมมือเป็นการขับเคลื่อนด้วยการบริหารโครงสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะกึ่งทางการโดยอาศัยการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ จากนั้นจึงดำเนินการผ่านกระบวนการขั้นตอนการบริหารงานแบบเป็นทางการกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเด่นของการบริหารแบบร่วมมือในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับ Matha (2021) ที่กล่าวว่าความร่วมมือคือการร่วมกันทำงานแบบข้ามขอบเขตหน่วยงานโดยมีการตัดสินใจร่วมกัน บริกษาหรือโดยมีจุดหมายเดียวกันคือการจัดการทรัพยากรต่างๆเพื่อประโยชน์ของพื้นที่ในประเด็นเดียวกันแนวทางนี้ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท ฉบับ พ.ศ.2566-2570 (2023) ที่มุ่งพัฒนาและยกระดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวซึ่งมุ่งเน้นความร่วมมือใน 3. แนวทาง คือ 1. พร้อมรับ 2. พร้อมปรับตัว และ 3. พร้อมเปลี่ยนแปลง ทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว และ 3. ผู้นำการบริหารแบบร่วมมือที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการผลักดันการทำงานเอื้ออำนวยความสะดวก สามารถลดทอนอุปสรรคในการทำงาน และสามารถชี้ให้ประชาชนเห็นถึงการกระจายผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับตัวแบบการบริหารแบบร่วมมือของ Ansell and Gash (2008) และกรอบบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการแบบร่วมมือของ Emerson, Nabatchi and Balogh (2012) ที่อธิบายถึงหนึ่งในสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการบริหารแบบร่วมมือประสบความสำเร็จ คือ ผู้นำ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Akhad et al. (2023) ที่ศึกษากลไกการบริหารจัดการแบบร่วมมือด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก ในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ภาวะผู้นำแบบอำนวยความสะดวก ที่อำนวยความสะดวกสร้างร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อผลักดันสู่เป้าหมายของการทำงานร่วมกันได้

การศึกษา 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลกะบกเตี้ยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกะบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท พบว่าแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือในลักษณะของการเสริมพลังพื้นที่ คือ การสร้างความเป็นปึกแผ่นของเครือข่ายในพื้นที่ทั้งในระดับบุคลากรองค์กรภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ผ่านกิจกรรมรวมกลุ่มที่หลากหลายเพื่อเสริมจุดเด่นด้านความสามัคคีของพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งอาจเชื่อมโยงสอดคล้องกับการศึกษาของ Puangngam (2023) ที่ศึกษาการสร้างเครือข่ายการบริหารปกครองแบบร่วมมือกันในการปฏิบัติการกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่า ปัจจัยมูลเหตุแห่งการเป็นเครือข่าย คือ ศักยภาพที่แตกต่างกัน การมีภูมิหลังที่ดี ความมุ่งมั่นและบุคลิกภาพของผู้ประสานความร่วมมือ ซึ่งจากผลการวิจัยครั้งนี้อาจอนุมานได้ว่า เป็นผลจาก การแสดงบทบาทผ่านผู้นำที่มีบุคลิกภาพของผู้ประสานงาน นอกจากนี้แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหารแบบร่วมมือในลักษณะของการลดทอนปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือของพื้นที่ คือ การจับมือกับเครือข่ายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชน ประชาชนนักการเมืองท้องถิ่น

สถาบันการศึกษา เป็นต้น เพื่อร่วมกันผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนกะบักเตี้ยให้มีความหลากหลายและสามารถลดทอนปัญหาการบริหารจัดการที่ยังมีข้อจำกัดด้านสิทธิในการดำเนินการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างองค์กรบริหารส่วนตำบล และกรมชลประทานในทุกยุคทุกสมัยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร รวมถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะบักเตี้ยมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะต่อการบริหารองค์กร

1. การบริหารงานแบบร่วมมือขององค์กรราชการทั้งในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น ต้องมุ่งสร้างและผลักดันให้ผู้นำสร้างวิสัยทัศน์แห่งการปรับเปลี่ยนเพื่อนำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานในลักษณะความร่วมมือภายใต้ภาวะผู้นำแบบอำนวยความสะดวก เน้นการประสานเชื่อมโยงให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเพื่อลดทอนปัญหาและอุปสรรคด้านทรัพยากรการดำเนินงานที่อาจจะเกิดขึ้น

2. การจัดโครงสร้างและกระบวนการทำงานการบริหารที่มีลักษณะแบบร่วมมือกันกับหลายภาคส่วนนั้น นอกจากจะต้องมีผู้นำที่มีลักษณะของการเป็นนักประสานงานแล้วจำต้องมีการจัดโครงสร้างการกำกับดูแล ในประเด็นการสร้างความร่วมมือที่ชัดเจนบนฐานของความสัมพันธ์ที่ดีทั้งในระดับองค์กรและกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อสร้างการยอมรับในกระบวนการทำงานแบบร่วมมือ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการต้องมีการศึกษาที่ครอบคลุมหลายมิติ ผนวกองค์ความรู้ต่าง ๆ เป็นก่อนที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยเหตุนี้การวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ด้านการบริหารแบบร่วมมือภายใต้บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นการท้าววิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในบริบทองค์กรอื่น และหรือในประเด็นอื่นเพื่อเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางวิชาการและการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ หรือการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Akkhad, N, Samitanon, P, Saneeram, N., & Mutthakan, C. (2023). Collaborative management mechanisms for disaster prevention and mitigation in small local government organizations in Roi Et Province. *Journal of Administrative Management, Kalasin University*, 12(2), 119-213.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543-571.
- Chainat Provincial Office. (2023). Chainat Province 5-Year Development Plan (2023-2027). http://www.chainat.go.th/p_plan/p_plan.htm

- Chanthasongphon, T., & Kalyanarnit, K. (2019). Sustainable tourism development in Chainat Province. *Journal of Educational Management Innovation and Research*, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1(1), 15-24.
- Community Organization Development Institute (Public Organization). (2024). *The intellectual heritage of the Lao Wiang-Lao Krang people of Chainat Province: creating jobs, income, and community-based tourism*.
<https://ref.codi.or.th/public-relations/news/15734-2017-09-15-04-31-58>
- Emerson, K., Naba Tchi, T., & Balogh, S. (2012). An Integrative Framework for Collaborative Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 22(1), 1–29.
- Jiamsripong, W. (1999). *Teaching materials on local politics and governance*. [Unpublished manuscript] Faculty of Humanities and Social Sciences, Naresuan University.
- Kabok Tia Subdistrict Administrative Organization. (2024). Huai Nong Rong Reservoir: A new tourist landmark 'Chai Nat Sea'. https://www.kaboktia.go.th/news-detail?hd=2&dolP=1&checkIP=chkIP&id=49266&checkAdd=chkAddum%3D85989_yp
- Kanburam, C. (2021). *Cooperation between the public sector, private sector, and civil society in sustainable community tourism development: A case study of the Nakhon Chai Burin provincial group* [Unpublished doctoral dissertation]. Sripatum University.
- Mata, B. (2021). *Cooperative management in solving drought problems in Lamphun Province* [Independent study, Master of Public Administration, Chiang Mai University].
- Ministry of Interior. (2024). *Implementation of facilitation and safety measures for tourists by local administrative organizations*.
https://www.dla.go.th/upload/document/type2/2566/10/30178_1_1697518526947.pdf
- Office of the Constitutional Court. (2024). *Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017)*.
https://cdc.parliament.go.th/draftconstitution2/ewt_dl_link.php?nid=1038&filename=index
- Office of the Council of State. (2024). *Act on the Administration of Government Affairs B.E. 2534*. https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2021/01/file_d6aa2b69e43a56c_5456d54cad64411b0.pdf

- Office of the Council of State. (2024). *Act on the Plan and Procedures for Decentralization to Local Administrative Organizations, B.E. 2542 (1999)*
<https://www.dla.go.th/work/planlocal/law.htm>
- Office of the Council of State. (2024). The Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act, B.E. 2537.
<https://www.obtnongpan.go.th/index/law/?doc=11014>
- Puangngam, D. (January - April 2023). Creating a cooperative management network in performing the missions of the Provincial Administrative Organization. *Mahachulalongkornrajavidyalaya Buddhist College Journal*, 10(1) : 323-347.
- Thanin-dechanan, N., & Mahakarncha, C. (2023). Patterns of collaboration in public service provision by the Royal Irrigation Department in water management projects. *Journal of Social Sciences and Culture, Wat Sa Rieang School of Religious Studies*. 7(10), 238-347.

การขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัย
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท

The Implementation of an Aging Society Support Plan
by Local Administrative Organizations in Chainat Province

มนัสชนก หลวงชนะ¹ ไพศาล เครือแสง² และ คุณากร กรสิงห์³
Manaschanok Luangchana¹ Phaisan Khruesaeng² and Khunakorn Kornsing³

วันที่ส่งบทความ: 22 เมษายน 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 23 พฤษภาคม 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 25 พฤษภาคม 2569

Abstract

This research aimed to 1) study the context, 2) investigate the problems and obstacles, and 3) propose guidelines for driving the action plan to accommodate an aging society by local administrative organizations in Chai Nat Province. Data were collected through interviews with 23 key informants selected via purposive sampling, comprising local administrative executives and operational staff, community development officers, public health experts, and village health volunteers. The collected data were analyzed using inductive content analysis. The findings revealed the following 1) Driving Context: Chai Nat Province is classified as a super-aged society. Its development dynamics consist of four phases, progressing from the provision of basic living allowances to the establishment of health networks, the integration of long-term care systems, and currently focusing on a four-dimensional strategic integration combined with the application of telemedicine systems. 2) Problems and Obstacles: The challenges span four dimensions. The economic dimension faces outdated databases and the elderly's technological limitations. The

¹มนัสชนก หลวงชนะ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Manaschanok Luangchana, Master of Political Science student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. Email address: Manaschanok.lua@nsru.ac.th

²ผศ.ดร. ไพศาล เครือแสง สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Asst. Prof. Dr. Phaisan Khruesaeng, Political Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. Email address: Phaisan.k@nsru.ac.th

³ผศ.ดร. คุณากร กรสิงห์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Asst. Prof. Dr. Khunakorn Kornsing, Political Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. Email address: Khunakorn.k@nsru.ac.th

environmental dimension is hindered by restrictive building laws and failing transportation systems. The health dimension suffers from a shortage of specialized personnel and disconnected data. The social dimension encounters inflexible budgetary regulations. 3) Driving Guidelines: For the economic dimension, databases should be comprehensively integrated. For the environmental dimension, local materials should be utilized to improve accessible facilities. For the health dimension, long-term care funds should be managed proactively. For the social dimension, intergenerational activities should be promoted, a time bank system established to accumulate volunteer hours, and data integrated to minimize inequality in welfare access among vulnerable groups.

Keywords: SUPER-AGED SOCIETY AGING SOCIETY SUPPORT PLAN QUALITY OF LIFE DEVELOPMENT FOR THE ELDERLY

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบท 2) ปัญหาและอุปสรรค และ 3) เสนอแนวทางการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 23 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานระดับท้องถิ่น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุข และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน วิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย ผลการศึกษาพบว่า 1) บริบทการขับเคลื่อน จังหวัดชัยนาทจัดอยู่ในสังคมสูงวัยระดับสุดยอด มีพลวัตการพัฒนา 4 ระยะ เริ่มจากการสังเคราะห์เบี่ยงชีฟสู่การสร้างเครือข่ายสุขภาพ การบูรณาการระบบดูแลระยะยาว และในปัจจุบันมุ่งเน้นการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ทั้ง 4 มิติ ร่วมกับการประยุกต์ใช้ระบบการแพทย์ทางไกล 2) ปัญหาและอุปสรรค ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจเผชิญปัญหาฐานข้อมูลไม่เป็นปัจจุบันและข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ มิติสภาพแวดล้อมติดขัดด้านกฎหมายอาคารและระบบขนส่งล้มเหลว มิติสุขภาพขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทางและข้อมูลไม่เชื่อมโยงกัน และมิติสังคมมีอุปสรรคด้านระเบียบงบประมาณที่ยืดหยุ่น 3) แนวทางการขับเคลื่อน มิติเศรษฐกิจควรบูรณาการฐานข้อมูล มิติสภาพแวดล้อมควรประยุกต์ใช้วัสดุท้องถิ่นในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก มิติสุขภาพควรบริหารกองทุนดูแลระยะยาวเชิงรุก และมิติสังคมควรส่งเสริมกิจกรรมข้ามรุ่น จัดตั้งระบบธนาคารเวลาเพื่อสะสมชั่วโมงจิตอาสาและบูรณาการข้อมูลเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการของกลุ่มเปราะบาง

คำสำคัญ: สังคมสูงวัยระดับสุดยอด แผนรองรับสังคมสูงวัย การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุ (Aging Society) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมีสัดส่วนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปอยู่ที่ 1 ใน 10 ของประชากรทั้งหมด ทั้งนี้ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งสัดส่วนประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 1 ใน 5 และคาดการณ์ว่าต่อไปจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) ภายในอีก 20 ปี หรือประมาณปี พ.ศ. 2578 โดยคาดว่าประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด (Department of Older Persons, 2024) สถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนำมาซึ่งปัญหาด้านสุขภาพและการเพิ่มขึ้นของโรคเรื้อรังต่าง ๆ อย่างไรก็ตามสังคมไทยในปัจจุบันยังมีความเข้าใจที่ค่อนข้างจำกัดเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมักมองว่าการจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเพียงการดูแลสุขภาพของผู้สูงวัยเท่านั้น ส่งผลให้แนวทางการแก้ปัญหาส่วนใหญ่ยังคงเน้นไปที่การจัดสวัสดิการสำหรับกลุ่มผู้สูงวัย เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพคนชราและการจัดสวัสดิการอื่น ๆ โดยไม่เชื่อมโยงกับการเตรียมความพร้อมตั้งแต่วัยทำงาน สถานการณ์นี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย รวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แม้ว่าหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในประเทศไทยจะได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร สรรวจอัตราการพึ่งพิงวัยชรา และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสถานการณ์สูงอายุอย่างต่อเนื่อง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคตและยังไม่มีการวางแผนเตรียมความพร้อมอย่างรอบด้านเพียงพอ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังถูกกดทับด้วยค่านิยมและมโนทัศน์แบบเก่าที่มีต่อผู้สูงวัย กล่าวคือผู้คนยังคงยึดติดกับภาพลักษณ์เชิงลบของผู้สูงวัย เช่น มองว่าผู้สูงวัยเป็นกลุ่มที่ต้องพึ่งพิง มีสุขภาพไม่ดี ความสามารถในการทำงานลดลง หรือไม่สามารถทำงานได้และขาดรายได้ที่มั่นคง ซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติและลดทอนบทบาทของผู้สูงวัยในการมีส่วนร่วมในสังคม (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2020)

ผู้สูงอายุจังหวัดชัยนาท จากข้อมูลจำนวนและร้อยละผู้สูงอายุจังหวัดชัยนาท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2556-2566 พบว่าจำนวนผู้สูงอายุเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพศชายและจังหวัดชัยนาท มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 18.46 ในปี พ.ศ. 2556 เป็นร้อยละ 25.74 ในปี พ.ศ. 2566 แสดงให้เห็นว่าจังหวัดชัยนาทก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์เมื่อพิจารณาจำนวนประชากรผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2566 พบว่าจังหวัดชัยนาทมีผู้สูงอายุจำนวน 81,376 คน ซึ่งเป็นอันดับที่ 61 ของประเทศ และอันดับที่ 20 ของภาคกลาง ดัชนีการสูงวัยจังหวัดชัยนาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556-2566 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี นั่นคือ ประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นสวนทางกับประชากรวัยเด็กที่ลดลง โดยจังหวัดชัยนาทเข้าสู่ระดับสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) ในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งมีดัชนีการสูงวัย 198.47 เมื่อพิจารณาดัชนีการสูงวัยในปี พ.ศ. 2566 พบว่าจังหวัดชัยนาท มีดัชนีการสูงวัยเป็นอันดับที่ 8 ของประเทศ และอันดับที่ 3 ของภาคกลาง (Chai Nat Provincial Statistical Office, 2024)

จากความสำคัญของการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุในประเทศไทย โดยประเทศไทยได้มีการวางยุทธศาสตร์แผนการรองรับสังคมสูงวัยต้องขับเคลื่อนผ่านองค์กรปกครอง

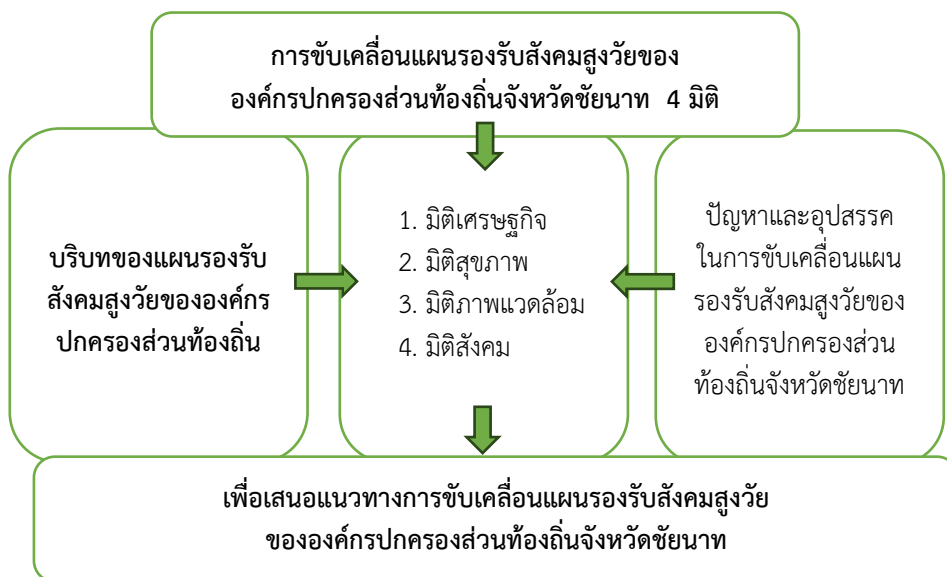
ส่วนท้องถิ่น ประกอบกับความน่าสนใจของกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดชัยนาทที่เป็นผู้สูงอายุในภาคเกษตรกรรม และสถานการณ์จำนวนประชากรผู้สูงอายุสูงเป็นอันดับแรก ๆ ของประเทศไทย ทำให้จังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการศึกษากลไกการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท เพื่อให้ได้ข้อมูลบริบทการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ระบุปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุในจังหวัดชัยนาท ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า ตลอดจนผลที่ได้รับสามารถนำมาปรับใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท
3. เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดในการศึกษา

หมายเหตุ. ภาพโดย Lungchana, 2026

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 23 คน คัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด คือ 1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท ตัวแทนเทศบาลเมือง คือ 2) สำนักงานเทศบาลเมืองชัยนาท ตัวแทนเทศบาลตำบล 3) สำนักงานเทศบาลตำบลห้วยงู ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล คือ 4) องค์การบริหารส่วนตำบลเด่นใหญ่ ตัวแทนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านงาน 5) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบลเมืองชัยนาท 6) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบลห้วยงู 7) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบลเดือนห้า 8) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชัยนาท 9) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนาคู 10) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนิคมพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วย 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือรองนายกเทศมนตรี หรือรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 คน
- 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ หัวหน้าสำนักงานปลัด นักพัฒนาชุมชน ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ จำนวน 8 คน
- 3) กลุ่มผู้ปฏิบัติงานกรมพัฒนาชุมชน ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ จำนวน 3 คน
- 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านงานสาธารณสุข ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข จำนวน 4 คน
- 5) เป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนและได้รับการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 4 คน

คัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาทที่มีชมรมผู้สูงอายุและดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ในช่วง พ.ศ. 2565-2568

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เอกสารข้อมูล (Document Research) เพื่อศึกษาบริบทในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท โดยการศึกษาจากเอกสาร ระเบียบ คำสั่ง หนังสือราชการ แผนรองรับสังคมสูงวัย ตำรา สิ่งพิมพ์ ข่าวสารต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. วิธีการสัมภาษณ์ (Interview Method) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท และเพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้ศึกษาเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยใช้การค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาวิเคราะห์ไปพร้อมกับกระบวนการเก็บข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ ถูกจัดระเบียบเพื่อนำมาวิเคราะห์ ความสัมพันธ์และเชื่อมโยงข้อเท็จจริงโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลโดยเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล เพื่อนำไปสู่การสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาและกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

ผลการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบริบทในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาและพลวัตการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท จากการจัดสวัสดิการพื้นฐานสู่การบูรณาการแผนยุทธศาสตร์รองรับสังคมสูงวัยระดับพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวางรากฐานสวัสดิการและการสงเคราะห์ (พ.ศ. 2548-2553) ในระยะเริ่มต้นการดำเนินงานมุ่งเน้นการจัดสวัสดิการพื้นฐานและการสงเคราะห์ตามภารกิจที่ได้รับถ่ายทอดจากส่วนกลาง โดยมีจุดเปลี่ยนสำคัญใน พ.ศ. 2552 เมื่อมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจ่ายเบี้ยยังชีพจากการสงเคราะห์เฉพาะรายเป็นการให้สิทธิแบบถ้วนหน้าในลักษณะขั้นบันได

ระยะที่ 2 การสร้างเครือข่ายสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต (พ.ศ. 2554-2558) เป็นช่วงของการยกระดับจากการสงเคราะห์สู่การส่งเสริมพหุพลัง (Active Aging) ผ่านการรวมกลุ่มและกิจกรรมเชิงรุก องค์กรบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้สนับสนุนงบประมาณและพี่เลี้ยงในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบและชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระยะที่ 3 การบูรณาการระบบดูแลระยะยาว (LTC) และนวัตกรรมการชุมชน (พ.ศ. 2559-2561) ระยะนี้ถือเป็นก้าวสำคัญของการผสานความร่วมมือระหว่างระบบสาธารณสุขและส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการจัดตั้งกองทุนการดูแลระยะยาว (Long Term Care : LTC) สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

ระยะที่ 4 การขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์และแผนรองรับสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (พ.ศ. 2562-ปัจจุบัน) ในระยะปัจจุบันการดำเนินงานได้ก้าวสู่ระดับการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ที่สมบูรณ์ โดยมีการบรรจุแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุลงในแผนปฏิบัติการท้องถิ่นอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ครอบคลุม 4 มิติหลัก ได้แก่ สุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า

2.1 มิติเศรษฐกิจ ปัญหาสำคัญเริ่มต้นจากความไม่สมบูรณ์ของระบบฐานข้อมูลประชากรที่ขาดความต่อเนื่องและความเป็นปัจจุบัน รวมถึงการขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างทะเบียนราษฎรและระบบสวัสดิการเบี้ยยังชีพ ส่งผลต่อความแม่นยำในการตรวจสอบสิทธิและการเบิกจ่ายงบประมาณที่มีกักประสพปัญหาความล่าช้าจากส่วนกลาง กระทั่งต่อความมั่นคง

ทางรายได้ขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ในด้านการส่งเสริมอาชีพและการพึ่งพาตนเอง พบว่า นโยบายมักเน้นการฝึกอบรมตามกระแสนิยมมากกว่าการวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) และความต้องการของตลาดอย่างแท้จริง สินค้าจากภูมิปัญญาชาวนวัตกรรมด้านบรรจุภัณฑ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Storytelling) คือ การแชร์เรื่องราวของเจ้าของธุรกิจเพื่อสร้างแรงบันดาลใจประกอบกับสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับสรีระของผู้สูงอายุ และปัญหาการรวมกลุ่มอาชีพในลักษณะกลุ่มเทียม เพื่อรองรับปริมาณเพียงชั่วคราว ทำให้การบริหารจัดการขาดความยั่งยืน ในขณะที่การเข้าถึงบริการทางการเงินและการออมยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ ทั้งจากข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล ภัยคุกคามทางไซเบอร์และระเบียบราชการที่ยังไม่เอื้อให้ท้องถิ่นสามารถสมทบงบประมาณเข้าสู่กองทุนภาคประชาชนได้อย่างคล่องตัว

2.2 มิติสภาพแวดล้อม การปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย เผชิญกับข้อจำกัดทางวิศวกรรมและกายภาพ ของอาคารสาธารณะเดิมที่ไม่สอดคล้องกับหลักอารยสถาปัตย์ (Universal Design) การออกแบบที่มุ่งเน้นการให้บริการแก่ทุกคนขณะที่การจัดระเบียบทางสัญจรประสบปัญหาเขตทางแคบและการรुक้าพื้นที่จากค่านิยมเดิมของชุมชน ในด้านกฎหมายพบว่า ท้องถิ่นยังขาดอำนาจบังคับในการให้เอกชนปรับปรุงอาคารเก่า และระเบียบการซ่อมแซมบ้านพักอาศัยสำหรับผู้ยากไร้มีเกณฑ์ที่เข้มงวดและซับซ้อนเกินกว่าสภาพบริบทจริง นอกจากนี้ระบบขนส่งมวลชนชุมชน ยังขาดความยั่งยืนเนื่องจากพึ่งพาเพียงกลไกจิตอาสาซึ่งมีต้นทุนสูงแต่รายได้ต่ำ หากปราศจากการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเป็นระบบ จะส่งผลโดยตรงต่อการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ทำให้เกิดภาวะโดดเดี่ยวทางสังคมมากขึ้น

2.3 มิติสุขภาพ มีความชัดเจนในด้านอัตรากำลังและภาระงาน โดยบุคลากรสาธารณสุขและอาสาสมัคร (อสม.) ต้องแบกรับภาระงานบริหารควบคู่กับงานบริการเชิงรุก ทำให้การดูแลสุขภาพในระดับพื้นที่ขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร ประเด็นการขาดแคลนบุคลากรวิชาชีพเฉพาะทาง เช่น นักกายภาพบำบัดในระดับตำบล ส่งผลให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยทำได้ไม่เต็มศักยภาพ ในด้านระบบการดูแลระยะยาว (Long Term Care) พบว่าระบบผู้ดูแล (Caregiver) มีอัตราการลาออกสูงเนื่องจากค่าตอบแทนไม่สอดคล้องกับภาระงานและความไม่มั่นคงในอาชีพ อีกทั้งฐานข้อมูลสุขภาพระหว่างท้องถิ่นและโรงพยาบาลยังขาดการเชื่อมโยงที่เป็นเอกภาพ ประเด็นที่สำคัญยิ่งคือ ทักษะคนและการเตรียมความพร้อมสู่ระยะสุดท้ายของชีวิต ซึ่งสังคมยังมองว่าเป็นเรื่องอัปมงคล ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายด้านหนังสือแสดงเจตนาไม่รับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยื้อชีวิต (Living Will) ไม่สามารถทำได้อย่างเป็นรูปธรรมและไม่เชื่อมโยงกับระบบห้องฉุกเฉิน

2.4 มิติสังคม ปัญหาหลักคือ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกิจกรรม โดยพื้นที่จัดกิจกรรมมักเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีมากกว่ากลุ่มเปราะบาง รูปแบบกิจกรรมยังขาดความคิดสร้างสรรค์และไม่สามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยได้อย่างแท้จริง ด้านโครงสร้างองค์กรผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ยังเผชิญปัญหาการผูกขาดอำนาจโดยผู้นำกลุ่มเดิมและการขาดแคลนวิทยากรที่เลี้ยงที่มีทักษะเฉพาะทาง ยิ่งไปกว่านั้น ความคลาดเคลื่อนของข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และอุปสรรคจากกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

(PDPA) กลายเป็นข้อจำกัดในการบูรณาการความช่วยเหลือข้ามหน่วยงาน ขณะที่สภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ระบบครอบครัวอุปการะถดถอยลง อาสาสมัครและผู้สูงอายุหายากขึ้นและขาดทักษะการบริหารที่จำเป็น ส่งผลให้ผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งและเข้าไม่ถึงสวัสดิการที่เหมาะสม

3. เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า

3.1 มิติเศรษฐกิจ ท้องถิ่นควรเร่งบูรณาการระบบฐานข้อมูลประชากรและสวัสดิการโดยเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างทะเบียนราษฎร์ กรมบัญชีกลาง และฐานข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่นแบบเรียลไทม์ เพื่อขจัดความซ้ำซ้อนและสร้างความแม่นยำในการจัดสรรงบประมาณ พร้อมทั้งนำกลไกการบริหารงบประมาณแบบยืดหยุ่นมาใช้ เช่น การจัดตั้งกองทุนสำรองหรือการนำเงินสะสมมาตรงจ่ายเพื่อลดผลกระทบจากการจัดสรรงบประมาณที่ล่าช้า ในด้านการส่งเสริมพึ่งพาตนเองควรเปลี่ยนผ่านจากการฝึกอบรมตามกระแสนิยมสู่ การพัฒนาอาชีพตามห่วงโซ่อุปทานและอัตลักษณ์ถิ่น โดยจัดตั้งระบบพี่เลี้ยงทางธุรกิจร่วมกับภาคเอกชนและสถาบันอุดมศึกษา เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ตามหลักการยศาสตร์ ควบคู่ไปกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางดิจิทัลและการนำเทคโนโลยีการยืนยันตัวตนด้วยชีวมิติ มาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการทางการเงินของผู้สูงอายุอย่างปลอดภัย

3.2 มิติสภาพแวดล้อม แนวทางสำคัญคือการประยุกต์ใช้หลักการสถาปัตยกรรม (Universal Design) ในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและพื้นที่สาธารณะ โดยเน้นการใช้วัสดุท้องถิ่นเพื่อสร้างต้นแบบที่ประหยัดและทำได้จริง ท้องถิ่นควรดำเนินบทบาทเชิงรุกในการใช้มาตรการจูงใจทางภาษีและสังคมเพื่อกระตุ้นให้ภาคเอกชนปรับปรุงอาคารสถานที่ พร้อมทั้งจัดทำศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิตในรูปแบบหน่วยสาธิตเคลื่อนที่เพื่อปรับทัศนคติของชุมชนต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สำหรับการจัดการพื้นที่ที่มีข้อจำกัดท้องถิ่นควรใช้กลไกการเจรจาพหุภาคีและจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างหน่วยงานด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเชื่อมต่อโครงข่ายคมนาคมอย่างเป็นระบบ และยกระดับระบบขนส่งชุมชนสู่รูปแบบ วิสาหกิจเพื่อสังคมที่สามารถเลี้ยงตัวได้ในระยะยาว ตลอดจนการนำเทคโนโลยีการนัดหมายออนไลน์มาใช้เพื่อลดระยะเวลารอคอยและเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงบริการภาครัฐ

3.3 มิติสุขภาพ ท้องถิ่นมุ่งเน้นการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น (กปท.) ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นการจัดตั้ง ระบบเครือข่ายวิชาชีพพมวเวียนเพื่อกระจายบุคลากรเฉพาะทาง เช่น นักกายภาพบำบัดลงสู่ระดับตำบล และการพัฒนาเส้นทางอาชีพให้แก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Caregiver) อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความมั่นคงในงาน การใช้เทคโนโลยีคลาวด์เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพและผลการรักษาจะช่วยให้การดูแลต่อเนื่องระหว่างสถานพยาบาลและท้องถิ่นเป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ควรปรับตัวชี้วัดความสำเร็จสู่ ดัชนีเชิงคุณภาพ เช่น ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน (ADL) และการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิการตายตามธรรมชาติ (Living Will) ผ่านเวทีเสวนาเชิงสร้างสรรค์และการเชื่อมโยงเจตนารมณ์เข้ากับระบบเวชระเบียนอิเล็กทรอนิกส์ในท้องถิ่น เพื่อให้กระบวนการดูแลในระยะท้ายของชีวิตเป็นไปตามความต้องการของผู้ป่วยและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.4 มิติสังคม แนวทางเชิงสังคมเน้นการสร้าง นวัตกรรมทางสังคม เช่น ธนาคารเวลา เพื่อสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนจิตอาสาและจิตใจคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมดูแลผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรม ต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมแบบข้ามรุ่นและขยายโอกาสไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เปราะบางผ่านโครงการ โรงเรียนสู่บ้านเพื่อลดภาวะโดดเดี่ยวทางสังคม ท้องถิ่นควรปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการ ชมรมผู้สูงอายุให้มีความเป็นธรรมาภิบาลและเปิดกว้างต่อผู้นำรุ่นใหม่ พร้อมทั้งใช้การสื่อสารแบบ ผสมผสานที่เข้าถึงทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและลูกหลาน การตรวจสอบข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ผ่านเวทีประชาคม และการใช้กฎระเบียบสวัสดิการเฉพาะกิจตามหลักมนุษยธรรมเพื่อช่วยเหลือ ผู้ประสบปัญหาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความมั่นคง ทางสังคมให้กับประชากรสูงวัยในทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง

อภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาบริบทในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท สามารถนำอภิปรายผล ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนผ่านจากสวัสดิการสงเคราะห์สู่สิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้บริบท การกระจายอำนาจ ผลการดำเนินงานในระยะบุกเบิก (พ.ศ. 2548-2553) สะท้อนให้เห็นความ เชื่อมโยงอย่างมีนัยสำคัญระหว่างการดูแลผู้สูงอายุกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

1.2 การบูรณาการเครือข่ายพหุภาคีเพื่อสร้างพลีพลังและระบบดูแลระยะยาว ในช่วงระยะที่ 2 และ 3 (พ.ศ. 2554-2561) พบการขยายบทบาทที่เด่นชัดขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัดชัยนาท จากเดิมที่เป็นเพียงหน่วยสนับสนุนงบประมาณสู่การเป็นผู้จัดการเครือข่าย โดยการนำแนวคิดพลีพลัง (Active Aging) มาขับเคลื่อนผ่านกลไกโรงเรียนผู้สูงอายุและชมรม ผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 การยกระดับสู่ยุทธศาสตร์เชิงรุกและนวัตกรรมบริการสาธารณะเพื่อสังคม สูงวัยในระยะปัจจุบัน (พ.ศ. 2562-ปัจจุบัน) การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุได้ถูกยกระดับจาก การดำเนินโครงการตามภารกิจสู่การเป็นแผนยุทธศาสตร์เชิงรุกที่มีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน ตามทิศทางของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น การปรับบทบาทสู่การเป็นศูนย์ความเป็นเลิศ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท สามารถอภิปรายผล ดังนี้

2.1 มิติเศรษฐกิจ ข้อจำกัดเชิงระบบข้อมูลและความมั่นคงทางรายได้ผลการศึกษา พบว่า ความล่าช้าและความไม่เป็นปัจจุบันของระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงการขาด การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างทะเบียนราษฎร์และสิทธิสวัสดิการ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผล ต่อประสิทธิภาพการจัดสรรงบประมาณ ประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Senchai, M., & Suksom, S. (2024) และ Songkaew, P., et al. (2024) พบว่าความแม่นยำของฐานข้อมูลผู้สูงอายุ คือ ปัจจัยต้นทางที่กำหนดความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ หากหน่วยงานภาครัฐยังคง บริหารจัดการข้อมูลแบบแยกส่วน (Data Silos) ย่อมส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตรวจสอบ สิทธิ และนำไปสู่ความล่าช้าในการส่งมอบสวัสดิการขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้สูงอายุในระดับพื้นที่

2.2 มิติสภาพแวดล้อม ภาวะแข็งตัวของระเบียบราชการและข้อจำกัดเชิงอารยสถาปัตย์ อุปสรรคสำคัญในมิตินี้คืออำนาจหน้าที่ของท้องถิ่นที่ถูกจำกัดด้วยระเบียบงบประมาณที่เคร่งครัดเกินไป โดยเฉพาะเกณฑ์การคัดเลือกผู้ยากไร้และข้อจำกัดเชิงพื้นที่ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์เอกชน สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Pakwan, K. (2021) ที่ชี้ว่าการรวมศูนย์อำนาจผ่านระเบียบจากส่วนกลางส่งผลให้ท้องถิ่นขาดอิสระในการปรับใช้นโยบายให้สอดคล้องกับบริบทจริง นอกจากนี้ปัญหาทางกายภาพของอาคารเดิมที่ยากต่อการปรับปรุงตามหลักอารยสถาปัตย์ยังผูกโยงกับมิติทางจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่ยึดติดกับความคุ้นชินเดิม สอดคล้องกับ Vanichakarn, U. (2019) ได้เสนอแนะไว้ว่าการปรับสภาพแวดล้อมต้องพิจารณาทั้งโครงสร้างทางวิศวกรรมและปัจจัยด้านจิตวิทยาควบคู่กันไป

2.3 มิติสุขภาพ ความลักลั่นทางกฎหมายและการบริหารจัดการงบประมาณสุขภาพ ผลการศึกษาสะท้อนถึงปัญหาความคลุมเครือทางข้อกฎหมายและความกังวลต่อการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก (สตง.) ทำให้ท้องถิ่นไม่กล้าบูรณาการงบประมาณกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น (กปท.) เพื่อจัดซื้อครุภัณฑ์ทางการแพทย์เชิงรุก ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pakwan, K. (2021) และข้อเสนอแนะของ Songkaew, P., et al. (2024) ที่เห็นพ้องกันว่าโครงสร้างการบริหารแบบรวมศูนย์และงบประมาณแบบเหมาจ่ายรายหัวที่ไม่เพียงพอต่อการจัดหากายอุปกรณ์ราคาสูง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงขาดความต่อเนื่องและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.4 มิติสังคม ช่องว่างระหว่างกิจกรรมทางนโยบายกับความต้องการทางจิตวิญญาณ ในด้านสังคมพบว่าระเบียบการเบิกจ่ายที่จำกัดประเภทกิจกรรมส่งผลให้ท้องถิ่นมุ่งจัดกิจกรรมเชิงนันทนาการผจญภัย แทนที่จะเป็นการส่งเสริมทางจิตวิญญาณที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Pakwan, K. (2021) ระบุว่าท้องถิ่นต้องเล็งบาในการจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบงบประมาณ นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำทางกายภาพที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางยังนำไปสู่ภาวะโดดเดี่ยวทางสังคม สอดคล้องกับ Prasertsuk, N., & Muandoung, P. (2021) อธิบายว่าความรู้สึกไร้ค่าและโดดเดี่ยวไม่ได้เกิดจากการขาดกิจกรรมแต่เกิดจากอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่กีดกันผู้สูงอายุออกจากการมีส่วนร่วมในวิถีชุมชน

3. เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนแผนรองรับสังคมสูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท สามารถอภิปรายผล ดังนี้

3.1 มิติเศรษฐกิจ การปฏิรูปการบริหารจัดการข้อมูลและความยืดหยุ่นทางการคลัง แนวทางการบูรณาการระบบฐานข้อมูลให้มีความเป็นปัจจุบันและการเพิ่มความยืดหยุ่นทางการคลังโดยการใช้เงินสะสมเพื่อทดรองจ่ายเบี่ยงชีพ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างที่รวมศูนย์อำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Songkaew, P., et al. (2024) และ Pakwan, K. (2021) เน้นย้ำว่าการกระจายอำนาจทางการคลังและการจัดการข้อมูลเชิงระบบเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยลดความล่าช้าและสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการฝึกอาชีพจากการมุ่งเน้นเพียงทักษะการผลิตสู่การเป็นผู้ประกอบการที่มีภาคเอกชนเป็นพี่เลี้ยงและวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน สอดรับกับแนวทางของ Institute of Continuing Education and Human Resources, Thammasat University. (2020) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนผ่านนวัตกรรมทางสังคมมากกว่าการพึ่งพางบอุดหนุนเพียงอย่างเดียว

3.2 มิติสภาพแวดล้อม อารยสถาปัตย์ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นถิ่นและการบริการเชิงรุก การประยุกต์ใช้หลักอารยสถาปัตย์ (Universal Design) โดยเน้นวัสดุท้องถิ่นและการจัดทำหน่วยสาธิตเคลื่อนที่ไปยังบ้านพักอาศัยจริง เป็นแนวทางที่หลายข้อจำกัดด้านงบประมาณและทัศนคติเชิงลบของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Vanichakarm, U. (2019) และ Pakwan, K. (2021) ที่เห็นพ้องกันว่า การปรับสภาพแวดล้อมต้องสอดคล้องกับบริบททางกายภาพและจิตวิทยาของผู้ใช้ การเปลี่ยนกรอบการสื่อสารจากการจัดที่อยู่อาศัยแบบสถานพยาบาลสู่พื้นที่ที่มีความปลอดภัยและสวยงาม ควบคู่ไปกับการให้บริการสาธารณสุขเข้าหาชุมชนตามข้อเสนอของ Senchai, M., & Suksom, S. (2024) ถือเป็นการลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขในสภาวะที่โครงสร้างพื้นฐานยังไม่สมบูรณ์

3.3 มิติสุขภาพ การบริหารจัดการทรัพยากรสุขภาพและนวัตกรรมดิจิทัลไร้รอยต่อ แนวทางการรวมกลุ่มจัดซื้อครุภัณฑ์ทางการแพทย์ระดับอำเภอและการใช้ระบบเครือข่ายวิชาชีพหมุนเวียน สะท้อนถึงกลยุทธ์การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Songkaew, P., et al. (2024) ในด้านการบูรณาการงบประมาณกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น (กปท.) ขณะที่การนำระบบคลาวด์ (Cloud) และแอปพลิเคชันมาใช้เชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพควบคู่กับการสร้างเส้นทางอาชีพให้แก่ผู้ดูแล (Caregiver) สอดรับกับข้อเสนอแนะของ Prasertsuk, N., & Muandoung, P. (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความมั่นคงในอาชีพของบุคลากรสายสนับสนุนและระบบข้อมูลที่แม่นยำ เป็นปัจจัยชี้ขาดในการลดภาระงานของบุคลากรทางการแพทย์และยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงอย่างเป็นรูปธรรม

3.4 มิติสังคม การก้าวข้ามข้อจำกัดทางระเบียบสู่ความมั่นคงทางจิตวิญญาณ แนวทางการปรับรูปแบบกิจกรรมทางศาสนาให้อยู่ภายใต้บริบทของสุขภาพจิต และการใช้อำนาจคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนฯ เพื่อเยียวยากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ไร้เอกสารสิทธิ์ ถือเป็น ศิลปะการบริหารจัดการที่ก้าวข้ามความแข็งตัวของระเบียบราชการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Pakwan, K. (2021) ที่สนับสนุนให้ท้องถิ่นคิดค้นนโยบายเฉพาะถิ่น นอกจากนี้การจัดกิจกรรมโรงเรียนสู่บ้านและการใช้เวทีประชาคมตรวจสอบข้อมูลร่วมกับภาคีเครือข่าย ยังช่วยลดภาวะโดดเดี่ยวทางสังคมตามข้อสังเกตของ Prasertsuk, N., & Muandoung, P. (2021) ที่ว่าสัมพันธภาพทางสังคมและมิติด้านจิตใจมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 นโยบายเมืองเป็นมิตร เดินทางสะดวก ปลอดภัยทุกย่างก้าว มุ่งเน้นการปรับสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตอิสระและการเข้าสังคม กองทุนปรับปรุงที่อยู่อาศัยตามหลัก (Universal Design) จัดสรรงบประมาณหรือวัสดุท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงบ้านผู้สูงอายุ เช่น ติดราวจับ ปรับทางลาด ห้องน้ำ เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เพื่อลดอุบัติเหตุและส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง

1.2 นโยบายสุขภาพเชิงรุก บูรณาการข้อมูล สู่มีอาชีพ มุ่งเน้นการใช้ข้อมูลเพื่อการดูแลสุขภาพที่แม่นยำและการยกระดับผู้ดูแล พัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพผู้สูงอายุ

เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้เป็นปัจจุบัน (Real-time) เพื่อให้สามารถติดตาม คัดกรอง และช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยงได้ทันทั่วทั้งที่ ยกระดับนักบริหารสู่อาชีพมั่นคง

1.3 นโยบายคลังปัญญา เชื่อมวัย หัวใจไม่แก่ มุ่งเน้นการสร้างคุณค่าทางสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขยายผลโรงเรียนผู้สูงอายุสู่ศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญา ปรับหลักสูตร จากการเน้นทนายทนายไป เป็นการเน้นหลักสูตรอาชีพและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยี เช่น เล่าเรื่องเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ของผู้สูงอายุ กิจกรรมคู่หูต่างวัยจัดกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนมาเรียนรู้จากผู้สูงอายุ เช่น งานฝีมือ และให้เด็กสอนเทคโนโลยีแก่ผู้สูงอายุ เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัยและสร้างความรู้สึกรักมีคุณค่าให้ผู้สูงอายุ

1.4 นโยบายเตรียมพร้อมวาระท้าย สุขสงบทางจิตวิญญาณ มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพใจและการเตรียมความพร้อมทางกฎหมายและจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นเรื่องที่มักถูกละเลย สนับสนุนการจัดทำพินัยกรรมชีวิต ให้ความรู้และบริการทางกฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงเจตนาเลือกวิธีการรักษาพยาบาลในวาระสุดท้าย เพื่อลดความกังวลของลูกหลานและผู้สูงอายุเอง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 การประเมินประสิทธิผลของโมเดลเศรษฐกิจดิจิทัลฐานรากสำหรับผู้สูงอายุ ควรศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ของการส่งเสริมอาชีพผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์รูปแบบระบบที่เลี้ยงทางธุรกิจที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนผ่านผู้สูงอายุสู่การเป็นพลังทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

2.2 การพัฒนานวัตกรรมบริการสาธารณะอัจฉริยะ ควรศึกษาการสร้างต้นแบบแพลตฟอร์มเมืองอัจฉริยะที่บูรณาการฐานข้อมูลสุขภาพเข้ากับระบบขนส่งชุมชนแบบไร้รอยต่อ เช่น ระบบจัดการรถรับ-ส่งตามนัดหมายแพทย์ และระบบแจ้งเตือนภัยฉุกเฉินระบุพิกัด เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและยกระดับความปลอดภัย

2.3 การศึกษากลไกการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบกิจกรรมและการสื่อสารที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ข้ามรุ่น โดยมุ่งเน้นกระบวนการแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นทุนทางปัญญา เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้สูงอายุ ปลุกฝังอัตลักษณ์แก่เยาวชน และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- Department of Older Persons. (2023). *The 3rd National Plan on the Older Persons (2023-2037)*. Ministry of Social Development and Human Security.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2020). *Situation of the Thai elderly 2019*. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- National Statistical Office. (2024). *Key summary report of the 2023 migration survey*. Chai Nat Provincial Statistical Office. <https://chainat.nso.go.th/reports-publications/provincial-statistics-report/spb2567.html>

- Pakwan, K. (2021). *Central government mechanisms in determining social welfare policies for the elderly: A case study of Ubon Ratchaburi Province* [Master's thesis, Sukhothai Thammathirat Open University]. STOUIR. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/7902>
- Prasertsuk, N., & Muanduang, P. (2021). Social welfare management for the elderly in the Social Welfare Development Center for the elderly. *Dharma-Academic Research Journal*, 4(2), 73–85.
<https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/696>
- Senchai, M., & Suksom, S. (2024). Evaluation of social welfare policies for the elderly of local government organizations in Nakhon Pathom Province. *MCU Buddhapanya Review Journal*, 9(4), 255–266.
- Songkaew, P., Chirinung, P., Jantharasorn, W., & Nimpanich, J. (2024). Driving strategies for promoting and developing the elderly of local government organizations in Samut Prakan Province. *Journal of Administration and Management Innovation, College of Management Innovation, Rajamangala University of Technology Rattanakosin*, 12(1), 73–84.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/RCIM/article/view/263076/179699>
- Thammasat University, Institute of Continuing Education and Human Resources. (2020). *Final report: Project to promote income and employment for the elderly according to the Pracharath for Society policy (E6[ij])*. Thammasat University Research and Consultancy Institute. https://www.dop.go.th/knowledge/th1550211728-152_0.pdf
- Wanichakarm, U. (2019). Preparation for an aging society: A case study of Sai Mai District, Bangkok. *APHEIT Journal*, 25(1), 164–179.

การยกระดับการเข้าถึงความยุติธรรมในระดับท้องถิ่น: วิเคราะห์ปัญหา ข้อกฎหมายและแนวทางการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเชิงรุก

Enhancing Local Access to Justice: An Analysis of Legal Impediments and Proactive Frameworks for Establishing Local Government Legal Aid Centers

ศิริวรรณ กมลสุขสถิต¹ จำลองลักษณ์ อินทวัน² ชันยพรรษ ปั่นนาค³

สมนา นิลเนตร⁴ นนทพัทธ์ ตรีนรงค์⁵

Siriwan Kamolsuksatit¹ Jamlonglak Intawan² Thunyapart Punnak³

Sommana Nilnate⁴ Nontapat Trinarong⁵

วันที่ส่งบทความ: 10 มีนาคม 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 28 พฤษภาคม 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2569

Abstract

This academic article analyzes the legal authority and practical obstacles regarding the establishment of legal aid centers by Local Administrative Organizations (LAOs) in Thailand. By utilizing a doctrinal legal research methodology that relies on the interpretation of relevant administrative laws and regulations, this study posits that access to the justice system is a fundamental right of citizens, although socio-

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Assistant Professor Dr., of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

² อาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Lecturer of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Assistant Professor of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhonsawan Rajabhat University

⁴ อาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Lecturer of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhonsawan Rajabhat University

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Assistant Professor of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhonsawan Rajabhat University

economic inequality continues to serve as a significant barrier. Since Local Administrative Organizations are the administrative agencies closest to the public, they play a crucial role in providing public services that offer essential legal assistance. This article aims to examine the legal basis under administrative law, identify obstacles arising from rules and regulations, and propose a model for establishing a “Legal Aid Center” at the local level. The findings revealed that although the primary objective of decentralization is to empower local authorities to provide public services that protect citizens' rights, the practical implementation of legal aid still encounters critical challenges. While the establishment of legal aid centers is vital for decentralizing the justice process, their operation currently experiences three primary obstacles: (1) an ambiguity exists regarding the scope of statutory authority within the organizing laws of Local Administrative Organizations, (2) restrictive budgetary regulations complicate the disbursement of remuneration for legal advisors, and (3) their missions overlap with those of central government agencies. Furthermore, despite possessing functional authority under the Determining Plans and Process of Decentralization to Local Administrative Organization Act, B.E. 2542 (1999), LAOs have yet to fully exercise their mandate in delivering legal aid services in practice, as greater clarity is required in the interpretation of the Ministry of Interior's budgetary rules, along with improvements to operational structures. Consequently, this article proposes comprehensive guidelines for structural and regulatory reforms to ensure that local legal aid centers can genuinely serve the public in compliance with the principles of administrative law. Specifically, the study advocates for a proactive "Legal Aid Center" model achieved through the enactment of local ordinances to validate the centers' legal status. Additionally, it recommends that the Ministry of Interior enhance financial flexibility within its regulations. This shift will effectively transform the role of local authorities from administrative order-issuing bodies into facilitators of grassroots justice, which will ultimately reduce social inequality and sustainably strengthen the mechanisms for protecting citizens' rights and liberties.

Keywords: LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION (LAO)/ LEGAL AID CENTER/ ADMINISTRATIVE LAW/ DECENTRALIZATION

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและอุปสรรคในเชิงปฏิบัติในการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารผ่านการตีความกฎหมายปกครองและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในฐานะหน่วยงานทางปกครองที่ใกล้ชิดประชาชนที่สุดจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดทำ “บริการสาธารณะ” ด้านการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ผลการศึกษาพบว่า แม้การกระจายอำนาจจะมุ่งเน้นให้ท้องถิ่นจัดทำบริการสาธารณะเพื่อคุ้มครองสิทธิประชาชน แต่ในปัจจุบันยังพบปัญหาในการดำเนินการช่วยเหลือทางกฎหมายดังกล่าว ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายจึงมีความสำคัญที่จะกระจายกระบวนการยุติธรรมให้ประชาชนเข้าถึงแต่ยังประสบปัญหาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความคลุมเครือของขอบเขตอำนาจหน้าที่ในกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) ข้อจำกัดด้านระเบียบการงบประมาณที่เคร่งครัดจนทำให้การเบิกจ่ายค่าตอบแทนที่ปรึกษากฎหมายกระทำได้อย่างยาก และ (3) ความทับซ้อนทางภารกิจกับหน่วยงานส่วนกลาง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาฐานอำนาจทางกฎหมายปกครอง ปัญหาอุปสรรคจากระเบียบข้อบังคับ และนำเสนอรูปแบบการจัดตั้ง “ศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย” ในระดับท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า แม้ อปท. จะมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 แต่ต้องเพิ่มความชัดเจนของการตีความระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเบิกจ่ายงบประมาณ ปรับปรุงระเบียบและโครงสร้างการดำเนินงาน เพื่อให้ศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายของ อปท. สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริงและสอดคล้องกับหลักกฎหมายปกครอง บทความนี้จึงเสนอแนวทาง การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเชิงรุก ผ่านการตราข้อบัญญัติท้องถิ่นรองรับสถานะของศูนย์ฯ และการเสนอให้กระทรวงมหาดไทยปรับปรุงระเบียบการเงินให้มีความยืดหยุ่น เพื่อเปลี่ยนบทบาทของท้องถิ่นจากหน่วยงานผู้ออกคำสั่งทางปกครองสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรมในระดับฐานราก ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลไกการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/ศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย/กฎหมายปกครอง/การกระจายอำนาจ

บทนำ

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้ความสำคัญคุ้มครอง เพื่อเป็นหลักประกันความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017) อย่างไรก็ตาม ในระดับท้องถิ่น ประชาชนยังคงเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงที่ปรึกษาทางกฎหมายที่มีคุณภาพ

และไม่มีค่าใช้จ่าย ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในฐานะหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จึงถูกคาดหวังให้เป็นกลไกหลักในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเบื้องต้น

แม้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act, 1999) จะกำหนดภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น แต่การจัดตั้ง “ศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย” ยังคงพบข้อจำกัดทางกฎหมายปกครองที่สำคัญ โดยเฉพาะการตีความขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ อปท. ว่าครอบคลุมถึงการให้ความช่วยเหลือทางคดีความแก่เอกชนหรือไม่ (Varanyoo, 2020) ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่สอดคล้องกันในการปฏิบัติงานและการเบิกจ่ายงบประมาณที่อาจถูกตรวจสอบโดยหน่วยงานกำกับดูแล

บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว โดยเสนอแนวทางการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเชิงรุก (Proactive Legal Aid Center) โดยให้สถาบันการศึกษา หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับบทบาทของ อปท. ให้เป็นพื้นที่แห่งความยุติธรรมที่จับต้องได้สำหรับประชาชนทุกคน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อวิเคราะห์กฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย
- 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายปกครองที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
- 3) เพื่อเสนอแนะรูปแบบและแนวทางการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับอปท. โดยให้สถาบันการศึกษา หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเข้าถึงความยุติธรรมไม่ได้หมายถึงเพียงการมีศาลหรือสถานีตำรวจ แต่หมายถึงสถานะที่ประชาชนมีศักยภาพในการปกป้องสิทธิของตนเอง (Galanter, 2019) ในระดับท้องถิ่น การจัดทำบริการสาธารณะด้านกฎหมายถือเป็นภารกิจที่รัฐต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความเสมอภาคตามหลักรัฐสวัสดิการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างความเข้มแข็งทางกฎหมายแก่ชุมชนที่เน้นการเปลี่ยนบทบาทประชาชนจากผู้รับบริการที่นิ่งเฉย เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการรักษาความยุติธรรม (Garner, 2020) อันเป็นไปตามหลักการสำคัญคือ

1. หลักการจัดทำบริการสาธารณะ (Principles of Public Services)

การที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดทำบริการสาธารณะ เช่น การให้คำปรึกษาทางกฎหมายหรือการจัดหาทนายความอาสา จะต้องยึดถือหลักเกณฑ์ 4 ประการ ดังนี้

1.1 หลักความต่อเนื่อง (Continuity) เมื่อรัฐหรือหน่วยงานทางปกครอง (เช่น อปท.) ตัดสินใจจัดทำบริการสาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จะต้องดำเนินการให้บริการนั้นดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก หรือขาดตอน เพราะหากหยุดให้บริการ ย่อมส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรงการบริการทางกฎหมายต้องมีพร้อมเสมอ เพราะความเดือดร้อนของประชาชนด้านการที่จะต้องได้รับความเป็นธรรมต้องมีอยู่ตลอดเวลา

1.2 หลักความเสมอภาค (Equality) คือการปฏิบัติอย่างเดียวกันในสิ่งที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และการปฏิบัติที่แตกต่างกันในสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกัน" (Treating like cases alike and unlike cases differently)

หลักการนี้ประกอบด้วย 2 มิติ มิติที่ 1 ความเสมอภาคในทางกฎหมาย (Equality before the law) กฎหมายต้องใช้บังคับกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ และมิติที่ 2 ความเสมอภาคในการใช้บริการสาธารณะ (Equality in Public Service) ประชาชนทุกคนที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด มีสิทธิเข้าถึงบริการสาธารณะ (เช่น ศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย ของ อปท.) อย่างเท่าเทียมกัน ตามแนวคิดความเสมอภาคที่เป็นทางการ (Formal Equality) ซึ่งเน้นการปฏิบัติที่เหมือนกันทุกประการโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างส่วนบุคคล และทฤษฎีความเสมอภาคที่แท้จริง (Substantive Equality) อันเป็นแนวคิดที่เน้นย้ำให้เห็นถึงการลดความเหลื่อมล้ำให้กับคนในสังคมที่จะต้องเข้าถึงความช่วยเหลือของรัฐ คือการที่รัฐต้องใช้อำนาจเพื่อ "ชดเชย" หรือ "เกื้อกูล" ผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า เพื่อให้เขาสามารถเข้าถึงสิทธิได้เท่ากับคนอื่น (Affirmative Action) ประชาชนทุกคนต้องเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายได้โดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ยากไร้ (Chueathai, 2022)

1.3 หลักความปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Adaptability/Mutability) อำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครองในการแก้ไข ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดทำบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับความจำเป็นของส่วนรวมและความก้าวหน้าของสังคม และในกรณีของสัญญาทางปกครองที่ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดทำบริการสาธารณะ หน่วยงานย่อมไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้บริการหรือคู่สัญญา (หรือที่เรียกว่าสัญญาทางปกครอง) เสมอไป หากการเปลี่ยนแปลงนั้นทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ ตามทฤษฎีบริการสาธารณะ (Public Service Theory) ที่เชื่อว่าเป้าหมายสูงสุดของรัฐคือประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นกฎเกณฑ์ในการจัดทำบริการสาธารณะจึงไม่อาจหยุดนิ่งได้ แต่ต้องมีความเป็นพลวัต (Dynamic) และอำนาจฝ่ายเดียวของรัฐ (Unilateral Power) ที่จะใช้อำนาจเหนือคู่สัญญาในทางปกครองที่จะแก้ไขรายละเอียดของงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น (Singkaneti, 2019)

1.4 ความเป็นกลาง (Neutrality) เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียงทางการเมือง

2.การปรับใช้กับ "ศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย" และ อปท.

หลักการนี้จะช่วยรองรับการเปลี่ยนบทบาทของอปท. จากหน่วยงานผู้ออกคำสั่ง (Command) มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกเชิงรุก (Proactive Justice) และประชาชนจะเข้าถึงความยุติธรรมได้ไม่เฉพาะทางองค์กรศาลหรือสถานีตำรวจ แต่ประชาชนมีศักยภาพในการปกป้องสิทธิของตนเองและเป็นช่องทางที่เข้าถึงได้โดยง่าย ควรปรับรูปแบบบริการของอปท.สามารถเปลี่ยนจากการรอให้ประชาชนเดินเข้ามาปรึกษา(Reactive) เป็นการออกหน่วยเคลื่อนที่ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (Proactive) เพื่อให้เข้าถึงเทคโนโลยีและช่องทางกฎหมายใหม่ ๆ โดยการแก้ไขข้อบัญญัติ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป (เช่น การใช้ AI หรือ Online Legal Clinic) อปท. มีอำนาจแก้ไขข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับนวัตกรรมเหล่านี้ได้ทันทีโดยอาศัยหลักความปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รัฐต้องปรับปรุงวิธีการให้ความช่วยเหลือให้ทันสมัย เช่น การจัดทำคลินิกกฎหมายออนไลน์ และสุดท้ายหลักความเป็นเจ้าของ (Collectivity) มุ่งตอบสนองประโยชน์ส่วนรวม (Public Interest) มากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคลหรือการแสวงหากำไร

3. การให้อำนาจทางกฎหมายของ อปท.

ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (30) และมาตรา 17 (29) กำหนดให้ อปท. มีอำนาจหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งการให้คำปรึกษาทางกฎหมายสามารถตีความเข้าช่วยการสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจัดตั้ง อปท. แต่ละประเภทในหมวดที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย

การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเบื้องต้นของอปท.และส่งต่อผู้เชี่ยวชาญสร้างความรู้ให้ชุมชน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษา หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นในท้องถิ่นให้ความรู้ทางวิชาการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่วิจัยและพัฒนาและใช้กลยุทธการใช้ภาษากฎหมายให้เป็นประโยชน์แทนที่จะเรียกว่า "ศูนย์ให้บริการทนายความ"แต่ให้เรียกว่า "ศูนย์ส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมชุมชน" จึงเป็นแนวทางการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมในท้องถิ่นและการส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าถึงความยุติธรรม รวมถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้นแก่ประชาชนมิใช่ในลักษณะการดำเนินคดี ดังนั้นการสร้างเครือข่ายโดยทำ MOU จะทำให้มหาวิทยาลัยฯ กับ อปท.มีบทบาทที่ชัดเจน โดยมหาวิทยาลัยให้ความรู้ และอปท. จัดสถานที่และบุคลากร จัดอบรมให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชน ใกล้เคียงข้อพิพาทในลักษณะ "รู้กฎหมาย รู้สิทธิ" สร้างสื่อประชาสัมพันธ์การให้ความรู้กฎหมาย และขยายผลอย่างระมัดระวัง มีการออกคู่มือแนวทางปฏิบัติ จัดอบรมผู้บริหาร อปท. เรื่องการทำงานเชิงรุกภายในกรอบกฎหมาย จัดตั้งกองทุนสนับสนุน การเข้าถึงความยุติธรรมในท้องถิ่น ให้เน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการสร้างกลไกการประเมินผล ที่มุ่งเน้นประโยชน์ของประชาชนและพัฒนาบุคลากร ให้มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายท้องถิ่นต่อไป

4. ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมาย (Legal Limitations and Challenges)

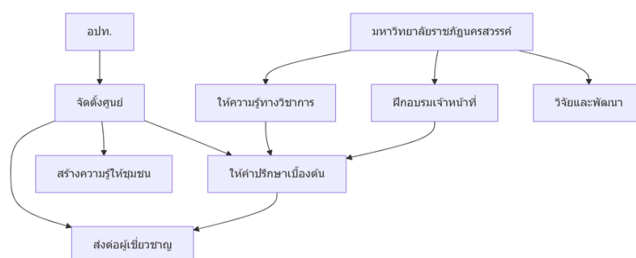
จากการวิเคราะห์ในมุมมองกฎหมายปกครองพบอุปสรรคสำคัญดังนี้คือ ปัญหาการตีความหลักการกระทำของรัฐต้องมีกฎหมายให้อำนาจหรือหลักนิติรัฐ แม้จะมีกฎหมายกระจายอำนาจรองรับแต่การตีความตามกฎหมายของหน่วยงานตรวจสอบมักตีความอย่างเคร่งครัดว่า อบท. ไม่มีหน้าที่โดยตรงในการตั้งศูนย์กฎหมายหรือการเป็นทนายความแก่ต่างให้ประชาชน อีกทั้งข้อจำกัดด้านระเบียบงบประมาณตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน ฯลฯ ไม่ได้ระบุหมวดหมู่การเบิกจ่ายสำหรับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างชัดเจน ทำให้ออท. ไม่สามารถที่จะตั้งงบประมาณ (เช่น ค่าวิทยากร ค่าจัดกิจกรรม ค่านำส่งผู้ป่วย/ผู้เสียหายทางคดี)

ข้อจำกัดด้านบุคลากร "นิติกร" ของ อบท. มีภาระงานหลักในการรักษาระเบียบและระงับข้อพิพาทของหน่วยงานเอง การให้คำปรึกษาคดีส่วนตัวแก่ประชาชนอาจถูกมองว่าปฏิบัติงานนอกเหนือหน้าที่หรืออาจเกิดผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) ในกรณีที่ประชาชนมีข้อพิพาทกับ อบท. เสียเอง

5. รูปแบบและแนวทางการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายใน อบท.

เพื่อให้การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายในอบท. ขอบด้วยกฎหมายปกครองและก่อให้เกิดประสิทธิภาพ แนวทางคือการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศูนย์ฯ ควรเน้นให้บริการในระดับ "ปฐมภูมิ" ได้แก่ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การช่วยร่างหนังสือร้องเรียน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ตาม พ.ร.บ. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และการประสานงานส่งต่อผู้เสียหายไปยังสภานายความ หรือกองทุนยุติธรรมมากกว่าการลงไปเป็นทนายความแก่ต่างในศาล การบูรณาการความร่วมมือ (MOU) โดยอบท. โดยอาจจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับสภานายความจังหวัด สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี (สคช.) โดยเฉพาะคลินิกกฎหมายของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ เพื่อให้บุคลากรผู้เชี่ยวชาญได้เข้ามาดำเนินการ และเพื่อลดภาระทางข้อกฎหมาย ตลอดจนการตราข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติ อบท. เพื่อรองรับการจัดตั้งศูนย์ฯ และการใช้จ่ายงบประมาณให้ชัดเจน โดยอิงอำนาจตามกฎหมายกระจายอำนาจฯ เพื่อเป็นเกราะป้องกันทางกฎหมายในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

ภาพที่ 1

หมายเหตุ ภาพโดย Kamonsuksathit, 2026

6. แนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการแก้ไขกฎหมาย

เพื่อยกระดับการทำงานสู่เชิงรุก (Proactive Approach) อปท. ควรดำเนินการภายใต้แนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือควรใช้รูปแบบบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding (MOU)) กับสถาบันการศึกษาเพื่อนำนิสิตนักศึกษาในคลินิกกฎหมายลงพื้นที่ (Krea-ngam, 2023) หรือร่วมกับสภานายความเพื่อจัดหาทนายความประจำท้องถิ่น (Khameenurak, 2023) ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยออนไลน์ (Online Dispute Resolution) เพื่อลดข้อจำกัดเรื่องระยะทางและเวลา (Vanichbuncha, 2021) และการพัฒนาอาสาสมัครยุติธรรม โดยฝึกอบรมผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ช่วยทนายความ "พาราลิเกิล" (Paralegal) เพื่อทำหน้าที่คัดกรองและให้คำปรึกษาเบื้องต้นก่อนส่งต่อเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายที่ซับซ้อน (Lertkusolkrit, 2022) มีการคัดเลือกและฝึกอบรมผู้นำชุมชนใน อปท. โดยคัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีความสนใจและความพร้อมในการเป็น "พาราลิเกิล" จากนั้นจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับกฎหมายพื้นฐานการคัดกรองปัญหาและการให้คำปรึกษาเบื้องต้นโดยมีการกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของ "พาราลิเกิล" ขอบเขตการทำงานให้ชัดเจน โดยให้มีอำนาจในการคัดกรองปัญหาและให้คำปรึกษาเบื้องต้น แต่ไม่สามารถให้คำแนะนำทางกฎหมายที่ซับซ้อนหรือเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายโดยตรง เพื่อสามารถส่งต่อปัญหาที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการทำงานของตนเองไปยังผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายได้อย่างเหมาะสมก่อนออกติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Limprasert, 2018)

ทั้งนี้การนำการฝึกอบรมผู้นำชุมชนในอปท. ให้เป็น "พาราลิเกิล" เป็นแนวทางหนึ่งที่อาจช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและคำปรึกษาทางกฎหมายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Open Society Justice Initiative, 2016) และการปรับแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ ได้แก่ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 (Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act, 1994, Sec. 67) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม" โดยการต่อยอดเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นการพัฒนาด้านสังคมโดยตรง และพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 45 การส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ"การต่อยอดกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ก็มักต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมาย

7. ด้านการประสานความร่วมมือ

องค์การบริหารส่วนตำบลอาจร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะสาขาวิชาที่มีความรู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการของศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถส่งต่อคดีไปยังกระบวนการ

ยุติธรรมได้อย่างเหมาะสม การให้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (มหาวิทยาลัยท้องถิ่น) โดยเฉพาะสาขาวิชานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งในด้านองค์ความรู้ทางกฎหมาย การให้คำปรึกษา และการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น

8. การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย

องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อให้บริการแก่ประชาชนในเขตพื้นที่ โดยสามารถใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการจ้างที่ปรึกษากฎหมายหรือให้ความช่วยเหลือทางคดีแก่ประชาชน ทั้งนี้ การจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวถือเป็นภารกิจบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017) ในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมโดยต้องมีการจัดสรรงบประมาณและการบริหารจัดการ

องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดตั้งและดำเนินการของศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายได้ โดยให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการที่มีบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง และในเรื่องของการประสานความร่วมมือ องค์การบริหารส่วนตำบลอาจร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานอัยการ สำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อให้การดำเนินการของศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การแก้ไขกฎหมายในลักษณะนี้จะช่วยให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีความมั่นใจและสามารถใช้งบประมาณเพื่อการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับภารกิจบริการสาธารณะ และหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญโดยการสร้างกรอบความร่วมมือที่ถูกต้องในรูปแบบศูนย์ให้คำปรึกษาและส่งเสริมสิทธิชุมชน ตามโครงสร้างภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการที่มีบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทสรุป

การศึกษาชี้ให้เห็นว่า อุปสรรคสำคัญของการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มิได้เกิดจากการขาดแคลนทรัพยากรเพียงประการเดียว แต่มีรากฐานมาจากความไม่ชัดเจนของขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจัดตั้งและระเบียบการเงินการคลัง ส่งผลให้ผู้บริหารท้องถิ่นขาดความเชื่อมั่นในการอนุมัติงบประมาณเพื่อจ้างที่ปรึกษากฎหมายหรือสนับสนุนการดำเนินคดีให้แก่ประชาชน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผ่านบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่กำหนดหน้าที่ของรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำประกอบกับหลักความต่อเนื่องของบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมายปกครอง พบว่า อปท. ย่อมมีอำนาจโดยชอบ

ในการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนดำเนินไปได้อย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียม โดยไม่ถูกจำกัดด้วยวาระทางการเมืองของผู้บริหารท้องถิ่น

นอกจากนี้ จากหลักการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่ต้องเปลี่ยนบทบาทของ อบท. จากหน่วยงานผู้ออกคำสั่งมาเป็น “ผู้อำนวยการความยุติธรรมเชิงรุก” โดยการปรับรูปแบบบริการโดยเปลี่ยนจากการขอให้ประชาชนเดินเข้ามาหาเป็นการออกหน่วยเคลื่อนที่ร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงเทคโนโลยีและช่องทางกฎหมายใหม่ๆ ตลอดจนการแก้ไขข้อบัญญัติ เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนไป (เช่น การใช้ AI หรือ Online Legal Clinic) อบท. มีอำนาจแก้ไขข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับนวัตกรรมเหล่านี้ได้ทันทีโดยอาศัยหลักความปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดังนั้นรัฐต้องปรับปรุงวิธีการให้ความช่วยเหลือให้ทันสมัย

บทความนี้จึงเสนอแนวทางในการตราข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายของศูนย์ฯ ให้มีความยั่งยืน พร้อมทั้งเสนอให้ปรับปรุงระเบียบการเงินให้มีความยืดหยุ่น เพื่อมิให้ข้อจำกัดด้านการเบิกจ่ายงบประมาณกลายเป็นอุปสรรคต่อความต่อเนื่องของบริการสาธารณะ และนอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการ ควรมีการสร้างความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในฐานะมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและเชี่ยวชาญในสาขาวิชากฎหมาย และสาขาที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์ฯ การผลิตบุคลากรที่ปรึกษากฎหมาย และการสนับสนุนกระบวนการอำนวยความสะดวกเชิงรุก ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวจะช่วยเปลี่ยนบทบาทของท้องถิ่นจากหน่วยงานทางปกครองรูปแบบเดิม ไปสู่การเป็นกลไกหลักในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้จริงในระดับฐานรากอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

1. เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่อาจแบ่งได้เป็นระดับนโยบาย (กระทรวงมหาดไทย) ควรมีการออกระเบียบหรือหนังสือสั่งการที่รองรับ การตอบแทนวิทยากรหรือที่ปรึกษากฎหมายหรือเป็นขั้นตอนการทำงานในแผนการปฏิบัติงาน ค่าตอบแทน ในลักษณะการจัดทำบริการสาธารณะร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ อบท. สามารถบริหารงานได้อย่างถูกต้องและโปร่งใส และระดับปฏิบัติการ (อบท.) ควรตรา "ข้อบัญญัติท้องถิ่น" ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิทางกฎหมายของประชาชน เพื่อสร้างฐานอำนาจที่ชัดเจนในการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฯ และกำหนดงบประมาณสนับสนุนที่ต่อเนื่อง

2. การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นนวัตกรรมทางการจัดทำบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง และควรมีการจัดอบรมเพิ่มพูนทักษะด้านการให้คำปรึกษาและการไกล่เกลี่ยให้แก่นิติกรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

และให้มหาวิทยาลัยของรัฐในเข้ามามีบทบาทในการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกับ อปท. ในพื้นที่ เพื่อส่งคณาจารย์และนักศึกษากฎหมายเข้าไปเป็นที่ปรึกษาเบื้องต้น หรือศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชน (Justice Hub) ควรพัฒนาห้องปฏิบัติการกฎหมายของมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ทางออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมายของ อปท. เพื่อให้คำปรึกษาทางไกล (Tele-Legal Consultation) เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Constitution of the Kingdom of Thailand. (2017). Royal Thai Government Gazette, 134(40a).
- Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act, B.E. 2542. (1999). Royal Thai Government Gazette, 116(114a).
- Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act, B.E. 2542. (1999, November 17). Royal Thai Government Gazette, 116(109a), 1-7.
- Galanter, M. (2019). Access to justice in a world of expanding social capability. *Fordham Urban Law Journal*, 46(4), 911–927.
- Garner, H. (2020). Community legal empowerment: A framework for supporting grassroots lawyering. *Georgetown Journal on Poverty Law & Policy*, 27(2), 203–225.
- Hunsathanakit, S. (2023). Access to justice at the community level: Problems and solutions. *Srinakharinwirot University Law Journal*, 14(1), 78-95.
- Kamoluksathit, S. (2020). Administrative law and cases within the jurisdiction of the Administrative Court. *Journal of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University*, 14(1), 34-47.
- Kanjanadun, P. (2020). *The rule of law and the exercise of state power. Kasetsart University Law Journal*, 50(2), 67-89.
- Krea-ngam, W. (2023). Collaboration between educational institutions and local government organizations: Approaches and possibilities. *Thammasat University*, 45-49
- Lertkusolkiet, S. (2022). Development of legal service delivery models in communities. *Naresuan University Journal of Social Sciences*, 18(2), 201-223.
- Limprasert, S. (2018). Reducing inequality in access to justice in Thai society through community justice. *Rangsit Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(2), 45-58.

- Open Society Justice Initiative. (2016). Community-based paralegals. *A practitioner's guide*.
- Rak-yutidham, S. (2022). Decentralization and local justice administration in Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University*, 14(2), 45-60.
- Singkaneti, B. (2019). Fundamental principles of rights, liberties, and human dignity (6th ed.). Winyuchon.
- Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act, B.E. 2537 (1994). Office of the Council of State.
- Vanichbuncha, K. (2021). Management of local government organizations in the digital age. *Chiang Mai University Journal of Political Science*, 15(2), 45-67.
- Varanyoo, V. (2020). *Explanation of administrative law*. Winyuchon.

สิทธิของผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศ : การตีความกฎหมายและ
กระบวนการเยียวยาในบริบทกฎหมายไทย
Rights of the Elderly Victims of Sexual Harassment: Legal
Interpretation and Remedial Mechanisms within the
Thai Legal Context

กมลleen กอสกุล¹และ มะลิ แดงชาติ²
Kammalee Kosakul¹Mali Dangchart²

วันที่ส่งบทความ: 8 เมษายน 2569,วันที่แก้ไขบทความ: 12 มิถุนายน 2569,
วันที่ตอบรับบทความ: 16 มิถุนายน 2569

Abstract

This study examines the rights of elderly victims of sexual harassment, relevant criminal law interpretations, and remedial processes within the Thai legal system. Using legal documentary analysis, it evaluates constitutional provisions, the Penal Code, associated acts, international human rights frameworks, academic literature, and select comparative laws. At the present time, Thailand has transitioned into a complete aged society; National Statistical Office data indicates that the population aged 60 and over surged from 6.8% in 1994 to 20.0% in 2024. This demographic shift raises critical concerns for elderly safety and rights. Notably, sexual harassment against older adults is frequently overlooked, as protective measures typically focus on children and younger women. While the Criminal Code Amendment Act (No. 30), B.E. 2568 (2025) made a significant stride by codifying definitions and direct offenses for sexual harassment, Thai law still fails to explicitly recognize the elderly as a vulnerable group entitled to specialized protection in sexual offenses. To address these gaps, this article proposes amending criminal provisions, establishing specific protective mechanisms for elderly victims, developing holistic remedial systems, and training law enforcement officers to be sensitive to

¹ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อีเมล :Tam3111@gmail.com

Lecturer in Law, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University Email: Tam3111@gmail.com

² นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อีเมล: Malidangchartttjoy@gmail.com

Undergraduate Student, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University Email:

Malidangchartttjoy@gmail.com

the unique age, health, and dependency-related vulnerabilities of older individuals. Implementing these reforms is vital to genuinely safeguarding the rights and dignity of the elderly.

Keyword: OLDER VICTIMS OF SEXUAL HARASSMENT, SEXUAL HARASSMENT, CRIMINAL LAW, REMEDIES, HUMAN DIGNITY

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาสิทธิของผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศ การตีความกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้อง และกระบวนการเยียวยาในบริบทกฎหมายไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสารทางกฎหมาย ประกอบด้วยรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง หลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ งานวิชาการ และกฎหมายเปรียบเทียบบางส่วน ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ ข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า สัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มจากร้อยละ 6.8 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 20.0 ในปี พ.ศ. 2567 ปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากร แต่ยังส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิและความปลอดภัยของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะปัญหาการคุกคามทางเพศซึ่งมักถูกมองข้าม เนื่องจากสังคมมักให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเด็กและสตรีวัยผู้ใหญ่เป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า แม้ประเทศไทยมีพัฒนาการสำคัญจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2568 ซึ่งเพิ่มบทนิยามและฐานความผิดเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศโดยตรง แต่กฎหมายไทยยังมิได้กำหนดสถานะผู้สูงอายุให้เป็นกลุ่มเปราะบางที่ได้รับการคุ้มครองเฉพาะในความผิดทางเพศอย่างชัดเจน บทความจึงเสนอให้ปรับปรุงบทบัญญัติทางอาญา เพิ่มกลไกการคุ้มครองเฉพาะกรณีผู้เสียหายเป็นผู้สูงอายุ พัฒนาระบบเยียวยาแบบองค์รวม และฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความอ่อนไหวต่อข้อจำกัดด้านวัย สุขภาพ และความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงของผู้สูงอายุ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้จริง

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศ การคุกคามทางเพศ กฎหมายอาญา การเยียวยา ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างรวดเร็ว ข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติแสดงให้เห็นว่า ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจากร้อยละ 6.8 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2567 และผู้สูงอายุหญิงมีสัดส่วนมากกว่าผู้สูงอายุชายในภาพรวม (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) ข้อมูลดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการออกแบบมาตรการคุ้มครองสิทธิ เพราะความสูงวัยอาจสัมพันธ์กับข้อจำกัดด้านสุขภาพ ความสามารถในการเคลื่อนไหว ภาวะพึ่งพิงผู้ดูแล ความโดดเดี่ยว และอำนาจต่อรองที่ลดลง การคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาเป็นการเฉพาะ แม้การคุกคามทางเพศจะเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกเพศทุกวัย แต่ในกรณีผู้สูงอายุ ลักษณะความเปราะบางอาจมี

ความซับซ้อนกว่ากรณีทั่วไป เช่น ผู้สูงอายุอาจต้องพึ่งพาบุตรหลาน ผู้ดูแล เจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ บุคลากรทางการแพทย์ หรือบุคคลที่มีอำนาจในการดูแลชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุบางรายอาจมีข้อจำกัดด้านความจำ การสื่อสาร สุขภาพกาย หรือสุขภาพจิต ทำให้การบอกเล่าเหตุการณ์ การเก็บพยานหลักฐาน และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นไปได้ยากกว่าผู้เสียหายกลุ่มอื่น การคุกคามทางเพศในบริบทนี้ครอบคลุมทั้งการกระทำที่มีการสัมผัสทางกายและการกระทำที่ไม่มีการสัมผัสทางกาย เช่น การใช้ถ้อยคำเชิงเพศ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างกาย การแสดงท่าทางล่วงเกิน การส่งข้อความ ภาพ หรือเสียงที่มีลักษณะส่อไปในทางเพศ การติดตามรังควาน และการใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือความไว้วางใจบังคับให้ผู้สูงอายุตกอยู่ในภาวะจำยอม พฤติกรรมเหล่านี้ไม่เพียงกระทบต่อเสรีภาพทางเพศ แต่ยังกระทบต่อศักดิ์ศรี ความมั่นคงทางจิตใจ และความรู้สึกปลอดภัยของผู้สูงอายุด้วย

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือการไม่เปิดเผยเหตุการณ์ ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งอาจไม่กล้าแจ้งความหรือขอความช่วยเหลือเพราะความอับอาย ความกลัวว่าจะไม่ถูกเชื่อ ความกังวลว่าจะถูกตำหนิจากครอบครัว หรือความกลัวว่าจะสูญเสียการดูแลจากบุคคลที่ตนพึ่งพา ปัญหาดังกล่าวทำให้การคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุกลายเป็นความรุนแรงที่ซ่อนอยู่ในครอบครัว ชุมชน หรือสถานดูแลระยะยาว และทำให้ข้อมูลเชิงสถิติที่ปรากฏอาจต่ำกว่าความเป็นจริง ในทางกฎหมายการคุ้มครองผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศต้องตั้งอยู่บนหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติ และสิทธิในการได้รับการเยียวยาจากรัฐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคไว้ในมาตรา 4 และมาตรา 27 และรับรองสิทธิของบุคคลที่ได้รับการได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาในการได้รับการเยียวยาหรือความช่วยเหลือจากรัฐไว้ในมาตรา 25 ขณะเดียวกัน มาตรา 48 รับรองสิทธิของบุคคลอายุเกิน 60 ปีที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพในการได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ หลักการเหล่านี้ทำให้การคุ้มครองผู้สูงอายุจากการคุกคามทางเพศมิใช่เพียงเรื่องสวัสดิการ แต่เป็นประเด็นสิทธิขั้นพื้นฐานและความรับผิดชอบของรัฐ

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ว่า กรอบกฎหมายไทยในปัจจุบันสามารถตีความและปรับใช้เพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศได้เพียงใด ช่องว่างที่ยังคงอยู่คืออะไร และควรพัฒนาระบบการเยียวยาอย่างไรให้เหมาะสมกับข้อจำกัดเฉพาะของผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสิทธิและสถานะทางกฎหมายของผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศในบริบทกฎหมายไทยและหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์การตีความและช่องว่างของกฎหมายอาญาไทยเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศและความผิดทางเพศที่ผู้สูงอายุเป็นผู้เสียหาย
3. เพื่อศึกษาข้อจำกัดของกระบวนการยุติธรรมและระบบการเยียวยาสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นผู้เสียหายจากการคุกคามทางเพศ
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงกฎหมายและพัฒนาระบบเยียวยาที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรี ความปลอดภัย และความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ

วิธีการวิจัย

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารทางกฎหมาย โดยศึกษาบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายเปรียบเทียบบางส่วน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงนิติศาสตร์เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายและระบบเยียวยา

ขอบเขตด้านประชากรของบทความนี้หมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นนิยามของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ส่วนขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งพิจารณาการคุกคามทางเพศและความผิดทางเพศที่กระทบต่อสิทธิของผู้สูงอายุ โดยเน้นประเด็นการตีความกฎหมายอาญา เหตุเพิ่มโทษหรือมาตรการคุ้มครองพิเศษ และการเข้าถึงการเยียวยาในคดีอาญา

ผลการศึกษา

(ก) ที่มาของปัญหาและลักษณะการคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุ

ที่มาของปัญหาอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ความเปราะบางเฉพาะของผู้สูงอายุ และการขาดการมองเห็นปัญหาความรุนแรงทางเพศต่อผู้สูงอายุในสังคมไทย แม้ข้อมูลประชากรจะชี้ว่าผู้สูงอายุเป็นสัดส่วนสำคัญของประชากรทั้งประเทศ แต่การออกแบบมาตรการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมยังมักตั้งอยู่บนภาพผู้เสียหายทั่วไปหรือผู้เสียหายวัยเด็กเป็นหลัก ทำให้ความเสี่ยงเฉพาะของผู้สูงอายุไม่ได้รับการสะท้อนอย่างเพียงพอ ลักษณะการคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุมีได้หลายรูปแบบ แบ่งได้อา่อย่างน้อยเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) การคุกคามทางวาจา เช่น คำพูดล่วงลาม การวิจารณ์ร่างกาย (2) การคุกคามทางกาย เช่น การกอด จูบ หรือสัมผัสโดยไม่ยินยอม (3) การคุกคามทางดิจิทัล เช่น การส่งภาพ ข้อความ หรือเสียงที่มีลักษณะส่อไปในทางเพศ และ (4) การคุกคามที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น การกระทำโดยผู้ดูแล บุคคลในครอบครัว เจ้าหน้าที่สถานดูแล หรือบุคคลที่ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาในชีวิตประจำวัน เมื่อพิจารณาตามเพศ ผู้สูงอายุหญิงอาจมีความเสี่ยงสูงในเชิงโครงสร้าง เนื่องจากมีสัดส่วนมากกว่าผู้สูงอายุชายและอาจเผชิญอคติทางเพศร่วมกับอคติทางอายุ อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองทางกฎหมายต้องครอบคลุมผู้สูงอายุทุกเพศ เพราะการคุกคามทางเพศเป็นการละเมิดเสรีภาพและศักดิ์ศรีของบุคคล มิใช่ปัญหาของเพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น

ในเชิงแนวคิด ความเปราะบางของผู้สูงอายุจึงมิใช่ความอ่อนแอโดยสภาพเท่านั้น แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านร่างกาย สุขภาพ เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิง และทัศนคติของสังคม การคุ้มครองทางกฎหมายจึงต้องมองผู้สูงอายุในฐานะผู้ทรงสิทธิ มิใช่เพียงผู้รับการสงเคราะห์ และต้องออกแบบกลไกที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้สิทธิได้จริงโดยไม่ถูกบั่นทอนศักดิ์ศรีหรือเสรีภาพในการตัดสินใจ อีกประเด็นหนึ่งคือความเข้าใจของสังคมเกี่ยวกับเพศสภาพและวัยสูงอายุ สังคมจำนวนหนึ่งอาจมองว่าผู้สูงอายุไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางเพศแล้ว ส่งผลให้

การร้องเรียนของผู้สูงอายุถูกมองว่าไม่น่าเชื่อถือ หรือถูกลดทอนว่าเป็นความเข้าใจผิด ความเสื่อมของความจำ หรือความอ่อนไหวส่วนบุคคล การตีตราเช่นนี้เป็นอุปสรรคต่อการเปิดเผยข้อมูลและทำให้มาตรการคุ้มครองในทางปฏิบัติไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เมื่อพิจารณาเชิงสถานการณ์ การคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุมีลักษณะที่ต่างจากการคุกคามทางเพศในที่ทำงานหรือในพื้นที่สาธารณะโดยทั่วไป เพราะผู้กระทำมักเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดหรือมีโอกาสดูแลร่างกายและพื้นที่ส่วนตัวของผู้สูงอายุ เช่น ผู้ดูแลในบ้าน บุคลากรในสถานดูแล ผู้เช่าหรือผู้พักอาศัยร่วมกัน และสมาชิกในครอบครัว การคุกคามทางเพศจึงอาจเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ที่ผู้สูงอายุไม่สามารถปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงได้ง่าย การระบุลักษณะของการคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องครอบคลุมทั้งการกระทำในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ เช่น การลวนลามในบ้านพักผู้สูงอายุ การแสดงท่าทางส่อทางเพศในสถานพยาบาล และการใช้ความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือความไว้วางใจเพื่อกดดันให้ผู้สูงอายุจำยอม พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนว่าภัยคุกคามไม่ได้เกิดเฉพาะในบริบทของคนแปลกหน้า แต่เกิดจากบุคคลใกล้ชิดที่เข้าถึงชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุได้อย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาเชิงนโยบายสาธารณะ ปัญหาการคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงมิติความผิดเฉพาะราย แต่ควรถูกมองเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมสูงวัย เพราะผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งต้องดำรงชีวิตภายใต้ความสัมพันธ์แบบพึ่งพิง ทั้งด้านที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาล การเดินทาง และการดูแลกิจวัตรประจำวัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถปฏิเสธหรือร้องเรียนได้โดยง่าย แม้จะรับรู้ว่าการล่วงละเมิดสิทธิในร่างกายและศักดิ์ศรีของตน

(ข) กรอบสิทธิและสถานะทางกฎหมายของผู้สูงอายุ

กรอบสิทธิของผู้สูงอายุในประเทศไทยได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายหลายฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งวางหลักสำคัญเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลไว้ในมาตรา 4 ขณะที่มาตรา 27 รับรองหลักความเสมอภาคและห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม รวมถึงการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งอายุ นอกจากนี้ มาตรา 48 ยังรับรองสิทธิของบุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพในการได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ ส่วนมาตรา 25 รับรองสิทธิของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาในการได้รับความช่วยเหลือหรือการเยียวยาจากรัฐ หลักการตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญ ในการตีความว่า ผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศต้องได้รับการคุ้มครองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ยังเป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดสถานะทางกฎหมายของผู้สูงอายุ โดยมาตรา 3 บัญญัติให้ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย ขณะที่มาตรา 11 วางหลักเกี่ยวกับสิทธิของผู้สูงอายุในการได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนจากรัฐในด้านต่าง ๆ แม้พระราชบัญญัตินี้จะมิได้บัญญัติความผิดทางเพศหรือกลไกการเยียวยาเฉพาะสำหรับการคุกคามทางเพศไว้โดยตรง แต่สถานะของผู้สูงอายุตามกฎหมายฉบับนี้ย่อมสนับสนุนการตีความว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่รัฐต้องคำนึงถึงเป็นพิเศษในการออกแบบมาตรการคุ้มครองและการเยียวยา

ในระดับสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงปลอดภัยของบุคคล (United Nations, 1948) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองรับรองสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงปลอดภัยของบุคคล (United Nations, 1966a) ส่วนกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมรับรองสิทธิด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคม (United Nations, 1966b) นอกจากนี้ หลักการสหประชาชาติว่าด้วยผู้สูงอายุ ค.ศ. 1991 ยังให้ความสำคัญกับหลักความเป็นอิสระ การมีส่วนร่วม การดูแล การบรรลุศักยภาพ และศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ (United Nations, 1991) โดยครอบคลุมถึงสิทธิในการได้รับการดูแลคุ้มครองอย่างเหมาะสม ปราศจากการแสวงหาประโยชน์ การคุกคามทางร่างกายหรือจิตใจ และการปฏิบัติที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การยอมรับในระดับสากลว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเปราะบางจึงเป็นแนวทางสำคัญให้รัฐต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทย ต้องพัฒนามาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางสังคมเพื่อป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาผู้สูงอายุในกรณีที่ถูกละเมิดทางเพศอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันยังไม่มีอนุสัญญาระหว่างประเทศเฉพาะว่าด้วยสิทธิผู้สูงอายุที่มีผลผูกพันในลักษณะเดียวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรืออนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี กระบวนการผลักดันตราสารเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุอยู่ระหว่างการขับเคลื่อนในเวทีระหว่างประเทศ (Human Rights watch, 2020) ประเด็นนี้มีความสำคัญเพราะข้อจำกัดของกรอบสิทธิมนุษยชนทั่วไปอาจทำให้เกิดปัญหาเฉพาะของผู้สูงอายุ เช่น การคุกคามทางเพศในบริบทการดูแลระยะยาว ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิง และการเข้าถึงการเยียวยา ถูกมองข้ามหรือไม่ได้รับการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนเพียงพอ

ในองค์การสหประชาชาติ คณะทำงานทำงานปลายเปิดว่าด้วยความสูงวัย (Open-ended Working Group on Ageing) จัดตั้งขึ้นโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งได้มีการหยิบยกข้อถกเถียงสำคัญว่า ถึงเวลาแล้วหรือไม่ที่จะต้องจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิผู้สูงอายุ (Convention on the Rights of Older Persons) โดยเฉพาะ เพื่อปิดช่องว่างที่กรอบสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันที่ไม่อาจตอบสนองได้อย่างครอบคลุม ประเด็นแรกที่ถูกหยิบยกขึ้นมา คือปัญหาการเลือกปฏิบัติโดยอิงจากอายุ เนื่องจากสนธิสัญญาหลักในปัจจุบันไม่ได้บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติโดยอาศัยเหตุแห่งอายุไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ปัญหาที่ผู้สูงอายุเผชิญมักถูกจัดลำดับความสำคัญไว้ต่ำกว่ากลุ่มเปราะบางอื่น การมีอนุสัญญาเฉพาะจึงจะช่วยยกระดับความชัดเจนทางกฎหมายและสร้างมาตรฐานในการป้องกันการคุกคามทางเพศและความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ อีกประเด็นหนึ่ง คือการอุดช่องว่างสิทธิ คณะทำงานผู้สูงอายุของสหประชาชาติได้ระบุว่า กรอบสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในปัจจุบันไม่สามารถให้ความคุ้มครองได้อย่างเพียงพอในหลายประเด็น เช่น สิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเองและการให้ความยินยอมโดยชอบในบริบทของการดูแลระยะยาว ซึ่งเป็นบริบทที่ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกคุกคามทางเพศและถูกควบคุมโดยผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า อนุสัญญาใหม่จึงจะเข้ามาช่วยกำหนดภาระหน้าที่ของรัฐในการรับประกันสิทธิเหล่านี้ให้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ สภาสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้แต่งตั้ง Dr. Claudia Mahler ให้ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญอิสระด้านสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุ (Independent Expert on the enjoyment of

all human rights by older persons) เพื่อติดตามและรายงานประเด็นการละเมิดสิทธิของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ Dr. Claudia Mahler ได้ชี้ให้เห็นว่าการคุกคามและความรุนแรงทางเพศต่อผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่มักถูกมองข้ามและไม่ค่อยมีการรายงาน ทำให้เกิดช่องว่างในการคุ้มครองที่รัฐต้องเร่งแก้ไข (Human Rights Council, 2020) กรอบสิทธิระหว่างประเทศยังช่วยอธิบายว่าเหตุใดการกำหนดมาตรการเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุจึงไม่ขัดกับหลักความเสมอภาค แต่เป็นการทำให้ความเสมอภาคเกิดผลจริง เพราะการปฏิบัติต่อบุคคลที่มีข้อจำกัดแตกต่างกันด้วยมาตรการแบบเดียวกันเสมอไปอาจทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงสิทธิได้เท่ากับบุคคลทั่วไป การคุ้มครองเฉพาะจึงเป็นความเสมอภาคเชิงสาระ มิใช่สิทธิพิเศษที่ไร้เหตุผล

เมื่อเชื่อมโยงกับหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ การคุ้มครองผู้สูงอายุควรประกอบด้วยสิทธิในความปลอดภัยของร่างกาย สิทธิในสุขภาพ สิทธิในการไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และสิทธิในการได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ รายงานของผู้เชี่ยวชาญอิสระด้านสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุของสหประชาชาติยังเน้นว่าความรุนแรง การละเมิด และการละเลยต่อผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่รัฐต้องตอบสนองด้วยมาตรการเฉพาะและมาตรการป้องกันเชิงระบบ (Human Rights Council, 2020) หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความหมายสำคัญในกรณีการคุกคามทางเพศ เพราะการกระทำดังกล่าวมิใช่เพียงการรบกวนหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญ แต่เป็นการลดทอนความเป็นเจ้าของร่างกายและเสรีภาพทางเพศของผู้เสียหาย ผู้สูงอายุจึงต้องได้รับการรับฟังและคุ้มครองในฐานะผู้ทรงสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ไม่ใช่มองว่าเป็นผู้ที่อาจเสียหายทางเพศได้เพราะอายุ

พัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทยสะท้อนให้เห็นว่าการคุ้มครองผู้สูงอายุค่อย ๆ เปลี่ยนจากแนวคิดการสงเคราะห์ไปสู่แนวคิดสิทธิรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 วางหลักให้รัฐช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้พิการให้ดำรงชีวิตได้ตามสมควร ต่อมารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 รับรองสิทธิของบุคคลอายุเกิน 60 ปีที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ยืนยันหลักดังกล่าวควบคู่กับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสมอภาค ผู้สูงอายุมีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม และไม่ควรถูกละเลย มองข้าม หรือเลือกปฏิบัติเพียงเพราะเหตุแห่งวัย

ในมิติสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ การคุ้มครองผู้สูงอายุจากการคุกคามทางเพศสัมพันธ์โดยตรงกับสิทธิในความปลอดภัยของร่างกาย สิทธิในสุขภาพ สิทธิในการไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และสิทธิในการได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดมาตรการเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุจึงมิใช่การให้สิทธิพิเศษโดยปราศจากเหตุผล หากแต่เป็นการทำให้หลักความเสมอภาคเกิดผลจริงในทางปฏิบัติ เพราะการใช้มาตรการเดียวกันกับบุคคลทุกกลุ่มอาจไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองผู้สูงอายุ ซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านร่างกาย สุขภาพ การสื่อสาร หรืออยู่ในภาวะพึ่งพิงผู้ดูแล

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรา 25 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รับรองไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือความช่วยเหลือจากรัฐ ดังนั้น รัฐจึงมีพันธกรณีทางกฎหมายในการจัดให้มีมาตรการคุ้มครอง ช่วยเหลือ และเยียวยาผู้สูงอายุที่ตกเป็นผู้เสียหายจากอาชญากรรมทางเพศอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

(ค) การตีความกฎหมายอาญาไทยในกรณีคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุ

ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในปี พ.ศ. 2568 การคุกคามทางเพศที่ไม่ถึงขั้นอนาจารหรือข่มขืนมักถูกพิจารณาภายใต้มาตรา 397 ซึ่งเดิมจัดอยู่ในกลุ่มความผิดหลัโทษเกี่ยวกับการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือทำให้เดือดร้อนรำคาญ กำหนดโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท และหากกระทำในที่สาธารณะหรือต่อหน้าคนจำนวนมาก มีโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หากการกระทำมีลักษณะส่อไปในทางล่วงละเมิดทางเพศก็อาจได้รับโทษสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การใช้มาตรา 397 มีข้อจำกัดสำคัญ คือไม่สะท้อนลักษณะเฉพาะของการคุกคามทางเพศอย่างชัดเจน และมีได้คำนึงถึงสถานะเปราะบางของผู้เสียหายที่เป็นผู้สูงอายุ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2568 ได้เปลี่ยนแปลงกรอบกฎหมายอย่างสำคัญ โดยเพิ่มบทนิยามคำว่า “คุกคามทางเพศ” ในมาตรา 1(19) และเพิ่มความผิดฐานคุกคามทางเพศตามมาตรา 284/1 ถึงมาตรา 284/4 ขณะเดียวกันแก้ไขมาตรา 397 ให้กลับเป็นฐานความผิดเกี่ยวกับการรังแก ข่มเหง หรือทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญในความหมายทั่วไป (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2568)

มาตรา 284/1 กำหนดความผิดฐานคุกคามทางเพศต่อผู้อื่น หากการกระทำนั้นไม่เป็นความผิดฐานอนาจาร และกำหนดโทษแตกต่างกันตามความร้ายแรง เช่น การกระทำซ้ำหรือทำต่อเนื่องจนกระทบการดำเนินชีวิต การกระทำในที่สาธารณะ ต่อหน้าธารกำนัล หรือผ่านระบบคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนเข้าถึงได้ และกรณีกระทำต่อเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี มาตรา 284/2 เพิ่มโทษเมื่อผู้กระทำอาศัยอำนาจเหนือผู้ถูกระทำ เช่น ความสัมพันธ์บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น มาตรา 284/3 ให้อำนาจศาลออกคำสั่งห้ามเพื่อป้องกันการคุกคามต่อเนื่อง มาตรา 284/4 ให้อำนาจศาลสั่งระงับการแพร่หลายและนำข้อมูลลามกออกจากกระบบคอมพิวเตอร์ในกรณีที่เขาหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

แม้กฎหมายใหม่จะเป็นพัฒนาการสำคัญ แต่ยังมีช่องว่างสำคัญในประเด็นผู้สูงอายุ กล่าวคือ บทบัญญัติใหม่ไม่ได้กำหนดให้การกระทำต่อผู้สูงอายุเป็นเหตุเพิ่มโทษหรือเหตุคุ้มครองพิเศษโดยตรง เว้นแต่กรณีที่เกี่ยวข้องเท็จจริงอาจเข้าองค์ประกอบความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามมาตรา 284/2 หรือเป็นความผิดฐานอนาจารตามมาตรา 278 ประกอบมาตรา 285 หรือมาตรา 281 ในกรณีที่ผู้เสียหายอยู่ในภาวะไม่สามารถขัดขืนได้ ความคุ้มครองจึงขึ้นอยู่กับ การพิสูจน์ข้อเท็จจริงเฉพาะกรณีมากกว่าการรับรองสถานะผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเปราะบางโดยตัวบท

ในกรณีการแตงต้องร่างกาย ลูบคลำ กอด จูบ หรือสัมผัสที่มีลักษณะในทางเพศ โดยผู้เสียหายไม่ยินยอม การกระทำอาจถูกยกระดับเป็นความผิดฐานกระทำอนาจารตามมาตรา 278 ซึ่งมีอัตราโทษสูงกว่าความผิดฐานคุกคามทางเพศ อย่างไรก็ตาม การพิสูจน์ภาวะไม่ยินยอม ภาวะไม่สามารถขัดขืน หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจอาจเป็นภาระอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาสุขภาพ การสื่อสาร หรืออยู่ในความดูแลของผู้กระทำ ความผิดฐานกระทำอนาจารตามมาตรา 278 คำว่ากระทำอนาจาร หมายถึงการกระทำใด ๆ อันมีลักษณะในทางเพศต่อร่างกายของผู้อื่น โดยที่ผู้เสียหายไม่ยินยอม เช่น การแตงต้องร่างกาย ลูบคลำ การโอบกอด หรือการจูบ ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4024/2534 ว่าการโอบกอด จูบแก้ม เป็นพฤติกรรมที่ส่อไปในทางขู่สาวหรือทางเพศอย่างโจ่งแจ้ง ถือเป็นการกระทำอนาจาร โดยทั่วไปความผิดฐานกระทำอนาจาร ตามมาตรา 278 เป็นความผิดอันยอมความได้ กล่าวคือคดีจะสิ้นสุดลงได้หากผู้เสียหาย

และผู้กระทำความผิดประนีประนอมยอมความกัน อย่างไรก็ตาม หากการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นต่อผู้ซึ่งไม่สามารถดูแลตนเองได้ เนื่องจากความเจ็บปวด ทูพพลภาพ หรือจิตบกพร่อง จะถือเป็นเหตุฉกรรจ์ตามมาตรา 281 ทำให้ความผิดนั้นกลายเป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ และรัฐต้องดำเนินคดีจนถึงที่สุดพร้อมระวางโทษหนักขึ้น ซึ่งในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้สูงอายุยอมเข้าข่ายเหตุฉกรรจ์ดังกล่าวด้วย

ข้อเสนอเชิงนโยบายจึงไม่ควรตั้งอยู่บนความรู้สึกว่าผู้สูงอายุ “น่าสงสาร” แต่ควรตั้งอยู่บนเหตุผลทางกฎหมาย 3 ประการ ได้แก่ (1) ความเสี่ยงเชิงโครงสร้างจากภาวะพึ่งพิงและข้อจำกัดทางสุขภาพ (2) ผลกระทบต่อศักดิ์ศรี ความมั่นคงทางจิตใจ และความปลอดภัยของผู้สูงอายุ และ (3) ความยากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการพิสูจน์ข้อเท็จจริง เหตุผลดังกล่าวทำให้การกำหนดมาตรการคุ้มครองเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุมีฐานทางนโยบายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคเชิงสาระ

กฎหมายต่างประเทศบางประเทศใช้สถานะอายุของผู้เสียหายเป็นเกณฑ์เพิ่มการคุ้มครองทางอาญา เช่น Massachusetts General Laws Chapter 265, Section 15A กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธอันตรายเมื่อผู้เสียหายมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ตัวอย่างดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าประเทศไทยต้องนำรูปแบบเดียวกันมาใช้ทั้งหมด แต่แสดงให้เห็นว่าอายุของผู้เสียหายสามารถเป็นเหตุผลทางนโยบายในการเพิ่มมาตรการคุ้มครองเมื่อความเปราะบางของเหยื่อมีนัยสำคัญต่อความร้ายแรงของการกระทำ การวิเคราะห์กฎหมายอาญาจึงควรใช้แนวทาง “ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง” ควบคู่กับหลักความเคร่งครัดของกฎหมายอาญา กล่าวคือ ไม่ขยายองค์ประกอบความผิดเกินตัวบท แต่ตีความองค์ประกอบที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของผู้สูงอายุ เช่น ภาวะไม่สามารถขัดขืน ภาวะพึ่งพิง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และผลกระทบทางจิตใจที่ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ

สำหรับความผิดฐานกระทำอนาจารตามมาตรา 278 ประเด็นสำคัญคือการแยกเส้นระหว่างการคุกคามทางเพศกับการกระทำอนาจาร หากมีการสัมผัสร่างกาย ลูบคลำ กอด จูบ หรือกระทำต่อร่างกายผู้สูงอายุในลักษณะทางเพศโดยปราศจากความยินยอม การใช้เพียงฐานคุกคามทางเพศอาจต่ำกว่าความร้ายแรงของพฤติกรรม จึงควรพิจารณาความผิดฐานกระทำอนาจารและเหตุประกอบอื่น ๆ อย่างรอบคอบ ทั้งนี้ การไม่ยินยอมของผู้สูงอายุอาจแสดงออกได้หลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องเป็นการขัดขืนทางกายอย่างชัดเจน เพราะข้อจำกัดด้านสุขภาพหรือความกลัวอาจทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถแสดงการปฏิเสธได้โดยเปิดเผย อย่างไรก็ตาม การตีความดังกล่าวยังมีข้อจำกัด เพราะต้องพิสูจน์ลักษณะอำนาจเหนือและผลของอำนาจนั้นต่อการตัดสินใจของผู้เสียหายในทางปฏิบัติ ผู้สูงอายุที่อยู่กับผู้ดูแลหรือญาติอาจไม่สามารถจัดหาพยานหลักฐานได้ง่าย การกำหนดบทบัญญัติที่ระบุผู้สูงอายุหรือผู้ที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงไว้โดยตรงจึงช่วยลดภาระการพิสูจน์ และทำให้พนักงานสอบสวน อัยการ และศาลเห็นความสำคัญของปัจจัยด้านวัยตั้งแต่ต้นคดี การตีความมาตรา 284/2 มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเป็นพิเศษ เพราะถ้อยคำเรื่องการอาศัยอำนาจเหนือผู้ถูกกระทำอาจครอบคลุมความสัมพันธ์ที่ผู้กระทำมีอิทธิพลเหนือผู้สูงอายุในทางพฤตินัย เช่น ผู้ดูแลที่ควบคุมการกินยา การเดินทาง การเข้าถึงโทรศัพท์ หรือการติดต่อกับครอบครัว แม้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะไม่ใช่อำนาจสัมพันธ์ผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างโดยตรง แต่หากข้อเท็จจริงแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุอยู่ใน

ภาวะจำยอมเนื่องจากต้องพึ่งพาผู้กระทำ ก็ควรตีความให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ในการคุ้มครองบุคคลที่เสียเปรียบในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

(ง) กระบวนการเยียวยาในบริบทกฎหมายไทย

การเยียวยาผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศต้องแยกพิจารณาอย่างน้อย 3 มิติ ได้แก่ การเยียวยาทางกฎหมาย การเยียวยาทางการเงิน และการเยียวยาทางจิตใจและสังคม มิติทางกฎหมายประกอบด้วย การแจ้งความร้องทุกข์ การสอบสวน การคุ้มครองพยาน การดำเนินคดี และการขอให้ศาลมีคำสั่งเพื่อป้องกันการคุกคามต่อเนื่อง มิติทางการเงินเกี่ยวข้องกับการได้รับค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ และค่าเสียหายอื่นที่กฎหมายกำหนด ส่วนมิติทางจิตใจและสังคมเกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษา การฟื้นฟูความรู้สึกปลอดภัย การลดการตีตรา และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นกลไกสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเปิดช่องให้ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาบางประเภทขอรับค่าตอบแทน เช่น ค่าใช้จ่ายจำเป็นในการรักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายหรือจิตใจ ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ และค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร กลไกนี้มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดด้านการรับรู้สิทธิ การจัดเตรียมเอกสาร การเดินทาง การใช้ระบบออนไลน์ และระยะเวลาในการดำเนินการ

สำหรับผู้สูงอายุ การเยียวยาที่มีประสิทธิภาพต้องไม่จำกัดอยู่กับการจ่ายเงินชดเชย เพราะผลกระทบจากการคุกคามทางเพศอาจอยู่ในรูปความหวาดกลัว ความอับอาย ภาวะซึมเศร้า ความรู้สึกสูญเสียคุณค่า และความไม่ไว้วางใจต่อบุคคลรอบข้าง (Chulalongkorn University, 2017) การเยียวยาจึงควรเชื่อมโยงบริการทางกฎหมายกับบริการสุขภาพจิต นักสังคมสงเคราะห์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และครอบครัวที่ปลอดภัยต่อผู้เสียหาย อีกประเด็นหนึ่งคือการคุ้มครองหลังการแจ้งเหตุ หากผู้กระทำยังอยู่ในบ้านเดียวกันหรือมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ การแจ้งความอาจทำให้ผู้สูงอายุเสี่ยงต่อการถูกข่มขู่หรือถูกละเลยมากขึ้น จึงควรมีกลไกจัดที่พักปลอดภัย การเปลี่ยนผู้ดูแลชั่วคราว หรือคำสั่งคุ้มครองที่มีผลจริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกรณีที่ศาลอาจใช้มาตรา 284/3 เพื่อห้ามการคุกคามต่อเนื่อง และการเยียวยาทางการเงินตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ควรดำเนินควบคู่กับการเยียวยาด้านสุขภาพจิต ผู้สูงอายุบางรายอาจมีผลกระทบต่อการนอน ความหวาดกลัว การแยกตัวจากสังคม หรือภาวะซึมเศร้า (Department of Mental Health, 2015) การส่งต่อบริการจึงควรทำแบบเชิงรุก มิใช่รอให้ผู้สูงอายุร้องขอเอง เพราะผู้สูงอายุอาจไม่เข้าใจว่าความทุกข์ทางจิตใจเป็นความเสียหายที่ควรได้รับการดูแล

กระบวนการทางกฎหมายเริ่มตั้งแต่การร้องทุกข์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 123 กล่าวได้ว่าผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ ซึ่งเป็นการแจ้งความประสงค์ให้ดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดการสืบสวนสอบสวนและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และสิทธิในการดำเนินคดีของผู้เสียหายได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการนิยามและการใช้สิทธิ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่ง

อาจไม่ทราบสิทธิ ไม่สามารถเดินทางไปสถานี่ตำรวจได้ หรือไม่กล้าให้ข้อมูลหากผู้กระทำเป็นผู้ดูแลการจัดช่องทางรับแจ้งเหตุที่เข้าถึงง่าย เช่น การประสานผ่านโรงพยาบาล อาสาสมัครสาธารณสุของค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสายด่วน จึงเป็นส่วนสำคัญของการทำให้สิทธิในทางกฎหมายเกิดผลจริง การสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานควรคำนึงถึงสภาพของผู้สูงอายุเป็นพิเศษ การสอบถามซ้ำหลายครั้งอาจสร้างบาดแผลทางใจซ้ำ และทำให้ผู้เสียหายลังเลที่จะให้ความร่วมมือการจัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือบุคลากรที่ผ่านการอบรมด้านผู้สูงอายุเข้าร่วมในกระบวนการตั้งแต่ระยะต้น จะช่วยลดแรงกดดัน เพิ่มคุณภาพของการให้การ และทำให้การดำเนินคดีเคารพศักดิ์ศรีของผู้เสียหายมากขึ้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 172 กล่าวว่า ศาลสามารถสั่งให้ผู้เสียหายหรือพยานเบิกความผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากับจำเลยโดยตรง ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดด้านจิตใจ และอำนวยความสะดวกด้านสุขภาพได้ หรือ ตามมาตรา 172 ตรีเปิดช่องให้ศาลใช้มาตรการใช้การซักถามพยานโดยมีนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาอยู่ร่วมด้วย หรือใช้ฉากกั้นผู้เสียหายและพยานมีสภาพร่างกายหรือจิตใจที่ยากได้รับผลกระทบ โดยนักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่สนับสนุนทางจิตใจ และช่วยให้การเป็นไปอย่างราบรื่น ในด้านการเยียวยาสิทธิในตัวบทกฎหมายจะมีความหมายต่อผู้สูงอายุก็ต่อเมื่อรัฐจัดระบบที่เข้าถึงได้จริง กระบวนการร้องทุกข์ การขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย การตรวจร่างกาย และการประเมินผลกระทบทางจิตใจ ควรถูกออกแบบให้ลดภาระของผู้สูงอายุ ไม่ใช่เพิ่มภาระให้ผู้สูงอายุต้องดำเนินเรื่องในกระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเองในหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดด้านการเดินทางหรือไม่มีญาติที่ไว้วางใจได้

(จ) ปัญหาและช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย

ช่องว่างประการแรกคือการขาดบทบัญญัติเฉพาะที่รับรองสถานะผู้สูงอายุในฐานะกลุ่มเปราะบางในความผิดทางเพศ แม้กฎหมายอาญานับแก้ไขจะกำหนดฐานความผิดคุกคามทางเพศโดยตรง แต่ไม่ได้กำหนดให้การกระทำต่อผู้สูงอายุเป็นเหตุเพิ่มโทษหรือเหตุที่ศาลต้องพิจารณาเป็นพิเศษ

ช่องว่างประการที่สองคือปัญหาการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ผู้สูงอายุบางรายอาจให้การไม่ต่อเนื่องหรือมีข้อจำกัดในการสื่อสาร พยานหลักฐานอาจเกิดขึ้นในพื้นที่ปิด เช่น บ้าน ห้องพักสถานดูแล หรือสถานพยาบาล และผู้กระทำอาจเป็นบุคคลที่ผู้เสียหายต้องพึ่งพา ทำให้ผู้เสียหายลังเลในการร้องทุกข์หรือถอนคำร้องเพราะกลัวสูญเสียการดูแล

ช่องว่างประการที่สามคือทัศนคติทางสังคมและการตีตรา สังคมบางส่วนอาจมองว่าผู้สูงอายุไม่ควรตกเป็นเป้าของการคุกคามทางเพศ หรืออาจลดทอนความน่าเชื่อถือของคำกล่าวอ้างเพราะอายุ สุขภาพ หรือความจำ ทัศนคติดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุไม่กล้าเรียกร้องสิทธิและทำให้เจ้าหน้าที่อาจประเมินความร้ายแรงของปัญหาลดกว่าความเป็นจริง

ช่องว่างประการที่สี่คือระบบเยียวยายังไม่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ ขั้นตอนราชการที่ซับซ้อน การขาดผู้ประสานงานเฉพาะ การขาดการส่งต่อบริการสุขภาพจิต และการขาดความรู้ของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้สูงอายุ ล้วนทำให้สิทธิในการเยียวยาซึ่งปรากฏในตัวบทไม่สามารถเกิดผลจริงได้อย่างเต็มที่

อภิปรายผล

ประการแรก ควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาเพื่อให้สถานะผู้สูงอายุเป็นเหตุที่ศาลต้องพิจารณาเพิ่มน้ำหนักในการลงโทษหรือกำหนดมาตรการคุมครอง ในกรณีความผิดฐานคุกคามทางเพศและความผิดทางเพศที่เกี่ยวข้อง โดยอาจกำหนดอายุ 60 ปีขึ้นไปให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับภาวะพึ่งพิง ความสัมพันธ์ผู้ดูแล หรือการอยู่ในสถานดูแล เพื่อให้กฎหมายมีความยืดหยุ่นและไม่กว้างเกินไป

ประการที่สอง ควรพัฒนาหลักเกณฑ์การตีความและแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ให้คำนึงถึงความเปราะบางของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เช่น การประเมินความสามารถในการสื่อสาร การจัดสถานที่สอบปากคำที่ปลอดภัย การใช้ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ หรือนักสังคมสงเคราะห์ร่วมในกระบวนการ และการหลีกเลี่ยงคำถามที่ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกถูกกล่าวโทษ

ประการที่สาม ควรพัฒนาระบบเยียวยาแบบองค์รวม โดยจัดให้มีผู้ประสานงานคดีสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นผู้เสียหาย เชื่อมโยงหน่วยงานยุติธรรม โรงพยาบาล หน่วยงานสวัสดิการ นักจิตวิทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเยียวยาควรรวมถึงการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสภาพจิตใจ การคุ้มครองความปลอดภัย การช่วยเหลือด้านเอกสารและการยื่นคำขอค่าตอบแทน และการติดตามผลหลังคดีสิ้นสุด

ประการที่สี่ ควรส่งเสริมการเก็บข้อมูลและการวิจัยเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ เพื่อแก้ปัญหาการขาดข้อมูลและการประเมินสถานการณ์ต่ำกว่าความเป็นจริง ข้อมูลควรจำแนกตามอายุ เพศ สถานที่เกิดเหตุ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำกับผู้เสียหาย ลักษณะการกระทำ และผลการดำเนินคดี เพื่อใช้ในการออกแบบนโยบายที่ตรงกับสภาพปัญหา

ประการที่ห้า ควรสร้างความตระหนักรู้ในสังคมว่า การคุกคามทางเพศต่อผู้สูงอายุเป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรี มีใช้เรื่อน่าอายของผู้เสียหาย การสื่อสารสาธารณะควรลดการตีตรา ส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนรับฟังผู้สูงอายุ และสร้างช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัย เป็นความลับ และเข้าถึงง่าย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศอยู่ในจุดตัดระหว่างความรุนแรงทางเพศ ความเปราะบางจากวัย และข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม แม้กฎหมายไทยจะมีพัฒนาการสำคัญจากการเพิ่มบทนิยามและฐานความผิดคุกคามทางเพศตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2568 แต่กฎหมายยังไม่ได้กำหนดมาตรการคุมครองเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุอย่างชัดเจน ข้อเสนอหลักของบทความคือ ประเทศไทยควรพัฒนากฎหมายและกระบวนการเยียวยาให้สำหรับผู้สูงอายุเป็นผู้เสียหายที่มีข้อจำกัดเฉพาะ โดยไม่ลดทอนความเป็นบุคคลและสิทธิในการตัดสินใจของผู้สูงอายุ การคุ้มครองควรตั้งอยู่บนหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคเชิงสาระ และการเข้าถึงความยุติธรรมที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่ถูกคุกคามทางเพศ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพหรือการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสะท้อนอุปสรรคในการแจ้งความ การเข้าถึงบริการเยียวยา และความต้องการเฉพาะของผู้เสียหายสูงอายุได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษากฎหมายเปรียบเทียบเกี่ยวกับการกำหนดเหตุเพิ่มโทษหรือมาตรการคุ้มครองพิเศษสำหรับผู้สูงอายุในความผิดทางเพศ เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนิติบัญญัติให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- Amendment to the Penal Code (No. 30) B.E. 2568 (2025). Royal Thai Government Gazette, Vol. 142, Part 90 Kor, December 29, 2025.
- Chulalongkorn University. (2017). Care for sexual assault victims: Physical, psychological and legal remedies. Chulalongkorn University Journal. <https://digital.car.chula.ac.th/clmjournal/vol61/iss5/7/>
- Code of Criminal Procedure B.E. 2477 (1934).
- Compensation for Injured Persons and Expenses for Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (2001).
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017).
- Department of Mental Health, Ministry of Public Health. (2015). Guidelines for psychosocial care of older persons. https://www.dop.go.th/download/knowledge/1614750485-411_0.pdf
- Duangswat, Y. (2022). Development of guidelines for protecting the rights of elderly suspects in pre-trial criminal proceedings [Master's thesis, Thaksin University].
- Elderly Persons Act B.E. 2546 (2003).
- Human Rights Council. (2020). Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons (A/HRC/45/14). <https://docs.un.org/en/A/HRC/45/14>
- Human Rights Watch. (2025, April 3). UN: Treaty on older people's rights moves ahead. <https://www.hrw.org/news/2025/04/03/un-treaty-older-peoples-rights-moves-ahead>
- Massachusetts Legislature. (n.d.). General Laws Chapter 265, Section 15A: Assault and battery with dangerous weapon; victim sixty or older. <https://malegislature.gov/Laws/GeneralLaws/PartIV/TitleI/Chapter265/Section15A>

National Statistical Office of Thailand. (2024). Survey of older persons in Thailand 2024.https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/20241209145003_27188.pdf

United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights.
<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

United Nations. (1966a). International Covenant on Civil and Political Rights.
<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

United Nations. (1966b). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.<https://www.ohchr.org/en/instrumentsmechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

United Nations. (1991). United Nations Principles for Older Persons.
<https://www.ohchr.org/en/instrumentsmechanisms/instruments/united-nations-principles-older-persons>

United Nations. (2024). Open-ended Working Group on Ageing.
<https://social.un.org/ageing-working-group/>

การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์
ข้าวเกรียบใบโก่งกาง ชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา

Creative Development of Local Food Products: Mangrove Leaf
Crackers of Ban Bang Chan Community, Phang Nga Province

แดงเถา แซ่เจี๋ย¹ อรสา ศรีประดิษฐ์² และเดชา สีดูกา³

Tangthao Saejea¹ Orasa Sripradit² Decha Seeduka³

วันที่ส่งบทความ: 29 มีนาคม 2569, วันที่แก้ไขบทความ: 11 มิถุนายน 2569,

วันที่ตอบรับบทความ: 11 มิถุนายน 2569

Abstract

This research aims to propose guidelines for developing the mangrove leaf cracker product of the Ban Bang Chan community in Phang Nga Province. The target group for data collection consisted of 85 community members and students. This study employs both quantitative and qualitative research methods. The instrument used for the quantitative research was a 5-point Likert scale questionnaire focusing on key factors in developing the "Ban Bang Chan Mangrove Leaf Cracker" product. Meanwhile, the qualitative research instrument was a self-reflection form based on community learning resource components. The research findings regarding key factors in product development revealed five main aspects: (1) Quality and Identity: emphasizing the creation of a local identity by using mangrove leaves as the primary ingredient; (2) Packaging and Branding: focusing on aesthetic product designs that reflect the story of Ban Bang Chan; (3) Pricing and Marketing: promoting communication through online channels; (4) Distribution Channels: initiating product placement at booths or various trade exhibitions; and (5) Innovation and Value Creation: focusing on the development

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Lecturer, Bachelor of Arts Program in Chinese for Communication, Phuket Rajabhat University

² เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

General Administration Officer, Office of Arts and Culture, Phuket Rajabhat University

³ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Lecturer, Bachelor of Business Administration in Human Resource Management, Phuket Rajabhat University
Corresponding author; E-mail address: tangthao.k@pkru.ac.th

of new recipes or flavors. The cultural capital of the community lies in its Thai-Muslim coastal way of life, which is closely connected to marine resources and local knowledge. This cultural foundation has contributed to the development of mangrove leaf crackers as a distinctive local product.

Keywords: MANGROVE LEAF CRACKER, COMMUNITY PRODUCT, LOCAL IDENTITY

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบใบโกงกางของชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา โดยกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล คือ สมาชิกในชุมชนบ้านบางจันและนักศึกษา จำนวน 85 คน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือแบบสอบถามปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบใบโกงกาง บ้านบางจัน” โดยการใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบทบทวนตนเองตามองค์ประกอบแหล่งเรียนรู้ชุมชน ผลการวิจัย ด้านปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า (1) ด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ เน้นการสร้างอัตลักษณ์จากท้องถิ่นโดยใช้ใบโกงกางเป็นส่วนประกอบหลัก (2) ด้านบรรจุภัณฑ์ และการสร้างแบรนด์ เน้นความสวยงามของผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบสะท้อนเรื่องราวของบ้านบางจัน (3) ด้านราคาและการตลาดส่งเสริมการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ (4) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย เริ่มต้นที่การนำผลิตภัณฑ์ไปออกบูธหรือการจัดงานแสดงสินค้าต่าง ๆ และ (5) ด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นการพัฒนาสูตรหรือรสชาติใหม่ ๆ ทิศทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน คือ ทุนวัฒนธรรมวิถีชุมชนไทย-มุสลิมชายฝั่งที่ผูกพันกับทรัพยากรทางทะเลและองค์ความรู้ชุมชน ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบใบโกงกาง

คำสำคัญ: ข้าวเกรียบใบโกงกาง ผลิตภัณฑ์ของชุมชน อัตลักษณ์ท้องถิ่น

บทนำ

ชุมชนบ้านบางจันเป็นชุมชนที่มีประชากรเป็นชาวไทยที่นับศาสนาอิสลามตั้งอยู่ติดทะเลในพื้นที่ตำบลหล่อยูง อำเภอดงทับทิม จังหวัดพังงา ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และมีวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนที่โดดเด่นชัดเจน ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมอาหารท้องถิ่นที่เน้นการใช้ทรัพยากรจากชุมชนชายฝั่ง จึงเป็นที่มาของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบใบโกงกาง” ซึ่งเป็นการบูรณาองค์ความรู้สมัยใหม่เข้าร่วมกับพืชท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งปัจจุบันการนำพืชมาแปรรูปเป็นอาหารเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการนำพืชในท้องถิ่นมาแปรรูปและยกระดับให้กับผลิตภัณฑ์

Office of the National Economic and Social Development Council (2009) ได้จัดรายงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เสนอการศึกษาการขับเคลื่อนการพัฒนา คือ การสร้างความตระหนัก

และสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการที่สร้างความได้เปรียบจากความหลากหลายและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นไทย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมภายในประเทศ การบูรณาการการดำเนินงานของหน่วยงาน การศึกษาวิจัยและพัฒนาเชิงลึกในสาขาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมโดยการใช้องค์ความรู้ในการขับเคลื่อนการพัฒนา 5 สาขา คือ มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาและความหลากหลายทางชีวภาพ เอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรม งานช่างฝีมือและหัตถกรรม อุตสาหกรรมสื่อ บันเทิง และซอฟต์แวร์ การออกแบบและพัฒนาสินค้าเชิงสร้างสรรค์

การวิจัยในครั้งนี้ได้อยู่ภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ "ข้าวเกรียบใบโกกง" ของชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญ 5 ด้าน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่
 - (1) ด้านคุณภาพและเอกลักษณ์
 - (2) ด้านบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์
 - (3) ด้านราคาและการตลาด
 - (4) ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายและ
 - (5) ด้านนวัตกรรมและ การสร้างมูลค่าเพิ่ม

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา มีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ดีขึ้น

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยในครั้งนี้ได้อยู่ภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การเลือกกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีเฉพาะเจาะจง

1.1 ประชากร คือ ประชากรในชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา และนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกในชุมชนบ้านบางจัน และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน 85 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ "ข้าวเกรียบใบโกกง บ้านบางจัน" กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ (2) ด้านบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ (3) ด้านราคาและการตลาด (4) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และ (5) ด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยออกแบบเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) จำนวน 20 ข้อ โดยคำตอบเป็นแบบเลือกตอบ

ตามระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ ซึ่งผ่านตรวจสอบคุณภาพจาก ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.85

2.2 แบบบทบทวนตนเองตามองค์ประกอบแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด

3. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.1 คณะผู้วิจัยได้ร่วมระดมความคิดค้นหาอัตลักษณ์อาหารและแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยใช้แบบบทบทวนตนเองตามองค์ประกอบแหล่งเรียนรู้ชุมชน

3.2 คณะผู้วิจัยได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการทำข้าวเกรียบใบโงก่างให้กับชุมชนบ้านบางจัน

3.3 คณะผู้วิจัยได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการนวัตกรรมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนข้าวเกรียบใบโงก่าง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักศึกษาโดยใช้กระบวนการวิศวกรรมสังคม

3.4 กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบใบโงก่างบางจัน”

3.5 คณะผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณสรุปผลและปรับแก้ไขผลิตภัณฑ์ ข้าวเกรียบใบโงก่างให้สมบูรณ์มากขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลเชิงปริมาณจากคะแนนของแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยของกลุ่ม (M) และค่าความ เบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

4.2 นำข้อมูลเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์โดยใช้การสรุปประเด็นสำคัญตามสภาพความจริง และจัดกลุ่มตามประเด็นที่สอดคล้องกัน

4.3 คณะผู้วิจัยดำเนินการสรุปผลของโครงการวิจัย และนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

กระบวนการสำรวจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบางจัน

กระบวนการสำรวจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบางจัน โดยการใช้แบบบทบทวนตนเองตามองค์ประกอบ แหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยการระดมความคิดร่วมกันของชุมชนกับ ทีมวิชาการ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ผลได้สะท้อน ให้เห็นถึงการเปลี่ยน ผ่านจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแบบดั้งเดิมสู่การเป็น "พื้นที่แห่งการเรียนรู้ เชิงสร้างสรรค์" ที่มุ่งเน้นการสร้างสุขภาวะองค์กรรวม โดยใช้ต้นทุนทางสังคม และทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานรากสำคัญ โดยมีศาลาประมงพื้นบ้านของชุมชนที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ การบริโภคอาหาร ที่ปลอดภัยจากทรัพยากรในพื้นที่และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมใกล้ป่าชายเลนอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างสถานะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการยึดถือระบบคุณธรรม เป็นเข็มทิศในการดำเนินงาน อันประกอบด้วย ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และ ความกตัญญูต่อระบบนิเวศนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของสมาชิกผ่านการ ลดปัจจัยเสี่ยงด้านอบายมุข และการเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กรจนเกิด เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงมิติด้านจิตใจ ร่างกายและจิตวิญญาณ เข้ากับวิถีเศรษฐกิจชุมชน อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ ทิศทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนาแบบการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีการศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน (Arayajaru & Tonthongkam, 2024)

จากกรณีศึกษาทุนทางวัฒนธรรมประเภทของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษา แบรินด์ โฮเลน เป็นความสำเร็จในการสร้างแบรนด์จากทุนทางวัฒนธรรมที่นำวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นทุนทาง วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาแปรเปลี่ยนเป็นคาแรกเตอร์ และคอลเลกชันสินค้าของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ โดดเด่น โดยปรับเปลี่ยนจากวัฒนธรรมระดับสูงให้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมประจำวัน ที่เข้าถึงง่ายและตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ของกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักท่องเที่ยวจีนที่มีกำลังซื้อสูง และนักท่องเที่ยวตะวันตก การดึงคุณค่าทางทุนทางวัฒนธรรมมาผสานกับการออกแบบนี้ ไม่เพียงแต่ ช่วยสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ที่น่าประทับใจให้กับผู้บริโภคจนได้รับความพึงพอใจและส่งผลให้แบรนด์สามารถขยายช่องทางการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่ซื้อไปใช้ประโยชน์ และกลุ่มลูกค้าธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tharaporn, 2019)

กระบวนการถ่ายทอดและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านบางจัน

กระบวนการสำรวจและจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบางจันมีจุดเริ่มต้นสำคัญจากการใช้ "ทุนทางปัญญา" ที่มีความแข็งแกร่งเป็นฐานราก โดยมีคุณสะอาด บุญแดง ปราชญ์ชาวบ้าน และประธานกลุ่มวิสาหกิจฯ พร้อมด้วยคณะทำงาน หลักอย่างคุณอังคณี มิ่งพิจารณ์ และคุณปราณี เต็มจิตร เป็นกลไกขับเคลื่อนในการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงเทคนิค จาก "สูตรข้าวเกรียบหอยพง" ดั้งเดิมสู่สมาชิกกว่า 20 ราย กระบวนการนี้ไม่ใช่เพียงการฝึก อบรมทักษะการผลิต แต่เป็นการสร้างพื้นที่ เรียนรู้ร่วมกันที่เน้นการนำทักษะดั้งเดิม เช่น เทคนิคการเลือกวัตถุดิบและศิลปะการนวดแป้ง มาประยุกต์เข้ากับวัตถุดิบใหม่อย่าง "ใบโกงกาง" เพื่อสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่ยังคงกลิ่นอายของรากเหง้าทางวัฒนธรรมการรวมกลุ่มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของคนในชุมชนที่น่าประสบความสำเร็จ ส่วนบุคคลมาบูรณาการเข้ากับเป้าหมายส่วนรวมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก และสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมให้กับชุมชนบ้านบางจันอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (Sanitwong, 2022)

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบใบโกงกางชุมชนบ้านบางจัน

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบใบโกงกางของชุมชนบ้านบางจันเริ่มต้นจากวงจรการเรียนรู้ผ่านการทดลองและข้อผิดพลาด โดยในระยะแรกพบข้อปัญหาด้านการซื้อวัตถุดิบของวัตถุดิบหลัก เนื่องจากสัดส่วนเครื่องเทศดั้งเดิมบดบัง กลิ่นรสเฉพาะตัวของใบโกงกาง นำไปสู่การทดลองเพื่อปรับสมดุลและซื้อวัตถุดิบหลักออกมา โดยการเพิ่มปริมาณใบโกงกางสดขึ้นหนึ่งเท่าตัวควบคู่กับการลดปริมาณพริกไทย และกระเทียมลง เพื่อเปิดพื้นที่ให้รสสัมผัสธรรมชาติที่มีลักษณะ "เค็มนิด มันหน้อย" ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพืชป่าชายเลนมีความโดดเด่นยิ่งขึ้น ผลลัพธ์จากการปรับปรุง สูตรไม่เพียงแต่สร้างความแตกต่างทางด้านรสชาติที่หาไม่ได้จากผลิตภัณฑ์อื่น แต่ยังสะท้อน ถึงความสามารถในการ "รู้และสร้างใหม่"

ของกลุ่มวิสาหกิจฯ ที่มุ่งเน้นการสร้างมูลค่า เพิ่มให้กับทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยทางการศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ในการใช้การลองผิดลองถูก เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ (Srathong et al., 2022).

ด้านกระบวนการผลิตและมาตรฐานคุณภาพ ผลิตภัณฑ์นี้จัดเป็นนวัตกรรมอาหารที่บูรณาการวัตถุดิบเชิงหน้าที่ จากธรรมชาติอย่างเป็นระบบ อาทิ การใช้เนื้อฟักทองหนึ่งเพื่อปรับปรุงสีสันและเนื้อสัมผัส และการใช้น้ำใบเตยหอมเพื่อปรับปรุงคุณลักษณะทางประสาทสัมผัสด้านกลิ่น โดยกระบวนการผลิตยังคงยึดถือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เน้นความประณีตและปัจจัยด้านเวลา ซึ่งใช้ระยะเวลารวมกว่า 3 วัน ตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การนึ่งแป้งนาน 3 ชั่วโมง เพื่อให้เกิดโครงสร้างที่สมบูรณ์ การบ่มในอุณหภูมิต่ำนาน 2 วันเพื่อให้เนื้อแป้งจับตัวไปจนถึงการแปรรูปเป็นแผ่นบางและตากแดดธรรมชาติ เพื่อดึงความชื้นออกอย่างทั่วถึงเป็นการส่งต่อคุณค่าแห่งความอดทน และจิตวิญญาณของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ ที่สร้างสรรค์จากฐานทรัพยากรป่าชายเลน การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ "ข้าวเกรียบใบโงะกางบ้านบางจัน"

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 85 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง จำนวน 67 คน (คิดเป็นร้อยละ 78.82) เพศชาย จำนวน 15 คน (ร้อยละ 17.65) และไม่ต้องการระบุเพศ จำนวน 3 คน (ร้อยละ 3.53) เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุ 18-25 ปี มากที่สุดจำนวน 48 คน รองลงมาคือช่วงอายุ 46-60 ปี จำนวน 16 คน อายุ 36-45 ปี จำนวน 10 คน อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน และช่วงอายุต่ำกว่า 18 ปี กับ 26-35 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุดที่ช่วงละ 2 คน ตามลำดับ

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ "ข้าวเกรียบใบโงะกางบ้านบางจัน" ด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Product Identity & Quality) พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับมากที่สุด โดยมีรายละเอียดเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้

ตารางที่ 1

ปัจจัยด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD	แปลผล
1. การรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นโดยใช้ "ใบโงะกาง" เป็นส่วน ประกอบหลัก	4.69	0.64	มากที่สุด
2. ความสม่ำเสมอของรสชาติ (ความกลมกล่อม ความเค็มความมัน)	4.41	0.76	มาก
3. เนื้อสัมผัสของข้าวเกรียบ (ความกรอบ, ไม่แข็งกระด้าง, ไม่หักง่าย)	4.42	0.75	มาก
4. กระบวนการผลิตที่สะอาด ปลอดภัย และไร้สารกันเสีย	4.28	0.93	มาก

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นโดยใช้ใบโงะกางเป็นส่วนประกอบหลัก

ในระดับมากที่สุด ($M = 4.69$, $SD = 0.64$) รองลงมาคือ เนื้อสัมผัสของข้าวเกรียบ (ความกรอบ, ไม่แข็งกระด้าง, ไม่หักง่าย) ในระดับมาก ($M = 4.42$, $SD = 0.75$) และ ความสม่ำเสมอของรสชาติ (ความกลมกล่อม ความเค็มความมัน) ในระดับมาก ($M = 4.41$, $SD = 0.76$) ส่วนกระบวนการผลิตที่สะอาด ปลอดภัย และไร้สารกันเสีย อยู่ในระดับมาก ($M = 4.28$, $SD = 0.93$) ในด้านนี้ค่า SD สูง แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามยังมีความคิดเห็นที่กระจายไม่ไปในทางเดียวกัน

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ (Packaging & Branding) จากการศึกษาปัจจัยด้าน บรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ของผลิตภัณฑ์ "ข้าวเกรียบ ไบโงก่างบ้านบางจัน" พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญ โดยรวมในระดับ "มาก" ถึง "มากที่สุด" โดยมีรายละเอียดผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้

ตารางที่ 2

ปัจจัยด้านบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์

หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD	แปลผล
1.บรรจุภัณฑ์ที่สามารถป้องกันความชื้นและรักษาความกรอบ ได้นาน	4.21	0.91	มาก
2. ความสวยงามและการออกแบบที่สะท้อนเรื่องราวของ "บ้านบางจัน"	4.66	0.70	มากที่สุด
3. ความหลากหลายของขนาดบรรจุภัณฑ์ (S/M/L)	4.14	0.90	มาก
4. ความชัดเจนของข้อมูลบนฉลากผลิตภัณฑ์	4.38	0.99	มาก

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่าด้านบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญ กับความสวยงามและการออกแบบที่สะท้อนเรื่องราวของ "บ้านบางจัน" ในระดับมากที่สุด ($M = 4.66$, $SD = 0.67$) รองลงมา คือ ความชัดเจนของข้อมูล บนฉลากผลิตภัณฑ์ ($M = 4.38$, $SD = 0.99$) บรรจุภัณฑ์ที่สามารถป้องกัน ความชื้นและรักษา ความกรอบได้นาน ($M = 4.21$, $SD = 0.91$) และ ความหลากหลายของขนาดบรรจุภัณฑ์ (S/M/L) ($M = 4.14$, $SD = 0.90$) ในระดับมาก แต่เนื่องจากค่าทั้ง 3 ด้านนี้มีค่าสูง เกิน 0.90 แสดงว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านราคาและการตลาด จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านราคาและการตลาด "ข้าวเกรียบไบโงก่างบ้านบางจัน" พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ และการเล่าเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตคนบางจันและป้าชายเลนในระดับ "มากที่สุด" โดยมี รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 3

ปัจจัยด้านราคาและการตลาด

หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD	แปลผล
1.ราคาจำหน่ายเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณและคุณภาพ	4.38	0.80	มาก

2. การจัดโปรโมชั่น (เช่น ชื้อ 3 ห่อ ราคาพิเศษ)	4.62	0.65	มากที่สุด
3. การสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ (Facebook, TikTok)	4.80	0.51	มากที่สุด
4. การเล่าเรื่อง (Storytelling) เกี่ยวกับวิถีชีวิตคนบ้านบางจันและป้าชายเลน	4.80	0.53	มากที่สุด

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาพบว่าด้านราคาและการตลาด ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ (Facebook, TikTok) ($M = 4.80$, $SD = 0.51$) และการเล่าเรื่อง (Storytelling) เกี่ยวกับวิถีชีวิตคนบ้านบางจันและป้าชายเลน ($M = 4.80$, $SD = 0.53$) ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การจัดโปรโมชั่น (เช่น ชื้อ 3 ห่อราคาพิเศษ) ($M = 4.62$, $SD = 0.65$) ในระดับมากที่สุด และราคาจำหน่ายเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณ และคุณภาพ ($M = 4.38$, $SD = 0.80$) ในระดับมาก ซึ่งในด้านราคาค่า SD มีค่าสูง แสดงว่าความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามยังกระจายไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่ายของ "ข้าวเกรียบใบโงก่างบ้านบางจัน" พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับทุกประเด็นในระดับ "มากที่สุด" โดยมีรายละเอียด ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4

ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD	แปลผล
1. มีความสะดวกในการหาซื้อผลิตภัณฑ์ในแหล่งท่องเที่ยวหรือร้านของฝากในจังหวัด	4.71	0.69	มากที่สุด
2. การวางขายในร้านสะดวกซื้อ หรือ ซูเปอร์ มาร์เก็ตชั้นนำ	4.74	0.66	มากที่สุด
3. ความรวดเร็วและสภาพของสินค้าจากการสั่งซื้อผ่านระบบขนส่งออนไลน์	4.67	0.71	มากที่สุด
4. การออกบูธนิทรรศการหรืองานสินค้า OTOP	4.76	0.55	มากที่สุด

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในระดับมากที่สุดในทุกด้าน โดยมีด้านการออกบูธ นิทรรศการ หรืองานสินค้า OTOP สูงสุด ($M = 4.76$, $SD = 0.55$) รองลงมาคือ การวางขายในร้านสะดวกซื้อหรือซูเปอร์มาร์เก็ตชั้นนำมีความสะดวกในการหาซื้อผลิตภัณฑ์ในแหล่งท่องเที่ยว หรือร้านของฝากในจังหวัด และความรวดเร็วและสภาพของสินค้าจากการสั่งซื้อผ่านระบบขนส่งออนไลน์ ตามลำดับ ($M = 4.74, 4.71, 4.67$, $SD = 0.66, 0.69, 0.71$) ค่า SD มีค่าต่ำในทุกด้านแสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นในทิศทางเดียวกัน ในทุก ๆ ด้าน ของปัจจัยนี้

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ "ข้าวเกรียบใบโงก่างบ้านบางจัน" ผ่านมิติด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ให้ความสำคัญในระดับ "มาก" ในทุกหัวข้อ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 5

ปัจจัยด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม

หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD	แปลผล
1. การพัฒนาสูตรหรือรสชาติใหม่ๆ (เช่น รสตั้มยำ, รสสมุนไพโร)	4.35	0.86	มาก
2. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการผลิต	4.32	0.89	มาก
3. การพัฒนาไปโรงทางไปสู่ผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่นที่หลากหลาย	4.28	0.89	มาก
4. การสร้างประสบการณ์ร่วมกับชุมชน (เช่น กิจกรรม Workshop)	4.33	0.88	มาก

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาปัจจัยด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในระดับมากในทุกด้าน โดยการพัฒนาสูตรหรือรสชาติ ใหม่ ๆ (เช่น รสตั้มยำ, รสสมุนไพโร) มีค่าสูงสุด ($M = 4.35$, $SD = 0.86$) รองลงมา คือ การสร้างประสบการณ์ร่วมกับชุมชน (เช่น กิจกรรม Workshop) การนำเทคโนโลยี มาใช้ในการกระบวนการผลิต และการพัฒนาไปโรงทางไปสู่ผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่นที่หลากหลาย ตามลำดับ ($M = 4.33, 4.32, 4.28$, $SD = 0.88, 0.89, 0.89$) แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่ายังไม่สำคัญเท่ากับด้านอื่น ๆ อีก 4 ด้านที่ผ่านมา

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. จากการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบางจันสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบไปโรงทาง” ของชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงามุ่งเน้นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่อุดมไปด้วยสีเขียวของโรงทางและกลิ่นไอทะเลกับวิถีชีวิตของพี่น้องชาวไทยมุสลิม ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป และสามารถสื่อสารเรื่องราวของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน

2. การพัฒนาคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ชุมชนมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านกระบวนการทดลองและปรับปรุงสูตรอย่างต่อเนื่อง จนได้รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ คือ “เค็มนิดมันหน่อย” ซึ่งช่วยสะท้อนคุณลักษณะเฉพาะของไปโรงทางได้อย่างเหมาะสม

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่พื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบไปโรงทาง” ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านเศรษฐกิจ แต่ยังส่งเสริมให้ชุมชนบ้านบางจันพัฒนาเป็นพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชน เยาวชน และนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้กระบวนการผลิตและคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น ก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญา การสร้างอาชีพ และการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. การศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบไปโรงทางบ้านบางจัน” สามารถค้นหาปัจจัยที่สำคัญของแต่ละด้านเพื่อให้การดำเนินงานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้ดังนี้

1. ด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จะมุ่งเน้นการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นโดยใช้ใบโงกงเป็นจุดขาย
2. ด้านบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ จะมุ่งเน้นความสวยงามและการออกแบบที่สะท้อนเรื่องราว “บ้านบางจัน”
3. ด้านราคาและการตลาด จะมุ่งเน้นการสื่อสารผ่านช่องทาง Facebook และ TikTok
4. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ผู้บริโภคคาดหวังการขายตัวสุรร้านสะดวกซื้อและการออกบูธงาน OTOP
5. ด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม มีแนวโน้มการพัฒนาสูตรใหม่

อภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์ข้าวเกรียบ ใบโงกงชุมชนบ้านบางจัน จังหวัดพังงา คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบใบโงกงบ้านบางจันประกอบด้วย 2 กระบวนการหลัก คือ การสำรวจทุนทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนนำมาต่อยอดกับภูมิปัญญาชุมชน การทดลองจนได้ผลิตภัณฑ์ที่ชูอัตลักษณ์ของใบโงกงซึ่งเป็นทุน ทางทรัพยากรของชุมชน และการศึกษาปัจจัยสำคัญที่ผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนซึ่งสามารถวิเคราะห์ความสำเร็จในครั้งนี้ได้ดังนี้

1. การใช้ทุนทางวัฒนธรรมวิถีชุมชนไทยมุสลิมชายฝั่งที่ผูกพันกับทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง โดยเฉพาะต้นโงกงที่มีอยู่หลังบ้านของทุกคนในชุมชนซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบางจัน ประกอบกับภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ การทำข้าวเกรียบหอยพงที่ชุมชนมีอยู่ นำมาบูรณาเข้าด้วยกันเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ที่โดดเด่นของผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้ ซึ่งการพัฒนาครั้งนี้ได้สอดคล้องกับการศึกษาการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชน เมืองเก่าสบทบ-หาดไคร้ อำเภอยะรัง จังหวัดสงขลา (Sanitwong, 2022)

2. กระบวนการพัฒนาจากการทดลองจนนำมาซึ่งการบันทึกสูตรสำเร็จในการทำผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบใบโงกง เนื่องจากใบโงกงจะมีรสชาติที่มันนิ่ม เค็มหน้อย เพราะเป็นพืชที่อยู่ริมชายฝั่งทะเล เมื่อนำมาทดลองทำในครั้ง ๆ จากสูตรเดิม ในการทำข้าวเกรียบหอยพงที่ชาวบ้านมีอยู่ ยังไม่สามารถดังให้รสชาติของใบโงกงออกมาได้ จึงต้องใช้การลองผิดลองถูกในปรับสูตรจนได้สัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างใบโงกง และส่วนผสมอื่น และบันทึกสูตรเพื่อการนำไปใช้ในการผลิต จะสร้างความสม่ำเสมอของรสชาติ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยทางการศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรมที่ส่งผลความฉลาดทางอารมณ์ที่ใช้วิธีการลองผิดลองถูกซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่เรียกว่านวัตกรรมที่นำไปสร้างเทคโนโลยีเพื่อนำไปสู่ ความฉลาดทางอารมณ์ (Srathong et al., 2022)

3. การศึกษาปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- 3.1 ด้านคุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ด้านนี้จะต้องใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาเชื่อมโยงเพื่อนำอัตลักษณ์ของพืชในท้องถิ่นมาสร้างจุดเด่น ให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อนำมาสร้างแบรนด์ให้กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ การแข่งการตลาด

บ้านสมใจตำบลไผ่ อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ เป็นหนึ่งแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันทางตลาด (Jaisuetrong, 2020)

3.2 ด้านการสร้างบรรจุภัณฑ์และแบรนด์ ด้านนี้จะต้องนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาออกแบบ เพื่อสะท้อนเรื่องราวลงบนบรรจุภัณฑ์ ทำให้เกิดการจดจำของผลิตภัณฑ์ ต่อผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์บนสินค้าจากประมงพื้นบ้านสู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์และปกป้องอ่าวปัตตานีให้มีความอุดมอย่างยั่งยืนด้วยการออกแบบแบรนด์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้าง คุณค่าให้กับแบรนด์ (Bueha et al., 2025).

3.3 ด้านราคาและการตลาดด้านนี้จะต้องพัฒนาการส่งเสริมการขายผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ที่ชุมชนสามารถทำได้และไม่มีรายจ่ายในการลงทุน คือ การสร้างการรับรู้ของผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อ Facebook หรือ Tiktok ซึ่งชุมชนสามารถทำได้ ทำให้ผู้บริโภคสามารถรับรู้ถึงผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น รวมทั้ง ในการสร้างสื่อจะต้องสร้างเรื่องราวการเล่าเรื่อง (Storytelling) เกี่ยวกับวิถีชีวิต เคนบางจันและ ปาชายเลนเพื่ออัตลักษณ์ของโบโกงกาง ที่เป็นพืชของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค กระบวนการตัดสินใจ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้บริการร้านทำเล็บในเมืองโครัสต์เชิร์ช ประเทศนิวซีแลนด์ที่ผู้บริโภคมีกระบวนการเลือกใช้บริการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้ ความต้องการจากโอกาสพิเศษ การค้นหาข้อมูลผ่าน Google และคำแนะนำจากคนใกล้ชิด การประเมินช่องทางจากการรีวิว ความสะดวกในการเดินทาง และความพร้อมของร้าน (Siriruang, 2024)

3.4 ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านนี้จะช่วยชี้แนะการจัดจำหน่ายให้กับชุมชนโดยการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในการออกงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ซึ่งชุมชนมีการเข้าร่วมงานต่าง ๆ เป็นประจำอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้ก็ควรจัดจำหน่ายในหลากหลาย ช่องทางควบคู่กันไปเช่น การนำไปฝากในร้านขายของฝากของจังหวัด หรือการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์

3.5 ด้านนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม สำหรับการพัฒนาทางด้านนวัตกรรม ชุมชนอาจจะยังทำแบบยกระดับได้ก้าวกระโดดไม่ได้ เนื่องจากต้องใช้ต้นทุนสูงในสร้าง เครื่องมือ แต่สิ่งชุมชนสามารถพัฒนาได้ คือ การพัฒนาสูตรหรือรสชาติใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการขยายธุรกิจบนแนวคิดการสร้างมูลค่าการเพิ่ม ที่มีหัวใจสำคัญ ในการดำเนินการ 2 วิธีการ คือ การพัฒนาต่อยอดหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ในรูปผลิตภัณฑ์หน้าตา คุณประโยชน์โดยการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี การสร้างสรรค์สินค้าและการขยายตลาดหรือกลุ่มลูกค้า (Department of Business Development, 2025)

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ควรมีการขยายผลการศึกษาวิจัยและพัฒนา อย่างต่อเนื่องในการ นำส่วนต่าง ๆ ของต้นโงกงมาใช้ประโยชน์สูงสุด เพื่อสร้างความหลากหลายให้กับ สายผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากข้าวเกรียบ

เอกสารอ้างอิง

- Arayajaru, S., & Tonthongkam, K. (2024). Analysis of community cultural capital towards the development of community product development model. *Journal of MCU Philosophy Review*, 7(2), 262-277.
- Bueha, A. , Kueji, R, Boonthave, H., Niseng, Z., Makea, I., & Worlee, A. (2025). Branding and Packaging Design for Thai Fish Puff Products from Local Fisheries: Promoting Commercial Competitiveness Through Conservation and Sustainable Management of Pattani Bay Resources. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(1), 141 – 164.
- Department of Business Development. (2025). *Value Creation Handbook*. Retrieved December 24, 2024, from <https://www.dbd.go.th/data-storage/attachment/69f910c0fd910f526cf4730448.pdf>.
- Jaisuetrong, N. (2020). The community product development towards market competition Ban Somchai, Jaidee sub-district, Khukhan district, Sisaket province. *Journal of Management Science Review*, 22(2), 121-130.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2009). *The Creative Economy*. (2nd ed.). B.C. Press (Boon Chin) CO., LTD.
- Sanitwong, K. (2022). Quality of life upgrading via cultural capital: A case study of Sob Som-Hat Krai old town, Chiang Khong district, Chiang Rai province. *Journal of Social Research*, 45(2), 96-116.
- Siriruang, A. (2024). *Customer behavior, Decision process, and factors influencing the choice of nail salon in Christchurch, New Zealand: A qualitative study*. [Master's thesis, Thammasat University].
- Srathong, P., Sirithamnit, Ph., Punnasukho, S., Thanakurametha, Ph., & Supamung, S. (2022). Educational research to create innovations that affect emotional intelligence. *The Journal of Sirindhornparithat*, 23(2), 14-26.
- Tharaporn, A. (2019). *A Study of cultural capital for promoting creative economic tourism : A case study of HOLEN Thai souvenir design*. [Master's thesis, Thammasat University].

